

LIBRARY

ವಿಷತ್ತಂತ್ರ

ಅಥವಾ

ಆಗದ ತಂತ್ರ

ಸ್ವೇಚ್ಚಾ. ರಾ. ಕೃ. ಕುಲಕೆಣ್ಣೀ
(ಜಿನರಾಳಕರ್)
ಆಯುವ್ಯೇದಾಜಾಯುಂ.

ಬೆಲೆ :

K 1339

ಆಯುಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಷಾಗಿ ಈ ಮಿಸ್ತ್ರಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ— ಆಯುಂದನು
ಅಷ್ಟಾಂಗಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ನಿಮಗೆಲ್ಲಿರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿ. ಈ ಎಂಟೊ
ಅಂಗಗಳ ನಿದಾನ ಜಿರಿತ್ವ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚರಕ,
ಸುಶೃತ, ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೈದರಯ ಮುಂತಾದ ಸಂಹಿತಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯೇಣಿಗ
ರತ್ನಾಕರ ಶಾಂಕರ ಮುಂತಾದ ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ—ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪು
ಟ್ರಿಂ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದ (ಅಂಗ) ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ
ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ವರೀಗಿನ ಆಧ್ಯಯನ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ
ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದ ಹೇಳಿಂದ ಕೆಂಡುಬಂದ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದ
ವಿಶೇಷ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಆಫ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆ ಬಲಲು ಮಾಡಿ
ವಿಷಯ ಪ್ರದಾನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಆಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ
ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಪಾಠ್ಯ ಪ್ರಸ್ತುಕಾಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು
ಆಲೋಚಿಸಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿರುವಂಥ ವಿಷಯ
ಇಂದರೆ ಅಗದ ತಂತ್ರವೆಂದು ಕಂಡು ವಿಷಯ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿರುವ ವಾರ್ತೆಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ
ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬರೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೇನೆ.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಗಳು ಜಾಡಿಯಲ್ಲವೇ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳನುಸರಿಸಿ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ರಮಗಳೂ ಇವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳಂತೆ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹಾಗೂ ವಿಷಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅಧ್ಯಾಪಕವರ್ಗದಿಂದ ಮನ್ಯಣಿ ಪಡೆದು ಅಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮಚಲ್ಲಿ ಪಾಠ್ಯಗ್ರಂಥವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವದೆಂದು ಅವೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ఈ గ్రంథద రచనే ఆందరే చరక, సుశ్రుత, ఆష్వాంగ కృదయ, శ్రాంగ్రహ, యోగ రత్నాకర ముంతాద గ్రంథగళల్లి విషతంత్రదల్లి హేళిద వచనగళన్న ఒక్కటిప్పిగ నేరిసి వివయక్కునుసరిసి వగ్రేచరిసి బరీయలాగిదే. కాగల అవక్షచతియంతే జ్ఞానజ్యోతి ఎంబ ప్రికెలింద ఆయా వివయ గళన్న వివరిసలాగిదే.

ಸೆಜ್ಜನರೇ ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಹುಶರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಗಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಲುಪ್ತವರ್ತಿಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆದನ್ನು ವಿಷಯ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಕಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ್ದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷತಂತ್ರ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಸೈದ್ಯರಿಗೆ ಚೇಳಿನ ವಿಷವನ್ನು ಕೆಲವು ಸಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದನೇಲೇ ಸರ್ವವಿಷದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಚಿತಾರವಾಸ್ತ್ವ ಆಬೇಕೆಂದು ಅನ್ನವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿಷಯ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಗದ ತಂತ್ರ ಅಥವಾ ವಿಷತಂತ್ರವು ತೀರ ಸಣ್ಣದಿಧ್ದದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸುಲಭ ಇದ್ದದರಿಂದ ಇದನ್ನೇ ಮೊದಲು ಬರೆಯ ತೋಡಗಿದೆ.

ಆಯುವೇದ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ ನಾನು ಈ ವಿಷಯದ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ‘ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿ’ ಯೆಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಚರಕ ಸುರಪುತ್ರ ವಾಗ್ಬರ್ತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಓದಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲ ಕೆಲವು ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಶಾರೀರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಸರೀಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಾಭವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಸಲ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗೋಪಿತ್ಯತ ಅಗದವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಆದನ್ನು ಉಲಲ ಹಾರೆಕೆಂಡು ಮೃತನಾದಂಥ ಅಥವಾ ಜಲವೃತ್ತನಾದಂಥವನಿಗೆ ಸಹ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಮೂಳಿತನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಗದವನ್ನು ಲೇಪ, ಅಭ್ಯಂಗ, ಉಪಧಿ (ನೇತ್ರೀಯ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯ ಕಾಲಿನ ಆಕಾರದ ಶಸ್ತ್ರಕರ್ಮ ಮಾಡುವದು) ನನ್ನ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕಿಂತ್ರು ಎಚ್ಚರದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ತಪ್ಪಣವೇ ಪಾನ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾರೀರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಾಭ ಅಂದರೆ ಬೆಷ್ಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಿತ್ತದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು. ಸಿತ್ತದ ಸಾಫನದ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಿತ್ತದ ಸಾಫನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ ಕಾಲವಿಂದ ಸಂಲಗ್ಂ ನಲಿಕಾಸಿತಂ

ದ್ವಿನಂ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಣಕ್ಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂದರೆ ವಿಷದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿಷವುತ ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಗೆದು ಸುಟ್ಟಿ ಹೃದಯವು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಬೇಗನೇ ಸುಧುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ವಿಷದ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿಯಾಗಲೀ ಸಂಶಯಿಂದಾಗಲೀ ವೃತಪಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಆದಕ್ಕೆ ಆತನ ಹೃದಯವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ವಿಷಯ ಪ್ರಥಾನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಪೀಠ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯರ್ಥಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊಷದಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೇಗೆ ಆಳವಾಗಿದೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಷತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದಂದರೆ ಜನ್ಮದಿಂದ ಹೆಗೆ ತನವೆಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಫಲಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಹೀಗೆ ಹೆಗೆತನದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಕ್ರೂ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ್ದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಷಕ (ಇಲಿ) ವಿಷದಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕಿನ ಎಲಬುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಸ್ತು

ಅದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಪನಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷತಂತ್ರದ ಉಪಯೋಗವಾಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಶ್ರಮದ ಸಾಧಕವಾಯಿತೆಂದು ಸಂಖಿಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ರಾಮಚಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣ ಕುಲಕರ್ಮ (ಜಿನರಾಳಕರ್)

ಆಯುವೇದಾಚಾರ್ಯ.

ವಿಷತಂತ್ರಂ ಅಥವಾ ಆಗದತಂತ್ರಂ

ಅಧ್ಯಾಯ ೮

ವಿಷದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಣಿಕೆ

೧) ವಿಷದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ:-

{ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಇ ವಿಕಾಶೀಸ್ಯಾತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂಭೇದಿ ಮಾವಹಂ | } ✓
ಅಗ್ನೀಯಂ ಜೀವಿತಹರಂ ಯೋಗವಾಹಿ ಸ್ತುತಂ ವಿಷಂ. || }

ವ್ಯಾಖ್ಯಾ, ವಿಕಾಶಿ, ಭೇದಿ, ಮದಕರ, ಅಗ್ನೀಯ, ಮತ್ತು ಯೋಗವಾಹಿ ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಜೋಡಿ:-ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಗುಣವಿದ್ದು ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವಾಹಿಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾದಿ ನಿಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಒಂದೇ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೋ ಆ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷದಂತೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾದಿ ಸರ್ವಗಣದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ದ್ರವ್ಯವಿರುತ್ತದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಮದ್ದವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎರಡೂ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಮುದ್ರದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನೆರಡುಗಳಲ್ಲಿಯು ಭೇದವೆಂದರೆ ವಿಷವು ತೂಕ್ಷೆಣ ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಮದ್ದವು ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣಹರಣಮಾಡುತ್ತದೆ.

೨) ವಿಷದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಹಾಗೂ ನಾಮಕರಣವು:—

ಅವೃತಾಧರಂ ಸಮುದ್ರೀತು ಮಧ್ಯಮಾನೆ ಸುರಾಸುರ್ಯಃ | }
ಜಂಜಿ ಪಾಗಮೃತೋತ್ತ್ರೇತೀಃ ಪುರಾಣೋ ಸ್ವೋರದರ್ಶನಃ || }
ದಿವ್ಯತ್ತ ತೇಜಾಕ್ಷಣುದಂಣೈಷ್ವೋ ಹರಿಕೇಶೋಽನಲೇಕ್ಷಣಃ | }
ಜಗದ್ವಿಷಣ್ಣಂ ತಂ ದೃಷ್ಟಾ ತೇನಾಸೌ ವಿಷಸಂಜ್ಞಃ ತಃ || }

ಅವೃತವನ್ನು ದೂರಕೆಂಪಿ ಇಚ್ಛಿಯಿಂದ ಸುರಾಸಾರರು ಸರ್ವಾದ್ವಾಘನ ಮಾಡಿಕಿದರು. ಆಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವೃತದ ಮೊದಲು ಓರ್ವ ಮಹಾಭಯಂಕರ ಪುರುಷನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು ಅವನ ತೇಜವು ಅತ್ಯಂತ ದಿವ್ಯಮಾನವಾಗಿದ್ದು, ಆತನಿಗೆ ರಾಲ್ಯು ಭಯಂಕರ ದವಡೆ ಹಲ್ಲಿಗಳಿಧ್ವನಿ. ಆತನ ಕೂದಲುಗಳು ಬೂದಿ ಬಣ

॥ ೩೧ ಧಸ್ಪಂತರಯೇನಮುಃ ॥

ಅಪರ್ವಣ ಪ್ರತಿಕೆ

ತ್ಯಾಗೀ ಜೀವನದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವಂಥ, ಸ್ವಾಧ್ಯ ತ್ಯಾಗವೇ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಯಾಗಿರುವಂಥ, ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಎಲ್ಲಿಗಾಗ ಆಕ್ಷಣಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಂಥ, ಆಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೇ ಮುಡವಾಗಿಡಬೇಕೆಂದು ವಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವಂಥ, ನಿಃಸ್ವಾಧ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಜನಸೇವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ. ಆಯುವೇದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ದಾನವಾಡುತ್ತಿರುವಂಥ, ಏಕ ಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಕನಾರ್ಫಿಕ ಆಯುವೇದ ವಿದ್ಯಾಸೀರಕ್ಕೆ ಈ ನನ್ನ ಅಲ್ಲ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾದರ ಸಪ್ರೇಮ ಪೂರ್ವಕ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮುತ್ತಿ-ನ್ಯೇಶಾಖಾ ಶುಧ್ಯ ತ್ವಿಯಾ
ಶಕೆ ಗಳಾರ್ಥ.

ಬೀಳಿಗಾವಿ

ರಾಮುಜೆಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣ ಕುಲಕೆಣಿಂ
(ಜಿನರಾಳಿಕರ)

ಆಯುವೇದದಾಚಾರ್ಯ

ದವಿದ್ದವು. ಆತನ ಕಣ್ಣಗಳು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಆತನ ದರ್ಶನದಿಂದಜ್ಞಾನಗತ್ತು ವಿಷಣ್ಣಿವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ಮೋರ್ ಪುರುಷನಿಗೆ ವಿಷವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇತರು.

జొక్కోతి:- విషపు సముద్రదింద ఉత్సన్వాగిదే ఎందు హేళువదరింద
అదర యోఏనియు జలవిరస్తు దేందు సిద్ధవాగుత్తదీ. విషద ఉత్పత్తిగే జలవు
కారణవిరువదరింద విషద ప్రకోపవు వషాఖితువినల్లి ఆగుత్తిందు
సిద్ధవాగుత్తదీ. అమృతశైంత మోదలు ఉత్సన్వాగిదే ఎందు హేళువద
రింద విషద ప్రభావపు హేళాగిదే ఎందు గొత్తాగుత్తదీ. దిష్ట తేజ మత్తు
అనలేష్టో ఈ పదగళింద విషద వియోవు ఉన్న విరుత్తిందు హేళాదారే.
పురుషన రూపవణానెయింద విషద ప్రకృతియు వాక పిత్తాత్కువిరుత్త
దేందు సిద్ధవాగుత్తదీ.

೨) ವಿಷದ ಗುಣಗಳು:—

తీష్మేళిష్ణ రూక్షవిశదం వ్యవాయ్యాతుకడం లఫ్సు | దిని
 వికాశి సూక్ష్మవున్నిక్కరసం విషమపారిచు || అ. ష్ట్ర. ఉ. జి
 లఫ్సురూడ్వమాలు విశదం | వ్యవాయిం తీష్మేళిష్ణం వికాశి సూక్ష్మం చు ||
 ఖండునునిదేశ్యం రసం | దశగుణ ముక్తం విషం తజ్జ్ఞః ||
 రౌక్షుద్వాతమయైత్తూత్తా పిత్తం సౌక్ష్మైదస్యక్షా ప్రశ్నాపయతి |
 కశమన్మిక్తరసత్తుదంతం రసాంరూపును విషతి శీఘ్రం ||
 శ్రీష్మేళిష్ణం వ్యవాయి భావాదాలు వ్యాప్తోతి కేవలం దేహం |
 తీష్మేళి తప్పన్మంష్ణం పత్రాణష్ణం తద్వికాలిత్తూత్తా ||
 దురుపక్రమమూ లఫ్సుత్పాద్యైత్తద్వాత్తా స్వాదసక్త గతిదోషం |
 దోషసథిన ప్రకృతిః పూర్వాస్యితవుం స్యుదీరయతి || చ. జి. ఇశ
 రూక్షుముష్ణం తద్వాతిష్మేళిష్ణం సూక్ష్మమాలు వ్యవాయిచు |
 వికాశి విశదం చ్ఛిన లఫ్సుపారిచు తత్తా స్థృతం ||
 కద్దోక్కుత్తా కోవయీం ద్వాయు నోషణ్యాశ్చిత్తం సతోణితం |
 మతిం చ నోహయీత్తైక్ష్మేళిన్నము బంధానొ భీనత్తిచు ||
 రీరావయవానొ శౌక్ష్మైత్తా ప్రవిశేధిక రోతిచు |
 శకుత్పుదాలు తద్ధంతి వ్యవాయాత్తా ప్రకృతిం భజితె” |
 నయీంచ్ఛి వికాశిత్తా దోషిషానొ ధాతూన్నలూనపి ||
 శ్చైత్తద్వాదతిరిచ్ఛిత దుష్టికిష్ణంచ లాఘవాత్తా |

ದುರ್ಬರಂ ಚಾವಿಪಾಕಿತ್ವತ್ತಸ್ವಾತ್ಮ ಕ್ಲೇಶಯಲೆ ಚಿರಂ || ಸು. ಕ. ೨.೭೩
 ತೀಕ್ಷ್ಣತ್ತ, ಖಣ್ಣ, ರಾಕ್ಷ, ವಿಶದ, ವ್ಯವಾಯಿ, ಆಶುಕರ, ಲಘು, ವಿಕಾಶೀ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ
 ಅವೃತ್ತರನ, ಆವಾರೆ ಈ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳು ವಿಷದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ରୋକ୍ଷେ ଆଶ୍ରୟ, ନିଶ୍ଚଦ, ସ୍ଵପ୍ନାଯୁ ତ୍ରିଷ୍ଣେଳ, ନିରାଶୀ ସହାଯ୍ତେ, ଉନ୍ନତି ଅନୁଦିନେଶ୍ୱରଙ୍କ ଓ ପ୍ରକାର ହେତୁ ଗୁଣଗଞ୍ଜ ବିଷନଦୀରୁତିରେ ଥିଲା.

విషదల్లియ రూప్సగుణదింద వాతెదోషపు, లుష్ణ గుణదింద పిత్రవు సూక్ష్మగుణదింద రక్తపు దూషితవాగుత్తదే. అప్యక్తరసదింద కథవు దుష్టవాగుత్తదే. స్వవాయి గుణదింద చేగనే శరీరదల్లి హబ్బుత్తదే. తీవ్రంగుణదింద మంచఫ్స్సునూ వికాశి గుణదింద పొణప్పునూ ఆగుత్తదే. లఘుగుణద్వారా నివర్తింద చిరిత్తిగే కష్టవాగుత్తదే. విశదాగుణదింద దోషప, సాధన, ప్రకృతి ఇప్పగళన్న వ్యాపిసిచోండు తల్లిక్కుణ పత్రణస్థాతకవాగుత్తదే. (చరకసంహితి).

ರೂಕ್ಷಗುಣದಿಂದ ವಾತದೋಷವು ಉಣಿಗುಣದಿಂದ ಸಿತ್ತ ಹಾಗೂ ರಕ್ತದೋಷಗಳು ಪ್ರಕರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ತೀಕ್ಷ್ಣಗುಣದಿಂದ ಮನುಖಬಂಧಗಳ ಫೇದವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಗುಣದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೀಕ್ಷ್ಣ ಶರೀರಾವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವಿಕಾರಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾವಾಯಿಗುಣದಿಂದ ಸರ್ವಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಕಾರಿಗುಣದಿಂದ ದೋಷಧಾರು ಹಾಗೂ ಮಲಗಳ ಕ್ಷಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಶದಗುಣದಿಂದ ಸರ್ವಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವರುಧಿಗತಿಯಿಂದ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಲಘುಗುಣದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಿಪಾಕಿಗುಣದ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧನೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುದಿನಸಗಳವರಿಗೆ ಕ್ಲೀಶಕಾರಕವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

జీవోతి:— తిక్కొన్నిష్టాది గుణగళు విషదల్లిరుత్తనే. హాగూ మధ్య దల్లియూ ఇరుత్తనే. ఆదరే విషవు పారుణయరణ మాడుత్తిద్దు మధ్యవు మాడువదిల్ల. మధ్యదల్లిరున పారుణయరణ గుణవు విషదస్య ఉత్సప్పవాగి రువదిల్ల. మధ్య హాగూ విషదల్లిరున ఆంకరనై రసద ములకవాగిరుత్తదే. మధ్యవు ఆమ్లరసద్దిద్దు విషవు అప్పక్కరసద్దిరుత్తదే. మధ్యవు పారిగుణ ద్విద్దు విషవు ఆవాకేగుణద్దిరుత్తదే.

ಚರಕ, ಸುಶೃತ, ಅಷ್ಟಾಗ್ಯಂಗಹೈದರ್ಯ ಈ ಮೂರೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷದ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪೆಲ್ಪುಪಾಟ್ಟಿಗೆ ಅಂತರವು ಕೆಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟಾಗ್ಯಂಗ ಹೈದರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಧಿ ಗುಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅವೃತ್ತ ಹಾಗೂ ಅವಿಪಾರಿ ಇನೆರಡು ಗುಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚರಕ ಮುನಿಗಳು ಅವಿಪಾರಿ ಈ ಗುಣವು ಗರಿವ ದಿದ್ದು ಬೇರೆಯಾವ ವಿಷಗಳ್ಲೋಯೂ ಕೆಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಶೃತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಅವೃತ್ತ ರಸದ್ವೀಂದು ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರಕ ಮುನಿಗಳು ಅವೃತ್ತ ರಸದ್ವೀಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜಲದ ರಸವು ಅವೃತ್ತವಿರುತ್ತದೆ. ಕಫದ ಯೋನಿಯು ಜಲವಿರುತ್ತದೆ. ಜಲದ ರಸವು ಅವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅವೃತ್ತ ರಸದಿಂದ ಕಫ ಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರಕ್ತವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಮಾರ್ಗನುಸಾರಿ ಇರುವದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗುಣದಿಂದ ರಕ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಚರಕ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸುಶೃತರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗುಣದ ಮೂಲಕ ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪವಾಗದೆ ಉಷ್ಣಗುಣದಿಂದ ಪಿತ್ತ ಹಾಗೂ ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ತೀಕ್ಷ್ಣತ್ವಾತ್ ಮುಮರ್ಖಷ್ಯಂ:— ಮುಮರ್ಗಳು ಮೃದುಗುಣದವಿರುತ್ತವೆ. ವಿಷದ ತೀಕ್ಷ್ಣಗುಣವು ಮೃದುಗುಣದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮುಮರ್ಖಷ್ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದುಷ್ಪಿತ್ತಂ ಲಾಘ್ವಾತ್ರಾ:— ವಿಷವು ಲಘುಗುಣದ್ವಿರುವದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲಘುತ್ವದಿಂದ ಎಲ್ಲಕಡಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವದಿಲ್ಲ,

ದುಹರಂ ಚ ಅವಿಪಾಕತ್ವಾತ್:— ಇವಿಪಾರಿ ಈ ಗುಣವು ವಿಷದಲ್ಲಿ ರುವದರಿಂದ ವಿಷವು ಮೊದಲು ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷವನ್ನು ಹೊರಡುಹಳ್ಳಿ ಕರಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದವರಗೆ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಶೋಧನೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತಗೆದುಹಾಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉ) ವಿಷದ ಗುಣಗಳು ಓಜಸ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಓಜಸೋ ವಿವರಿತಂ ತರ್ತೋ ತೀಕ್ಷ್ಣೋ ದ್ವೀಪ್ರಸ್ತಂತಂ ಗುಣ್ಯಃ ।

ವಾತಪಿತ್ತಾತ್ರಂ ನೃತ್ಯಾಂ ಸಂದ್ಯಾಹರತಿ ಜೀವಿತಂ: ವಾ. ೩೩.೫
ವಿಷ ಹಾಗೂ ಓಜ ಈ ವರಡೂ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧಗುಣದ ವಿರುತ್ತವೆ. ಓಜವು ಸೋಮಗುಣಭೂಯಿಸ್ತುವಿದ್ದು ಶೀತ, ಸ್ವಿರ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಷವು ತೀಕ್ಷ್ಣಾಧಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಷವು ವಾತಹಾಗೂ ಪಿತ್ತದೊಷವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. (ಪ್ರಕೋಪಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ).

ಜೊತ್ತಿ:— ವಿಷವು ಲಘು, ರೂಪ್ಯ, ಆಶು, ವೈವಾರ್ಯ, ವಿಕಾಶ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ವಾತದೊಷವನ್ನು ಪ್ರಕೋಪ ಮಾಡುವದು. ಅನಿದ್ರೆಶ್ಯರಸ ಮತ್ತು ವಿಶದಗುಣದಿಂದ ಕಫದೊಷದ ಪ್ರಕೋಪ ಆಗುವದು. ತೀಕ್ಷ್ಣಾಧಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರೂ ದೊಷಗಳು ಪ್ರಕಷಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಧಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶೀತ, ಸ್ವಿರ ಮತ್ತು ಸೋಮಗಳ ಭೂಯಿಸ್ತುವಾಗಿರುವ ಓಜವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಇ) ವಿಷದ ಪ್ರಾಣಹರಣ ನಿರುತ್ತಿ:—

ವಿಷಂ ಹಿ ದೇಹಂ ಸಂಪ್ರಾಷ್ಟ ಪ್ರಾರ್ಥಾದೂಷಯತಿ ಶೋಣಿತಂ ।
ಕಫಸಿತ್ತಾನಿಲಾಶ್ವಾನು ಸಮಂ ದೋಷಂ ಸಹಾಶಯಾನಾ ।

ತತೋ ಹೈದರಿಯಮಾಸ್ಥಾಯ ದೇಹೋಷ್ಟೇದಾಯ ಕಲ್ಪತೆ ।

ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದನೇ ಹೊದಲು ರಕ್ತವನ್ನು ದೂಷಿತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ತ್ರಿದೋಷಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಶಯಗಳನ್ನು ದೂಷಿತ ಮಾಡಿ ಹೈದರಿಯವನ್ನು ಮುಕ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಜೊತ್ತಿ:— ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಧಾತುವು ರಸವಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವು ರಸ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆಗುವದೇ ಸರಿ ಅನಿಸ್ತು. ತತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ “ಪ್ರಾರ್ಥಾದೂಷಯತಿ ಶೋಣಿತಂ” ಎಂದಿದೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ರಿತಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ವಿಷವು ಶರೀರದ ಆದ್ಯಧಾತುವಾಗಿರುವ ರಸದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸರ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅನುಧಾತುಗಳಿಂತ ರಕ್ತ ಧಾತುವನ್ನೇ ದೂಷಿತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಷದ ಪ್ರಭಾವವು. ರಕ್ತ ಧಾತುವಿನ ನಂತರ ಕಫಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಶಯಗಳಾದ ಆಮಾಶಯ ಮುಂತಾದ ಸಾಫಾನಗಳನ್ನು ವಿಕೃತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ದೂಷಿತ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೈದರವನ್ನು ವಿಕೃತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೈದರಿಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಶೋಣಿತ ಮತ್ತು ಕಫ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಾದ ಶೋಣಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದ ಕಫ ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ಶೋಣಿತ ವಿಕೃತಿಯಿಂದಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಕಫ ವಿಕೃತಿಯಿಂದಾಗಲೇ ಹೈದರಿಯ ವಿಕೃತವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಕ್ತವು ವಿಕೃತವಾಗಿ ಕಫ ದೋಷ ಹಾಗೂ ಆದರೆ ಅಶಯವು ವಿಕೃತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಇಂತಹ ರಕ್ತ ಹಾಗೂ ಕಫಗಳ ಪ್ರಸಾದ ಭಾಗದ ವರಿಗೆ ದೋಷಗಳು ಹೊದೆ ಮೇಲೆ ಹೈದರವನ್ನು ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಕೃತಿಗಳು ಬಹುಬೆಗನೇ ನಡೆದಿರುತ್ತವೆ.

ಈ) ವಿಷದ ಭೀಡಗಳು:—

ಸ್ಥಾವರಂ ಜಂಗಮಂ ಚೀತಿ ವಿಷಂ ಸೋಕ್ತಮ ಕೃತಿಮನು ।

ಕೃತಿಮಂ ಗರಸಂಜ್ಞಂ ತು ಕ್ರಿಯತಿ ವಿವಿಧಾಷಣ್ಯಃ ॥ ವಾ. ೩.

ವಿಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭೇದಗಳಿವೆ. ೧) ಆಕೃತಿಮು. ೨) ಕೃತಿಮು, ಸಾಫರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮು ವಿಷಗಳಿಗೆ ಆಕೃತಿಮುಗಳಿಂದೂ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಅಥವಾ ಬೈಷಧಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುದು ಕೃತಿಮು ವಿಷವೆಂದು ಅನ್ನುವರು.

ಜೊತೆ:—ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಮು ವಿಷದ ಬಗೆ ಸವಿಷ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ವಿಷಗಳಿಗೆ ಕೃತಿಮು ವಿಷವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷಯು ಕೆಡವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗಲೀ, ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಆಹಾರ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ (ವಿರುದ್ಧ ಹಾಯ್ ದ್ರವ್ಯಗಳ) ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗಲೀ ತಯಾರಿಸಿದ ವಿಷಕಾರಕ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃತಿಮು ವಿಷ ಅನ್ನು ಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಾಯ ೧.

೧) ಸಾಫರ ವಿಷ.

ಸಾಫರಂ ಜಂಗಮು ಜೊತೆ ದ್ವಿವಿಧಂ ವಿಷಮುಖ್ಯತೆ |

ಮೂಲಾದ್ವಾತ್ತರ್ವಕಮಾದ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ಪರಂ ಸಪಾದಿ ಸಂಭವಂ ||

ಕಂದ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಗಳಿಗೆ ಸಾಫರ ವಿಷವೆಂದು ಹೇಳಿವರು. ಮತ್ತು ಸಪಾದಿ ವಾರ್ತಾಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಕ್ಕೆ ಜಂಗದು ವಿಷವೆಂದು ಹೇಳಿವರು.

ಜೊತೆ:—ವಿಷವು ಸಮುದ್ರ ಪುಧರದಿಂದ ಖಾತ್ವನ್ನಾದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಸಾಫರ ಹಾಗೂ ಜಂಗಮವೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಯೋಜಿಸಿದನು.

ಜಂಗಮು ಸಾಫರಾಯಾಂ ತದ್ವೋನೌ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಯೋಜಯೀತ್ |

೨) ಸಾಫರ ವಿಷದ ಆಶ್ರಯ ಸಾಫರಗಳು.

ಮೂಲಂ ಪತ್ರಂ ಘಲಂ ಪ್ರಷ್ಟಂ ತ್ವಕ್ ಪ್ರೀರಂ ಸಾರಯೀವಚ |

ನಿಯಾರಸೋ ಧಾತವಚ್ಚೀಫು ಕಂದಶ್ಚ ದಶಮುಃ ಸ್ತ್ರೀತಃ || ಸು. ಕ. ||

ಮೂಲ, ಪತ್ರ, ಪ್ರಷ್ಟ, ಘಲ, ತ್ವಕ್, ಪ್ರೀರ, ಸಾರ, ನಿಯಾರಸ, (ಅಂಟು) ಧಾತುಗಳು, ಮತ್ತು ಕಂದಗಳು ಸಾಫರ ವಿಷದ ಆಶ್ರಯ ಸಾಫರಗಳಾಗಿವೆ.

ಜೊತೆ:—ಸಾಫರ ವಿಷದ ಆಶ್ರಯ ಸಾಫರಗಳಿಂದರೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅಂಗ ವಿಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು (ಖನಿ).

ಮೂಲ ವಿಷಗಳು ಎಂಟು ಇರುತ್ತವೆ. ೧) ಕ್ಲಿತಕ, ೨) ಅಶ್ವಮಾರ, ೩) ಕರಫಾಟ, ೪) ಗುಂಜಾ, ೫) ಸುಗಂಧ, ೬) ಗಗರಕ, ೭) ವಿದ್ಯುಭಿಕಾ, ೮) ವಿಜಯಾ.

ಪತ್ರ ವಿಷಗಳು ಸದು ಇರುತ್ತವೆ. ೧) ವಿಷ ಪತ್ರಿಕಾ, ೨) ಲಂಬಾ, ೩) ವರದಾರು, ೪) ಕರಂಭ, ೫) ಮಹಾಕರಂಭ.

ಫಲ ವಿಷಗಳು ಹನ್ನಿರಡು ಇರುತ್ತವೆ. ೧) ಸುಮದ್ವತ್ತಿ, ೨) ಕರಂಭ, ೩) ಮಹಾಕರಂಭ, ೪) ವೇಣುಕಾ, ೫) ಕಕೋರ್ಚಿಕ, ೬) ರೇಣುಕ, ೭) ಖದ್ಯೋತಕ, ೮) ಚಮರ್ಣಿ (೯) ಭಗಂಧ, ೧೦) ಸರ್ವಫಾತಿ, ೧೧) ನಂದಿನ, ೧೨) ಸಾರಪಾಕ.

ಪುಷ್ಟಿ ವಿಷಯಗಳು ಸದು ಇರುತ್ತವೆ. ೧) ವೇತ್ರ, ೨) ಕಾದಂಬ, ೩) ವಲ್ಲಿಜ, ೪) ಕರಂಭ, ೫) ಮಹಾಕರಂಭ.

೩) ಕಂದವಿಷದ ಕಾರ್ಯ.

ಫೀರಮತ್ತುಬಣಂ ವೀಯಂ ಯತ್ತಾ ಕಂದೇಷು ಪ್ರತಿಸ್ಯಿತಂ |

ಕಾಲಕೂಟೆಂದ್ರ ವತ್ತಾಖ್ಯಂ ಶ್ರಂಗೀ ಹಾಲಾಹಲಾದಿಕಂ |

ಕಂದಧಲ್ಲಿರುವ ವಿಷವು ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲಕೂಟಿ, ಇಂದ್ರ, ವತನಾಭ, ಶ್ರಂಗೀ, ಹಾಲಾಹಲ ಮುಂತಾದ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಜೊತೆ:—ಕಂದವು ವನಸ್ಪತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಖಾದ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಸತತು (ಮುಖ್ಯಾಂಶವು) ಕಂದದಲ್ಲಿ ಒಂದಿಡಿಗೆ ಬರುವದರಿಂದ ಕಂದವಿಷವು ಅತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಖದಾಃ—ಕಾಲಕೂಟ, ವತ್ತನಾಭ ಮುಂತಾವುಗಳು.

೪) ಸಾಫರವಿಷದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಿಕಾರಗಳು.

ಸಾಫರಂತು ಜ್ವರಂ ಹಿಕ್ಕಾಂ ದಂತಹರ್ಷಂ ಗಲಗ್ರಹಂ |

ಫೇನವನ್ಯರುಚಿಶ್ವಾಸಂ ಮೂಚಾರ್ಣಂ ಚ ಜನಯೇದ್ವಿಷಂ ||

ಸಾಫರ ವಿಷದಿಂದ ಜ್ವರ, ಹಿಕ್ಕಾ (ಬಿಕ್ಕು) ದಂತಹರ್ಷ, ಗಲಗ್ರಹ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಖದಿಂದ ಬುರುಗ (ನೊರೆ) ಹೊರಬಿಳುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ, ಮೂಚಾರ್ಣ, ಅರುಬಿ, ಶ್ವಾಸ ಈ ಲೋಗಗಳು ಉಂಬಾಗುತ್ತವೆ.

ಜೊತೆ:—ಸಾಫರ ವಿಷವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಸಾಫರಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ವಾರಮುಖ್ಯದಿಂದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಸರ್ವ ಶರೀರ ವಿಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂತುತ್ತವೆ. ಉದಾಃ-ದಂತಹರ್ಷ, ಗಲಗ್ರಹ, ವನುನ ಮುಂತಾದವು. ಸಾರ್ವ ದೇಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದರೆ ಮೂಚಾರ್ಣ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ವಿಷದಿಂದ ಮೂರೂ ದೊಷಗಳು ಪ್ರಕೊಪಗೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಕೆಲವು ವಾತವಿಕಾರಗಳು ಅಂದರೆ ದಂತಹರ್ಷ, ಗಲಗ್ರಹ, ಸಿತ್ತವಿಕಾರಗಳು ವಾಂತಿ ಮೂಚಾರ್ಣ ಹಾಗೂ ಕಫದ ಜೊತೆಗೆ ಆದರ ಸಾಫರ ಆಮಾಶಯವು ಸಹ ವಿಕೃತವಾಗುವರಿಂದ ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬುರುಗ (ನೊರೆ) ಬರುವದು ಈ ವಿಕಾರಗಳಾಗುತ್ತವೆ

ಜ) ಸಾಫರಿಷದ ವೇಗಗಳು *

ಸಾಫರಿನ್ನೇವಯುಕ್ತ ಸ್ವ ವೇಗೇ ಪೂರ್ವೇ ಪ್ರಜಾಯತ್ತಿ |
 ಜಿವ್ವಾಯಾ ಶ್ರಾವತಾ ಸ್ವಂಭೋ ಮುಚ್ಚಾ ತ್ರಾಸೋಕ್ಕ ಮೋವನಿ. ||
 ದೀತಿಯೇ ವೇವಧು: ಸ್ವೇದಃದಾಹಃ ಕಂಶೇಜ ವೇದನಾ |
 ವಿಷಂ ಚಾಮಾಶಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕುರುತೇ ಹ್ಯಾದಿವೇದನಾಾ ||
 ಶಾಲುಶೋವಸ್ತುತೀಯೇತು ಶೂಲಂ ಚಾಮಾಶಯೇ ಭೃತ್ಯ |
 ದುರ್ಬಲೆ ಹರಿತಿ ಶಾನೇ ಜಾಯತೇ ಚಾಸ್ಯಲೋಚನೆ ||
 ಪಕ್ಷಾಶಯಗತಿ ಶೋದ ಹಿದಾತ್ರ ಕಾಸಾಂತ್ರ ಕೂಜನಂ |
 ಜತುಧ್ರಿ ಜಾಯತೆ ವೇಗ ಶೀರಣಶ್ಚಾತಿ ಗಾರವಂ ||
 ಕರ್ವಷಸೇಕೋ ಸ್ವೇವಣ್ಣಂ ಪರ್ವ ಭೀದಶ್ಚ ಪಂಚಮೆ |
 ಸರ್ವದೊಷ ಪ್ರಕೋಪಶ್ಚ ಪಕ್ಷಾಧಾನೇಚ ವೇದನಾ ||
 ಷಟ್ಟಿ ಸಂಜಾಪ್ರಣಾಶ್ಚ ಸುಭೃತಂ ಚಾತಿಸಾಯಂತ್ರಿ |
 ಸ್ವಂದ ಷಟ್ಟಂ ಕರ್ಬೀಭಂಗೋ ಭವೇನಾ ಮೃತ್ಯಾಶ್ಚ ಸಪ್ತಮೇಽಪಣ್ಣಂಗಹದಯ
 ಶೈಲ್ಯಾಯ ದಂತಹಷ ಪ್ರಸೇಕ ವಮಧು ಕ್ಷಮಾ ಭವಂತಾಯಿದ್ದೆ |
 ವೇಗಿ ರಸಪ್ರದೇಶಾಷ್ಕಾ ಪ್ರದೋಷದ್ವಿತೀಯೇ ತು ||
 ಸ್ವೇವಣ್ಣಭ್ರಮವೇವಧು ಮೂಚ್ಚಾಷ್ಟಂಭಾಂಗ ಚಿಮಂಚಿಮಾತಪುಕಾ: |
 ದುಷ್ಟ ಪಿಶಿತಾತ್ಮತ್ಯಾಯೇ ಮಂಡಲಕಂಡಾಶ್ಯ ಯಥುಕೋಶಾಃ ||
 ವಾತಾದಿಜಾಶ್ಚತುಖ್ಯದಾಹಚ್ಚಾರ್ಯಂಗ ಶೂಲ ಮೂಚ್ಚಾದಾಃ |
 ನೀಳಾದಿನಾಂ ತಮಸಶ್ಚ ದರ್ಕನಂ ಪಂಚಮೆ ವೇಗಿ ||
 ವಸ್ತಿ ಹಿಕ್ಕೆ ಭಂಗಿ ಸ್ವಂಧಸ್ಯ ತುಸಪ್ತಮೇಷ್ಟಮೇ ಮಂಡಣವ್ | ಚ ಚಿ. ಇಂ
 ಸಾಫರಿವಿಷದ ಏಳು ವೇಗಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು:--
 ಸಾಫರಿವಿಷವು ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದಾಕ್ಷಣವೇ ಮೊದಲನೇ ವೇಗಕ್ಕೆ
 ಅರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲಿಗೆಯು ಕವ್ಯಬ್ಜಾದಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಭೂವಾಗುತ್ತದೆ.
 ಮೂಳ್ಳೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂತಾಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರವು ಸೋಲುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ
 ಯಾಗುತ್ತದೆ.
 ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಂಪವಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇದವ ಹೆಚ್ಚಾಗು
 ತ್ತದೆ. ಕಂತದಲ್ಲಿ ವೇದನಿಗಳಾಗಹತ್ತತ್ವದೆ. ವಿಷವು ಆಮೊಂಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊ
 ಳ್ಳಿವದರಿಂದ ಹೃದಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೀಡೆವಂಟಾಗುತ್ತದೆ.
 ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ತಾಲು ಶೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ
 ಸೀಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿಗಳು ದುರ್ಬಲ ಶೋಧಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಹಸರು ಬ್ಜಾ
 ದವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಷವು ಪಕ್ಷಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹೋದೊಡನೆ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ವೇದನೆ
 ಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಕ್ಕು ಕಾಸ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಂತ್ರಕೂಜನ್ (ಕರಳಿ
 ನಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಳ) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ತೆಲೆಯು ಭಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮುಖದಿಂದ ಲಾಲಾ ಸ್ವಾವವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಬ್ಜಾವು
 ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳ ಬೆರಳುಗಳ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವೇದನಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ.
 ವಾತ ಪಿತ್ರ ಕಷ ಈ ಮೂರೂ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಾ
 ಶಯದಲ್ಲಿ ವೇದನಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿಸಾರ ಉಂಟಾಗಿ ಆದು ತೀವ್ರ
 ಸ್ವರೂಪದ್ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಏಳನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂಧ (ಹೆಗಲು) ಪ್ರೇವ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಿ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ
 ತುಂಡು ಮಾಡಿದಂತೆ ತೀವ್ರ ವೇದನಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮರಣ
 ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

✓ ಚರಕ ಸಂಖಿತಿಗೆ ಆಸುಸರಿಸಿ ವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಳಗೆ ಬರಿದಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.
 ಮೊದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ರಸಧಾತು ದೂಷಿತವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ತ್ವಣ್ಣಾ, ಮೋಹ
 ದಂತಹನ್ರ, ಮುಖದಿಂದ ಲಾಲಾಸ್ವಾವ, ಮಮನ, ಗಾಳಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು
 ಬರುತ್ತವೆ. ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಧಾತು ದೂಷಿತವಾಗುವದರಿಂದ ಶರೀರದ
 ಪಣವು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂರು, ಕಂಪ, ಮೂಳ್ಳೆ, ಜ್ಯಂಭಾ ಇವು ಆರಂಭವಾ
 ಗುತ್ತವೆ. ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಗಾದರಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಶ್ರಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಪಾಂಸ ಧಾತು ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
 ಮಂಡಲಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಕಂಡೂ ಶೋಧ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೈಮೇಲಿ
 ಗಾದರಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ.

ನಾಲ್ಕನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು ವಿಕ್ಷೇತವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ
 ಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ದಾದ, ಮಮನ, ಮೂಳ್ಳೆ, ಅಂಗಶೂಲ ಉತ್ಪನ್ನ
 ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಿದುರಿಗೆ ನೀಲಿ ಅರಿಸಣ
 ಬ್ಜಾಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕು ಅರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಏಳನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂಧ (ಹೆಗಲು) ದಲ್ಲಿ ತುಂಡು ಮಾಡಿದಂತೆ ವೇದನಿ
 ಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಎಂಟನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಂಡಣವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೋತಿ—ಸುಶುತ ಸಂಹಿತೆ ಹಾಗೂ ಆಪ್ಯಾಂಗ ಹೃದಯ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು
 ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣಗಳ
 ಮೇಲಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಫರಿ ಮೇಲಿಂದ ಹಾಗೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಂಡ

ಮೇಲೆ ಕ್ರಮದಿಂದ 7 ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ 7 ವೇಗಗಳಿಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಇತ್ತಿದ್ದಾರಿಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 8 ವೇಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಈ ವೇಗಗಳು ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧಾತುಗಳು ಕ್ರಮದಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಎಂಟನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

6 ಸಾಫರ ವಿಷದ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನೀಲೊಷ್ಟಂತ ಶೈಧಿಲ್ಯಕೇಶ ವರ್ತನಾಂಗ ಭಂಗವಿಕ್ಷೇವಾಃ |

ಶಿಶೀರ್ಣಿಂಹಷ್ಮೋರ್ ನಾಭಿಹತಿ ದಂಡರಾಜೀಜ ||

ಕ್ವತ್ಜಂ ಕ್ವತಾಜ್ಞ ನಾಯಾತ್ಯಕ್ತಾನ್ಯೇತಾನಿ ಮರಣ ಲಿಂಗಾನಿ |

ಏಭೋಽಂಸ್ಯಧಾ ಚಿರೀತಾಯೀಷಾಂ ತೇಷಾಂ ಜೋಪಕ್ರಮಾನಾ ಶೃಂಣಾ |

ಚ. ಚ. 23

ತುಟಿಯೆ ಒಣ್ಣಿವು ನೀಲೀ ಯಾಗುವದು, ಹಲ್ಲಾಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುವದು, ಕೂದಲುಗಳು ಉದುರುವದು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬಡಿದಂತೆ ವೇದನೆಗಳಾಗುವದು, ಅವಯವಗಳು ಶೀಳಿದಂತೆ ವೇದನೆಗಳಾಗುವದು, ಶ್ವಿಕಾಲುಗಳು ಅತ್ಯಿತ್ತ ಬೀಸಾಡುವದು, ತಂಪು ಸ್ವರ್ಚದಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ಬಾರದೆ ಇರುವದು (ರೋಮಾಂಚ), ಡೊಣ್ಣೆಯಿಂದ ಹೊಡಿದರೆ ವೈಮೇಲೆ ಬಾಸಳಿಗಳು ಮೂಡಿರುವದು, ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಗಾಯವಾದರೆ ರಕ್ತಸೂನ ಆಗದಿರುವದು, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಮರಣ ಚಿನ್ನವೆಂದು ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸಕರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಯೋತಿ:—ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ರಸರಕಾದಿ ಧಾತುಗಳ ಶಾಯಿದಲ್ಲಿ ತೆದೆಯುಂಬಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆಫ್ಷಾತ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರತಿ ಶ್ರೀಯೆಯು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಸ್ನೇಹಿರಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಶರೀರ ಕಾಯಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಶ್ರೀಯೆಗಳು ನಿಂತು ಹೋದಾಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೀಲೊಷ್ಟ, ದಂತ ಶೈಧಿಲ್ಯ. ಕೇಶವತನ, ಅಂಗಭಂಗ, ವಿಕ್ಷೇಪ ಇವು ರಸ ರಕ್ತಾದಿ ಧಾತುಗಳ ಶಾಯಿವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೀತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸ್ವರ್ಚದಿಂದ ರೋಮ ಹಷಣವಾಗುವದು ಪ್ರಕೃತ (ಸ್ನೇಹಿರ) ಕಾಯಿವು. ಹಾಗೂ ದೊಣ್ಣೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಆಧವಾ ಚಬಕದಂಥ ಸಾಧನಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆಫ್ಷಾತವಾದರೆ ಆ ಆಫ್ಷಾತದ ಪತ್ರಿಕಾರ ಮಾಡುವ ಗೋಪ್ಯರ ಬಾಸಳಿಗಳು ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಮೂಡುವದು ಸ್ನೇಹಿರಕವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಪ್ರಕಾರ ಧಾತುಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ನಡೆಯ ತಕ್ಷ ಪ್ರತಿಕಾರವು ಸದೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲಿಂದ ರಸ

ರಕ್ತಾದಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಧಿಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ, ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಮಾಡಿ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಣ ವಾತದ ಕಾಯಿವು ನಷ್ಟವಾಗುವದರಿಂದ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

7) ಸಾಫರ ವಿಷದ ವೇಗಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು.

ಪ್ರಥಮಂ ವಿಷವೇಗೀತು ವಾಂತಂ ಸೀತಾಂಬು ಸೀಇನಂ |

ಅಗದಂ ಮಧು ಸರ್ವಿಭಾಗ್ಯಂ ಪಾಯಯೀತ ಸಮಾಯುತಂ ||

ದ್ವಿತೀಯೆ ಪೂರ್ವವದ್ವಾಂತಂ ಪಾಯಯೀತ್ತು ವರೇಇನಂ |

ತ್ರೀತೀಯೆಂತಾದ ಪಾನಂತು ಓತಂ ನಸ್ಯಂ ತಥಾಂಜನಂ ||

ಜುತುಭೀ ಸ್ನೇಹಸವ್ಯಾಶ್ರಂ ಪಾಯಯೀತಾಗದಂ ಭಿಷಗ್ ||

ಪಂಚಮೆ ಕ್ಷೈದ್ರಮಧುಕಂ ಕ್ಷೈದ್ರಯಕ್ತುಂ ಪ್ರದಾಪಯೀತಾ ||

ಷಷ್ಟಿಂತಿಸಾರವತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಿರವ ಪೀಡಕ್ಷ ಸಪ್ತಮೆ |

ಮೂರ್ಧ್ವ ಕಾಕ ಪದಂ ಕ್ಷೈತಾಪ ಸಾಸ್ಯಾಗಾವ ಪಿಶಿತಂ ಶ್ವಿವೀತಾ

(ಅ. ಹೃ. 35)

ವಿಷದ ವೋಡಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮೈಮೇಲೆ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಸಿಡಿಸಬೇಕು. ಅಗದವೆಂಬ ಬೈಷಧವನ್ನು ಜೀನತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ನರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವೋಡಲನೇಯ ವೇಗದಂತೆ ವಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ವರೇಇನ (ಭೇದಿ) ವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಗದವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಟ್ಟು, ನಸ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂಜನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೇಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಗದವೆಂಬ ಬೈಷಧವನ್ನು ಸ್ನೇಹಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಐದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಗದವನ್ನು ಹಾಗೂ ಜೀನತುಪ್ಪವನ್ನು ಜೀನ್ಯಮಧು (ಅತಿ ಮಧುರ) ವಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅತಿಸಾರದಂತೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಅವವೇಡಕ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಏಳನೇಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ರೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಂದರೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗುಣ ಕಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ಸೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಗಿಯ ಕಾಲಿನ ಆಕಾರದ ಹಾಗೆ ಭೇದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಯುಕ್ತ ಮಾಂಸದ ತುಂಡವನ್ನು ಇಡಬೇಕು.

ಜ್ಯೋತಿ:—ಸಾಫರ ವಿಷದ ವೇಗಗಳು, ಈ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಲಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಫರಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ವೋಡಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಆಮಾಶಯದ ವರೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಮನವಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿಯ ದೊಷಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಾದ ದಾರಿಯಿಂದ ಅಂದರೆ ಮುಖದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು. ಅಷಾಂಗ

ಹೈದರು ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಆಮಾಶಯದಿಂದ ದಾಟಿ ಪಚ್ಚೀ ಮಾನಾಶಯದ ವರೆಗೆ ಹೊಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಡರಲ್ಲಿ ವಮನ ಮತ್ತು ವಿರೀಚನ ಈಪರಿಡೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸರ್ವ ಶರೀರದ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿತಿ ದುರವಡಿರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷಗಳು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಅವನುಗಳ ನಾಶಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ಞ್ಯಾಪುಭೋಧನಕಾಗಿ ಅಗದ ವಾಸ, ನಸ್ಸ. ಹಾಗೂ ಅಂಜನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ವಾತ ದೋಷವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗುವದೆಂದು ಸ್ನೇಹ ಸಹಿತವಾಗಿ ಅಗದವನ್ನು ಕೂಡಿಯಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ೫ನೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ (ವೇಗದಲ್ಲಿ) ದೂರೀ ವಿಷನಾಶಕ ಅಗದವನ್ನೇ ಜೀವ್ಯ ಮಧು (ಅತಿ ಮಧುರ) ಕಷಾಯದೊಂದಿಗೆ ಚೆಡನತುಷ್ಟವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅತಿಸಾರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಗಧವನ್ನು ಸ್ನೇಹದೆಕ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವಶಯದಲ್ಲಿಯ ಉಂಡುಕದ ವಿಕೃತಿಯಾಗುವದರಿಂದ, ಮಲಧರಾ ಕಲೆಯಿಂದ ಸಾರಕಿಟ್ಟ ವಿವೇಚನವಾಗದೆ ಇರುವದರಿಂದ, ಅತಿಸಾರ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಳನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಕ ಪದದ ಹಾಗೆ ಭೀದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ರಕ್ತಯುಕ್ತ ಮಾನಸದ ಶಂಡವನ್ನು ಇಡಬೇಕಿಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ವೇಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ವಮನ ವಿರೀಜನ ಶ್ರೀಯಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಗದವೆಂಬ ಛೈಷಧಿಯನ್ನು ಹಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ವಮನ ವಿರೀಜನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೇಹ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಧಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ವಿಷದ ಶಮನವಾಗಬೇಕೆಂತಲೂ ಹಾಗೂ ಧಾರುಗಳು ವ್ಯಾಸನ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂತಲೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸೀತಂ ವಮನಸ್ಯಃ ಸದ್ಮೋಹಿತೇಧಿರೇಕ್ತೇದ್ವಿತೀಯೀರು ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಹೈದರು ರಕ್ತಯಿಂ ತನ್ನಾವರಣಂ ಪಿಬೇಧ್ಯಧಾ ಲಾಭಂ ॥

ಮಜ್ಜಾನಂ ಮಧುಕ್ಕೆತ ಗ್ರೀರಿಕಮಧು ಗೋಮಯ ರಸಂ ವಾ ।

ಇಕ್ಕುಂ ಸುಕ್ಕೆನುಧವಾ ಕಾರೆಂ ನಿಷ್ಪಿತ್ಯ ತದ್ರಸಂ ಬಲಂ ॥

ಧಾಗಾದಿನಾಂ ವಾಸ್ತವಕಾಭಸ್ತ ವ್ಯಾದಂ ವಾ ಪಿಬೇದಾಶ ।

ಕ್ಷಾರೀಂಗದಸ್ತ್ರೀಯಿ ಲೋಷಪರ್ವತೀಶಿಳಂ ಸಮಧ್ಯಂಬು ॥

ಗೋಮಯರಸಕ್ಕುತ್ತಬ್ರಿವೇಗಿ ಸಕಪಿತ ಮಧುಸಿಂಃ ।

ಕಾಕಾಂಡ ಶಿರಿಷಾಭಾಯಂ ಸ್ವರಸೇನಾಶೈತನ ಮಂಜನೆ ನಸ್ಯಂ ॥

ಸ್ಯಾತ್ಪಂಚಮೇಂಥ ಷಣ್ಣೆ ಸಂಜ್ಞಾಯಾ: ಸಂಜ್ಞಾಪನಂ ಕಾಯಂ ।

ಗೋಷಿತ್ತಯುತಾ ರಜನೀ, ಮಂಜಷಾ: ಮರಿಚ ಪಿಷ್ಪಲೀ ವಾನಂ ॥

ವಿಷ ವಾನಂ ದಷ್ಟಾನಾಂ, ವಿಷಪಿತೆ ದಂಶನಂ ಚಾಂತಿ । (ಜ. ಚಿ. 23)

ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಫೆವರ್ ವಿಷ ಹೊಗಿದ್ದರೆ ತಾಪ್ತಣ ವಮನಾಷದ ಕೊಡ

ಬೇಕು. ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿರೀಜನ ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಹೈದರುದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೈದರುವರಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀನತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪ, ಮಜ್ಜಾ, ಹಾಲು, ಗ್ರೀರಕ (ಕ್ಯಾನೆ) ಆಕಳ ಶಿಗಣೆಯ ರಸ, ಪಕ್ವವಾದ ಕಬ್ಬಿನರಸೆ, ಕರೆ ಅತ್ಯೆಯ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಆಡು ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಕ್ತ. ಬೂದಿ, ಕ್ಷಾರ, ಅಥವಾ ಮಣ್ಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಯಾವದೇ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರಾಗದವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಶೋಫರರ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತೇವಿನ ಕಾಯ್ಕಾಗಿ ಜೀನತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಆಕಳ ಶಗಣೆಯ ರಸವನ್ನು ಬಳವಲಕಾಯಿಯ ತಿಳಲು, ಜೀನತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ೫ನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕಾಕಾಂಡ (ನಸುಗುಸ್ಸಿಯ ಭೀದ) ಹಾಗೂ ಶಿರಿಷ ಇವುಗಳ ಸ್ವರಸದಿಂದ ಅಶೈತನ, ಅಂಜನ, ನಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾಸಾಫನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಗೋರೋಚನ (ಆಕಳ ಸಿತ್ತ) ಅರಿಸಿಂ, ಮಂಜಿಷಾ, ಮೆಣಸು, ಪಿಪುಲೀ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಕೂಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಗುಣವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೂಸಿಗೆ ಪಳನೀಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಹದಿಂದ ದಂಶವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ೪ನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಮೃತ ಸಂಜೀವನ ಯೋಗವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಶಿಖಿತ್ತಾಧರ್ಯಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ಪಲಾಶಬಿಜವಾಗದೋ ಮೃತೀಪುವರೋ ।
ವಾತಾಕು ಘಾಣಿತಾಗಾರಧಾನು ಗೋಪಿತ ನಿಂಬಂ ವಾ ॥

ಗೋಪಿತ ಯುತ್ತಿಗುರುತಿಕಾ: ಸುರಸಾ ಗ್ರಂಥಿ ದ್ವಿರಜನೀ ಮಧುಕ ಕುಷ್ಣಿಃ ।
ಶಸ್ತ್ರಾಮೃತೀನ ತುಲ್ಯ ಶಿರಿಷ ಪ್ರವ್ಯ ಕಾಕಾಂಡರಸ್ಮೈವಾ ॥

ಕಾಕಾಂಡ ಸುರಸಣವಾತ್ರೀ ಪುನರ್ನವಾ ವಾಯಸಿ ಶಿರಿಷಫಲ್ಯಿಃ ।
ಉದ್ದಂಧ ವಿಷಜಲಮೃತೆ ಲೇಪಾಪಧಿನ್ಯವಾನಾನಿ ॥

ಪಲಾಶಬಿಜ ಭಾಗ 1 ನೆಲಿಲಿತ್ತನ್ಯ ಅಥಭಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಅಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೆಗ್ನಾಳು, ಕಾಕಂಬಿ, ಇಲ್ಲಣಿ, (ಗ್ರಹಧಾಮ) ಗೋರೋಚನ, (ಆಕಳಸಿತ್ತ) ಕಹಿಬೇವು ಇವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಅಗದವನ್ನು ಮೃತಪ್ರಾಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಹ ಉತ್ತಮ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ತುಳಸಿ, ಬಜೆ, ಅರಿಸಿಂ, ಮರದರಿಸಿಂ, ಜೆಣ್ಣಮಧು ಮತ್ತು ಕೊಷ್ಟ ಇವುಗಳ ಕೂಟಣದಲ್ಲಿ ಗೋರೋಚನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಶಿರಿಷಪ್ರವ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾಕಾಂಡ ಇವುಗಳ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಈ ಅಗದವನ್ನು ಹಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕಾಕಾಂಡ ತುಳಸಿ, ಕಾಡಕ್ಕೆವಡಿಬೇರು. ಪುನರ್ನವಾ. ಕಗ್ಗೇಕಾಯಿ, ಶಿರಿಷ ಇವುಗಳ ಬೀಜದ ಲೇಪ, ನಸ್ಯ, ಇವುಗಳ ರಸವಾದ ಹಾಗೂ ಮುಖದಿಂದ ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಉರಲುಬಿಡ್ಡ ಬಂಧದಿಂದ ಮೃತವಾದಂಥವರಲ್ಲಿ, ವಿಷದಿಂದ ಹಾಗೂ

ಜಲದಿಂದ ವ್ಯುತವಾದವರಲ್ಲಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ಲೇಪ, ಉಪಡಿ (ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಕ ಪದ ಚಿನ್ನಮಾಡಿ), ನಸ್ಯ, ಪಾನ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಚೈನ್ಯೋತಿಃ:— ಯಾವದೇ ಸಾಫರ ವಿಷಭಿಕ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ ದೇಹಶೀಧ ನಕ್ಕಾಗಿ ವಮನ ವಿರೀಜನವ್ಯು ಕೊಡುವದು ಅಗತ್ಯವಾರಿದೆ. ದೇಹದ ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೃದಯವು ದುರುಖಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೃದಯವನ್ನು ರಕ್ತಿಸುವದು ಚಿರಿತ್ತಕರ ವೊದಲನೇ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿರಿತ್ತಿಗೆ ಹೃದಯಾವರಣಿಕಿತ್ತೆ ಎಂದು ಅನ್ನು ತಾರೆ. ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇಗನೇ ಈ ಚಿರಿತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಾಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಂತು. “ಕುರ್ಯಾತ ಮನುವಿದ್ದ ಸ್ವಷ್ಟಿಯ ಹೃದಯಾವರಣಂ ದ್ವಾರಂ । ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿವ ಚಿರಿತ್ತಿಯ ಯಾವದೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸ್ರಂಸನ, ವಿರೀಜನ, ಲೇಪ ಭೋಜನ ಈ ಚಿರಿತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಘೃತವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು ಶ್ರೀಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಯೋಂದು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಘೃತ ಸಹಿತ ಕೊಡಬೇಕು.

ನಾಘೃತಂ ಸ್ರಂಸನಂ ಶರ್ಕಂ ಪ್ರಲೇಪ್ತುಂ ಭೋಜವಾಷಧಂ ।
ಸರ್ವೇಪು ಸರ್ವಾವಸ್ಥೀಷು ವಿಸೇಮು ನಘೃತೋಪಮಂ ॥
ವಿದ್ಯತೆ ಭೇಷಜಂ ಶಿಂಚಿತ್ತಾ ವಿಶೇಷಾತ್ತಾ ಪ್ರಬಲೇನಿಲೆ ।

(8) ಸಾಫರ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಹೇಯಾಜಿಕತ್ವಾ
ವೇಗಾಂತರೆ ತ್ವನ್ಯತಮೇ ಕೃತಿ ಕರ್ಮಣ ಶ್ರೀತಲಾಮೂ ।
ಯವಾಗಾಂ ಸಘ್ಯತಕ್ಷೈದ್ವಾವಿಮಾಂ ದದ್ವಾರ್ವಿವಾಹಂ ॥
ಕೋಷಾತಕಾಂಗ್ರೀಕರಿ ಪಾಠಾಸೂರ್ಯಂ ವಲ್ಲಿಯ್ವಾತಾಭಯಾಃ ।
ಶಿರೀಷಃ ಕೆಂಪಿಂ ಶೇಲುಃ ಗಿರ್ಯಾವಾಂ ರಜನೀದ್ವಯಂ ॥
ಪುನರ್ನವೆ ಹರೇಣಾಶ್ಚ ಶ್ರೀಕಟ್ಟಿಂ ಸಾರಿವೆ ಬಲಾ॥
ಏಷಾಂ ಯವಾಗಾರ್ಥಿಕ ಕಾಂಧಿ ಕೃತಾಹಂತಿ ವಿಷದ್ವಯಂ ।

ವೇಗಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಒಂದು ವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ದಾಟಿ ಅದರ ಮುಂದಿನ ವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಂಡು ಬರುವಾಗ ಆ ವೇಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಚಿರಿತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವಿವನಾಶಕಾಗಿ ಯವಾಗುವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ತಣ್ಣಾಗಾದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೀನಕುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

ಯವಾಗುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ದ್ರವ್ಯಗಳು:— ಕೆಹಿಂಈಕಾಯಿ, ಚಿತ್ರಕ ಮೂಲ ಅಗಳಶಂತಿಬೇರು, ಸೂರ್ಯಂವಲ್ಲಿ ವಡವಲದ ಎಲೆಗಳಂತೆ ಎಲೆಗಳಿಷ್ಟು ಎಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಮಾಂಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ವಾಂಸವು ಬಂದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವು ತ

ಬಳ್ಳಿ, ಆಳಲೇಕಾಯಿ ಶಿರೀಷ, ಕೆಣಿ (ಕಟ್ಟಿ) ಜಳ್ಳಹಣ್ಣಿ, ಶ್ರೀತಚಂದನ, ಅರಿಸಿಣ, ಪುನರ್ನವಾ, ಹರೇಣಾ, ಶ್ರೀಕಟ್ಟಿ, ಸಾರಿವಾ (ಸುಗಂಧಿಬೇರು, ನಾಮುದಬೇರು) ಮತ್ತು ಬಲಾ (ಕಲ್ಲಂಗಡಲೆ) ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಿಂದ ಪಡಂಗವಿಧಿಯಿಂದ ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

(9) ಸಾಫರ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಔಷಧ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಜೇಯ ಘೃತ

ಮಧುಕಂ ತಗರಂ ಕುಪ್ತ ಭದ್ರದಾರು ಹರೇಣಾವಃ ।
ಪುನಾಗ್ನಿಗ್ರೀಲವಾಲಾನಿ ನಾಗಪುಷ್ಯೋಪಲಂ ಸಿತಾ ॥
ವಿಡಂಗಂ ಚಂದನಂ ಪಶ್ಚಂ ಪ್ರಿಯಂಗುಧಾರ್ವ ಮರಕಂ ಸಿಥಾ ।
ಹರಿದ್ವೈ ಬೃಹತ್ತಾಚ ಸಾರಿವೆ ಚ ಸ್ವಿರಾಸಹಾ ।
ಕಶ್ಯಪರೇಷಾಂ ಘೃತಂ ಸಿದ್ಧ ಮಜೇಯಮಿತಿ ವಿಶ್ರುತಂ ॥
ವಿಷಾಣಿಹಂತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಶ್ರೀಷ್ಟಮೆನಾಜಿತಂ ಘೃತಿ ॥
ಅತಿಮಧುರ, ಅನಂತ, (ಸಂಬಿಟ್ಟಲು) ಕೋಪ್ತ ದೇವದಾರು, ಹರೇಣಾ (ರೇಣಾಕಬೀಜ) ಪುನಾಗ (ಸಂಪಿಗೆ), ನಾಗಸಂಸಿಗೆ, ಕಮಲದ ಹೂವು, ಕಲ್ಲಸಕ್ಕರೆ, ವಾಯವದಂಗ, ಚಂದನ, ತಮಾಲಪತ್ರ, ಪ್ರಿಯಂಗು (ನವಣಕ್ಕೆ), ಬಾಳದಬೇರು, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಿಸಣ, ಸೆಲಗುಳ್ಳು, ಹೆಗುಳ್ಳು, ಸಾರಿವಾ, ನಾಮುದಬೇರು ಶಾಲಿಪಣಿ, ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ ಘೃತಕ್ಕೆ ಅಜೇಯಘೃತ ಅನ್ನು ತಾರೆ ಚಂದ್ರಾಗದ

ಅಂಜನಂ ತಗರಂ ಕುಪ್ತಂ ಹರಿತಾಲಂ ಮನಃ ತಿಲಾ ।
ಘಲಿನೀ ಶ್ರೀಕಟ್ಟಿ ಸ್ವೀಕಾರ್ಮಾನಾಗಪುಷ್ಪಂ ಸಕೇಶರಂ ॥
ಹರೇಣಾಮುಂಧುಕಂ ಮಾಂಸಿರೋಚನಾ ಕಾಕಮೂಲಿಕಾ ।
ಶ್ರೀವೇಷ್ಟಕಂ ಸರ್ವರಸಃ ಶತಾವಾಂ ಕುಂಕಮಂ ಬಲಾ ॥
ತಮಾಲಪತ್ರಂ ತಾಲೀಸಂ, ಭೋಜಕಾಶಿರೆ ನಿಶಾದ್ವಯಂ ।
ಪಾನನಸಾಂಜನಾಲೀವ ಮನಿ ಬಂಧಾದಿಯೋಜಿತಃ ॥
ಏಷ ಚಂದ್ರೋದಯೋ ನಾಮುಶಾಂತಿಃ ಸ್ವಷ್ಟಿಯನಮ್ ಪರಂ ।
ಅಂಜನ, (ಸ್ತ್ರೀತೀಂಜನ), ಅನಂತ, ಕೋಪ್ತ, ಹರಿತಾಲ, ಮನಃ ತಿಲಾ, ಕಾಡಕಕ್ಷವಡಿ, ಶ್ರೀಕಟ್ಟಿ ಸ್ವೀಕಾರ್ಮಾನಾಗಪುಷ್ಪಾ, ನಾಗಕೇಶರೆ ರೇಣಾಕಬೀಜ, ಜೀವುಮಧು, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಗೋರ್ಮೇಂಚನ (ಆಕಳಪಿತ್ತ) ಕಾಕಮಾಲಿಕಾ (ಕರೆಂಜವಾರ) ಚಂದನ, ಬಿಳೀರಾಳ, ಬಡಿಶೇಪ, ಕೇಶರೆ, ಬಲಾ (ಕಲ್ಲಂಗಡಲೆ) ತಮಾಲಪತ್ರ, ತಾಲೀಶಪತ್ರ, ಭೂಜಪತ್ರ, ಬಾಳದಬೇರು, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಿಸಣ ಇವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಾಗದ ಅನ್ನು ತಾರೆ. ಇದನ್ನು

ಪಾನ, ನಸ್ಯ, ಅಂಜನ, ಅಲೇಹ, ಮಂಟಿಬಂಧ ತು ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಬೈಷಣಿ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಕರ ದ್ವಾಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಷ್ವಾಗಿ ಧುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಗಂಧ ಹಸ್ತಿ

ಹತ್ತಾಗರು ಮುಸ್ತ್ರಿಲಾ ನಿಯಾರಸಾ: ಪಂಚ ಚಂದನಂ ಸ್ವಂತ್ರಾ |
ತ್ಯಂಗ ನಲದೋತ್ತಲ ಬಾಲಕಡರೀಣಕೋಶಿರ ವಾಘಿನಾಃಃ ||
ಸುರದಾರು ಕನಕ ಕುಂಕುಮ ಧ್ವಾಮಕ ಕುಣ್ಣ ಪ್ರಿಯಂಗವಸ್ತ ಗರಂ |
ಪಂಚಾಂಗಾನಿ ಶ್ರೀರೇಷಣ್ಣಿಷ್ಪ್ರಾಲಾ ಮನಃ ಶಿಲಾಜಾಜಾಃಃ ||
ಶ್ರೀತಕಟಿಭಿ: ಕರಂಜೋ ರಕ್ಷೋಽಖಿಃ: ಸಿಂದುವಾರಕಾರಜನಿಃ |
ಸುರಶಾಂಜನ ಗೃರಿಕ ಮಂಜಿಪ್ರಾಂಬಿ ನಿಯಾರಸಾ: ||

ವಂಶತ್ವಗಶ್ವಂಧಾ ಹಿಂಗು ದಧಿತಾಧಿಮ್ಲಾ ವೇತಸಂಭಾಕ್ಷಾಃ ||
ಮಂಧುಮಂಧುಕ ಸೋಮರಾಜಿ ಪಚಾರಹಾರೋಚನಾತಗರಂ ||
ಅಗದೋ ಯಂ ಸ್ವೇಶ್ರಾಣಾ ಯಾತ್ಸ್ವಂಬರೇಣ ಪಣ್ಣಂಗಃಃ ||
ಅಪ್ರತಿಹತ ಪ್ರಭಾವಾಭಾತ್ಮಕೋ ಮಹಾಗಂಧಹಸ್ತೀತಿ ||
ಸಿತೀನ ಗವಾಂ ಪೇಸೋಗ್ರಿಗಲಕಾಕ ಕಾರ್ಯಾಸ್ತ ಪ್ರಪಯೋಗಿನೆ |
ಪಾನಾಂಜನ ಪ್ರಲೇಷ್ಪಿ: ಪ್ರಸಾಧಯೀತ್ರೋ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣಿ ||; ಚ. ಚಿ.

ತಮಾಲಪತ್ರ, ಅಗರು. ಜೀರ್ಣಗಢಿ, ಯಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಏದು ಪ್ರಕಾರದ ಅಂಟು (ರಾಳ, ಗುಗ್ಗಳು ಮುಂತಾದ) ಚಂದನ. ಸ್ವಂತ್ರಾ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ) ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ನೀಲೀ ಕಮಲದ ಡೊಪೆ, ಬಾಳದ ಬೇರು, ರೀಣಾಕಬೀಜ, ಕರೇ ಬಾಳದ ಬೇರು, ವಾಘಿನಾಃಃ, ದೇವದಾರು, ನಾಗಕೇಶರೆ, (ಕುಂಕುಮ) ಗಣಜಲಿ ಹುಲ್ಲು, (ರೋಹಿನಿ), ಕೋಣ್ಣ, ನವಣಕ್ಷೇ (ಗಪ್ಪಲಾ), ಅನಂತ, ಶ್ರೀರೇಷಣ್ಣದ ಪಂಚಾಂಗ (ಬೇರು, ತೋಗಟಿ, ಸೋಪ್ಪು, ಹಾನು ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳು) ಟ್ರೀಕಟ್ಟು. ಅರದಾಳ, ಮನಶೀಲಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಕರಂಜಬೀಜ, ಸಾಸಿವೆ, (ಕರೆಲಕ್ಕಿ), ಅರಿಸಿಣ, ತುಳಸಿ ಅಂಜನ, (ರಂಜಾನಿ) ಸುರಣಣ ಗೃರಿಕ, ಮಂಜಿಪ್ರಾ, ಕಹಬೀವಿನ ಅಂಟು, ಬಿದರಿನ ತೋಗಟಿ, ಅಶ್ವಗಂಧಾ, (ಹಿರಮದ್ವಾ) ಇಂಗು, ಬೆಳವಲಕಾಲಿ ತಿಳಲು, ಅವ್ಯಾವೇತಸ ಅರಗು, ಜೀಷ್ವಾಮಂಧು, ಇಷ್ವೇಯ ದೂಪ, ಬಾಪಚಿ, ಬಚೆ ಗರಿಕೆಯಾಭು, ಗೋರೋಜನ, ಅನಂತ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಆಕೆ ಸಿತ್ತುದ್ದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮಂಜ್ಯನೆಷ್ಟಕ್ಕುದ ದಿವಸ ಗುಳಗೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪಾನ, ಅಂಜನ, ಮತ್ತು ಲೋಕ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಮೃತಸಂಜೀವನಿಯೋಗ

ಸ್ವಂತ್ರಾಷ್ಟಾಷ್ಟಾಣೀಯ ಕಾಂಪಿಶ್ವೀಲೀಯ ರೋಚನಾಸ್ತ ಗರಂ |
ಧ್ವಾಮಕ ಕುಂಕುಮ ಮಾಂಸಿ ಸುರಸಾಗ್ರಿಲಾಲ ಕುಣ್ಣಷ್ಟಂ ||
ಬ್ರಹ್ಮತೀ ಶ್ರೀರೇಷಣ್ಣಂ ಶ್ರೀವೇಷ್ಟಕ ಪದ್ಮಚಾರಬೀಃ ವಿಶಾಲಾಃಃ |
ಸುರದಾರು ಪದ್ಮಕೇಶರ ಸಾರಕ ಮನಃಶಿಲಾ ಕೌಂತ್ಯ ||
ಜಾತ್ಯಕ್ರಿ ಪ್ರಪ್ರರಸ ರಜನಿದ್ವಯ ಹಿಂಗುಸಿಪ್ಪಲೀ |
ಜಲಮಂದಪಣಿ ಚಂದನ ಮಧುಕ ಮದನ ಸಿಂಧುವಾರಾಜ್ಞ ||
ಶಮಾಂಕ ಲೋಧ್ರ ಮಂಯಾರಕ ಗಂಥಫಲೀ ನಾಕುಲೀ ವಿದಂಗಾಜ್ಞ |
ಪ್ರಷ್ಪೇ ಸಂಷ್ಯತ್ಯಸೆಮಂ ಪಿಷ್ಟಾಪ ಗುಲಿಕಾ ವಿಧೀಯಾಃ ಸ್ಯಃ ||
ಸರ್ವವಿಷಫೋಽಂ ಜಯಕೃದ್ವಿಷ ಮೃತಸಂಜೀವನೋ ಜ್ವರಿಹಂತಾ |
ಸ್ವೀಯ ವಿಲೇಷನ ಧಾರಣ ಧೂಮ ಗ್ರಹಣಿ ಗ್ರಹಣಿಷ್ಟ್ರೀ ||

9 ಕೆಲವು ಸ್ಥಾವರ ವಿಷದ ಗುಣಗಳು

1 ವತ್ಸನಾಭಿ

ಕೃಷ್ಣಭಿಃ ಕಸಿಶಿ ಪಾಂಡುರ್ವಣಾತ್ಪ್ರಿ ವಿಧೋನುತಃಃ |
ವತ್ಸನಾಭಿಋ ವಿಶೀರ್ವೇಣ ಕ್ರಮೇಣ ಗುಣವತ್ತಮಃ ||

ವತ್ಸನಾಭಿಯು ವರ್ಣಕ್ಕೆನುಸಾರವಾಗಿ 3 ಪ್ರಕಾರದಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ ದ್ವಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರ ವರ್ಣಕ್ಕೆಂತ ಕಸಿಶಿ ಮತ್ತು ಕಸಿಶಿಕ್ಕೆಂತ ಕೃಷ್ಣಭಿ ವಿಷದಿಂದ ಶ್ರೀಷ್ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತುಧ ವತ್ಸನಾಭಿಯಿಂದ ದಾಹ, ನೋಹ, ಹೃದ್ಯತಿ ರೋಧ, ಕೊಸಿಗೆ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶಾಧ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು,

ಅವಿಶುದ್ಧಂ ವಿಷಂ ದಾಹಂ ನೋಹಂ ಹೃದ್ಯತಿ ರೋಧನಂ |

ಮೃತ್ಯುಂಚ ವಿದಧತ್ಯಾಶು ತಸ್ತಾತ್ತ್ವಂ ಪರಿಶೋಧಯೀತ್ರೋ ||

ನೇಲೆ ಬರಿದ ಮೂರು ವರ್ಣದ ವತ್ಸನಾಭಿಯಲ್ಲಿಯ ಪಾಂಡುರವರ್ಣವತ್ಸನಾಭಿಯಲ್ಲಿವಿಷದಿಂತವು ಕಪ್ಪಿ ಬಣ್ಣಿದ ಬಜನಾಗಕ್ಕೆಂತ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವರ್ಣದ ವತ್ಸನಾಭಿಯು ಶ್ರೀಷ್ವಾಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಬೈಷಣಿದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಅಶುದ್ಧ ಪತ್ನೆನಾಭಿಯು ಅವಕಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾವರ ವಿಷಯಗಳ ವೇಗಕ್ಕುನುಸರಿಸಿ ಶೋಧನಕರು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಶಮನ ಕಾರ್ಯ ಕಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಅವನ (ಆಕೆಳೆ) ಹಾಲು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಅಚೆಯ ಷ್ಟೈತ, ದೂಕ್ಕುರ್ಕುಲ್ಪ, ಅಶ್ರೀ ಮರದ ಶೈಲಾಗಳಿಂದ ಕಿರಿಕಾಶಾಲಿನ ರಸ, ಷ್ವಾಸಣ್ಣಿರಸ (ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ) ಕಲ್ಲು-ಸಕ್ಕರೆ, ನೀರಲ ತೈಗಟಿ ರಸ, ಇಂಗು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊರೆಯತಕ್ಕವು ಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಮೂರಕೆ ಮಾತ್ರೀ:— 4 ರಿಂದ 8 ಗುಂಜಯವರೆಗೆ

ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುವ ಕಾಲ:— 20 ನಿಮಿಷದಿಂದ 24 ಗಂಟೆಗಳ ವರೆಗೆ ಕಾಲ.

ಪತ್ನೆನಾಭಿ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷವಿವರಣೆ:— ವಿಷವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಶರೀರವು ಜುಂ ಅನ್ನವನು, ದಾಹ, ಹೋಹ ಖಂಟಾಗುವನು, ಉದರದಾಹ, ವಮನ ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಆಗುವನು, ಒಂದೇ ಸವನೆ ಸ್ವೀದ ಬರುವನು, ಸ್ವಾಪ, ಅಶಕ್ತಿ, ನಾಡೀ ಗಳಿಯು ಅಸ್ಥಿರವಾಗುವನು, ಕಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬಿಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ರೋಗಿಯು ಏಕ ಚಿತ್ತದಿಂದ ನೋಡುವನು, ಶ್ವಾಸೋಚಾರ್ಪಣೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವನು, ದುರ್ಬಲವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವನು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಬರುವನು. ಕೆಲವೊಂದು ಸವಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೇವೆ ಗಳು ಬರುವವು, ಕೊನೆಗೆ ಶ್ವಾಸಾವರೋಧದಿಂದಾಗಲೇ ಇಲ್ಲವೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಬರುವದರಿಂದಾಗಲೇ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುವದು.

2 ಗೌರೀಪಾಷಾಣ

ಗೌರೀ ಪಾಷಾಣಕಃ ಪ್ರೇಕ್ಷೋ ದ್ವಿವಿಧಃ ಶ್ರೀತರಕ್ತಕಃ
ಖಣಿಂ ವಿಷವಾಖಾತಂ ದಾಹವಾಂತಿ ವಿರೇಕಕ್ಕೃತಃ ||
ಮಾತ್ರಾಧಿಕಂ ಯದಾಖಾದೇತಾ ತದಾಮೃತ್ಯಾನುವಾಪ್ಯಾಯಾತಾ |
ಅಶುದ್ಧಃ ಸತು ವಿಷ್ಣೇಯಾಃ ಸಹ್ಯಧಾತು ವಿನಾಶಕ್ಕೃತಃ ||
ದಾಂ ಚಿತ್ತ ಭ್ರಮಂ ಜೀವ ಲಾಲಾಸ್ತಾವಂ ತಥಾಮೃತಂ |
ಅನೇಕ ವೇದನಾಷ್ಟ್ಯವ ಬಹುವ್ಯಾಧಿ ಶ್ವಾಂ ತಥಾ ಕರೋತಿ|| ಶಾ ನಿ

ಗೌರೀ ಪಾಷಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತ ಮತ್ತು ರಕ್ತ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದು ಅವು ಖಿನಿಜವಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ದಾಹ ವಾಂತಿ ವಿರೇಷನಗೆಳಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಶ್ರೀತ ಹೆಚ್ಚು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅಶುದ್ಧ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯ, ಧಾತುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದಾಹ, ಚಿತ್ತ, ಭ್ರಮ ಲಾಲಾ ಸ್ತ್ರಾವ ಅನೇಲೆ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂ ಟಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿಡಿಕೆ ಅಗುತ್ತದೆ.

ಚೋಽಿ:— ಶಾಲಿಗ್ರಾಮನಿಷಂಟುವಿನಲ್ಲಿ 2 ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಗೌರೀಪಾಷಾಣವು 5 ಪ್ರಕಾರದಿರುತ್ತದೆ. ರೆಂಟಂಡಾಂಶುಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 1) ಸ್ವಾಟಿಕ 2) ಧವಲ 3) ದಾಡಿಮಂ 4) ಕೈಷ್ಟಿ 5) ಪಿತ್ರಕ ಹೀಗೆ ಇದ್ದು ಇವುಗಳ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವು ತುಸು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವು:— ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೂಲ, ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ವಮನ ವಿರೇಜನ, ಪಿಂಡಿಕೆ (ಜಂಫಾ) ಗಳಲ್ಲಿ ಆಕುಂಚನಗಳು. ತ್ವಾ, ಕ್ಷೇತ್ರಾಲು ಶಟೀಯ, ವದು ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಹಾಚಿಕೆಯಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೀತ ವಿಜ್ಞೀದನಮಾಡಿದರೆ ಆಮಾಶಯ ಮತ್ತು ಕರುಳುಗಳಿಗೆ ಶೋಧಣಂಬಂಬಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ಲೇಷ್ಯಾಲ ತ್ವಾಚೆಯ ಮೇಲೆ ಕಲೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ರೋಗಿಯು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಬದುಕಿದರೆ ಹೈದರ್ಯ, ಷ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಯಕ್ಕೆತಾದಲ್ಲಿ ಮಲ ಸಂಚಯ ವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಸನ್ಯಾಸದಿಂದ ಮರಣ ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಿರಕಾರಿ (Chronic) ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು:— ಸೋಮುಲಯುಕ್ತ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವಡೇ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ವಾಸಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸೋಮುಲವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಸೋಮುಲದಿಂದ ಕೊಡಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಮಧ್ಯ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಚಿರಕಾರಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿಮಾಂಡ್ಯ, ಹೈಲಾಸ, ವಾಂತಿ, ಶೂಲ, ಸೋಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಅತಿಸಾರ, ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳಗಿನ ಲೆಪ್ಸಿಗಳ ಶೋಧ, ನೇತ್ರಾಭಿಪ್ರಯಂದ, ಸಂಧಿಶೋಧ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸೋಮುಲವನ್ನು ಬಯಾ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಓವಣಿ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಾಧಿಕ್ಕೆದಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೂ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಈ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವು ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿರುವಾಗ ವಾತರಕ್ತ, ಶಾಖಾಗತವಾತ, ಶೋಷ, ವಾತಸ್ಯಾಣ, ತ್ವಾಚೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಂದುಧಾತುವಿನಂತೆ ಕಲೆಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಶಾಖಾಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಿಕ್ಷಿಸು:— ಸೋನುಲವು ಜರರದಲ್ಲಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತನ್ವಾದ ವೇಗ ಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಶೋಧನೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯನ ಚಿಕಿತ್ಸಾಗಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ದೃವ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಖದರಜಲ, ಆಕಳ ಹಾಲು, ಇಸಬಗೋಲು, ಬಾಳಿಗಡದ ರಸ, ಟಂಕಣ, ಪಾಡಲೀ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಮಾರಕ ಪ್ರಮಾಣ:— 1 ರಿಂದ 2 ಗುಂಟೆ ಮರಣಕಾಲ:— 12 ಗಂಟೆ ಯಿಂದ 24 ಗಂಟೆಯ ವರೆಗೆ.

3 ಹರಿತಾಲ (ಅರೆದಾಳ)

ತಾಲಕವು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ್ದಿಂದು ರಸಿನಿಧಿರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಘನತಾಲ ಮತ್ತು ಸಿಂಡತಾಲ. ಅಶುದ್ಧ ತಾಲಕ ಸೇವನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಕಥವಾತ ರೋಗ ಗಳು ಉತ್ತನ್ವಾಗುತ್ತವೆ. ತಾಲಕ ವಿಷವು ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ವೇಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಶೋಧನೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ಪ್ರಕಾರ ಈನು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜೀರಕಚೂಳಿ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಸಂಡಿಗೆ ಕುಂಬಳಕಾಲ್ಯಾ ರಸ, ಬಿಳೀಗೋಕಣ ಹೂವಿನ ರಸ. ಮಾರಕ ಪ್ರಮಾಣ 2 ರಿಂದ 4 ಗುಂಟೆ. ಕಾಲ 1 ದಿನ.

4 ಮನೋಶಿಲಾ

ಅಶೋಧಿತಾ ರೋಗಕರಾ ಮಂಲವಿಷ್ಟಂಭ ಕಾರಿಣೀ |
ಮೂತ್ರರೋಧ ಕರೀಕಾಮಂ ಮೂತ್ರಕೃಷ್ಣಪುನತ್ತಿಂದಿ |

ಮನಶಿಲೆಯು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೇವಿಸಿದರೆ. ಮಂಸಂಗ್ರಹ, ಮೂತ್ರಾವಾಯಾ ಆಗಿವದು. ಮೂತ್ರಕೃಷ್ಣ ಉಂಟಾಗುವದು. ಮಾರಕ ಪ್ರಮಾಣ:— 4 ರಿಂದ 6 ಗುಂಟೆ ಕಾಲ 1 ದಿನ.

10 ಉಪವಿಷದ್ಗಳು

ವಿಷ ತಿಂದುಕ ಬೀಜಂಚ ತ್ಯಾಹಿಫೇನಂಚ ರೇಜಕೆಂ |
ಧತ್ತೂರ ಬೀಜಂ ವಿಜಯಾ ಗುಂಜಾಭಲ್ಲಾತ ಕಾನ್ಯಯಾ ||
ಅಕ್ರಷ್ಯೇರಂ ಸ್ವಾಹಿಷ್ಯೇರಂ ಲಾಂಗಲೀ ಕರವೀರಕೆ |
ಸಮಾಖ್ಯಾತೋಗಣೋಽಯಂತು ಬುಧ್ಯೇರುಪವಿಷಾಭಿದಃ || ರ. ತ.

1) ಹೆಮುತ್ಸ್ವಿ (ವಿಷಮುಷ್ಟಿ) 2) ಅಫೀನು 3) ಜೀವಾಲ (ದಂತಬೀಜ)
4) ಮದಗುಣಿಕೆಯ ಬೀಜ (ಧತ್ತೂರ) 5) ಭಂಗ 6) ಗುಲಗುಂಜ 7) ಗೇರು
8) ಎಕ್ಕೆ ಹಾಲು 9) ಕಳ್ಳೀ (ಮೂರೇಣಿನ ಕಳ್ಳೀ) ಹಾಲು 10) ಕೊಳೆಕುಟು
ಮನ ಗಡ್ಡೆ ಅಥವಾ ಜೋಕಮಾರನ ಗಡ್ಡೆ (ಲಾಂಗಲೀ) 11) ಕಣಗಿಲ (ಕರವೀರ)

1 ವಿಷತಿಂದುಕ (ಹೆಮುತ್ಸ್ವಿ)

ತಿಂದುಕೋ ವಣವಾತಷ್ಟ್ಯಃ ತತ್ವಾರ್ಥಃ ಪಿತ್ರ ರೋಗಜಿತಾ |

ಆಮಮಸ್ಯಾಫಲಂ ಗಾರಿ ವಾತಲಂ ಶೀತಲಂ ಲಷ್ಟಂ ||

ಪರ್ವಂ ಪಿತ್ರ ಪ್ರಮೆಹಾಸ್ಯ ಶ್ಲೇಷ್ಯಾಷ್ಟಂ ನಿಶದಂ ಗುರು |

ವಿಷತಿಂದುಕಮಸ್ಯೇವಂ ನಿಶೇಷಾತ್ಗಾರಿ ಶೀತಲಮೂ || ರ. ತ.

ಹೆಮುತ್ಸ್ವಿಯು ಪ್ರಣ ಮತ್ತು ವಾತದೊಷನಾಶಕ ನಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸಾರವು ಪಿತ್ರ ರೋಗವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಮ ಅಂದರೆ ಹಸೀ ಕಾಯಿಯು ಗಾರಿ, ವಾತಕಾರಕ, ಶೀತ, ಮತ್ತು ಲಷ್ಟಗುಣಗಳಿಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಯು ಹಣ್ಣಾಗಿಷ್ಟರೆ ಪಿತ್ರ, ಪ್ರಮೆಹ, ರಕ್ತದೊಷ ಮತ್ತು ಕಥಷ್ಟ ನಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾನುಖ್ಯಾದಿಂದ ಇದು ಗಾರಿ ಮತ್ತು ಶೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಾರಕಮಾತ್ರಿ:— 6 ಗುಂಟೆ. ಮರಣಕಾಲ 5 ನಿಮಿಷದಿಂದ 6 ಗಂಟೆಯ ವರೆಗೆ ಶಾಮಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:— ವೀಳ್ಯದ ಎಲೆಯ ರಸ, ಆಕಳ ತಂಪ್ಯ ಇವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಜೀವ್ಯಾತಿ:— ಅಧಿಕ ಮಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಧನುವಾತದಂತಿ ಕರೀರವು ಮಣಿಯುತ್ತದೆ. ಆಕ್ರೋಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂಗಮರ್ದ, ಕಂಪ, ದಂತಹರ್ಷ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಬೇಕು, ನಾಡಿ ಮಂದವಾಗುವದು, ಕಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬಿಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹನುಗ್ರಹ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಧನುವಾತದಂತಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರದೆ ಕೊನೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಧನುವಾತ ಮತ್ತು ವಿಷತಿಂದುಕ (ಹೆಮುತ್ಸ್ವಿ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ

ಧನುವಾತ ವಿಷತಿಂದುಕ

1) ಹನುಗ್ರಹ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಆರಂಭ 1) ಹನುಗ್ರಹ ಈ ಲಕ್ಷಣವು
ದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ଧ୍ୟାନବାଦ

- 2) వృణ ఆదద్దు కాగూ ఆదరింద
వృణాయామవాగి ఆశ్చేపగ
భుంటూదద్దు వైత్త సిగుత్తది.
  - 3) ఆశ్చేపగళు మేలింద మేలే
బరుత్తిద్దు ఆశ్చేపగళ మధ్యం
తరదల్లి ఎల్లి న్నాయుగళు
తీథిలవాగదేణి ష్టేషన్ నుత్త
డను ఈ సాఫ్ట్ నదల్లియ న్నాయు
గళు కెత్తింద మత్తు ఆకుంజన
హోందిదు కండు బరుత్తవే.

- 4) లక్ష్మణగళు (ఆశ్వేషదిండి)
క్రమదిండి ఉంటాగుత్తుంది.

జిక్కిత్స:— వమనాది శోధనకుపు మాడిద హేరే ఆకభ తుప్ప వన్ను కుడియలు కొడబేచు. ఆశ్వేషగళు బరువ నొదలు వమన కొడబేచు. ఆశ్వేషగళు బంద కాలక్కు స్నేహ స్నేధ విధియన్నాచరిసబేచు.

2 ಅಹಿವೇನ (ಅಧೀಕ್ಷಣೆ)

ಅಫೂಕಂ ತದ್ರಸ್ಯೋದ್ವಾತನುಹಿಫೇನೆಂ ಸಫೇನಕೆಂ ।
ಅಫೂಕಂ ಶೋಷಣಂ ಗ್ರಾಹಿ ಶೈವ್ಯಾಷ್ಯೋಂ ವಾತಪಿತ್ತಲಂ ।
ಖಾಸಿಲಸ್ಯ ಪರಾನಾಂತು ಬೀರಣಾತ್ರಾ ಖಾಲು ದುಗ್ಧ ಪರ್ತಾ ।
ನಿಯಾಸೋ ಯೋಡಭಿಸಿಯಾರಾತಿ ಸ್ವಿನಾಫೇನಾಖ್ಯಯಾನುತ್ತಾ । ರ. ಇಂ:
ಅಫೂಕ, ರಸೀದೊಫ್ತಾತ್, ಅಹಿಫೇನ ಸಫೇನಕೆ ಇನ್ ಅಫೀಮುದ ಪರ್ಯಾರಯ
ಶಬ್ದಗಳು. ಅಫೀಮುವು ಶೋಷಕ, ಗ್ರಾಹಿ, ಕಫನಾಶಕ, ವಾತಪಿತ್ತಕಾರಕ
ಇರುತ್ತದೆ. ಖಸವಲಿಸಿಯ ಕಾರಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಶೀಳಂವದರಿಂದ ಹಾಲಿನಂತಿ
ರಸವು ಹೊರಬಿಂಬಿತ್ತದೆ. ಆ ರಸಕ್ಕೆ ಅಫೀಮು ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನಿಷತ್ತಿಂದುಕೆ

- 2) ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಣದ ಇತಿಹಾಸವು
ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ.

3) ವಿಷತ್ತಿಂದುಕದ ವಿಷದಿಂದ
ಬರುವ ಅಕ್ಷೇಪಗಳ ಮಧ್ಯಂತರ
ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ತೋಯಗಳು ಶಿಧಿಲ
ವಾಗುತ್ತವೆ.

4) ಅಕ್ಷೇಪಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಬೇಗನೇ
ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರು
ತವೆ.

ଦେଇଣାଃ ।
ମନ୍ତ୍ରଦୀର୍ଘିଯ ଦାହକ୍ୟ ଚଷ୍ଟକ୍ରମୁଳଭ୍ରନ୍ତାଯାନ ମନ୍ତ୍ରରଲ୍ଲିଯ ଦେଇଣଗଳେକ— ମନ୍ତ୍ରକାରକ, ତୈଁ
ଅଯାନ ମୌଳିକ କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଣାଗଙ୍କୁ ଶଂଖାଗୁଡ଼ିନେ ।

ప్రమాణాక్షీంక హెచ్చుం సేవని మాడిదరే మొదలు ఉత్సాహ బరుత్తేది. ఆ మేలే తంద్రా, అగ్ని మాండ్య, లంటాగుత్తేవే. స్వర్ణజ్ఞాన నాశవాగుత్తేది. సుఖు-ధుకిలగళు తిథియంతాగుత్తేవే. జ్ఞానతంతుగళిగే భాదిర్య బరుత్తేది. శరీరమ్ రూక్షవాగుత్తేవే. స్వేచ్ఛ, ముఖ్య మశ్శు దుగ్ధ ఇవుక్కేమదింద కడిమే ఆగుత్తేవే. కణ్ణిన గొంచిగళు సణ్ణ (సెంకుచెతె) వాగుత్తేవే. నిద్ర హెచ్చుగుత్తేది. శరీరమ్ తణ్ణిగాగుత్తేది. ముఖు మశ్శు ఓష్ణగళు నీలీ బణ్ణిదవాగుత్తేవే. క్వాసమ్ మందవాగుత్తేది. నాడిగతియిందవాగువదు. నంతర మరణ సంబవిసువదు.

జిక్కిట్లే — శోధన జిక్కి అందరే వనున కొడబేచు. సౌరాష్ట్రీ జూణ (ఘోటకద జూణ) వన్ను కొడబేచు. ఖృతీజనకూర్గి లుప వేయగళన్ను కొడబేచు. మలగించబారదు. విషద లుణగటు కడిమే ఆగువపరిగి ఆశనిగి ఒండిశవనీ నడియలికై కచ్చబేచు. వాంతియ సలువాగి 10 గుంజి ప్రపాణదల్లి తుట్టవన్ను నిరినల్లి కాచి కుడియలు కొడబేచు. కృచాలుగటు తల్లుగాగుత్తిష్టరే సాసివెయన్ను అరెదు కృచాలు గలిగి హచ్చబేచు. ముఖుద వేలి తల్లి దిరున్న సింపడిచబేచు. హొట్టియల్లి అరళియ తొగటియ కషాయవన్ను కొడబేచు. హత్తియ తొగటియ జూణ కొడబేచు. అల్లదరస (హసి కుంతిను రస) వన్ను కొడబేచు. ఇంగన నిరసు కయారిసి కొడబేచు.

ವೂರಕ ಮಾತ್ರೆ:—4 ಗುಂಟಿ. ವರಣಕಾಲ:— 6 ಗಂಟೆಯಿಂದ 12 ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ

3 జయపాల

జయపాలో! దంతిబీజం వ్యాకెంతె తిత్తిరిఏ ఫలం |
జయపాలో! గురుస్నిగొడ్డి రేచెి పిత్తె కఫావచె ||
జయపాల, దఃతబీజ, తిత్తిరిఫల ఎంబ పయారయు శబ్దగలనే.
జయపాలవు గురు, స్నిగ్ధ, భేది ఇదుత్తదే, పిత్తె మత్తు కఫనాక
విరుక్తదే.

ಜಯವಾಲವ ದೋಷಗಳು:—

ಜಯವಾಲೋ ಮತ್ಸ್ಯಿಕ್ತೋ ವಿರೀಚನ ಕರೆ: ಪರೆ: |
ವಾಂತಿ ಕೃತ್ಯ ಸಿತ್ತಜನನೋ ವೃತ್ತಿಕಾದಿ ವಿಷವಾಣತ್ |

ಜಯವಾಲವು ತಿಕ್ತರಸದ್ವಿದ್ಯು ತೀವ್ರ ಭೇದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವಾಂತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿತ್ತದ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀಳು ಮುಂತಾದ ಜಂಗಮ ವಿಷವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಚೋತಿ:— ಜಯವಾಲವು ತೀವ್ರ ರೀಚಕವಿದ್ವಿ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಶೋಧ ಖಾತ್ರನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೂಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖವು ನಿಸ್ತೇಜವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಡಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವೀದವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಜಯವಾಲದ ವಿಷದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಶಮನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಕಳ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಯಾಲಕ್ಕೆ ಜೊಣವನ್ನು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹವೀಚ ಜೊಣವನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಬರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.

4 ಧತ್ತಾರ (ಮದಗುಣಿಕೆ)

ಧತ್ತಾರಃ ಕಿತಪೋ ಧೂತೋ ದೇವತಾ ಮದನಃ ಶರಃ: |

ಧತ್ತಾರೋ ಮದವಣಾಗ್ನಿ ವಾಂತಿ ಕುಂಜರ ಕುಷ್ಣನುತ್ |

ಉಪ್ಪೋ ಗುರುವ್ರಣ ಶ್ಲೇಷ್ಮೋ ಕಂಡೂ ಕೃಮಿವಿಷಾಪಃ |

ಧತ್ತಾರ, ಕಿತವ, ಧೂತ, ದೇನತಾಮದನ ಶರ, ಇವು ಮದಗುಣಿಕೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಮದಗುಣಕೆಯು ಮದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವರ್ಣ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಂತಿ, ಕುಂಜರಕುಷ್ಣ (ಜರ್ಮರದಲಕುಷ್ಣ ಇದು ಆಸೆಯ ತ್ವಚಿಯಂತೆ ಸ್ವರ್ಚಕ್ಕೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ.) ನಾಶಕವಿರುತ್ತದೆ. ಉಪ್ಪನೀಯದಿದ್ದಿದ್ದು ಗುರುಗುಣದಿರುತ್ತದೆ. ವ್ರಣ, ಕಘದೋ ಮತ್ತು ಕೃಮಿನಾಶಕ ವಿರುತ್ತದೆ.

ಚೋತಿ:— ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷೋಂಡರೆ (ಸೇವಿಸಿದರೆ) ಮುಖ ಶೋಷ, (ಬಾಯಾರುವಿಕೆ) ಲಾಲಾಸ್ರಾವ ಕಡಿಮೆ, ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗಲಶೋಧ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿ ಮಂದ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವರಭೀದ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಗೋಂಡಿಗಳು. ವಿಸ್ತೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ತ್ವಚಿಯು ರೂಪ್ಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಣವು ಸಹ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೀಜದ ವಿಷದಿಂದ ಉನಾಧಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಉನಾಧಿದಲ್ಲಿ ಅಪಘಾತದಿಂದ ಆಂದರೆ ಸೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಸಾಯಿವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಷದಿಂದಲ್ಲ ಈ ಉನಾಧಿದಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯು ಒಂದೇ ಸವನೆ ನೈಸ್ಯಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ಓಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜಿಗಿಯುತ್ತಾನೆ. ರೋಗಿಯು ಓಡಾಡಿ ದಿಕ್ಕ ತಪ್ಪಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಓಡಾಡುವಾಗ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಮರಣ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು:— ಸಮುದ್ರ ಫಲವನ್ನು ಗೋಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೊಡಬೇಕು. ಬಜೆಯ ಜೊಣವನ್ನು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹತ್ತಿಯ ಬೀಜಗಳ ಕರಾಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಕಳ ಕಾಲನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರೆ ಕೊಡಬೇಕು. 20 ಬೀಜಗಳಿಗಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿಕ್ಕೆ 20 ಬೀಜಗಳಿಗಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತ್ರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿವಯೋ (ಭ್ರಂಗಿ)

ಭಂಗಾಂಗಜಾ ಮಾತುಗಳಾನಿ ಮೋಹನೀ ವಿಜಯಾ ಜಯಾ |

ಭಂಗಾ ಕಘಹರಾ ತಿಕ್ತಾ ಗ್ರಾಹಿಣೀ ದೀಪನೀ ಲಫ್ಣಿ ||

ತಿಕ್ತೋಷ್ಣಾ ಸಿತ್ತಲಾಸಾಹ ಮದಕ್ಕಚ್ಚಾಗ್ನಿವರ್ಧನಿ |

ಭಂಗಾ, ಅಂಗಜಾ, ಮಾತುಗಳಾ, ಮೋಹಿನಿ, ವಿಜಯಾ, ಜಯಾ ಇವು ಭಂಗಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಭಂಗಿಯು ಕಘಹರ, ಕಿರಿಸದ್ವು, ಗ್ರಾಹಿ, ಅಗ್ನಿದೀಪಕ ಮತ್ತು ಲಫ್ಣಗುಣ ದ್ವಿರುತ್ತದೆ. ತಿಕ್ತೋಷ್ಣಾ, ಉಪ್ಪಣಿ, ಸಿತ್ತಕಾರಕ, ಮದಕಾರಕ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಚೆಳಿಸುವಂಥಿಡಿರುತ್ತದೆ.

ಚೋತಿ:— ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ತಾನು ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆ ಮೇಲೆ ತಂದ್ರಾ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಪ್ರಮಾಣವು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಮದವೇರುತ್ತದೆ, ಕಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬಿಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದರಿಂದ ತ್ವಚಿಯ ಸಂಜ್ಞಾನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಜ್ಞಾನಾಶವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಾಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವದು ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಶಸ್ತ್ರಕರ್ಮ ಮಾಡುವದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೆಮನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—

ತೆರ್ಕಪಾನ. ಶುಂಠಕಲ್ಪ ಸೇರಿಸಿದ ವೊಸರು, ಅಕ್ಷೀಕಚ್ಚು, ಹುಣಸಿಕಲ್ಪ.

४. ಗುಂಜಾ:—

ಗುಂಜಾ ಶಿಖಿಂಡಿಕಾ ತಾಮ್ರ, ರಕ್ತಿ ಕಾ ಕಾಕನಾಶಿಕಾ |
ಶೇಽತಾಹಾರ್ಥಿ ಚಕ್ರಿಕಾ ಚೂಡಾ ದುಷುಖಿಂ ಕಾಕಫೀಲುಕಾ |
ಇನ್ನ ಪಯಾರ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿನೆ.

ಗುಣಃ—ಗುಂಜಾ ಕೇಶಾ ಬಲಕರಾ ತ್ವಚ್ಯಾ ಪಿತ್ತ ಕಫಾಪಹಾ |
ನೇತ್ರಾಮಯ ಹೆರಾ ವೃಷ್ಣಾ ಯಂತಿ ಕಂಡೂ ಗ್ರಹಿಂಧಾನಾ |

ಕೈಮಿನಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕುಣಾ ತಳ್ಳಿಪ ತಾಪಿಚ ಶಸ್ಯತಿ |

ಗುಲಗುಂಜಿಯು ಕೇಶಾ, ಬಲಕರ, ತ್ವಚಿಗೆ ಹಿತಕರ, ಸಿತ್ತಕಫನಾಶಕ,
ನೇತ್ರರೋಗ ನಾಶಕ, ಪ್ರಷ್ಣ, ಕಂಡೂ, ಗ್ರಹ, ವೇಣ, ಕೈಮಿ, ಚುಣ್ಣನಾಶಕವಿದೆ.
ವಿಶೇಷ ಗುಣಃ—ಗುಂಜಾಬೀಜ ವಾಂತಿಕರಂ ತೀವ್ರರೇಷನ ಕೃತಾತಯಾ |

ಶೀಲಿತಂ ತ್ವತಿ ಮಾತ್ರಂ ತು ಗುಂಜಾಬೀಜತ್ವೀಧಿತಂ |

ವಿಸೂಚಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾಕಾರಂ ಕರೋತಿಹ ವಿಷಾದ್ಯಾಂ |

ಗುಂಜಾ ಬೀಜವು ವಾಂತಿ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರ, ವಿರೇಷನಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಶುದ್ಧ
ವಾಗಿರುವ ಗುಂಜಾ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅತೀ ಮಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಿಷಾಚಿಕಾ ಲಕ್ಷ್ಯಾ
ಗಳು ಕಾಣುವವು.

ಶೆಮನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ರೀರಕಸಾಲಿ ರಸವನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.
ಆಕಳ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಅವಸೀಡಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು.

५. ಭೆಲ್ಲಾತೆಕ.

ಭೆಲ್ಲಾತೆಕೊ ನಬೋ ವಲ್ಲಿ ವೀರ ವೃಕ್ಷೋಽಗ್ನಿವಕ್ತಿಕಃ |

ಅರುಷ್ವರಸ್ತತಂ ರೂಕ್ಷೋ ತಪಸೋಗ್ನಿ ಮುಖೀ ಧನು |

ಇವು ಭೆಲ್ಲಾತೆಕದ ಪಯಾರ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿನೆ.

ಗುಣಗಳಃ—ಭೆಲ್ಲಾತೆಕೆ ಕಣಾಯೋಷ್ಟಃ ಶುಕ್ರಲೋ ಮಧುರೋ ಲಘುಃ |

ವಾತೋಽಮೈಷ್ವರ್ಯಾದರಾನಾಹ ಕುಣಾಶೋ ಗ್ರಹಣೀ ಗದಾನಾ |

ಹಂತಿಗುಲ್ಮಿ ಜ್ವರ ಶ್ವಿತ್ರ, ವರ್ಣಮಾಂದ್ರ ಕೈಮಿಜ್ವರಾನಾ |

ಭೆಲ್ಲಾತೆವು ಕಣಾಯ ರಸ ಹಾಗೂ ಉಣಿ ವಿಯಂದ್ರಿಯಿದೆ. ಶುಕ್ರಲ, ಮಧುರ
ವಿವಾಕ ಹಾಗೂ ಲಘು ಗುಣದ್ವಿರುತ್ತದೆ. ವಾತಕಷ, ಉದರ, ಆನಾಹ, ಕುಣ್ಣ, ಅರ್ಚ,
ಗ್ರಹಣೀ, ಗುಲ್ಮಿ, ಜ್ವರ, ಶ್ವಿತ್ರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ರ, ಕೈಮಿ ಜ್ವರ ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಂ.

ಗೇರು ಎಣ್ಣೆಯು ತ್ವಚೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಅತ್ಯಂತ ದಾದ ಆಗುತ್ತದೆ.
ಮೈಮೇಲೆ ವಿಸೆಷ್ಟಿಗಳೇಇತ್ತನೆ. ಪ್ರಣಾಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ತೀವ್ರದಾಹಯುತ್ತ ಶೋಧ
ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಸರ್ವ ಉಂಟಾಗುವದು.

ಗೇರು ಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಂಡೂ ಉಂಟಾಗುವದು.
ಬಿವರು ಹೆಚ್ಚು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರಡಿಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರ
ಕಂಪಾಗುವದು. ಮೂತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಂಪಾದಲ್ಲಿ ಓಂಗಿನ
ರಸವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಹಾಲನ್ನು ಅಥವಾ ಹುಣಸೆ ಎಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು
ಕೊಡಬೇಕು.

ಶೆಮನ ಚಿಕಿತ್ಸಾ:—ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳು ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪ ಕೊಡಬೇಕು. ಬಿಳೀ
ಮತ್ತಿಯ ಎಲೆಗಳ ಕಲ್ಪ ಲೇವಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಮೈ ಉರಿಯುತ್ತದೆ ತಾರೀ
ಕಾಯಿಯ ಮಜ್ಜಿಯ ಲೇವನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಣಾಗಳಿಗೆ ಕೊಬ್ಬರೆಯನ್ನು
ಅರೆದು ಹಚ್ಚಬೇಕು.

६. ಕರವಿರ.

ಕರವಿರೋಽಕ್ಷಾಹ ಶೀತಪ್ರಷ್ಣಾಖ್ಯಃ ಶೀತಪ್ರಷ್ಣಕಃ |

ರಕ್ತಪ್ರಸ್ವಿಂದರಜ್ಞಂಡೋ ಲಗುಡಃ ಕರವಿರಕಃ |

ಇವು ಕಣಿಗಲ ಗಿಡದ ಪಯಾರ್ಯ ಶಬ್ದಗಳು.

ಗುಣಗಳಃ—ಕರವಿರ ದ್ವಯಂ ನೇತ್ರ ಶೋಪ ಕಂಡೂ ವ್ರಾಪಹಂ |

ಲಘುಷಾಷ್ಟಂ ಕೈಮಿ ಕಂಡೂಷ್ಟಂ ಬ್ರಹ್ಮತಂ ವಿಷವನ್ವತಂ |

ಕಣಿಗಲು 2 ಪ್ರಕಾರದ್ದಿದ್ದು ಅಪ್ರಗಳ ಗುಣಗಳು ಒಂದೇ ಇರುತ್ತವೆ.
ನೇತ್ರರೋಗ, ಶೋಧ, ಕಂಡೂ, ಪ್ರಣ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಲಘು,
ಉಷ್ಣ, ಕೈಮಿನಾಶಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಷೇಷಂಡರೆ ವಿಷಕಾರಕವಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳಃ—ಕರವಿರಸ್ಯಮೂಲತ್ವಗ್ರಹಸೋ ಹಾ ನಿಷೇವಿತಃ |

ಕರವಿರಿತಿಹ ವಿಶೇಷೇ ಮೋಹದಾಹ ಭ್ರಮಾದಿಕಾನಾ ||

ಕರವಿರಕ ಮೂಲಂ ತು ಬಾಹ್ಯೋಗೀ ಪ್ರಯುಜ್ಞತೆ |

ಆಭ್ಯಂತರ ಪ್ರಯೋಗೋಽಸ್ಯಸುಕಾಶ್ರಾಪಿ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ || ರ. ತ.

ಕಣಿಗಲದ ಬೇರು, ಶೋಧ. ಅಥವಾ ರಸವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮೋಹದಾಹ
ಭ್ರಮ ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಗಳಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕರವಿರದ ಬೇರವನ್ನು ಏಳು ಕಡಿಗೆ

ಬಾಹ್ಯಪಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಭ್ಯಂತರ ಪ್ರಯೋಗ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಶರೀರ ಸ್ಥಬ್ಧವಾಗುವದು. ನಾಡಿಗತಿ ಮಂದವಾಗುವದು. ಆಕ್ರೋಪಕ ಕ್ರಾಸಾವರೋಧ ಮತ್ತು ಮರಣ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:- ಬೆಣ್ಣಿ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ.

೯. ಖಾಂಗಲೀ (ಕೊಳೆಳೆಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆ).

ಕಲಿಕಾರೀ ವಹ್ನಿ ಮುಖೀ ಲಾಂಗಲೀ ಗಭ್ರವಾತಿನೀ |

ವಹ್ನಿ ಶಿಶಾಂಗಿಕಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ನಲರಂಧ್ರಿ ತಥಾ ಸ್ತುತಾ ||

ಕಲಿಕಾರೀ, ವಹ್ನಿ ಮುಖೀ, ಲಾಂಗಲೀ, ಗಭ್ರವಾತಿನೀ, ವಹ್ನಿ ಶಿಶಾ, ಅಗ್ನಿಕಾ, ನಲರಂಧ್ರಿ ಇವು ಕೊಳೆಳೆಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆ (ಲಾಂಗಲೀ) ಯೇ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ.

ಕಲಿಕಾರೀ ಸರಾ ಕುಷ್ಟೈಫಾಶೈರ್ ಪ್ರಣಶೋಲಜಿತ್ |

ತೀಕ್ಷ್ಣೋಽಷ್ಟಾ ಕೃಮಿನಲಿಷ್ಪ್ರೇ ಸಿತ್ತಲ ಲಾ ಗಭ್ರವಾತಿನೀ ||

ಕೊಳೆಳೆಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆಯು ಸಾರಕ, ಕುಷ್ಟ, ಶೋಧ, ಆರ್ಚ, ವ್ರಣ, ಶೂಲ, ನಾಶಕವಿರುತ್ತದೆ. ತೀಕ್ಷ್ಣಾ, ಉಷ್ಣ, ಕೃಮಿನಾಶಕ, ಲಘು, ಸಿತ್ತಲಾರಕ ಮತ್ತು ಗಭ್ರವಾತನ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿಷದ ಗುಣಗಳು:-

ಶಾಪ್ತಾ ವಾದಾರ್ಥ ಲಾಂಗಲೀನೀ ಸ್ವಲ್ಪಾಪಿ ಪರಿಕೀಲಿತಾ |

ಕರ್ಮಾತಿ ದಾರುಣಂ ದಾಹಂ ಮೋಹಾತಿಸಾರ ವಿಭ್ರಮವೂ ||

ಅಪರಾಪತನೀ ಚೈವ ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಸವ ಕಾರಿಕಾ |

ಕೊಳೆಳೆಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆಯು ಹಸಿ ಅಥವಾ ವಣಿಗದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ ಸಹ ತೀವ್ರದಾಹ, ನೋಹ, ಅತಿಸಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ತಾತ್ತ್ವಣ ಪ್ರಸಾತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಪತನವು ಸುಲಭರಿತಿಯಂದ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:- ದಾಹ ಮತ್ತು ಅತಿಸಾರ ಉಂಟಾದರೆ ಹಾಲು ಸಕ್ಕರೆ, ಬೆಣ್ಣಿ, ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

೧೦ ಅಕ್ರಾಷ್ಟೀರ (ಯಕ್ಕೆಯ ಹಾಲು).

ಉದರಾಪಹಮತ್ಯಂತಂ ರೇಜನಂ ವಾಂತಿ ಕಾರಕಂ |

ಕ್ವಾರಕಮರ್ ಕರಂ ಚೈತತ್ತಾ ತ್ವಚಿ ಲಿಷ್ಟಂ ವಿಶೇಷತಃ |

ಎಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಉದರ ನಾಶಕವಿದ್ದು ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಧೀಡಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ತ್ವಚಿಗೆ ಲೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಕ್ವಾರಕಮರ್ ಮಾಡಿದಂತೆ ಶ್ರೀಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:- ಜರರದಲ್ಲಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ವಿರೇಜನ (ಭೀದಿ) ಗಳಾಗುತ್ತದೆ ಆಕಳ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ತ್ವಚಿಗೆ ಹತ್ತುವದರಿಂದ ಗುಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದರೆ ಮಣಸೆ ವಲೆಯ ಕೆಲ್ವದ ಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

೧೧ ಸ್ವಂತಿಷ್ಟೀರ (ಮೂರೆಣಿನ ಕಳ್ಳಿಯ ಹಾಲು).

ಸುಧಾದುಗ್ಂ ವಾತಹರಂ ಗುಲ್ಮೈದರ ವಿನಾಶನಂ |

ಪರಂ ವಿರೇಜನಕರಂ ಕ್ವಾರಕಮರ್ ಕರಂ ಪರಂ ||

ಆ ಕಳ್ಳಿಯ ಹಾಲು ವಾತನಾಶಕ, ಗುಲ್ಮೈ, ಉದರ ನಾಶಕವಿರುತ್ತದೆ. ವಿರೇಜನ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರಕಮರ್ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವ್ರಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:- ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ತೀವ್ರ ವಿರೇಜನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕಳ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ತ್ವಚಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಗುಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದರೆ ಚಿಂಚಾ ಪತ್ರ ಕಲ್ಪವನ್ನು ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು.

೧೨ ತಮಾಖುಃ (ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು).

ಬಹುಬೀಜೋಽ ಬಹುಫಲಃ ಸೂಕ್ತಾ ಬೀಜಸ್ತು ದೀಘರ್ಕಕಃ |

ದೀಘರ್ಕಂ ವಾಟಿಲ ವಣಂಜ ಪುಷ್ಟಂ ತಸ್ಯ ಪ್ರಕ್ರಿತಿತಂ ||

ತಸ್ಯ ಪತ್ರಂತು ತೀಕ್ಷ್ಣೋಽಷ್ಟಂ ಕಫ ವಾತಹರಂ ಪರಂ |

ಶಾಸಕಾಸಹರಂ ಚೈವ ಕೋವ್ತ ವಾತಹರಂ ತಥಾ ||

ವಾತಾನು ಲೋಮನಕರಂ ಬಸ್ತಿ ಶೋಧನ ಮುತ್ತಮಂ |

ದಂತರುಕ್ಷಾ ಶಮನಂ ಚೈವ ಶ್ರೀಮಿಕಂಡಾದಿ ನಾಶನಮಾ ||

ಬಹುಬೀಜ, ಬಹುಫಲ, ಸೂಕ್ತಾಬೀಜ, ದೀಘರ್ಕ ಇವು ಹೊಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಹೊಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ಹೊಗಳು ಉದ್ದ್ವಾಗಿದ್ದ ನಸುಗಂಪು ಬಣ್ಣಿದವಿರುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ತೀಕ್ಷ್ಣಾ, ಉಷ್ಣ, ಕಫ ಮತ್ತು ವಾತ ದೋಷನಾಶಕ, ಶಾಸಕಾಸಹರಂ ಕಾಸ ನಾಶಕ, ಕೋಸ್ತಾವಾತನಾಶಕ, ವಾತದ ಅನುಲೋಮನ ಮಾಡುವಂಥಹದು, ಬಸ್ತಿಶೋಧನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವ್ರಾಗದ್ದು, ಹಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿಯ ವೇದನೆ ಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಕೃಮಿ ಕಂಡು ಮುಂತಾದಪುಗಳನ್ನು ಸಹ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಹೊಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ವಿಷದ ಗುಣಗಳು:-

ಮದಸಿತ್ತ ಭ್ರಮಕರಂ ವಮನಂ ರೇಜನಂ ಸ್ತುತಿತಮಾ |

ದೃಷ್ಟಿ ಮಾಂದ್ರಿಕರಂ ಚೈವ ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಶುಕ್ರಕರಂ ತಥಾ ||

ತಸ್ಯಿತ್ವಂ ಧೂಮ್ರಪಾನಂತು ವಿಶೇಷಾತ್ ಹೃದಿಶುಕ್ರಹೃತ್ತಂ |

ದೇಶಾಂತರ ಪ್ರಭೇದೇನ ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಚಾರ್ಕವ ಪಿತ್ತಲಮಾ ||

ವಮನಸ್ಯ ಪ್ರಭಾವೇಣ ವೃಷ್ಣಿಕಾದಿವಿವಂ ಹರೇತಾ ।

ರೀಚನತ್ವಾದ್ವಾರೆ ರೇದಾಪ್ತತ ಶೈಖಾಣಂಚ ಸಿಯಚ್ಚತಿ || ಯೋ. ರ.

ವಶವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮದಕಾರಕ, ಪಿತ್ತಕಾರಕ ಭ್ರಮೆಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭೇದಿಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ಮಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀಕ್ಷ್ಣ ಗುಣವು ಜೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಶುಕ್ರವಿರೇಚಕ ವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಣಗಳು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಧಾರ್ಮಿಕಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೇಶಗಳ ಭೇದಿಂದ ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಆರ್ಥವಕಾರಕ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತಕಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ವಮನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವೃಷ್ಣಿಕ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಷ ನಾಶಕವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿರೇಚನದಿಂದ ವಾತಕಫನಾಶಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿಕ್ಷಿತ್ವೆ:— ಈ ವಿಷದಿಂದ ಸೀಡಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಮಾಶಯದ ಶೋಧನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅಧವಾ ಆಮಾಶಯ ನಲಿಕೆಯಿಂದ ಶೋಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವಿಷಶಮನಕಾವುಗಿ ಕಾಫಿವಾನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಅಧವಾ ಲಿಂಬಹಣ್ಣಿನ ವಾನಕವನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅಧವಾ ತಣೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ವಿಶ್ರಾಂತಿಕೊಡಬೇಕು.

ಜ್ಯೋತಿ:— ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪ ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ಅಧವಾ ಆಸಾತ್ಮೀಯದ್ವಾರಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಮಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಸಹ ವಿಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡುವದು. ತೀವ್ರ ವಾಂತಿಯಾಗುವದು. ಕೈಕಾಲುಗಳ ಜೀವಿಸಿಲ್ಲವದು. ಶೀರ್ಃ, ಶೂಲ, ಬ್ರಮ, ಕಂಪ: ಮೂಳೆ ಸವಾರಂಗದಲ್ಲಿ ವಾತದ ವೇದನಿಗಳು, ಅಂಗಮದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣನಾಶವಾಗುವದು. ವಾಶಾಪ್ತಿರ ಮತದಂತೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನಲ್ಲಿ “ಸಿಕೋಟೆನ್” ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಹಾರಕ ವಿಷವು ಇರುತ್ತದೆ. ವೊದಲು ಇದರಿಂದ ಉತ್ತೀರ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಮಾಡಿ ಬಲವು ಕಡಿವೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮನ್ತಿಷ್ಟು, ಷ್ವಾಸಂತ, ಹೃದಯ ಇವು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಒಂ ಕವ್ರೋರ

ಕವ್ರೋರವನ್ನು ಚೈಪಢದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ತಕ್ಷಿಷ್ಟಿ ಬೇಕು. ಅಶದ್ವಾದದನ್ನು ಅಧವಾ ಅಧಿಕ ಮಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಿಳಗೆ, ಬರೆದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ದೃಷ್ಟಿಚಂಚಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳು ಸೋಲುತ್ತವೆ. ಕೆವಿಯಲ್ಲಿ ನಾದ (ಧ್ವನಿ) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸರ್ವಾಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ರೋಪಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮೂತ್ರ ವಿಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಕ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಡಿಗತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿದುಳಿನ ಕಾರ್ಯವು ಮಂದವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿಕ್ಷಿತ್ವೆ:— ಸೌಮ್ಯ ವಮನ ಮತ್ತು ವಿರೇಚನ ಕೊಡಬೇಕು. ಉತ್ತೀರ್ಣ ಚೈಪಢಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಒಂ ತುತ್ತಿ

ಅಶದ್ವಾ ಶಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜರೆದಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ಅದೇ ಕ್ರೇಣ ಕಿಳಗಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅರೋಚಕ, ಭದ್ರ ಸರ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧವಾತ ವೇದನಿಗಳು ರಕ್ತಾತ್ಮಿಸಾರ, ಕಾಮಲಾ, ಶಿರಿಕಳಲ, ಸ್ವಾಯುಂಬರಲ್ಯ, ಮಂತ್ರಕ್ಷಿಷ್ಟ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬಹುಕಾಲದವರಿಗೆ ತುತ್ತವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಬರೆದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಶಿರಿಕಳಲ, ಅರತಿ, (ಅಸಮಾಧಾನ) ಬ್ರಮ, ಸ್ವಾತಿನಾಶ, ಅಂತರ್ಕೂಲ, ಅರೋಚಕ, ಆತ್ಮಸಾರ, ಲಾಲಾಸ್ತಾವ ನಾಡಿಗತಿ ಮಂದತಮ.

ಅಶದ್ವಾ ತಾಮುನನ್ನು ಚೈಪಢದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವದರಿಂದಲೂ ಇವೇ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವಮನ, ವಿರ್ಝಿ, ಬಲಗಳ ನಾಶ, ಮೂರಂಬ್ರಂಭಂ, ಬ್ರಮ, ಉತ್ತೀರ್ಣ (ಮಂಜುಳಿನ ಸವದು) ಕುಷ್ಟ, ಶೂಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಿಕ್ಷಿತ್ವೆ:— ಲವಣಜಲದಿಂದ ವಾಂತಿ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಮಾಶಯ ಧಾವನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಕುಕ್ಕುಪಾಂಡಕಲ್ಲವನ್ನು ತಣೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಧವಾ ಗೋದಿಯ ಹಿಟ್ಟು ಆರಾರೂಟದ ಹಿಟ್ಟು, ಅಧವಾ ಜವೆಗೋದಿಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ತಣೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಒಂ ರಸಕಪೂರ

ಈ ವಿಷವು ತೀವ್ರದಾಹಕವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಜರೆದಲ್ಲಿ ಹೋದಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಯುಕ್ತವಾಂತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ ಹಾಗೂ ತುಂಬಿಗಳು ರೂಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಂಠ ಸಹಿತವಾಗಿ ಶ್ವಾಸಮಾರದ ಅವರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂಲ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಕ್ಷಿಷ್ಟ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ರಸಕಪೂರಯುಕ್ತ ಚೈಪಢಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಮಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದವರಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಿಳಗೆ ಬರೆದ ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಒಂದೇಸವನೆ ಲಾಲಾಸ್ತಾವ, ಅಸಮಾಧಾನ, ವಸದಿಗಳ ಶೋಧ, ಒಸಡಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತಾವ, ಒಕಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರು ಅಧವಾ ನಸಗಿಂಪು ಸಿರಿಗಳು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮುಖಕ್ಕೆ ದುರ್ಗಂಧಿ ಸಂಧಿಗಳು ಒಡೆದಂತೆ ವೇದನಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ.

ಮಾರಕ ಸ್ವಮಾಳಿ:— ಈ ದ್ವಿನ್ಯಾಸ 2॥ ಗುಂಜ ಸ್ವಮಾಳಿದಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ
ಹೋದರೆ 1 ದಿನದಿಂದ 5 ದಿನಗಳ ವರಿಗೆ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುವದು.

ಜಿಕ್ತಿಃ:— ಲವಣ ಜಲದಿಂದ ವಾಂತಿ, ಅಥವಾ ಆನೂತಯ ಧಾವನ,
ಕುಕ್ಕುಟಾಂಡಕಲ್ಪನನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಥವಾ ಗೋಡಿಯ ಹಿಟ್ಟ
ನ್ನಾಗಲೀ ಜವೆಗೋಡಿಯ ಹಿಟ್ಟನ್ನಾಗಲೀ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಉತ್ತೀಚಕ
ದ್ವಿನ್ಯಾಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

೧೯ ಪಾರದ

ಶುಧ್ಯ ಮಾಡಿದ ಪಾರದವನ್ನೇ ಚೈಷಧಿ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ
ಅಂತಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಎಣಿವಿದ್ದು ಸೊರಿಗಿನ ಭಾಗವು ಮಧ್ಯಾನ್ನದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ
ಇಡ್ಯ ಪಾರದವನ್ನೇ ಚೈಷಧಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಹೋಗೆಬಣ್ಣದ, ಬಿಳೀಬಣ್ಣದ
ಇಲ್ಲವೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣದ ಪಾರದವನ್ನು ಚೈಷಧಿಕಮ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು.

ಅಂತಸ್ತು ನೀಲೋ ಬಂಧಿರುಜ್ಜಲೋಯೋ ಮಧ್ಯಾನ್ನ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರತಿಮಪ್ರಕಾಶಃ |
ಶಸ್ತೋಽಧ ಧೂಮ್ರಃ ಪರಿವಾಂರುರಶ್ಚ ಚಿತ್ತೋ ನ ಯೋಜ್ಞಃ ರಸಕರ್ಸಿದ್ಧಾ ||
ಪಾರದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ 8 ದೋಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಶೋಧ
ವನ್ನು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಪಾಡಬೇಕು. ಈ ದೋಷಗಳಿಂದರೆ 1) ನಾಗ 2) ವಂಗ
3) ಮುಲ 4) ಅಗ್ನಿ 5) ಜಾಂಚಲ್ಯ 6) ವಿಷ 7) ಗಿರಿ 3) ಅಸಹಾಗ್ನಿತ್ವ
ಇವುಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ನಾಗೋ ವಂಗೋ ಮಲೀಂವನ್ನು ಶ್ವಾಂಚಲ್ಯಂಚ ವಿಷಂ ಗಿರಿ: |

ಅಸಹಾಗ್ನಿಮರ್ಹಾದೋಷಾಃ ನಿಸಗ್ರ್ಯಃ ಪಾರದಸ್ಥಿತಾಃ ||

ಈ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಗೆದ ರೋಗಗಳಿಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ನಾಗದೋಷ
ದಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಜಡತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಮೈಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳೇಳುವವು. ವಂಗ
ದೋಷದಿಂದ ಕುಷ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಲದೋಷದಿಂದ ಸೀಡಿ ಉಂಟಾಗು
ತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿದೋಷದಿಂದ ದಾಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾಂಚಲ್ಯದಿಂದ ಶುಕ್ರನಾಶ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷದೋಷದಿಂದ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಗಿರಿದೋಷದಿಂದ
ಮೈಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಅಸಹಾಗ್ನಿದೋಷದಿಂದ ಹೋಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಈದೋಷಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಪಾರದದ ಶೋಧನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜಾಡ್ಯಂ ಗಂಡಸ್ತನ್ನಾ ನಾಗಾತ್ರೆ ಕುಷ್ಟಂ ವಂಗಾದ್ರು ಜಾನುಲಾತ್ರೆ |
ವನ್ನೇದಾರಹೋ ಬೀಜನಾಶಶ್ವಾಂಚಲ್ಯಾನ್ ಮರಣಂ ವಿಷಾತ್ರೆ || .
ಗಿರೇಃ ಸೌಣಿಯೋ ಹ್ಯಾಸಹಾಗ್ನಿದೋಷಾಂ ಮೋಹೋಪ ಜಾಯಕೆ
ದೋಷ ಹೀನೋರುದಾ ಸೂತಸ್ತದಾ ಮೃತ್ಯುಜರಾಪಹಾ |
ಸಾಕ್ಷಾದಮ್ಯಾತಮಪ್ಯೇಷ ದೋಷಯುಕ್ತೋ ರಸೇ ವಿಷಂ
ತಸ್ಮಾದ್ವೀಷ ವಿಶುದ್ಧಿಧ್ಯಾಧಂ ರಸಶಿದ್ಧಿವಿಧಿಯತೆ

ಜಿಕ್ತಿಃ:—

ಕಾರ್ಷಿಕಂ ದ್ವೇಜಿಕ ಕ್ಷೂರಂ ಕಾರವಲ್ಲಿ ರಸಪ್ಲು ತಂ |
ಗೋಮೂತ್ರಂ ಸೈಪ್ಯಂಧವಯುತಂ ತಸ್ಯ ಸಂಸ್ತಾವಣಂ ಪರಂ ||
ಕರ್ಕಾರಿಃ ಖಿಂಧುಗೋಮೂತ್ರಂ ಕಾರವಲ್ಲಿ ರಸಪ್ಲು ತಂ |
ಸೌವಚಲ ಸಮಾವೇತಂ ರಸಾಜಿಹೇಣಿ ಸಿಂಧೇಷ್ಯಧಃ ||
ಶರಮಂಖಾಂ ಸುರದಾಲೀಂ ಪಟ್ಟಿಂಲ ಬೀಜಂ ಚ ಕಾಕಮಾಜಿಂಜ ||
ಪರತಮಾಂ ತು ಕ್ಷೇತ್ರಿತಾಮಜಿಣಂ ರಸಾಯನೇ ತು ಸಿಬಿತಾ ||
ಯದ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ಮಧಮಸಿ ನಾಗಾದಿ ಕಲಂಕಿಶೋ ರಸೇ ಭುಕ್ತೇ |
ತತ್ತೋ ಸ್ವವಣಾಯ ವಿಧಿಜ್ಞಃ ಸಿಂಧೇಷ್ಯಫಾಂ ಕಾರವೇಲಭವಾನ್ ||

ಒಂದು ತೋಲೆ ಸಜ್ಜೆಶಾರವನ್ನು ಹಾಗಲಕಾಯಿ: ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.
ಸೈಂಧವವನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಸೈಂಧವ ಕಾಡು ಹಾಗಲಕಾಯಿ
ಗೋಮೂತ್ರ ಇವೆಲುವುಗಳನ್ನು ಹಾಗಲಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸೌವಚಲವನ್ನು
ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಪಾರದದ ನಾಶವಾಗು
ತ್ತದೆ. ಕೋಗ್ನಿಗಿಡ, ದೇವದಾಲೀ, ಪಡವಲಬೀಜ, ಕಾಗೆಹಣ್ಣಿನಿಡಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ
ಯಾವಧಾರದೊಂದು ವನಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಕಷಾಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.
ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಗ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕೊಡಿದ ಪಾರದವು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ
ಹೋದರೆ ಹಾಗಲಕಾಯಿಯ ಬೀರುಗಳನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಆರೆದು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡ
ಬೇಕು

ಜ್ಯೋತಿಃ:— ಪಾರದವನ್ನು ಸೇವನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷ
ಲಕ್ಷಣಗಳು:— ಒಸಡಿಗಳು ಉಬ್ಬತ್ತವೆ. ಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ವಾಸನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಸಡಿ
ಗಳು ಕಂಂಡಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸಾವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಾಲಾ
ಸಾವ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಾಲಿಗೆ ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಗಲಗ್ರಂಥಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.
ಕಪರದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಲಾಲಾಸ್ತಾವದ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಬಾವು
ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಶಾರಸಹತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲಿಗಳು ಸಡಿಲಾಗಿ ಕಳಿ

ದಿಂದ ವಿವದ ಗುಣಗಳು ಅಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ದೂರೀ ವಿವ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ದೂರಿವಿಷದ ಸಂಪೂರ್ಣಿಯು ನಿಖಿಲ -

ವೀರ್ಯಾರ್ಪಿ ಭಾವಾನ್ಯ ನಿಪಾತಯಿತ್ತತ್ತಾ ಕಫಾವೈತಂ ವರ್ಣಗಣಾನು ಬಂಧಿ |
ತೇನಾರ್ಥಿತೋ ಭಿನ್ನಪುರೀಷವನಣೋ ವಿಗಂಧ ವೈರಸ್ಯಯುತಃ ಪಿಪಾಸೀ ||
ಮೂಳ್ಯನ್ ವಮನ್ ಗದದವಾಗ್ನಿಪಣ್ಣೋ ಭವೇಚ್ಯುದಾಷ್ಯೋದರಲಿಂಗಜುಷ್ಣಃ |
ಆನೂಶಯಿಸ್ಥ ಕಫ ವಾತರೋಗೋ ಪಕ್ವಾಶಯಿಸ್ಥಿತ್ತಾ ನಿಲಿಪಿತ್ತರೋಗೋ ||
ಭವೇನ್ನರೋಧ್ವತ್ತಾ ಶಿರೋರುಹಾಂಗೋ ವಿಲಾನಪ್ರಕ್ಷಸ್ತಾ ಯಥಾ ವಿಹಂಗಃ |
ಸ್ಥಿತಂ ರಸಾದಿಪ್ಪಧವಾ ಯಧೋಕ್ತಾನ್ ಕರೋತಿ ಧಾತುಪ್ರಭವಾನ್ ವಿಕಾರಾನ್ ||

ಈ ವಿಷದ ವೀರ್ಯವು ಅಲ್ಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಶರೀರದಿಂದ ಬೇಗನೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಬಹು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಫಾವೈತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೀಡಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಸುರಿಣವು ಬಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸುರಿಷದ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಗಂಧಗಳ ನಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖವು ವಿರಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತ್ವರಾ, ಮೂಳ್ಯಾರ್ಪಿ, ವಾಂತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಾತನಾಡುವಾಗ ತೊದಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಖವು ವಿಷಣ್ಣಿವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ದೂರೋದರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಮಾಶಯಿದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಕಫ ನುತ್ತು ವಾತದೊಂಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪಕ್ವಾಶಯಿದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ವಾತಪಿತ್ತತ್ತಕ ದೊಂಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೂದಲುಗಳು ಉದರುತ್ತವೆ. ಲೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಲೆಗೆದೊಗೆದ ಹೆಚ್ಚಿಗಳಂತೆ ಅವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದೇ ಅಂಗಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಧಾತುಗಳ ವಿಕಾರಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷಣಗಳು:—

ಕೋವಂಚ ಶೀತಾನಿಲ ದುರ್ದಿನೇಷು ಯಾತ್ಯಾಶು ಪೂರ್ವಂ ಶ್ರುಣಿತಸ್ಯರೂಪಂ |
ನಿದ್ರಾ ಗುರುತ್ವಂಚ ವಿಜ್ಞಂಭಣಂಚ ವಿಶ್ಲೇಷ ಹವಾವಧ ವಾಂಗಮುದರಃ ||
ತತಃಕರೋತ್ಯನ್ನ ಮದಾವಿಪಾಕಾವರೋಚಕಂ ಮುಂಡಲ ಕೋರ ನೋಹಾನ್ |
ಧಾತುಕ್ಷಯಂ ಪಾದಕರಾಸ್ಯಶೋಘಂ ದಕೋದರಂ ಥದಿ ಮಥಾತಿ ಸಾರಂ ||
ಪ್ರೇವಣ್ಣಮೂಳ್ಯಾರ್ಪಿ ವಿಷಮುಜ್ಞರಾನ್ಯ ಕುಯಾರ್ತ್ವನ್ಯದಾಧಂ ಪ್ರಬಲಾಂತ್ರಾಂವಾ
ಉನಾದಮನ್ಯಜ್ಞನಯೇತ್ತಾ ಧಾನ್ಯದಾಯೇನಾಹಮನ್ಯತ್ರಾ ಪ್ರೇಚ್ಯ ಶುಕ್ರಂ ||
ಗಾದ್ಯಧ್ವನಿಷ್ಣಿಜ್ಞನಯೇಚ್ಚ ಕುಷ್ಣಂ ತಾಂಸ್ತಾನಿಪ್ಪಕಾರಾಂಶ್ಚ ಬಹುಪ್ರಕಾರಾನ್ |

ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಒಸಡಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಗಳಾಗುವವು. ಲಾಲಾಸ್ತಾವವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸ್ಥೇಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬಹು ದಿನಗಳವರಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಾಗಳು ಕೆಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಾಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ರಧಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹನುಸಂಧಿಯ ಅಷ್ಟಿಗಳು ಕೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೃಶತ್ವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ವಾಂಡುತ್ತಾ ಅಶಕ್ತ ಮೆತ್ತು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ರಕ್ತಸ್ತಾವವನಾಗಿ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಾಮಕ ಉಪಾಯಗಳು:— ವೀರ್ಯದ ಎಲೆಯರಸ, ಹಾಗಲಕಾಯಿಯ ರಸ, ಹತ್ತರಕಿಯ ರಸ (ಗೋಚಿವಾ) ಲೋಳಸರರಸ, ತ್ರಿಫಲಾಕಷಾಯ ಇವುಗಳನ್ನು ವಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಇ ನೇರು ಅಧ್ಯಾಯ

ದೂರೀ ವಿಷದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ

ದೂರಿತಂ ದೇಶಕಾಲಾನ್ಯ ದಿವಾಸ್ತಪ್ಯೈರಭೀಕ್ಷಣ ಶಃ |
ಯಸ್ಯಾದ್ವಾಸಯತಿ ಧಾತೂನ್ ತಸ್ಯಾದ್ವಾಸಿ ವಿಷಂ ಸ್ತುತಂ |

ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಅನ್ಯ ದಿವಾಸ್ತಪ್ಯೈರಭೀಕ್ಷಣ ದೂರಿತವಾಗಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ದೂರಿತ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ದೂರೀ ವಿಷವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಯೋತಿಃ:— ದೇಶ ಅಂದರೆ ಅನುಪದೇಶ, ಕಾಲ ಅಂದರೆ ಚಳಿ ಮಳಿ, ಮೋಡ ಗಳು ಬರುವದು. ಅನ್ಯ ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯ, ತಿಲ (ಎಳ್ಳು) ಹುರಳ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಹಂಗಲು ನಿದ್ರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಧಾತುಗಳು ದೂರಿಸಲಿದ್ದು ತ್ವರಿತವೆ. ಅನ್ಯ ಈ ಶಬ್ದವಿಂದ ಕೇವಲ ಆಹಾರ ದ್ರವ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ಆಗದೆ ವ್ಯವಾಯ (ಮೃಧುನ) ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕ್ರೋಧ ಮುಂತಾದವು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಿವಾರಣವಾದ ದ್ರವ್ಯವು ಧಾತುಗಳನ್ನು ವಿಕೃತಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಧಾತುಗಳು ಶರೀರದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಡಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಧಾತುಗಳು ದೂರಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿಳಿವನ (ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ) ಮಲಗಳು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ವಸ್ತುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಜೀಣಂ ವಿಷಫ್ಳಾತ್ವಾಪಿಭಿರ್ಕರ್ತಂವಾ ದಾವಾಗ್ನಿವಾತಾತಪ ಶೋಸಿತಂವಾ |

ಸ್ವಭಾವಶೋವಾ ಗುಣವಿಪುಳಿಣಂ ವಿಷಂ ಹಿ ದೂರಿವಿಷತಾಮುಪ್ಯೈತಿ ||

ವಿಷವು ಜೀಣ ಅಂದರೆ ಬಹು ದಿವಷದ್ವಾ ಇವ್ವರೆ, ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ವೀರ್ಯವು ಕಡಿಮೆ ಆಗಿದೆ, ಕಾಡಿಗಿಚ್ಚಿ, ವಾತ, ಮತ್ತು ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಶುಷ್ಪವಾಗಿದ್ದರೆ, ಸ್ವಭಾವ

ಮೋಡಗಳು ಬರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಂಪು ಗಾಳಿಯಿಂದ ಈ ವಿಷವು ಪ್ರಕೋಪಗೊಂಡು ಕೆಳಗಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಸಿದ್ದಿ, ಮೈ ಜಡವಾಗುವದು, ಆಕಳಿಕೆ ಬರುವದು, ಸಂಧಿಗಳು ಸಡಿಲಾಗುವದು ರೋವಾಂಚ ಏಳುವದು, ಮೈ ನೋವಾಗುವದು, ಅನ್ನದ ಪಚನವಾಗಿರುವದು, ಅರುಳಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈ ಮೇಲೆ ಮಂಡಲಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಮೋಹ ಖಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾತುಕ್ಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪಾದ ಮುಖಗಳಿಗೆ ಭಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಜಲೋದರವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭೀಡಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮೈಬಣ್ಣ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಳೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಷಮುಜ್ಜರ ಖಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಾಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟಿ ಖಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಖನಾಷ್ಯದವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರಕ್ಕೆಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾತನಾಡುವಾಗ ತೋಡಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುಷ್ಟರೋಗಳಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ದೂಷಿ ವಿಷದ ಕಾಲ

ದೂಷಿ ವಿಷವು ವಿಷವು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಧಾತುಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಗಾಳಿ, ಅಜೀಣ, ತೀತಗಾಳಿ ಮೋಡ ಬರುವದು, ಹಗಲು ಸಿದ್ದಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದು ಅಹಿತಕಾರಕ ಆಹಾರ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಾವಕಾಶ ವಾಗಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಗ್ಯಾತಾಜೀಣ ಶೀತಾಭ್ರ ದಿವಾಸ್ಯವಾತ್ರಾಹಿತಾಶಿಸ್ಯಃ ।
ದುಷ್ಪಂ ದೂಷಯತಿ ಧಾತನಾ ಅಶೋದೂಷಿವಿಷಂ ಸ್ವಲ್ಪತಂ ॥

ದೂಷಿ ವಿಷದ ಉಪದ್ರವಗಳು

ಜ್ವರೀದಾಹೇಚ ಹಿಕ್ಕಾಯಾಮಾನಾಹೆ ಶುಕ್ರಸಂಕ್ಷಯೆ ।
ಶೋಫ್ಣೇತಿಸಾರೆ ಮೂಳೆಕ್ಕಾರ್ಯಾಂ ಹೃದೋಗೆ ಜರೀಪಿಜ ॥
ಉನಾಷ್ಯದವೇಪಥೌ ಚೈವ ಮಂಜಸ್ಯೇಸ್ಯರುಪದ್ರವಾಹಿ ।
ಯಥಾಸ್ಪಂ ಶೇಮು ಕರ್ವಿತ ವಿಷಪ್ರಾಪ್ತಾರೋಪಧ್ಯಃ ಶ್ರಯಾಂ ॥

ಜ್ವರ, ದಾಹ, ಹಿಕ್ಕಾ, (ಬಿಕ್ಕು) ಆಸಾಹ, (ಹೊಟ್ಟಿ ಖಂಟಾಗುವದು), ಶುಕ್ರಕ್ಕೆಯು ಶೋಫ್ಣ (ಭಾವ) ಅತಿಸಾರ, ಮಂಜಸ್ಯಾರ, ಹೃದೋಗೆ, ಖಾದರ, ಉನಾಷ್ಯದ, ಕಂಪ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಖಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಖಂಟಾಗುವಗಳಿಗೆ ಅಯಾರೋಗ್ಯಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಿಷಷ್ಟ ಚೈವಿಷಧಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯತೆ

ಸಾಧ್ಯಮಾತ್ಮವತಃ ಸದ್ಯೋರ್ಯಾಸ್ಯಂ ಸಂವತ್ಸರೋಽಧಿತಂ ।
ದೂಷಿ ವಿಷಮುಸಾಧ್ಯಂ ತು ಶ್ವೇಣಸಾಧ್ಯಾಹಿತ ಸೇವಿತಃ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. ಅ

ಮನೋ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ಜನರಲ್ಲಿ ದೂಷಿವಿಷಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವಕ್ಕಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಒಂದು ಪರಿಷದ ಮೇಲೆ ಯಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹೀನರಾದವರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಂತ ಆಹಾರ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಆಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ದೂಷಿವಿಷಾತ್ರೆಂ ಸುಸ್ವಿಗ್ಧಮೂಢ್ಯಂ ಚಾಧ್ಯಾ ಶೋಧಿತಂ ।
ಪಾಯಂಯೋದಗದಂ ಮುಖ್ಯಮಿನುಮಂ ದೂಷಿವಿಷಾಪಂ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. ಅ
ದೂಷಿ ವಿಷದಿಂದ ಪ್ರಕಿರ್ತನಾದವನಿಗೆ ಸ್ವೇಹನ ಮಾಡಿ ಖಾಧ್ಯ ಅಥವಾ ಅಧಃ ಶೋಧನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ‘ಅಗದ’ವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಅಗದವು ವಿಷನಾಶಕ ಚೈವಿಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಪಿಪುಲೋ ಧ್ಯಾಮುಕಂ ಮಾಂಸೀ ಲೋಧ್ರಮೇಲಾ ಸುವಚೀಕಾ ।
ಕುಟಂಬಿಂ ನಕೆ ಕುಸ್ತಂ ಯಷ್ಟಿ ಚಂದನ ಗ್ರೀರಿಕಂ ॥
ದೂಷಿ ವಿಷಾರಿನಾರಮಾಷ್ಯಯಂ ನ ಚಾನ್ಯತ್ರಾಸಿ ವಾಯಂತಿ ।

ಅ. ಷ್ಟ್ಯಾ. ಉ. ಅ. 35

ಹಿಪ್ಪಲೀ. ಗಣಜಲೀ ಹುಲ್ಲು (ರೋಹಿಷ). ಜಟಾಮಾಂಸೀ, ಲೋಧ್ರ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸುವಚೀಕಾ, ಮುಸ್ತಾ, ಆನಂತ, ಕೊಷ್ಟ. ಜೇಷ್ಟಮಧು, ಚಂದನ, ಸೋನಕೇವೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ದಮಾಡಿದ ಚೈವಿಷಧಿಕ್ಕೆ ‘ದೂಷಿವಿಷಾರಿ’ ಎಂದು ಅನ್ನತ್ವಾರೆ.

ಪಿಪುಲೋ ಧ್ಯಾಮುಕಂ ಮಾಂಸೀ ಸಾಬರಿ ಪರಿಪೀಲವಂ ।

ಸುವಚೀಕಾ ಸಸ್ಯಾಕ್ಷಿತ್ಯಲಾ ಶೋಯಂ ಕನಕ ಗ್ರೀರಿಕಂ ॥

ಕ್ಷಮಿದ್ರಯುಕ್ತಾರ್ಥಗದೋಽಧೀಕ್ಷೇಷ ದೂಷಿವಿಷಮವೋಹತಿ ।

ನಾಮಾಷ್ಯದೂಷಿ ವಿಷಾರಿಸ್ತು ನಚಾನ್ಯತ್ರಾಸಿ ವಾಯಂತಿ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. 2

ಹಿಪ್ಪಲೀ, ರೋಹಿಷ, ಜಟಾಮಾಂಸೀ, ಲೋಧ್ರ, ಮುಸ್ತಾ, ಸುವಚೀಕಾ, ಯಾಲಕ್ಕಿ (ಸಣ್ಣದು) ಸುವರ್ಣ ಗ್ರೀರಿಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೀನುತ್ಪದ ಜೊತಿಗೆ ಕೊಡುವದರಿಂದ ದೂಷಿ ವಿಷ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಚೈವಿಷಧಿಯೋಗಕ್ಕೆ ‘ದೂಷಿವಿಷಾರಿ’ ಎಂದು ಅನ್ನತ್ವಾರೆ.

ಜೋಧ್ಯಾತೆ:-ದೂಷಿ ವಿಷದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹನ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವೇಹನ ಈ ಶಬ್ದದೊಂದಿಗೆ

ಸ್ವೇದನವು ಸಹ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿಗ್ರಹ ಶಬ್ದದ ಬದಲಾಗಿ ಸುಸ್ಪಿನ್ಯುಂ ಅಂತ ಹೇಳಿದಾಗ್ಯಾರೆ.

ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಸ್ನೇದ ವಿಧಿಗಳು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ದೂರೀ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಂದರೆ ಈ ವಿಷದ ಮಂದ ವೇಗ ಹಾಗೂ ಕಫದ ಆವರಣವಾಗುವದರಿಂದ ವೇಗವು ಬಹುದಿನಗಳ ವರಿಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಿಷೇಧವಿಲ್ಲ. ಸ್ನೇಹ ಸ್ವೇದದಿಂದ ಕಫಾವ ರಣವು ದೂರವಾಗಿ ವಿಷವು ಸ್ವೇದನದಿಂದ ಕೋಷ್ಟ ಗತವಾದಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಮತ್ತು ಅಧಃಶೋಧನ ಮಾಡಲು ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಶೋಧನದಿಂದ ವಿಷ ದೋಷವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೊಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅದರ ಶಮನಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ದುಷ್ಪವಾಗಿರುವ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನ ಮಾಡಲು ಪಿಪ್ಪಲಾಯಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ 'ದೂರೀ ವಿಷಾರೀ' ಎಂಬ ಅಗದವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಉನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಗರವಿಷ.

✓ ಸಾಭಾಗ್ಯಾರ್ಥಂ ಸ್ತ್ರೀಯೋ ಭಕ್ತೀ ರಾಜ್ಞಿ ವಾಽರಾತಿ ಚೋದಿತಾ |
ಗರಮಹಾರ ಸಂಪ್ರಕ್ರಂತ್ಯಾಸನ್ಯ ವರ್ತನಾ ||
ನಾನಾಪ್ರಾಣಂಗಶಮಲೋ ವಿರುದ್ಧಾಷಧಿ ಭಸ್ಮನಾ |
ವಿಷಾಣಾಂಚಾಲ್ಯ ವಿರ್ಯಾಣಾಂ ಯೋಗೋ ಗರ ಇತಿ ಸ್ತುತಃ ||

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಅವಯವ, ಅವುಗಳ ಮಲಭಾಗ, ವಿರುದ್ಧಾಷಧಿ, ವಿರುದ್ಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಭಸ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಷಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ತೆಯಾ ರಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಗರ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅನೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಡಿನಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಹೇರಿತರಾದ ನಾಕರರು ತನ್ನ ಅರಸನಿಗೆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಗರ ವಿಷವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಗರ ವಿಷಕ್ಕೆ ಕೃತ್ಯಿಮ ವಿಷವನೆಂದು ಅನ್ನ ತಾರೆ.

ಗರಜುಷ್ಟೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ತೇನ ಪಾಂಡು: ಕೃಶೋಲಪ್ಪಿಗ್ರಿ: ಕಾಸಶಾಪ್ಸೆ ಜ್ವರಾದಿತಃ |
ವಾಯುನಾ ಪ್ರತಿಲೋಮೇನ ಸ್ವಷ್ಟಿ ಚಿಂತಾಪರಾಯಣಃ ||
ಮಹೋದರ ಯಕ್ಕತ್ಸ್ವಿಃಿ ದಿನವಾಕ್ ದುರ್ಬಲೋಽಲಸಃ |
ಶೋಧವಾನಾ ಸತತಾಧಾರ್ಯತಃ ಶುಷ್ಪವಾದಕರಃ ಕ್ವಯಿ ||
ಸ್ವಷ್ಟೇಗೋಮಾಯು ಮಾಜಾರ ನಕುಲವ್ಯಾಲ ವಾನರಾನ್ |
ವರ್ಯಾಯ: ಪಶ್ಯತಿ ಶುಷ್ಪಾಂಶ್ಚ ವನಸ್ಪತಿ ಜಲಾಶಯಾನ ||
ಮನ್ಯತೇ ಕೃಷ್ಣ ಮಾತ್ರಾನಂ ಗಾರೀಂ ಗಾರಂಚ ಕಾಲಕಃ |
ವಿಕೀರ್ಣಾಸಾಸಾನಯನಂ ವಶ್ಯೇತ್ದ್ವಿಹಿತೇಂದ್ರಿಯಃ ||
ಏತ್ಯಿರಸ್ಯಿತ್ಯಾ ಬಹುಭಿಃ ಕ್ಲಿಷ್ಟೋ ಹೋರ್ಯೈರುವದಪ್ರವೈಃ |
ಗರಾತೋರ್ ನಾಶಮಾಪ್ಯೋತಿ ಕಚ್ಚತ್ ಸದ್ಯೋಚರ್ಶಿತಃ ||

ಅ. ಹೃ. ೩೫

ಗರ ವಿಷದಿಂದ ಹಿಡಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ವಾಂಡುರೋಗಿ, ಕೃತ, ಅಲಪ್ಪಿಗ್ರಿಯುಳಿವನು, ಶಾಸ, ಕಾಸ, ಜ್ವರ, ಇವುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿತನಾದಂಥವನು, ವಾತವು ಪ್ರತಿಲೋಮವಾಗುವದರಿಂದ ಒಂದೇ ಸವನೆ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವಂಥವನು, ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತ ನಾಗುವವನು, ಉದರವು ದೊಡ್ಡಿದಾಗುವದು. ಯಕ್ಕತ್ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹಿಗಳು ಬೆಳಿಯುವವು. ಆತನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ದಿನೇಶಿಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದುರ್ಬಲನಾಗುವನು. ಅಲಸ್ಯತನವು ಬೆಳಿಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯುಮೀಲೆ ಬಾಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊಟ್ಟಿಂಬಿ ಉಳಿದ್ದು ಇರುತ್ತದೆ. ಕೃಕಾಲಾಗಳು ಶುಷ್ಪವಾಗುವವು. ಕ್ವಯ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನರಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಮುಂಗಲಿ, ಹುಲಿ, ಮಂಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಗೊತ್ತದೆ. ಸ್ವಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನರಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಮುಂಗಲಿ, ಹುಲಿ, ಮಂಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಗೊತ್ತದೆ. ಕಾಗೂ ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಜಲಾಶಯಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿರುವಂಥವು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಜಲಾಶಯಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿರುವಂಥವು ಸ್ವಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ವ್ಯುಬಣಿಪು ಬದಲಾದಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಅನಿಸು ಸ್ವಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರಿಗೆ ಕಂಬು ಅನಿಸುವದು ಕಂಬು ಇದ್ದರೆ ಕಪ್ಪತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪ ಇದ್ದರಿಗೆ ಕಂಬು ಅನಿಸುವದು ನಾಶವಾದದ್ದು ಬಣಿದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಗು, ಕಣ್ಣಿ. ಈ ಅವಯವಗಳು ನಾಶವಾದದ್ದು ಅಧಿವಾ ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಹೋರೆ ಉಪದ್ರವಗಳಿಂದ ಆತನ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ತೀವ್ರನೇ ಮರಣ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಚೋತಿ:— ಇದು ಗರ ವಿಷ ಇರುವದರಿಂದ ಇದರ ಕಾರ್ಯವು ದೂರೀಷಗಳಿಗಿಂತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚುಗ್ರಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗರಿವಿಷ ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣವಿರುವದರಿಂದ ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳು ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ರಸ ಧಾತುವಿನ ಅಗ್ನಿಮಂದ

ಗರೆ ವಿಷದ ಶಮನ ಕಾಲ

ವಷಾಸು ಚಾಂಬುಯೋನಿತ್ವಾತ್ ಸಂಕ್ಷೇಪಂ ಗುಡವದ್ದತಂ ।
ವಿಸರ್ವತಿ ಘನಾಪಾಯಿ ತದಗಸ್ತೋತ್ರೀಹಿನಸ್ತಿ ಚ ||
ಪ್ರಯಾತಿ ಮಂದವೀರ್ಯಂ ವಿಷಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಘನಾತ್ಯಯಿ ।

ಈ ವಿಷವು ಜಲತತ್ತವದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ವಷಾಖುತುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇದ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬೆಳ್ಳವು ಮಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದುಣಿಂದ ಬಸೆಯು ನಂತಿ ಈ ವಿಷವು ಬಸೆಯುತ್ತದೆ. ಆವರಿಂದ ವೋಡಗಳು ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಅಗಸ್ತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಉದಯವಾದಾಗೆ ಅದು (ವಿಷವು) ಹೈಣ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆದರ ವೀರ್ಯವು ಮಳಿಗಾಲದ ಕೊನೆಗೆ ಮಂದವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಯೋತಿ:— ಮಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥ್ರಜವೆಯ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಬೆಳ್ಳದಲ್ಲಿಯ ಕ್ಷೇರ ಗುಣಿಂದ ಬೆಳ್ಳವು ಬಸೆಯುವ ಹಾಗೆ ಗರವಿಷದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಗರವಿಷದಿಂದ ಶರೀರದ ಫೆಟಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಉಂಟಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೂತ್ರಿತ ಅವಗಳಲ್ಲಿಯ ಕ್ಷೇದವು (ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೇಡಾಗಿರುವ ದೃವ್ಯವು) ಹೆಚ್ಚಿಗೆತ್ತದೆ. ಮಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಡಿಗೆ ಆರ್ಥ್ರಜಿಯು ಹೆಚ್ಚಿಗೆತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಹಕ್ಕೇದವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇದವು ಗರವಿಷದಿಂದ ವಿಕೃತವಾಗಿರುವ ಶರೀರದ ಫೆಟಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅಂದರೆ ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗದೆ ಇನ್ನದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಗಸ್ತಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಿಂದ ಜಲವು ನಿರ್ವಿಷವಾದಂತಿ, ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸ್ವಾಭಾವವು ಮೂನವನ್ ಶರೀರದ ಮೇಲೂ ಬೀರುತ್ತದ್ದು ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಜಲಾಂಶವನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ವಿಷ ಮಾಡುತ್ತದ್ದು ಕಾರಣ ವಿಷದ ಬಲವು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಸಧಾ ಸಾಧ್ಯತೆ

ಅಯುತ್ವಾತ್ ಶ್ಲೇಷ್ಮಿಕೆಂ ಸಾಧ್ಯಂ ಯ ತ್ವಾತ್ ಪಿತ್ರಾಶಯಂ ।
ಸುದುಃ ಸಾಧ್ಯಃ ಸಾಧ್ಯಾ ನಾ ವಾತಾಶಯಗತಂ ವಿಷಂ || ಅ. ಹೃ 3 ||
ವಿಷವು ಕಫಾರೋಪದ ಆಶಯದಲ್ಲಿ (ಆವಾಶಯದಲ್ಲಿ) ಸೇರಿದ್ದರೆ ಚಿಕೆತ್ಸೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ರಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾತಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಆಶಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಗುವದರಿಂದ ವೋದಲು ಪಾಂಡು ಲೋಗವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ರಸವಿಕೃತವಾಗುವದರಿಂದ, ಶರೀರದ ಬೆಳ್ಳವಣಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ರಸದ ಪೂರ್ವಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮನು ವ್ಯಾನು ಕೃಶನಾಗುತ್ತಾನೆ. ರಸದಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ನಿಯು ಮಂದವಾಗುವದರಿಂದ ರಸದ ಮಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಶಶಾಸಾದಿ ವಿಕಾರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ರಸದ ಮಲವು ಅಂದರೆ ಕಫವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣವು ಬೆಳೆದು ನಿದ್ರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನಸಿಕ ವಿಕೃತಿಯಾಗ ಹತ್ತಿ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಜಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾತವು ಪ್ರತಿ ಲೋಮವಾಗುವದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿ ಮಂದವಾಗುವದರಿಂದ ಉದರದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಸಂಚಯವಾಗ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದ ಉದರವು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟಿ ಉಬ್ಬತ್ತದೆ. ವಾತವು ಯಾಗುವದರಿಂದ ದಿನತೆ ಹಾಗೂ ದುಬ್ಬಲತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ರಕ್ತ ಧಾತುವಿನ ಅಗ್ನಿ ಮಂದವಾಗುವದರಿಂದ ರಕ್ತವಹಸ್ತೋತ್ಸವಗಳು ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವಯಕ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರೀಕೆಗಳ ವ್ಯಾಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋತೆಸ್ತೋತ್ಸವಗಳ ಅವರೋಧವಾಗುವದರಿಂದ ಶೋಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಮನಸ್ಸು ದುಬ್ಬಲ ಹಾಗೂ ವಿಕೃತವಾಗುವದರಿಂದ ನರಿ, ಬೆಂಕ್ಯು ಮುಂತಾದ ವಾತಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ವಿಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಆತನಿಗೆ ತನ್ನ ವ್ಯುಬಣಿನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ರಸಾದಿ ದ್ರವ ಧಾತುಗಳು ಹೈಣವಾಗುವದರಿಂದ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಜಲಾಶಯಗಳು ಶುಪ್ಪವಾದದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮಜ್ಜೆ ಧಾತುವಿನ ವಿಕೃತಿ ಯಾಗುವದರಿಂದ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಯಾನೇಂದ್ರಿಯದ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಕಣಣಾಸಾ ಮುಂತಾಚವುಗಳು ನಾಶವಾದಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜ್ಯಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ತನ್ನ ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ದೋಷದಾತು ಮಲಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯಾಗುವದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ವಿಷ ಸಂಕಟಿ.

ವಿಷ ಪ್ರಕೃತಿ ಕಾಲಾನ್ನದೋಷ ದೂಷಾದಿ ಸಂಗಮೆ ।
ವಿಷ ಸಂಕಟ ಮುದ್ದಿಷ್ಟು ಶತಸ್ಯೇಕೋಽತ್ರ ಜೀವತಿ ॥

ವಿಷ, ಸ್ವಾಭಾವ, ಕಾಲ, ಅನ್ನ ಹಾಗೂ ದೋಷ ದೂಷಾದಿಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆದರೆ ಇಂಥ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಶರೀರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಯ ಉಂಟಾಗುವದರಿಂದ ನೂರರಿಂದ ಯಾವಾತನೊಬ್ಬನು ಬದಕುತ್ತಾನೆ.

జీవ్యేతి:— విషపు హోట్రియల్లి హోదొడనే కప్పద స్వాన్వాద ఆమా శయదల్లి సేరుత్తుదే ఇదన్న వామక ద్రవ్యగళింద ఆదష్టు బేగనే తగేదు కాకలు అనుకోలవాగుత్తదే. విషవన్న హోరగే డాకలు ఈ మాగ్రవు తీర సమిఎపద్మాగ్రిదే. కాగూ ఆమాకయదల్లిన విషవాగలీ ఆధవా యావదే ద్రవ్యవాగలీ మాబుద కడిగే బరువాగ బేరే యావ దోషగళ స్వాన్విల్లద్దరింద మమనకోట్టు విషవన్న హోరదాడువ కాయిదల్లి ఆతం కప్ప బారదిరువదరిందలూ విషపు శోక్షణవాగదిరువదరిందలూ కాగూ విషజుష్ట లక్ష్మణగళు కడిమె ఇరువదరిందలూ ఆమాకయదల్లి సేరికోండంధ విషద చికిత్సియు సులభవాగుత్తదే.

సిత్తాకయదల్లి సేరికోండ విషద చికిత్సియున్న మమన మత్తు విరేచన ఈ ఎరడొ కమ్మగళింద మాడబేకాగుత్తదే. మమన చికిత్సియింద పైత్తాకయదోషగళన్న హోరగే తగియబేకాగొద్దరే ఈ విషవన్న మమనః ఆమాకయదల్లి తరబేకాగుత్తదే. కాగూ ఆమాకయదల్లి ఇద్ద శీష దోషగళన్న మమనదింద తగియబేకాగుత్తదే. ఇదరింద అల్పస్వల్ప దోషగళు హోరబేళుత్తవే. ఆమాకయదల్లి ముందక్కే హోద దోషగళన్న విరేచన చికిత్సియింద తగియబేకాగుత్తదే. విరేచనద మూలక జోర బీళువ విషద మాగ్రవు సిత్తానదింద , బహమ దూరదల్లిరువదరిందలూ కాగూ అదు నాతస్వానదింద దాపిహోషగబేకాగుత్త రువదరిందలూ కులవు తొందరిగళుంటాగుత్తవే. విషపు ఆమాకయదింద ముందక్కే అందరే పిత్తా శయదల్లి సేరికోళువదరింద ఉత్సవాగువ లక్ష్మణగళు పోదలినక్కింక హేచ్చాగిరుత్తవే. కాగూ ఈ అవస్థియల్లి మమన మత్తు విరేచన ఈ ఎరడొ చికిత్సి మాడున అవశ్యకతే ఇరువదరింద పిత్తాకయదల్లి సేరికోండ విషద చికిత్సియు కప్పతరవాగిరుత్తదే. ఆద్దరింద పిత్తాకయదల్లి ఆక్రయ మాడి కొండిరున విషదోషవన్న తగిదు కాకలు బహమ ప్రయత్న మాడబేకాగుత్తదే.

పక్కాకయదల్లి విషపు సేరికోండిడ్డరే ఎల్ల దోషగళ పుచోస వాగిరుత్తదే. ఆ అవస్థియల్లి మమన, విరేచన, బస్తి ఈ మూరు విధదింద చికిత్సి మాడబేకాగుత్తదే. విషపు పక్కాకయదవరిగే కరిరదల్లి ఎల్లిడిగే హబ్బిరుత్తదే. ఆద్దరింద ఈ హోథిన బిట్టేయుడొందిగే నస్య మత్తు అంజన చికిత్సిగళన్న సహ మాడబేకాగుత్తదే. పక్కాకయవు ఆస్తిధరాకలేయ స్వాన్వాగిరువదరింద ఇల్లిగే దోషగళు మజ్జెయవరిగే ఎల్ల ధాతుగళల్లి సేర

కొండు సకలశరీరదల్లి వ్యాపిసరుత్తవే. ఆద్దరింద లక్ష్మణగళ కాగూ స్వాన్గళే, దోషధాతు మలగళ విక్రతి ఇన్లెపుగళ విచార మాడిదరే పక్కాకయదల్లి సేరికోండ ఆవస్థియల్లి మాడున చికిత్సియు అత్యంత కష్టతరవిరువదరింద ఆనాధ్వవాగుత్తదే.

ఉపశంకార

ఇతి పుక్కతి సాత్మ్యశుభ్రస్వానవేగబలాబలం |
ఆలోచ్యనిపుణం బుధ్వాకమానంతర మాజరేతా ||
ఈ రేతియింద పుక్కతి, సాత్మ్య, ముతు, స్వాన, వేగ బలాబల ఇన్లెపుగళన్న బుద్ధియింద తిలకోండు చికిత్సియున్న చరిసబేకు.

దోషగళిగను వరిసి చికిత్స

శీత్యిత్తికం మమన్నే రూప్పు రూక్షేష్టాప్తః పులేపస్యైః |
కషాయుకటు తిక్కెత్తచ్ఛ భోజస్యైః శమయేద్విషం ||
ప్యైత్తికం స్రుంసస్యైః సేక ప్రదేహై భృత్యైతల్పైః |
కషాయ తిక్త మధుర్మష్టతయుక్కుత్తచ్ఛ భోజస్యైః ||
వాతాత్కుకం జయీతాస్వాదు స్నిగ్ధమ్మలవణాన్మిత్తైః |
సప్యైత్తిభోజస్యైస్మేలేష్టైస్మైన్ధైవ సితీతాకస్యైః ||
నాష్టకం స్రుంసనం శస్త్రం పులేపోలే భోజ్యమౌషధం ||

గరవిషదింద కఫహోషవ పుచోపవాగిద్దరే మమన, ఉప్పు, రూక్ష మత్తు తీక్ష్ణా ద్రవ్యగళలేపన, కషాయ కటు తిక్త రశగళింద యుక్తవాగిరు వంధ భోజనదింద విషద శమన మాడబేకు. పిత్త దోషవ పుచోస వాగిద్దరే స్రుంసన, తీతల ద్రవ్యగళ సేక ప్రదేహ, కషాయ, తిక్త, మధుర రశయుక్త హాగూ ష్టైతయుక్త ద్రవ్యగళ భోజన మాడబేకు. వాతమోషవ పుచోపవాగిద్దరే స్వాదు, స్నిగ్ధ, ఆమ్ల ఆవం ద్రవ్యగళన్న కాగూ ష్టైతయుక్త ద్రవ్యగళన్న భోజన మత్తు లేవగళల్లి ఉపయోగిసబేకు. కాగూ పాంసరసవన్న కోషబేకు. స్రుంసన పులేస, భోజ్య ద్రవ్యగళల్లి ష్టైతవన్నే ఉపయోగిసబేకు.

ష్టైత ప్రకంసియు

సవేష్టు సవారవస్థిషు విలేషు న ష్టైతోపవనవూ |
విద్యతి భోషం కించిత్తా విలేషాత్పులినేక నిలీ ||

ಯಾವದೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಘೃತವೇ ಶ್ರೀಸ್ತ
ವಾಗದೆ. ವಾತದೋಷವು ಪ್ರಬಲವಾದರೆ ಚೈಷಂಧಿಗಳು ತೀರೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತವೆ,
ಅದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಘೃತವೇ ಶ್ರೀಸ್ತವಿರುತ್ತದೆ,

ಜೀ ನೇ ಅಧ್ಯಾರ್ಥಿ

ವಿಷದುಷ್ಟ ವದಾರ್ಥಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಅನ್ವಯಾನಂ ವಿಷಾದಕ್ಕೇತಾ ವಿಶೇಷೇಣ ಮಹಿವಶೇಃ ।

ಯೋಗಕ್ಕೇಮೌ ತದಾಯತ್ತಾ ಧರ್ಮಾದಾಯತನ್ನಿಂಧನಾಃ ॥

ಪ್ರೇರ್ಯನು ವಿಷದಿಂದ ಅನ್ವ ಪಾಸಗಳನ್ನು ರಕ್ತಿಸಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರ
ಸನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು. ಯಾಕಂದರೆ ತಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಕೇಮು
ಗಳಿಲ್ಲವು ಅರಸನ ನೇರೆಯೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ.

ಜೀತ್ಯಾತ್:— ಶತ್ರುಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಿಗೆ ವಿಷವಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಿವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಎಷ್ಟೇಸಲ ಮಾಡುತ್ತಾದೆ. ಅಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಾನ
ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಪೀರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗರಿಷಣವನ್ನು ಅಹಾರದಲ್ಲಿ
ಸೇರಿಸಿ ಅರಸ್ತಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಆತನ ಅನ್ವದ ಪರಿಕ್ರೇಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅರಸ
ನನ್ನ ರಕ್ತಿಸುವ ಹೊಣೆಯು ಪ್ರೇರ್ಯರ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೇರ್ಯರು ವಿಷ
ಯುಕ್ತ ಅನ್ವವನ್ನು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವಾಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡ
ತಕ್ಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರೇರ್ಯರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗದೆ.

ವಿಷದುಷ್ಟ ಅನ್ವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಓದನೋ ವಿವರಾನಾ ಸಾಂದೇಶ್ರೋಯಾತ್ ವಿಸ್ತ್ರಾವ್ಯತಾಮಿನ ।

ಚಿರೀಣ ಪಚ್ಯತೆ ಪಕೋ ಭವೇತ್ ಪರಯ್ಯಿ ಷಿಶೋವಮಃ ॥

ಮಯೂರ ಕಂತ ತುಲೋಽಷ್ಟ್ ಮೋಹ ಮೂಚ್ಯಾ ಪ್ರಸೇಕ ಕೃತ್ ।

ಹೀಯತೆ ವಣಗಂಧಾದ್ಯಃ ಕ್ಷೇದ್ಯತೆ ಚಂದ್ರಕಾಚಿತಃ ॥

ಪ್ರೇಂಜನಾನ್ಯಾಶುಶ್ವಂತಿ ಧ್ಯಾನ ಕ್ಷೇಧಾವಿ ತತ್ತಚ ।

ಹೀನಾತಿ ರಿಕ್ತ ವಕ್ತಾ ಭಾಯಾ ದೃಶೀತ ಸ್ನೇವವಾ ॥

ಫೇನೋಽಧ್ವರಾಜೀಸೀವಂತ ತಂತು ಬುದ್ಧಿದ ಸಂಭವಃ ।

ವಿಷಿಷ್ಟ ವಿರಸಾರಾಗಾಕಿ ಖಂಡವಾಃ ಶಾಕಮಾಮಿವಂ ॥

ನೀಲಾರಾಜೀರಸೆ, ತಾಮ್ರಾಪೀರೆ, ದಧಿಷ್ಟೈಶ್ಯತ್ತೆ ।

ಶಾವಾ, ಈ ವೀತಾಸಿತಾ ತಕ್ಕೆಷ್ಟತೆ ಪಾನಿಯ ಸನ್ನಿಭಾ ॥

ಮಸ್ಸನಿಸಷ್ಟತ್ತವೀತಾಭಾ, ರಾಜೀ ಕೃಷ್ಣಾ ತುಮೋದಕೆ ।

ಕಾಲೀಮಧ್ಯಾಂಭಸೋಃ ಕ್ಷೇದ್ರ ಹರಿತ್ತೈ ಲೀಕರುಣೋವಮಾ ॥

ಪಾಕಃ ಘಲಾನಾ ಮಾಮಾನಾಂ ಪಕ್ವಾನಾಂ ಪರಿಕೋಧನಂ ।

ದ್ರವ್ಯಾಣಾ ಮಾದ್ರಾಶುಪಾತ್ರಾಣಾಂ ಸ್ವಾತಾಂ ಮೂಲಾಂ ವಿಷವಣತಾ॥

ಮೃದಾನಾಂ ಕೆಲಿನಾನಾಂಚ ಭವೇತ್ ಸ್ವರ್ಚ ವಿಷಯಿಯಃ ।

ಮಾಲ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವಷಿತಾಗ್ರತ್ವಂ ಮೂಲಾಂಧಾಂತರೋಽಧವಃ ॥

ಧ್ಯಾಮ ಮಂಡಲತಾ ವಸ್ತೇ ಶದನಂ ತಂತುಪಕ್ಷಾಣಾಂ ।

ಧಾತು ಮೋಕ್ತಿಕ ಕಾಷಾಶ್ಚ ರತ್ನಾದಿಮು ಮಲಾಕ್ತಾ ॥

ಸ್ವೇಹಸ್ವರ್ಚ ಪ್ರಭಾಹಾಸಃ ಸಪ್ತಭತ್ವಂತು ಮೃಣಿಯೇ ।

ಅನ್ವಪು ವಿಷದಿಂದ ದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. (ವಿಲೇಷಿಯಂತೆ) ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು
ಬಸೆದು ತಗಿಯುವದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಬೇಗನೇ ಬೇಯುವದಿಲ್ಲ. ತಂಗಳು
ಅನ್ವದಂತಿ ಕಾಣುವದು. ಅದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ಉಗೆಯು ನವಲಿನ ಬಣ್ಣದಂತಿ
ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅ ಉಗಿಯಿಂದ ವೋಹ, ಮೂಚ್ಯಾ ಪ್ರಸೇಕ ಉಂಟಾಗುವದು.
ಅದರ ವಣಗಂಧ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಹಸಿಯಾಗಿ (ನೀರು
ಬಿಟ್ಟಂತಿ) ಕಾಣುವದು ಹಾಗೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣಿಬಿದ್ವಂತಿ ಅನ್ವಪು ಕಾಣುತ್ತದೆ.
ಪ್ರೇಂಜನಗಳು ಬೇಗನೆ ಒಣಿಗುತ್ತವೆ. ಕುದಿಸಿದ ದೃವ್ಯಗಳು ಮಲಿನ (ಹೊಲಸು)
ಕಾಣುವವು. ದ್ರವದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಯಾ (ನೀರಳು) ವಿಕ್ರತವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಹೀನ
ವಾಗಿ ಅಧವಾ ಆಕಾರದಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕಾಣುವದು. ಅಧವಾ ಕಾಣುವದೇ
ಇಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾಯಿಪಲ್ಲಿಗಳು ಭರತ, ಕೋಸಂಬರಿ ಮುಂತಾದ
ವುಗಳು ಒಡಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೊರೆ
ಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಗೆರಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ.
ಅದನ್ನು ಮೇಲಾಲಕ್ಕೆತ್ತಿದರೆ ಎಳಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.
ಮಾಂಸದ ರಸದ ಮೇಲೆ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ಮೇಲೆ ತಾಮ್ರದ
ಬಣ್ಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೋದಲು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು
ಮತ್ತು ಹಳದಿ (ಅರಸಿಣ) ಬಣ್ಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ತುಪ್ಪವು ನೀರಿಸಂತೆ ಕಾಣು
ತ್ತದೆ. ಮೋಸರಿನ ತಿಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪಾರಿವಾಳ ಬಣ್ಣವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾಂಜಿಯಲ್ಲಿ
ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮದ್ದ ಮತ್ತು ನೀರು ಕಪ್ಪು ಮಸಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.
ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಸರು ಬಣ್ಣವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಣ್ಣಿಯಲ್ಲಿ ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣವು
ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಸಿ ಕಾಯಿಗಳು ಹಣ್ಣಾಗುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣಾಗು ಕೊಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಹಸಿ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಬಾಡುವವು. ಒಣಿದ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಬಣಿವು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಿಣ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಮೃದು ಆಗುತ್ತವೆ. ಮೃದು ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಕರಿಣ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೂವಿನ ಪಕಳಿಗಳು ಉದುರುತ್ತವೆ. ವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಮಲಿನ ಕಲೆಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಎಲೆಗಳು ಬಿಡಲಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಧಾರುಗಳಲ್ಲಿ, ಮುತ್ತು, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಸುಮೆತ್ತಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಿನ್‌ಶ್ರೀ, ಕಾಂತಿ ಇವುಗಳ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಣಿನ ಪಾತ್ರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸವಿಷಣನ್‌ದ ಪರೀಕ್ಷೆ

✓ ಪ್ರಾಪ್ಯಾನ್‌ಂ ಸವಿಷಣ ತ್ವಗ್ರೀರೇಕಾವರ್ತಣಃ ಸ್ವರ್ಪತ್ಯಃ |
ಶಿಖಿಕಂತಾಭಿ ಧೂಮಾಚಿರನಚಿರಪ್ರೋಽಗ್ರಂಥವಾನಾ ||
ಮಿಯಂತೆ ಮಸ್ತಿಕಾಃ ಪಾಶ್ಯ ಕಾಕಃ ಕ್ಷುಮಸ್ಪರೋಽಭವೇತಾ |
ಉತ್ತಿಷ್ಠುರ್ಕರೆಂತಿಜ ದೃಷ್ಟಿತರ್ಥಾ ಶುಕದಾತಾರ್ಥಾ ನಾರಿಕಾ |
ಹಂಸಃ ಪ್ರಸ್ತುಲತಿ, ಗಾಳಿಜೀರ್ವಂ ಜೀವಸ್ಯ ಜಾಯತೆ ||
ಜಕೋರಸ್ತಾತ್ವಪ್ರಸ್ವರಾಗ್ರಂ ಕ್ರೋಂಚಸ್ಯಸ್ಯಾನ್‌ದೋದಯಃ |
ಕರೋತ ಪರಭೃದ್ಭಕ್ತ ಜಕ್ರವಾಕೋ ಜಹತ್ಯಸಾನಾ ||
ಉದ್ದೇಗಂ ಯಾತಿ ಮಾಜಾರ: ಶಕ್ರನೃಂಚತಿ ವಾನರಕಃ |
ಹೃಷ್ಣೇನ್ಯಾರಸ್ತದೃಷ್ಟಾಪ ಮಂದತೇಜೋಽಭವೇದ್ವಿಷಂ ||
ಇತ್ಯನ್‌ಂ ವಿಷವ್ತಾಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ಯಜೇದೇವಂ ಪ್ರಯತ್ನಃ |
ಯಥಾತೀನ ವಿಷದ್ಯೇರನ್‌ಪಿ ನಕ್ಷಾದ್ರ ಜಂತವಃ || ಅ. ಹ್ಯ. ಸೂ. 7

ಸವಿಷಣ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರೆ ಚಟೆಚಟಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಜಾಪ್ತಿಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಹೊಗೆಗೆ ನವಲಿನ ಕಂತದಂತೆ ಬಣಿವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಧವಾ ಜಾಪ್ತಿಗಳು ಏಳುವದಿಲ್ಲ. ಜೀವಜಂತುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ನೊಣಾಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಕಾಗೆಯ ಕರ್ಕಣ ಧ್ವನಿಯು ನಾಶವಾಗಿ ಪ್ರೇಣಧ್ವನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗಳಿ, ಜಲರಂಕು, ಹೆಣ್ಣು ಗಳಿ ಇವು ಚೀರಾಡುತ್ತವೆ. ಹಂತ ವು ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಲುಗಳು ತೊಡಕುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ದಕ್ಕಿಗಳು ಎಚ್ಚರ ತೆಪ್ಪಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಚಕೋರ ಸಹ್ಸ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮಾದ ಏರುತ್ತದೆ. ಪಾರಿವಾಳ, ಕೊಗಿಲೆ, ಕೊಳ್ಳಿ, ಚಕ್ರವಾಕ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಬೆಗನೆ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಬೆಕ್ಕುವು ಕಂಡೆದಾಡುತ್ತದೆ. ಮಂಗವು ಮಲವಿಷಜನಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸವಿಲಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಸವಿಲಿಗೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನ್ನವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿಯ ವಿಷದ ಬಲವು ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ವಿಷದಂತೆಯೇ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗದಂತೆ ಆದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.

ಜೋತಿಃ—ಅನ್ನವು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೋ ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆ—ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಸ್ವರ್ಶ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷಜಾಪ್ತವಾಗುವದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಶಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದ ಪರೀಕ್ಷೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಾಗುವದರಿಂದ ಅದರ ಸಾಘಾವಿಕ ರೂಪವು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಕೃತರೂಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಈ ಹೊದಲು ಹೇಳಿಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾಲೀಯು ಒಂದೇ ಕಡಿಗೆ ಸುತ್ತಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಯಾವದಾದ ಬಂದು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಆದು ಮಾಡುವಾಗ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕೆ ಹತ್ತಿ ಜ್ಞಾಲೀಗಳಿಂದ ಮತ್ತುಲ್ಲಿಡುತ್ತದೆ ಇದು ಸಾಘಾವಿಕ ಅವಸ್ಥೆ, ಆದರೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಾಗಿಗೆ ಈ ಸಾಘಾವಿಕ ಅವಸ್ಥೆಯು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಅದರ ಜಾಪ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ಹೊಗೆಯ ಬಣ್ಣವು ನೀಲೀ ಬಣ್ಣದಿಂದುತ್ತದೆ. (ವಯಾರ ಕಂರ ಪ್ರತಿಮಃ) ಮತ್ತು ಜಾಪ್ತಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರಸಪರೀಕ್ಷೆ—ಸವಿಷಣನ್ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಮಸ್ತಿಕಾದಿ ಜೀವಗಳು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಗಂಧಪರೀಕ್ಷೆ—ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ಹೊಗೆಯು ತೀವ್ಣಾವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆಯು ಅವಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಅದರ ವಾಸನೆಯು ಉಗ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನ್ನದ ಪರಿಣಾಮವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಆಗುವದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣ ಮೇಲಿಂದ ಕಾಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಣ್ಣಾಗಳು ಹೊಗುತ್ತವೆ. ಕೊಗಿಲೆಯ ಧ್ವನಿಯು ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ನವಿಲಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನವಿಲಿನ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಅನ್ನವು ನಿರ್ವಿಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಳಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭಯದಿಂದ ಆಕ್ರೋಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಪರಿಣಾಮವಾದದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಮನಸೆಗೆ ಭೋಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾರ ವಿಷದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಕ್ಷಿತೆ!

ತಯೋವಾರ್ಥಂತ ವಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಹರಿದ್ರೇಕಟ್ಫಿಗುಡಂ !
ಸಿಂದುವಾರಿತ್ನಿಷ್ಪಾವ ಬಾಷ್ಪಿಕಾ ಶತಪರಿಕಾಃ ||
ತಂಡುಲೀಯಕ ಮೂಲಾನಿ ಕುಕ್ಕುಬಾಂಡವನಲ್ಲಿಂ !

ನಾವನಾಂಜನ ಪಾನೇಮು ಯೋಜಯೀತ್ ವಿಷಶಾಂತಯೈ ॥
ವಿಷಭಕ್ತಾಯ ದದ್ಯಾಜ್ಞ ಶುದಾಯೋಧ್ ವರ್ಣವಧಸ್ಥಾ ।
ಸೂಕ್ತೈ ತಾಮು ರಜಃಕಾಲೆ ಸರ್ಕಾರ್ದಂ ಹೃದ್ವಿಶೋಧನಂ ॥
ಶುದ್ಯೈಹೈದಿ ತತ್ತೇಶಾಣಂ ಹೇಮಚೂರ್ಣಸ್ಯ ದಾಪಯೀತ್ ।
ಸಸಜ್ಞತೇ ಹೇಮವಾಂಗಿ ಪದ್ಮಪತ್ರೀಂಬು ನದ್ವಿಷಮ್ ॥

ಜಾಯತೆ ವಿಷಲಂ ಚಾಯುಗರ್ರೆಂಷೈವಿಧಿಃ ಸ್ತುತಃ । ಅ. ಹ್ಯ. ಸೂ. 7

ಅನ್ವನಾಂದಲ್ಲಿ ಗರವಿಷ ಸೇರಿಕ್ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ವಿಷದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ವನುನ ವಿರೇಷನ ಕೊಟ್ಟು, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಸಿಣ, ಕಟಭೀ, ಜೀಲ್, ನಿಗುಂಡಿ, ಅವರೆ, ಹಿಂಗುಪತ್ರಿ, ಬಿಜೆ, ಕರಕಸಾಲಿಬೇರು, ಕೋಳಿಯ ಮೊಟ್ಟೆ. ಭಾವಚಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನಷ್ಟ, ಅಂಜನ, ಪಾನ ಈ ವಿಧಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಈ ಜಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಂದೇಹ ಇದ್ದರೆ. ಉಧ್ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಅಧಃಶೋದನೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೃದ್ವಿಶೋಧನಕ್ಕೆ ತಾಮು ರಜನನ್ನು ಸೂಕ್ತೈ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೃದಯದ ಶೋಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಾಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂಗಾರದ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹೇಗೆ ಕಮಲದ ಎಲೆಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿರೂ ಸಹ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು ಅಂಬಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಒಂಗಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ವಿಷದಭಾಧೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಆ ಮನಸ್ಯನು ದೀರ್ಘಾಯುವಾಗಿ ಭಾಳುತ್ತಾನೆ.

ಗರ ವಿಷಸ್ಯ ವಿಶೇಷ ಜಿಕಿತ್ಸಾ

ಗರಾತೋ ವಾಂತವನ್ ಭುಕ್ತ್ರುತ್ಯ ತತ್ಪರ್ಯಂ ಪಾನ ಭೋಜನಂ ।
ಶುದ್ಯ ಹೃಜ್ಞೇಲಯೀತ್ ಹೇಮ ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನವಿಧಿಃ ಸ್ವರ್ನಾ ॥
ಶರ್ಕರಾ ಕೌದ್ರಸಂಯುಕ್ತಂ ಚೂರ್ಣ ತಾಪ್ಯಸುವಣಂಯೋಃ ।
ಲೇಹಃ ಪ್ರಶನಯತ್ಯಂಗಂ ಸರ್ವಯೋಗ ಕೃತಂ ವಿಷಂ ॥
ಮೂರ್ಖಾನ್ಯಾತಾಗತ ಕಣಾ ಪಟೋಲೀ ಚವ್ಯಚಿತ್ರಕಾನಾ ।
ವಚಾಮುಸ್ತವಿಡಂಗಾನಿ ತಕ್ರಕೋಷ್ಠಾಂಬು ಮಸ್ತಭಿಃ ॥
ಪಿಂದ್ರಸೇನ ವಾಟಮ್ಮೇನ ಗರೋವಹತ ಪಾವಕಿ ।
ಪಾರಾವತಾಮಿಷ ಶರೀ ಪುಷ್ಟರಾಪ್ತ ಶೃಂತಂ ಹಿಮಂ ॥
ಗರತ್ಪಾಂತಾರುಜಾಕಾಸ ಶ್ವಾಸಹಿದ್ಯಾ ಜ್ವರಾಪಹಂ ।

ಗರ ವಿಷದಿಂದ ಸೀಡಿತರಾದವರು ವನುನವಾದ ಮೇಲೆ ವಧ್ಯಕಾರಕ ಪಾನ ಭೋಜನ ಮಾಡಿ ಹೃದಯವು ಶುದ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸುವಣಂವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಸುವಣಂ ಮಾಡಿಕ ಮತ್ತು ಸುವಣಂ ಭೃತ್ಯವನ್ನು ಜೀವತ್ತಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಗೂಡನಿಕ್ಕಬೇಕು. ಯಾವದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಕೃತಿನು ವಿಷವು ಉಗ್ರವಾಗಿ ದೂರೂ ಕೂಡ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗರವಿಷದಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಮಂದವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಗ್ಗರಟೆಗೆ, ಅಪ್ಯತೆಬಳ್ಳಿ, ಅನಂತ (ಸಂದಿಬಟ್ಟೆಲ) ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕಹಿಸದವಲ, ಜವ್ಯ, ಜಿತ್ರಕ, ಬಜೆ, ಜೇರೆನಗಡ್ಡೆ, ವಾಯವಿಡಂಗ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಬಿಸಿನೀರು, ಮೋಸರಿನತಿಳ ಅಧವಾ ಅನ್ವಲ ರಸದ ಗೂಡ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಪಾರಿವಾಳದ ಮಾಂಸ, ಕಚ್ಚೋರ, ಪುಷ್ಟರಮೂಲ ಇವುಗಳ ಕವಾಯವನ್ನು ತಣ್ಣಿಗೆ ಮಾಡಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ವಿಷ (ಗರ) ನೀರಡಿಕೆ, ನೋನು, ಕೆಮ್ಮುಶ್ವಾಸ, ಬಿಕ್ಕು, ಜ್ವರ, ಈ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವದು.

ಗರವಿಷ ಭಾಧೆಯಾನ್ವ ಸಾಧನಗಳು

ಅನ್ವಪಾನೆ ದಂತಕಾಷ್ಟೆ ತಥಾಭ್ಯಂಗಿನವಲೇಖನೆ ।
ಉತ್ಪಾದನೆ ಕವಾಯೆಂಬ ಪರಿಸೇಕರೆನು ಲೇಪನೆ ॥
ಸ್ರೋತ ವಸ್ತ್ರೀಪು ಶರ್ಯಾಸು ಕವಚಾಭರಣೀಷುಜ ।
ಪಾದುಕಾಪಾದಸಿಲೇಮು ವ್ಯಷ್ಟೇಮು ಗಜವಾಜಿನಾಂ ।
ವಿಷಜುವ್ಯೇಮು ಚಾಸ್ಯೇಮು ನಸ್ಯಧೂಮಾಂಜ ನಾದಿಮು ।
ಲಕ್ಷಣಾನಿ ಪ್ರವಕ್ಷಮಿ ಜಿಕಿತ್ಸಾಮಸ್ಯನಂತರಂ ।

ಅನ್ವ, ಪಾನ, ದಂತಕಾಷ್ಟೆ, (ಹಲ್ಲಾ ಉಜ್ಜವ ಕಾಣ್ಣ), ಅಭ್ಯಂಗ, ಜಿವ್ಲೆ, ಲೇಖನ, ಉದ್ದರ್ಥನ, ಕವಯ, ಪರಿಸೇಕರೆನು (ಮೈಮೇಲೆ ಜಿಸ್ಟ್ರಿಸುವದು) ಲೇಪ, ಹೂವಾಲೆ, ವಸ್ತ್ರ, ಹಾಸಿಗೆ, ಕವಚ, ಅಭರಣ, ಪಾದುಕಾ, ಆಸನ, ಆನೆ-ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೆನ್ನು, ನಸ್ತಿ, ಧಾನು, ಅಂಜನ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಈ ಭಾಧೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸವಿಷ ಅನ್ವದ ಪರಿಕ್ಷೇಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೋದಲೇ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇನ್ನು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ಜಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷಯಕ್ತ ಅನ್ವದ ಭಾಷ್ಯದ ಗುಣಗಳು

ಉಪಕ್ಷಿಪ್ತಸ್ಯ ಚಾನ್ವಸ್ಯ ಭಾಷ್ಯೇಷೋಧ್ವಂ ವಿಸರ್ವತಾ ।
ಹೃತ್ತಿಡಾ ಭಾರ್ತಂತನೇತ್ರತ್ವಂ ಶಿರೋದುಃಖಂ ಜಾಯತೆ ॥ ಸು. ಕ. 1.
ಉಟಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿವಯಕ್ತ ಅನ್ವದ ಭಾಷ್ಯವು (ಉಗ್ರಾಗು) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹೃತ್ತಿಡಿ, ಕಣ್ಣಗಳು ಭೃಮೆಯಾದಂತಿ ಆಗುವದು. ಶಿರಃಶೂಲ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ವಿವಯುಕ್ತ ಅನ್ನವು ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಮೂಚ್ಚ್, ವಾಂತಿ, ಭೀದಿ, ಹೊಟ್ಟಿಳಬ್ಬರ, ದಾಹ, ಕಂಪ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಕೃತಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:

ತತ್ತ್ವಾಶಯ ಮದನಾಲಾಬು ಬಿಂಬಿಕೋಶಾತಕೀ ಫಲ್ತ್ವಿಃ ।

ಭರ್ದನಂ ದಧ್ಯಾದಶ್ವಿದಾಘ್ಯಾಮಧವಾ ತಂಡುಲಾಂಬುನಾ ॥

ಆಯಾಶಯದಲ್ಲಿ ವಿವಯವು ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ತರ್ಕ್ಷಣ, ಮದನಫಲ (ಮುಂಗಾರಿ ಕಾಯಿ), ಈಸಗುಂಬಳ, ತೊಂಡೆಕಾಯಿ, ಕಹಿಂಧೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಾಂತಿ ಯಾಗಾವದಕ್ಕಾಗಿ, ಹೊಸರು, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಅಥವಾ ಅಕ್ಕೆಯ ಕಚ್ಚು (ಅಕ್ಕೆ ತೊಳಿದ ನೀರು) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೊಂದರೂ ಕೊಡಬೇಕು,

ದಾಹಂ ಮೂಚ್ಚ್ವಮತೀಸಾರಂ ತ್ವಾಘಾ ಮಿಂಬಿಯ ಮೈಕ್ಯತಂ ।

ಆಂಧೋಪಂ ಪಾಂಡುತಾಕಾಶ್ಯಂ ಕುಯಾಶ್ರ್ಯಂ ಪಕ್ವಾಶಯಂ ಗತಂ ॥

ಗರವಿವಯವು ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ, ದಾಹ, ಮೂಚ್ಚ್, ಅಶಿಸಾರ (ಭೀದಿ) ತ್ವಾ, (ಬಾಯಾರಿಕೆ) ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ, ಆಟೋಪ (ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಳವಾಗುವದು). ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಭಾಯ ಬರುತ್ತದೆ, ಮನುಷ್ಯನು ಅಶ್ವ ನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿರೇಜನಂ ಸಸ್ಪಿನಷ್ಟಂ ತತ್ತ್ವಾಶ್ರ್ಯಂ ಸೀಲಿನಿಫಲಂ ।

ದಧ್ಯಾದೂಪಿವಿಷಾರಿಶ್ರ್ಯ ಪೀಯೋವಾ ಮಧು ಸಂಯುತಃ ॥

ಪಕ್ವಾಶಯದಲ್ಲಿ ಗರವಿವಯವು ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ತುಪ್ಪದ ಗೂಡ ವಿರೇಜನ ಅಂದರೆ ಭೀದಿ ಹೆಡಿಪಧವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಸೀಲಿನಿಫಲವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೂ ದೂಪಿವಿಷಾರಿ ಎಂಬ ಭೀಷಜವನ್ನು ಹೊಸರು ಮತ್ತು ಜೀನುತ್ಪದಕೂಡ ಕೊಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜೀವಿತಿ:— ಗರವಿವಯ ಅಂದರೆ ಅನ್ನದ ಗೂಡ ಹೋಗುವ ವಿವಯ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಏರಡು ರಿತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಾಡುತ್ತದೆ. ಮುಖದಿಂದ ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಉಗೆಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿ, ಮೂಗು ಈ ಆವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಅಂಜನ ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಫಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಶವಾಗುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಮುಂದೆ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿವ

ತತ್ತ್ವಾಂಜನೆ ಕುಷ್ಣಂ ಲಾಮಜ್ಞಂ ನಲದಂ ಮಧು ;
ಕುಯಾಶ್ಕೀರೀಷ ರಜನೀ ಚಂದಸ್ಯೈಶ್ವ ಪ್ರಲೇವನಂ ॥

ಹೃದಿಚಂದನ ಲೇಪನ್ತು ತಥಾ ಸುಖಮಾಪ್ನಯಾತ್ | ಸು. ಕ. 1.

ವಿವಯುಕ್ತ ಅನ್ನದ ಉಗೆಯು ಕಣ್ಣಿ ಮತ್ತು ಮೂಗು ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಕೋಷ್ಟ, ಲಾಮಂಚ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಮತ್ತು ಜೀನತುಪ್ಪ ಇವುಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಮತ್ತು ಅಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಉಗೆಯು ಭಾಯ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದೇ, ಅರಿಸಿಣ ಚಂದನ ಇವುಗಳ ಲೇಪನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೃದಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಂದನ ಲೇಪನನನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಸುಖ ಅನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಣಿಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪಾಡಿದಾಹಂ ನಖಶಾಕಂ ಕರೀಂತಿ ಚ |

ಅತ್ರಪ್ರಲೇವಃ ಶಾಮೇಂದ್ರಗೋವಾ ಸೋಮೋತ್ಪಳಾಂಜ | ಸು. ಕ. 1.

ವಿವಯುಕ್ತ ಅನ್ನದ ಸ್ವರ್ಶವು ಕೈಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿದರೆ ಕೈಗಳು ಉರಿಯುತ್ತವೆ. ಉಗುರುಗಳು ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರೆ ಸುಗಂಧಿಬೇರು, ಕಾಡಕಕ್ಕನಡಿ, ಕೆಂಪುಸುಗಂಧಿಬೇರು, ಅವೃತ್ತಬಳ್ಳಿ ಕಮಲದ ಹೊವುಗಳನ್ನು ಲೇಸಿಸಬೇಕು.

ಸಚೀತ್ ಪ್ರಮಾದಾನ್ಯಾಹಾದ್ವಾ ತದನ್ನ ಮುಪಸೀವಿತಿ |

ಅಷ್ಟೀಲಾವತ್ತಿಶೋ ಜಿವ್ವಾ ಭವತ್ತರಸನೇದಿಸೀ ||

ತುದ್ಯತೆ ದಯ್ಯತೆ ಚಾಪಿ ಶ್ಲೇಷಾಂ ಚಾಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಸಿಜ್ಯತೆ |

ತತ್ರಬಾಷ್ವೀರಿತಂ ಕರ್ಮ ಯಜ್ಞ ಸ್ಯಾದಾಂತ ಕಾಷ್ಟಂ |

ವಿವಯುಕ್ತ ಅನ್ನವು ನೋಹದಿಂದಾಗಲೀ, ತಪ್ಪ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಂದಾಗಲೀ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ನಾಲಿಗೆಯು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕರಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲಿಗೆಗೆ ರಸ ಬೊಧವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಚುಟ್ಟಿದಂತೆ ಹಾಗೂ ಉರಿದಂತೆ ವೇದಸೇಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಖದಿಂದ ಲಾಲಾಸ್ತ್ರಾವ (ಜೊಲ್ಲು) ನಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ನೇರೆ ಬರೆದಂತೆ ತಿರೀಷ, ಅರಿಸಿಣ, ಚಂದನ ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿವಯುಕ್ತ ದಂಡಕಾಷ್ಟಗಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ಧಾತಕಿಪ್ರಸ್ವ ಮುಂತಾವಪ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಸಾರಣ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೂಚ್ಚ್ವಂ ಭದ್ರಿಮತೀ ಸಾರ ಪ್ರಾಧಾಂ ದಾಹ ಪೇವಧು : |

ಇಂದ್ರಿಯಾಣಂಚ ಸ್ವೇಕ್ಯತ್ಯಂ ಪರ್ಯಾದಾಮಾಶಯಂ ಗತಮಾ ॥

ಯುಕ್ತ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರ್ಥವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗದೆ ಅಪ್ರತ್ಯೇಕ ರೂಪದಿಂದ ಅಂದರೆ ಉಗೆಯು ಆಯಾ ಸಾಫನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಹಾರ ಸೇವನ ಮಾಡುವಾಗ್ಗೆ ಕೈಗೆ ಸ್ವರ್ಥವಾಗುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷಯಕ್ತ ಅನ್ನವು ನಾಲಿಗೆ ಹತ್ತಿದ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೋಧಕ ಕಫವು ದುಷ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಫದ ನಾಶವಾಗುವದರಿಂದ ನಾಲಿಗೆಯು ಪಾಣಣದಂತೆ ಕರಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲಿಗೆಯ ವೃದ್ಧವು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಆದ್ರಫತೀಯು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ರಸಚೋಧನೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮುಖದಿಂದ ಜೊಲ್ಲು ಸೋರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ವಾತ ಮತ್ತು ಸಿತ್ತ ದೋಷಗಳು ವಿಕ್ರೆತವಾಗುವದರಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಹಾಗೂ ದಾಹಯುಕ್ತ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಂಡ ನೇರೆಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕಫದೋಷ ವಿಕ್ರೆತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಫ ವಿಕ್ರೆತವಾಗುವದರಿಂದ ವಿಷಯಕ್ತ ಅನ್ನದಿಂದ ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹೋಭಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೋಭಕಾರಕ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಶರೀರದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಸ್ನೇಹಿಕರ ಶೋಧನಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ನೇಹಿಕರ ಶೋಧನೆ ಅಂದರೆ ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭೇದಿಗಳು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಷದ ಉಷ್ಣವೀರ್ಯದಿಂದ ಸಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದರಿಂಲೂ ಮೂಳೆ ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಭೇದಿಗಳಾಗಲು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಆಧಾರಾನಹಾಗೂ ಕಂಪ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಫ ದುಷ್ಪವಾಗುವದರಿಂದ ಹಾಗೂ ವಾತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗುವದರಿಂದ ಇಂದಿಯಾಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರೆತಯಾಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಯಾಗಳ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕಾರ್ಯವು ಕೆಟ್ಟು ಹೊಗುತ್ತದೆ. ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಕ್ತ ಅನ್ನವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ವೆಮನನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಮಾಶಯದಿಂದ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವ ದಕ್ಕೆ ಮುಖವೇ ಸಮೀಪದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. “ಹಂತಾಶಯಕ್ತಂ ವಕ್ರೀಣ ದ್ರವ್ಯವಾಮಾಶಯಾನ್ ಮಲಾನ್” ಎಂದು ಅಷ್ಟುಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪಕ್ವಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ವಿಷವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಗುದಮಾರ್ಗವೇ ಸಮೀಪದ್ದಿರುವದರಿಂದ ವಿರೇಚನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ವಿರೇಚನದಿಂದ ದ್ರವ್ಯವು ಹೋಗುವಾಗ ಪಕ್ವಶಯಕ್ಕೆ ಕ್ಷೋಭವಾಗಬಾರದಿಂತಲೂ ಹಾಗೂ ವಿರೇಚನದಿಂದ ವಾತಪ್ರಕೋಪವಾಗಬಾರ

ದೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧ ಘೋತದಿಂದ ವಿರೇಚನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ‘ದೂಸಿವಿಷಾರಿ’ ಎಂಬ ಭೇವಜವನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೂಸಿವಿಷಾರಿ ಎಂಬ ಭೇವಜವನ್ನು 1 ಶೋಲಿ, ಜೇನತುಪ್ಪ 8 ಮಾಸಿ, ಹಾಗೂ ಮೌಸರು, ಬೀಷದಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ದೂಸಿ ವಿಷಾರಿ ಭೇವಜ ಅಂದರೆ:—

ಪಿಪುಲೋಧ್ಯಾನುಕಂ ಮಾಂಸಿ ಶವರಃ ಪರಿಸೀಲವಮಾ |
ಸುವಚೀಕಾ ಸುಸೂಕ್ಷೇತ್ರಲಾ ಶೋರ್ಯಂ ಕನಕಗ್ರಿರಕಂ ||
ಅಷ್ಟುಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯಾ ಸಹ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರೇಷ್ಟೇತು ಕಂಡುದಾಹೋಣಾ ಜ್ಯಾರಾತಿಸೀವ್ಯಾಟಿಸುವ್ಯಯಃ |

ನಲಿರೋಮಂಚ್ಯತಿಕ ಶೋಷಣಿ ಶೋಧಾಂ ವಿಷಾಶಾಶಾಃ ||

ಶಸ್ತಾಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಲೋಪಾಶ್ಚ ಸೇವ್ಯಂಚಂದನ ವದ್ದುಕ್ಕೆಕಿ |

ಸಸೋಮಂವಲ್ಯ ತಾಲಿಸೆವತ್ರ ಕುಷ್ಣಾ ಮೃತಾನತ್ಯಃ ||

ಲಾಲಾ ಜಿವ್ಯೋಽಂಂಯೋಽಜಾಂಡ್ರಾಂದ್ರಮಾಷಾಚಿನು ಚಿಮಾಯನಂ |

ದಂತಹಣೋರ್ ರಸಾಜ್ಞತ್ವಂ ಹನುಸ್ಯಂಭಕ್ಷ ವಕ್ರಗೆ ||

ಸೇವ್ಯಾದ್ಯಿತ್ಸತ್ತ ಗಂಡೂಷಾ ಸವರ್ಂಚ ವಿಷಜಿಧಿತಂ ||

ಆಮಾಶಯ ಗತಿ ಸ್ವೇದ ಮೂಳಾಷಾಂಧಾಂ ಮಂಭರಮಾಃ ||

ರೋಮಹಣೋ ಸಮಿದಾಹಕ್ಷಪ್ರಕ್ಷಂಪ್ರದಯ ರೋಧನಂ |

ಬಿಂದುಭಿಂಭಿಂಗೋಂಗಾನಂ ಷಕ್ತಾಶಯಗತಿ ಪುನಃ ||

ಅನೇಕವಣಂ ವಮತಿ ಮೂತ್ರಯತ್ಯತಿ ಸಾಧ್ಯಾತ್ಮಿ |

ತಂದಾಶ್ಕಶ್ತತ್ರಂ ಪಾಂಡುತ್ಪಮಂದರಂ ಬಲಸಂಪ್ರಯಃ ||

ಇವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಂತೆ.

ವಿಷಯಕ್ತ ದಂತಕೂಚದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಾಗೂ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ವಿಶೀರ್ಯತಿ ಕೂಚಕಸ್ತು ದಂತಕಾಷ್ಟಗತಿ ವಿಷಿ |

ಜೀವಾದಂತೋಣ ಮಾಂಸಾನಾಂ ಶ್ವರ್ಯಧ್ಯಾಪಜಾಯತಿ ||

ಹಲ್ಲು ಉಜ್ಜುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಷ್ಟದ ಕೂಚಗಳು ಉದ್ದರ್ಶನವೇ. ಅಥವಾ ತಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ನಾಲಿಗೆಯ, ನಸಡಿಗಳ ಹಾಗೂ ಓಷ್ಣಗಳ ಮಾಂಸಕ್ಕೆ ಬಾಪು (ಶೋಷ) ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಧಾಸ್ಯ ಧಾತರೇ ಪುಷ್ಟಿಪಥಾಂ ಜಂಬೂ ಫಲಾಸ್ಮಿಭಿಃ ।
ಸಕ್ಷಾದ್ವಾಃ ಪುಷ್ಟಿತೆ ಶೋಷಣೆ ಕರಕರವ್ಯಂ ಪ್ರತಿಸಾರಣಂ ॥
ಅಧವಾಂ ಕೊಡೆಮೂಲಾಸಿ ತ್ವಚಃ ಸಹ್ಯತ್ವದಸ್ಯವಾ ।
ಶಿರಿಷ ಮಾಷಕಾವಾಂಸಿ ಸಕ್ಷಾದ್ವಾಃ ಪ್ರತಿಸಾರಣಮ್ ॥

ಧಾತರೇ ಹೂವು, ಅಳಲೀಕಾಯಿ, ನೇರಲಬಿಜಗಳನ್ನು ಜೀನತುಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ನಾಲಿಗಿಗೆ ವಸಡಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಒಷಗಳಿಗೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು. ಅಧವಾ ಅಂಕೋಲ ಮರದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಹಾಲೀಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಅಧವಾ ಶಿರಿಷ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಜೀನತುಪ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.

ಜಿವ್ಯಾಲೀಖನ ಮತ್ತು ಗಂಡೂಷಗಳು ವಿಷದಿಂದ ವಿಕೃತವಾಗಿದ್ದರೆ ದಂತಕಾಷ್ಟದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಆದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕು.

ಜಿವ್ಯಾನಿಲೀಖನಕವಲ್ಲೋ ದಂತಕಾಷ್ಟವದಾದಿಶೇತ್ರ ।
ವಿಷಯ ಕ್ರಿ ಅಭ್ಯಂಗ ದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಪಿಷ್ಟಿಲೋ ಬಹುಲೋಭ್ಯಂಗಿರೋ ವಿನಷ್ಟೋವಾ ವಿಷಾಸ್ಪಿತಃ ।
ಸೈಫಿಜನ್ಯರುಜಾ ಸ್ವಾವಂ ತ್ವಕ್ವಾಕಃ ಸ್ವೇದನ ಜ್ವರಃ ॥
ದರಣಂ ಚಾಪಿ ಮಾಂಸಾನಾಮಭ್ಯಂಗೆ ವಿಷಸಂಯುತೆ ।
ತತ್ತ್ವಶಿತಾಂಬು ಸಿಕ್ತಸ್ಯಕರ್ತವ್ಯಮನು ಲೇವನಮ್ ॥
ಚಂದನಂ ತಗರಂ ಕುಷ್ಟಮುಶೀರಂ ವೇಣುಫಲ್ತಿಕಾ ।
ಸೋಮವಲ್ಯಮೃತಾ ಪದ್ಮಂ ಕಾಲೀಯಕಂ ತ್ವಂ ॥
ಕಪಿತ್ವರಸ ಮಾತ್ರಾಭ್ಯಂ ಪಾನಮೇತಚ್ಚ ಯುಜ್ಞತಿ ।

ಅಭ್ಯಂಗ ಮಾಡುವ ಎಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಿಗ್ರಹ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಂಟಿನಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಪುಗಳ ಬಣ್ಣವು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ, ಅಭ್ಯಂಗಮಾಡುವದರಿಂದ ಮೈವೇಲೆ ಗುಳ್ಳಿಗಳೀಳುತ್ತವೆ. ವೇದನಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಲಿಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತ್ವಚೆಯು ಹಣ್ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆವರು ಹೆಚ್ಚು ಬರುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸವು ಶೀಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ಮೈವೇಲೆ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಚಂದನ (ಶೈತ್ಯ) ತಗರ (ನಂದಿಬಟ್ಟಲ) ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಬಾಳದಬೇರು, ಬಿದರೀಗಳು, ಅಪ್ಯಾತಬಳ್ಳಿ, ಅಪ್ಯಾತಾಸಂಗಃ ಶೈತ್ಯಾ (?) ಮರದರಸಿಂ, ದಾಲಚೆಸ್ವಿ ಇವುಗಳನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಆರೆದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಬಳವಲಕಾಯಿಯ ರಸ ಮತ್ತು ಗೋಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಲ್ಕೀ ಕೊಡಬೇಕು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಪರಿಪ್ರೇಕೆ ಕಷಾಯಿ ಚಾನುಲೇಪನೆ ।
ಶಯಾವಸ್ತು ತನುತ್ತೀಮು ಜ್ಞೇಯಮಬ್ಯಂಗಲಪ್ರಕ್ಷಣಃ ॥
ಉದ್ವರ್ತನ, ಪರಿಪ್ರೇಚನ, ಕಷಾಯಿ, ಲೇಪನ, ಶಯಾ, ವಸ್ತು, ಕವಚ ಇವೆ
ಲ್ಲವು ವಿಷದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಆದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವಿವಯಕ್ಕೆ
ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಭ್ಯಂಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ಅವಲೀಖನ (ಬಾಚಿಕೊಳ್ಳುವದು)

ಕೇಶಶಾತಃ ಶಿರೋದುಖಂ ಬೀಂಬ್ಯಕ್ತಿ ರುಧಿರಾಗಮಃ ।
ಗ್ರಂಥಿ ಜನ್ಯೋತ್ಸತ್ವಮಾಂಗೇಮು ವಿಷಜುಷ್ಟೇವಲೀಖನೆ ॥
ಪುಲೇಮೋ ಬಹುಶಸ್ತತ್ರಭಾವಿತಾಃ ಕೃಷ್ಣವೃತ್ತಿಕಾಃ ।
ಮಿಷ್ಯಾಪಿತ್ತ ಘೃತಶಾಮಾ ವಾಲಿಂದಿ ತಂಡುಲೀಯಕ್ಕೇಃ ॥
ಗೋಮಯ ಸ್ವರಸೋವಾಸಿ ಹಿತೋವಾ ಮೂಲತೀ ರಷಃ ।
ರಸೋ ಮೂಳಿಕ ಪೆಣ್ಣಾರ್ವಾ ಧೂಮೋವಾ ಗಾರಸಂಭವಃ ॥
ಬಾಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ (ಬಾಚಿಕೆ) ಗಳು ವಿಷಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ
ಕೂದಲುಗಳು ಉದರುತ್ತವೆ. ಶಿರಕೊಲು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ರಕ್ತ
ಸ್ವಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:— ಎರಿ ನುಣ್ಣಿನ್ನು ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಕರಡಿಯ ಸಿತ್ತ, ಘೃತ, ತ್ರಿವೃತ್, ಶರಕಸಾಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲಿ ಆ ನುಣ್ಣಿನ್ನು
ಆಕಳ ಶಗಣಿಯ ರಾಸವನ್ನು, ಮೂಲತೀ ರಸವನ್ನು, ಮಂಡೂಕ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
ಆಕಳ ಶಗಣಿಯ ರಾಸವನ್ನು, ಅಧವಾ ಈರಣ (ಗ್ರಂಥಾನು) ವನ್ನು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

ಮೇಲಿ ಕರಡಿಯ ಸಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಿತ್ತದ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
ಯಂಕೃತಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ನಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜಲಕ್ಕೆ ಪಿತ್ತವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಕಾಲಖಂಡ ಲಗ್ನ ನಲಿಕಾ ಮಧ್ಯಗತ ಜಲಂ ಸಿತ್ತಂ ।
ಶಿರೋಭ್ಯಂಗಃ । ಶಿರಸ್ತಾಣಂ ಸ್ವಾಪುಷ್ಟಿಷಣನೇವಜಕ ।
ಸುಜಶ್ವ ವಿಷಸಂಕ್ಷಾಪಃ ಸಾಧಯೇದವಲೀಖನಾತ್ ।
ಶಿರೋಭ್ಯಂಗ, ಶಿರಸ್ತಾಣ, ಸ್ವಾಪ, ತಲೆಕಟ್ಟಿನ ನಸ್ತೀ, ಹೂಮಾಲೀಗಳು ವಿಷ
ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯ
ಬೇಕು.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಮುಖಾಲೀಪನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ
ಮುಖಾಲೀಪನ ಮುಖಿಂತಾವಂ ಯುಕ್ತಮಭ್ಯಂಗ ಲಕ್ಷಣಃ ।

ಪದ್ಮಿ ನೀರಂಟಿಕ ಪ್ರತೀಕ್ಯುಃ ಕಂಟಕೈ ಶೋಽಪಚೀಂಂತಿ ॥
ತತ್ತ್ವಕೌದ್ರಷ್ಟಂ ಪಾನಂ ಪ್ರಲೇಪಶ್ಚಂದನಂ ಷ್ಟಂ ।

ಪಯಃಸಾಂ ಮಧುಕಂ ಘಂಜೀ ಬಂಧು ಜೀವಃ ಪುನರ್ವಾ ।

ಮುಖಾವಲೀವನವು ವಿಷಯುಕ್ತಾಗಿದೆ ಮುಖದ ಬಣಿವು ಕವಾಗುತ್ತದೆ.
ವಿಷಯುಕ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಂಗದಂತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಪದ್ಮಿನಿ
ಕಂಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಮುಖದ ಮೇಲಿ ಕಂಟಕಗಳು (ಮುಳ್ಳಗಳು)
ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ವಿಷವು ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು
ಜೀನುತ್ಪಂಪುವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಚಂದನ (ಶೈತ),
ಅರ್ಕಪುಷ್ಟಿ, ಭಾಗ್ರ, ಯಷ್ಟಿಮಧು, ಮಂಧಾನ್ಸದ್ವಷ್ಟಕ, ಪುನರ್ವಾ ಇವುಗಳನ್ನು
ಷ್ಟಂಡಲ್ಲಿ ಲೇಪನ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿಷಜುಷ್ಟಾಹನ ಮತ್ತು ಆರೋಹಕನ ಲಕ್ಷಣಗಳು
ಅಸ್ತಾಷ್ಟಿಂ ಕುಂಜರಾದಿನಾಂ ಲಾಳಾಸ್ತ್ರಮೋಽಪ್ರಿರಕ್ತತಾ । 61½
ಸ್ವಿಕಾರಾಯು ಮೇಧಿಂ ಮುಷ್ಟೇಷು ಯಾತುತ್ಪಂ ಸೋಂಟಸಂಭಃ ॥ 62

ತತ್ತ್ವಭ್ಯಂಗವದೇ ವೇಷಾಯಾತ್ ವಾಹನಯೋಃ ಶ್ರೀಯಾ । 62½

ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಒಂಟಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೆನ್ನುಗಳು ವಿಷಜುಷ್ಟವಾಗಿ
ದ್ವಾರೆ ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಣ್ಣಗಳು ಕೆಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಜೊಲ್ಲು
ಸೋರುತ್ತದೆ. ಆರೋಹಕರಿಗೆ (ಮೇಲಿ ಕುಲತುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ) ತಿಗಗಳು, ಗುದ,
ಜನಸೇಂದ್ರಿಯ, ವೃಷಣ ಈ ಅವಯವಗಳ ಮೇಲಿ ಗುಳ್ಳಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ
ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ವಿಷಯುಕ್ತ ಅಭ್ಯಂಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದ್ದು.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಹೂವಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.
ಶೋಣಿತಾಗಮನಂ ಶೀಂಬ್ಯಂ ಶಿರೋರುಕ್ಕುಷಂಸುವಃ । 63

ನಷ್ಟಧೂಮಗತಿ ಲಿಂಗಮಿಂದ್ರಿಯಾಣಾಂಚ ಪ್ರಕೃತಂ ॥

ತತ್ತ್ವ ದುಗ್ಧಿಗ್ರಂಥಾದಿನಾಂ ಸರ್ವಿಕಸಾತಿವಿಷ್ಟ್ಯಃ ಶ್ರಂತಂ । 64.

ಪಾನೆನಸ್ಯೇಚ ಸರ್ವೀತಂ ಹಿತಂ ಸಮದಯಂತಿಕಂ ॥ ಸು. ಕ. 1-64½

ಕಣ್ಣ ಮೂಗು ಮುಖ ಮುಂತಾದ ಸೋಂತಸ್ವಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತಾವವಾಗು
ತ್ತದೆ. ಶಿರಃಶಾಲ ಮತ್ತು ಕಫಸ್ತಾವವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಜಾಞ್ಜನೀಂ
ದ್ರಿಯಗಳು) ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:— ಹಸುವು (ಆರ್ಕಳು) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅತಿ
ವಿಷದ ಕಲ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಸಿದ್ಧ ಷ್ಟಂತವನ್ನು ಪಾನ ಮತ್ತು ನಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ
ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಮದರಂಗಿ ಶೈತವಚಾ (ಬಜೆ) ಇವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧ
ಮಾಡಿದ ಷ್ಟಂತವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಹೂವಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಗಂಧಕಾನಿವರಣತ್ವಂ ಪುಷ್ಪಾಣಾಂ ಮಾಲಾನತಾಭವೇತಾ । 65

ಜಿಷ್ಟ್ರತಕ್ಷಾ ಶಿರೋದುಃಖಂ ವಾರಿಸ್ತೂಣಿಚಲೋಚನೆ ।

ತತ್ತ್ವ ಬಾಷ್ವೀರಿತಂ ಕರ್ಮ ಮುಖಾಲೀಷೇಚ ಯತಾ ಸ್ತುತಂ ॥ 66 ॥ ಸು. ಕ. 1

ಪುಷ್ಟಗಳ ಗಂಧ ಮತ್ತು ವಣಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೂವುಗಳು ಬಾಡು

ತ್ವವೆ. ಇಂಥ ಹೂವುಗಳ ವಾಸನೆ ತಕ್ಷಾಂಡರೆ ಶಿರಃಶಾಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿರು ತಂಬಂಬಾತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ಉಗಿ ಹತ್ತುವದ

ರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹಾಗೂ ಮುಖಾಲೀವನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು

ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಣ್ಣತ್ವೀಲಗತ ವಿಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಕಣ್ಣತ್ವೀಲಗತಿ ಶೋಂತ್ರವೈಗಣ್ಣಂ ಶೋಷಿತವೇದನೆ !

ಕಣ್ಣಸ್ತಾವಕ್ಷ್ಯ ತತ್ತಾರು ಕರ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಪೂರಣವಾ ॥ 67 ॥

ಸ್ವರಸೋಬಹುವುತ್ತಾಯಾ: ಸಷ್ಟುತಃ ಕ್ಷಾತ್ರಸಂಯುತಃ ।

ಸೋಮವಲ್ಲು ರಸಶಾಪಿ ಸುಶೀಲೋ ಹಿತ ಇವ್ಯತೆ ॥ 68. ಸು. ಕ.

ಕಣ್ಣಸೂರಣ ಮಾಡುವ ತ್ಯಿಲದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಶಿವಿಗೆ ಕೇಳುವದು,

ವಿಕೃತ ಅಧವಾ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಸ್ತಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ

ಶತಾವರಿ (ಹಲವು ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿ) ರಸದಿಂದ ಕಣ್ಣಪೂರಣ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಣ್ಣಪೂರಣ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶತಾವರಿ ಸ್ವರಸದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಜೀನುತ್ಪಂ

ವನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಂಬಾಫಲದ ರಸವು (ತಂಪು ರಸವು) ಕಣ್ಣಪೂರಣ
ಕಾಗ್ನಿ ಹಿತಕಾರಕ ವಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಅಂಜಸದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಅಶ್ವಾವದೇಹೋ ದಾಹಕ್ತ್ವ ನೇದನಾ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಭ್ರಮಃ ।

ಅಂಜನೆ ವಿಷಸಂಸ್ಪ್ರೇಷಣೆದಾಂಧ್ಯ ಮಧಾ ಸಿಚ ॥ ಸು. ಕ. 1 69

ತತ್ತ್ವ ಸದೋಷ್ಟಂ ಪೇಯಂ ತಪ್ರಣಂಚ ಸಮಾಗಧಂ ।

ಅಂಜನ ಮುಷ್ಟಂತ್ರಂಗಸ್ಯ ನಿಯಾಸೋ ವರುಣಸ್ಯಂ ॥ ಸು. ಕ. 1 70

ಮುಷ್ಟ ಕೆಸಾಂಜ ಕಣ್ಣಸ್ಯ ಫೇನೋ ಗೋಸಿತ್ತಂಸಂಯುತಃ ।

ಕಪಿತ್ವ ಮೇಷ ಶೃಂಗೋಽಷ್ಟ ಪುಷ್ಟಂ ಭಲ್ಲಾತಕಸ್ಯಂ ॥ ಸು. ಕ. 1.71

ಷಾಕೀಕಂ ಕಾರಯೋತ್ರಾ ಪುಷ್ಟಂ ಬಂಧಾಕಾಂಕೋಂಟಿಯೋರಸಿ । ಸು. ಕ. 1.72

ಅಂಜನವು ವಿಷಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿರು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ

ಮುಖ ಹೆಚ್ಚಿಗುತ್ತದೆ. ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ದೃಷ್ಟಿ ಭ್ರಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಧತ್ವವು

ಸಹಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಂದರೆ ಷ್ಟಂತವನ್ನು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು ಹಿನ್ನಲೆ

ಸಹಿತವಾಗಿ ತಪ್ರಣವನ್ನು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮೇಷ ಶೃಂಗರಸವನ್ನು: ವರುಣದ ರಸವನ್ನು, ಮುಷ್ಕ ರಸವನ್ನು ಸಚರೆಸ ಸಮುದ್ರ ಫೇನ (ಕಡಲೊರೆಯನ್ನು) ಆಕಳ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅಂಜನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕೆಪಿತ್ತ (ಬಳವಲಕಾರಿ) ಮೇಷ ಶೃಂಗಿಯ ಹೂಪುಗಳನ್ನು ಕೇರಿನ ಹೂವು ಗೆಳನ್ನು, ಬಂಧೂಕ, ಅಂಕೋಟಿದ ಹೂಪುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಪಾದಕಾ ಪಾದ ಪೀಠ

ಶೋಽಃ ಸ್ತುತಿಸ್ತಾಂ ಸ್ವಾಹಃ ಪಾದಯೋಃ ಸೈವೀಟಿಜನ್ಮಜ || 72 ||
ಭವಂತಿ ವಿಷಜಷ್ಟಾಭ್ಯಾಂ ಪಾದಕಾಭ್ಯಾಮಸಂಶಯಮಾ ||

ಉಪಾನಿಷತ್ತಾದ ಪೀಠಾನಿ ಪಾದಕಾವತ್ರ ಪ್ರಸಾದಯೀತಾ | ಸು. ಕ. 1 73
ಪಾದಕಾ, ಮೆಟ್ಟಿ, ಪೀಠ ಇವುಗಳು ವಿಷಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾಲಿಗೆ ಬಾವು (ಶೋಽಃ) ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಸಂಜ್ಞೆ (ಅರಪು) ಗೋತ್ತಾಗುನ ದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಿನ ನೇಲೆ ಗುಳ್ಳಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ.

ವಿಷಯುಕ್ತ ಅಭರಣಗಳು

ಭೂಷಣಾನಿ ಹತಾಚ್ಯಂಷಿ ಸ್ವಾಭಾವಂತಿ ಯಥಾ ಪುರಾ |

ಸ್ವಾನಿ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಹನ್ಯಾಚ್ಯಾ ದಾಹವಾಕಾವದಾರಣ್ಯಃ || ಸು. ಕ. 1 74
ಪಾದಕಾ ಭೂಷಣೇ ಹೂಕ್ತ ಮಂಬ್ಯಂಗ ವಿಧಿಮಾಜರೀತಾ |

ಅಭರಣಗಳು ವಿಷಯುಕ್ತವಾದರೆ ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಯ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನಂತೆ ಕಾಣವದಲ್ಲಿ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಹ, ವಾಕ, ತ್ವಚಾರೀಳುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಷಯುಕ್ತ ಅಭ್ಯಂಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಂತೆ ಅರುಸಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನೇಚ್ಯಾತಿ:— ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬಾಷ್ಪದಿಂದ ಭೂಷಣಗಳ ವರಿಗೆ ವಿಷಯುಕ್ತ ದೃವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುಪತೆ ವಮನ ವಿರೀಜನ ನಷ್ಟಿ ಪಾನ ಅಭ್ಯಂಗ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು ರಕ್ತಸ್ತಾವದ ಅವಕ್ಷರ್ತಕಿ ಇದ್ದರೆ ರಕ್ತಸ್ತಾವವನನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. 'ಮಹಾಸುಗಂಧಿ' ಎಂಬ ವೈಷಣಿವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಈ ಪೈವಧದಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ರಸಕಲ್ಪ, ಗುಟಿಕಾ ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಕೂಡಬೇಕು.

ಮೂಷಿಕಾ ಮತ್ತು ಅಜರುಹಾ ಎಂಬ ಪೈವಧಿಗಳನ್ನು ಅರಸನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅನ್ನವು ನಿರ್ವಿಷವಾಗುತ್ತದೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಮೂಷಿಕಾ ಇರುಹಾಚಾಪಿ ಹಸ್ತ ಬದ್ಧಾ ತು ಭೂಪತೀಃ | ಕರೋತಿ ನಿರ್ವಿಷಂ ಸವರ್ನನ್ನುಂ ವಿಷಸಮಾಯುತಂ | ಎಂದು ಸುಕೃತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಷಿಕಾ,

ಅಜರುಹಾ ಎಂಬ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕಂದಃ ತೀತಃ ಸಪಿಡಕೋ ಭೇದಿ ಚಾಂಜನಸನ್ನಿಭಃ |

ಗಂಧ ಲೇವನ ಪಾಸ್ಯೇಸ್ತ ವಿಷಂಜರಯತೆ ಸ್ವಾಂ ||

ದಷ್ಟಾನಾಂ ವಿಷಪೀತಾನಾಂ ಯೀಚಾಸ್ಯೇ ವಿಷಮೋಹಿತಾಃ |

ವಿಷಂ ಜರಯತೆ ತೇವಾಂ ತಸ್ಯಾದಜರುಹಾ ಸ್ವಾತಾ ||

ಮೂಷಿಕಾ ಲೋಮಶಾ ಕೃಷ್ಣಾ ಭವೇತ್ಸಾ ನ ಸಿಂಹದ್ವಿಷಾ

ಅಜರುಹಾ ವನಸ್ಪತಿಯ ಕಂದಗಳು ಬಿಳೀ ಬಣ್ಣಾದವಿದ್ದ ಆ ಕಂದಗಳ ಮೇಲೆ ಸೆಳ್ಳಿ ಬಣ್ಣಿಗಳಂತೆ ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಂದವನ್ನು ಸೀಳಿದರೆ ಅಥವಾ ಒಡಿದರೆ ಒಳಭಾಗವು ಕಜ್ಜಲಿ (ಕಾಡಿಗೆ) ಯಂತೆ ಕಾಣಿತ್ತದೆ. ದಂಶದಿಂದಾಗಲೀ ವಿಷವಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅನ್ಯ ಕಾರಣಗಳಂದಾಗಲೀ ವಿಷಮೋಹಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ವಿಷವನ್ನು ಜೀರ್ಣವಾದಾದುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ವನಸ್ಪತಿಗಿ ಅಜರುಹಾ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇನೇ ಕಂದಗಳು ಕವ್ಯ ಬಣ್ಣಾದವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಎಳಿಗೊಡಲುಗಳಂತೆ ಲೋಮಗಳಿಂದ ಆದಕ್ಕೆ ಮೂಷಿಕಾ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ವಿಷವಾವು ಕರಿರವು ಶಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷದಿಂದ ಮಾನಸ್ಪು ದುಷ್ಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಆತನಿಗೆ ವಿತ್ರರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಹ್ಯಾದಯದ ಸೆರಕ್ಕೆಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಜೇಯ, ಅಪ್ಯಾತಾ, ಮೂಷಿಕಾ, ಅಜರುಹಾ, ದೂಷೀವಿವಾರಿ, ಮಹಾ-ಸುಗಂಧಿ, ಶಿಂಬಿಯಾಷ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಹ್ಯಾತ, ದಧಿ, ಹಾಲು, ಜೀನತುಪ್ಪ, ಶಿತಜಲ, ನವಿಲು, ಮುಂಗಲಿ, ಚಿಗರೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸ-ರಸವನ್ನು ಕೂಡಿಯಲ್ಕೆ ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ಸುಶುತ್ತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷದಾತ್ಮವಿನನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಇಂಗತ್ಸ್ಯಾಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ವಾಕ್ ಜೀವ್ಯಾ ಮುಖವೈಕೃತ್ಯಃ |

ವಿದ್ಯಾತ್ರ ವಿಷಸ್ಯದಾತಾರ ಮೇಘಿಲ್ಯಂಗ್ರೀಶ್ಯ ಬುದ್ಧಿಮಾನಾ ||

ನ ದದಾತ್ಮತ್ತರಂ ಷ್ವಷ್ಮೈ ವಿವ್ರೇನ್ ಮೋಹಮೇತಿಜ |

ಅಪಾಧಂ ಬಹುಸಂಕೀರ್ಣಂ ಭಾವತಿ ಚಾಪಿ ಮೂಧವತ್ರ |

ಸೈವೀಟಿಷುತ್ಯಂಗಾಲೀ ಭೂಮಿಮಾರಕಸ್ತಾದ್ವಿಲಿಂಶೀತ್ರ ವಸೇತ್ರ |

ವೇವಧುಜಾಯತೆ ತಸ್ಯ ತ್ರಸ್ತಿಶಾಷ್ಟಾಸ್ಯೋಽ ನೃಮಿಷ್ಯತೆ ||

ಕ್ವಾಮೋ ವಿರ್ಣ ವಕ್ತುಪ್ರಾಣಿಷ್ಯಃ ಕೆಂಬಿತ್ರ ಭಿನತ್ಯಾಸಿ |

ಆಲಭೀತಾಸಕ್ಯದೀನಃ ಕರ್ಣಿಂ ಜ ಶೀರೋರುಹಾನಾ |

ನಿರ್ಯಾಯಾಸುರದ್ವಾರ್ದ್ರೀವೀಕ್ರಿತೆ ಜ ಪುನಃ ಪುನಃ |

ವರ್ತತೆ ವಿವರೀತಂತು ವಿಷದಾತಾ ವಿಚೇತನಃ (ಸು. ಕ. 1. 22 1/2

ವಿಷ ಹಾರೆದವನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಸುವ ಕ್ರಮವನೆಂದರೆ— ಆತನ ಮಾತು

ಚೇಷ್ಟೆ, ಮತ್ತು ಮುಖ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಕೃತಿಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ, ಅತನನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಕೊಡುವದಿಲ್ಲ ಮಾತನ್ನಾಡುವ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದರೂ ಸಹ ಆತಮಿಗೆ ಹೋಕೆವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಧರ್ಣಕ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾತಿನಲ್ಲಿ ತೊಡಕುಗಳೇ ಬಹಳರುತ್ತವೆ. ಮೂಲ್ಯಾಸಂತೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತಮಿಗೆ ಕಂಪ-ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ನಗುತ್ತಾನೆ. ತ್ರಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅತಿತ್ತ ಸೋಡುತ್ತಾನೆ, ಒಮ್ಮೆಲೇ ಮುಖವು ಕುಂಡತ್ತದೆ, ದೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕೈಗಳಿಂದ ತಲೀಯ ಮೇಲಿನ ಕೊಡಲುಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ವಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಡ್ಡದಾರಿಯಿಂದ ಓಡಿ-ಹೋಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅತಿತ್ತ ಸೋಡುತ್ತಾನೆ, ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿದ್ದು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ:

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ:- ಕೆಲವು ಸಲ ಆರಣನು ಕರೆಕಳಿಸಿದ್ದಿಂದ ಭರ್ಯದಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ಸಹ ಇಂಥ ಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಡ್ಡಿಂದ ಸಜ್ಜನಾಗಲೀ ದುರ್ಜನನಾಗಲೀ ಅವರಗೂಡ ಆರಣನು ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಯಾ ಆದರ ಭಾವದಿಂದ ನಡಕೊಂಡು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿಷಾಠಿಗೆ ಅನ್ನಪಾನವಿಧಿ

ಅನ್ನಪಾನ ವಿಧಾಪುರ್ಕ ಮುನಧಾರ್ಯ ಶಭಾಶುಭಂ

ಶುಭಂ ದೇಯಂ ವಿಷಾಠೀಧ್ಯಾ ವಿರುಧೆಭೃತ್ವಾರಯೀತ್ || 29 ||

ಫಾಣಿತಂ ತಿಗು ಸೌವಿರ ಮಜ್ಜಾಧ್ಯಾಶನಂ ತಥಾ |

ವರ್ಚಯೀಭ್ರು ಸಮಾಸೇನ ನವಧಾನಾಧಿಕಂಗಣಂ || 30 ||

ದಿವಾಸ್ವಷ್ಟಂ ವ್ಯವಾಯಂಚ ವ್ಯಾಯಾಮಂ ಕೋಧವಾತಪಂ |

ಸುರಾತಿಲ ಕುಲತಾಧಿಂಶ್ಯ ವರ್ಚಯೀಧಿ ವಿಷಾಠುರಃ: || ಸು.ಕ. 1-30

ಅನ್ನಪಾನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ . ನಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಹಿತಕಾರಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇಹಿತಕಾರಕವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. ಕಾಕಂಬಿ, ನುಗೀ, ಸೌವಿರ, ಅಜೀಣ, ಅಧ್ಯಾತನ, ಬಹುತರವಾದ ಹೊಸ ಧಾನ್ಯ, ಹಗಲು ಸಿದ್ದಿ, ವೈಶ್ಯಧನ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕೋಧ, ಬಿಸುಲು ಕಾಸುವದು, ಸುರಾ, ಎಳ್ಳು, ಹುರಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಷಾಠುರನು ವರ್ಚನವಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಃ:- ಕುಲತಾಧಿಂಶ್ಯ ಈಶ್ವರ್ವಾದಿಂದ, ಲಶನ, ಕುಸುಂಭ, ಅವರೆ, ಬಟೀಗಡ್ಡಿ, ಮೂಲಂಗಿ, ಹಿಂಡಿಮುಂತಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡ ಕೂಡದು.

ವಿಷಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸನೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಪ್ರಸನ್ನ ದೋಷಂ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಧಾರು ಮನ್ವಾಭಿಕಾಂಕ್ಷಂ ಸಮಸೂತ್ರ ಜಿವ್ಯಂ |

ಪ್ರಸನ್ನ ವರ್ಚೇಂಬ್ರಿಯ ಚಿತ್ತಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಪ್ರದೋಽವಗಚ್ಚೀರ್ವಿ ವಿಷಮಂ ಮನಸ್ಸು

ದೋಷಗಳು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿರುವದು, ಧಾತುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರುವದು, ಅನ್ನದ ಮೇರೆ ರುಚಿ ಉಂಟಾಗುವದು. ನಾಲಿಗೆಯು ಸಮು ಸೂತ್ರವಾಗಿರುವದು. ವರ್ಚ; ಇಂದಿಯ, ಚಿತ್ತ, ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿರುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವೇಲಿಂದ ಮನಸ್ಸನು ವಿಷದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಃ:- ಪ್ರಸನ್ನದೋಷ ಅಂದರೆ ದೋಷಗಳು ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಧಾರಣ ಮಾಡುವಂಥವು ಧಾತುಗಳು. ಅಡ್ಡಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಧಾತುಗಳಿಂದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂಥವು ರಸಾಧಿ ಧಾತುಗಳು ಹಾಗೂ ಮಲಮೂತ್ರಾದಿ ಮಲಗಳು, ದೋಷಧಾತು ಮಲಗಳು ಸಮು ಮತ್ತು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿರುವಂಥವು ಪ್ರಸನ್ನವರ್ಚ ಇಂದಿಯ ಮನಸ್ಸಗಳಿರುವಂಥವು ಅಂದರೆ ಸ್ವಷಣೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂಥವು ಇರುತ್ತದೆ. ಸಮದೋಷ: ಸಮಾಗ್ನಿತ್ವ ಸಮಧಾತು ಮಲರ್ಯಿಯಾ : ಪ್ರಸನ್ನಾಖ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಮನಾ : ಸ್ವಷಣೆಇತ್ಯಾಧಿರ್ಯಾತ್ಮಿ | ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಷಣೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಮನಸ್ಸನು ವಿಷದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸವಿಷ ಮನಸ್ಸನಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

‘ಪ್ರವೃದ್ಧ ದೋಷಂ ವಿಕೃತಿಸ್ಥಧಾತು ಮನಸ್ಸಕಾಂಕ್ಷಂ ಕ್ಷತಸೂತ್ರ ಜಿವ್ಯಂ | ವಿರುದ್ಧ ವರ್ಚೇಂದ್ರಿಯ ಚಿತ್ತಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಪ್ರದೋಽವಗಚ್ಚೀರ್ವಿ ಸವಿಷಂ ಮನಸ್ಸಮಾ ||’

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸವಿಷ ಮತ್ತು ಅವಿಷ ಮನಸ್ಸನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಾಫರ ವಿಷ ಮತ್ತು ಸವರ್ಚದಂಶ ವಿಹಗಳ ತೀಕ್ಷ್ಣತಮ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಕೆಳ್ಳಬೇಕು. ಮಂದಿವಿಷ ಅಥವಾ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಹುದಿವಸದಿಂದ ವಿಕೃತ ಮಾಡುವಂಥ ವಿಹಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯ ಕೂಡದು.

ವಿಷಕನಾಖ್ಯೇಂದ್ರಿಯ

ರಿಪ್ರೇರ್ ವಿಕೃತಮಾಕ್ಷಾತ್ರಾತಾ ಯೇ ಚ ಸ್ವೀ ಕ್ಷತ್ಸ್ಯತಾಂಗತಾ: |

ಸಿಸ್ಯಾಂದ್ರೇನ: ಕೋಧವಿಷಂ ವಿವರಂ ಪಾರ್ವತ್ಯ ತಾಂತ್ರಂ ||

ವಿಷೇಂದ್ರಿಯನ್ಯಾಸಿಪುಣಾ ನ್ಯಾವತೀಂ ದುಷ್ಪ ಜೀತನಃ: |

ಸ್ರೀಯೋನಾ ವಿವಿಧಾನಾ ಯೋಗಾನಾ ಕದಾಚಿತ್ ಸುಭಗೇಜ್ಞಯಾಃ |

ವಿಷಕನೋಽವಯೋಗಾದಾಪ್ ಪ್ರಣಾಜ್ಞಹ್ಯಾದಸೊನ್ನರಃ: |

ತನಾಂದೈಪ್ರಯೇನ ಸತತಂ ವಿಷಾದ್ರ ಹೋನರಾಧಿಪಃ: ||

ಶತುಗಳಸ್ವೀ ಅಲ್ಲ ತನ್ನ ಸೇವಕರು ಸಹ ದೈವಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೋಧದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹುಳುಕುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ವಿಷಪ್ರಯೋಗನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ದುಷ್ಟ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ವಿವ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಅಂದರೆ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕಂಡು ಅರಸನು ಸುಖೋಪ ಭೋಗದ ಆಶೀರ್ಯಂದ ಮರುಳಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಶವನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವಿವಕನ್ನಾ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನ ಜೀಕೋತಿ:— ವಿವಕನ್ನಾ ಪ್ರಯೋಗವು ಏರಡು ರೀತಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿವಕನ್ನಾ ಅಂದರೆ ಚೆಕ್ಕುಂದಿನಿಂದಲೇ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿವ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ವಿವಸಾತ್ಮೀಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ವಿವಸಾತ್ಮೀಯಾದ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ತನ್ನ ಶತ್ರುಗಳ ಕಡೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಿಂದು ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗೂಡ ಗ್ರಾಮ ಧರ್ಮ ಸೇವನೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಕ್ಷೇತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಜನಸೀರ್ಯಿಯದ ನಾಶವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಇಂಥ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗೂಡ ಉಷಾಟ ಉಡಿಗಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವದ ರಿಂದಲೂ ವಿವದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿವಸಾತ್ಮೀಯಾದಿನಿಂದ ಆವರಿಗೆ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ತಪ್ಪಿವಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿವಕನ್ನಾ ಪ್ರಯೋಗ ಅಂದರೆ 1) ಶನಿ, ಮಂಗಳ, ರವಿ ಈ ದಿವಸ ಕೃತ್ಯಾಕಾ ಶತತಾರಕಾ. ಆತ್ಮಿಷಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾದರೆಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ವಿಫ್ಫಾದ್ಯ, ಸವ್ಯಮೀ, ದ್ವಾದಶೀ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾದರೆಂದು ತಿಥಿ ಇದ್ದರೆ ಆ ತಿಥಿ, ವಾರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಯೋಗದ ಮೇಲೆ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ ಹೆಣ್ಣು ಕೂಸಿಗೆ ವಿವಕನ್ನಾ ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. 2) ಏರಡು ಶುಭ ಗ್ರಹಗಳು ತನ್ನ ಶತ್ರು ಗ್ರಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ಸೈಯ ಜಪ್ತಲಗ್ರಹದಲ್ಲಿರೆ ವಿವಕನ್ನಾ ಯೋಗ ಅನ್ನು ತಾರೆ. 3) ಜನ್ಮಲಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಶನಿ, ಹಂಚಮ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ರವಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಹಗಳದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವಕನ್ನಾ ಯೋಗ ಅನ್ನು ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗೂಡ ಗ್ರಾಮ ಧರ್ಮ ಸೇವನೆ ಮಾಡುವವರು ಸಹ ಕವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಸನು ಅಶ್ವಗತಿಯಿಂದ ಓಡುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ನಡೆಯದೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿ ಬೀಳದೆ ಯಾರ ಮೇಲೆಯೂ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಡದೆ ತನ್ನನ್ನು ರಸ್ತೆಸುವ ಹೊಣೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಯಸ್ತಾಚ್ಚ ಜೀತೋಽನಿತ್ಯತ್ವಮಶ್ವವತ್ ಪ್ರಥಿತಂ ಸ್ತಂಭಾಂ ।

ನವಿಕ್ಷಾಸ್ಯತ್ತ ತೋರಾಜಾ ಕದಾಚಿದಪಿ ಕಸ್ಯಬಿತ್ ॥ ಸು.ಕ. 1-7

ದೇಶಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವದ ಪರಿಕಾಮ ಹಾಗೂ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ರಾಜ್ಯೋಽರಿದೇಶಿ ರಿವ ವಸ್ತ್ರಾಂಬು ಮಾಗಾನ್ನಾ ಧೂಮಶ್ವಸನಾನಾ ವಿಷೇಣಾ ಸಂದೂಪಯಂತ್ಯಿ ಭರತಿ ಪ್ರದುಷಷ್ಟಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಯ ಲಿಂಗ್ರೇಭಿತೋಧಯೇತ್ತಾನಾ ॥

ಶತ್ರುಗಳು ಗೆದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೈಳ, ಜಲ, ಮಾರ್ಗ, ಅನ್ನ, ಧೂಮ, ವಾಯು, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ವಿವದಿಂದ ದೂಸಿಸುತ್ತಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಶೋಧನ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿವದು ಷ್ಟೇ ಜಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ದುಷ್ಟಂ ಜಲಂ ಪಿಣ್ಣಿಲ ಮುಗ್ರಗಂಧಿ ಫೇನಾನ್ನಿತಂ ರಾಜಿಭಿರಾವೃತಂಜ |
ಮಂಡೂಕ ಮತ್ತ್ಯಂ ಮ್ರಯತೆ ವಿಹಂಗಾ ಮತ್ತಾಶ್ಚಾನೂಪ ಚರಾ ಭ್ರಮಂತ ||
ಮಜ್ಜಂತಿ ಯೀ ಚಾತ್ರ, ಸರಾಶ್ವನಾಗಾಸ್ತೇ ಭ್ರದಿ ಮೋಹಜ್ಜರದಾಹ ಶೋಧಾನಾ |
ಮಿಷ್ಣಂತಿ ತೇಷಾಮಷ್ಟ್ಯ ದೋಷಾನಾ ದುಷ್ಟಂ ಜಲಂ ಶೋಧಯಿತುಂ

ಯತೀತ || ಸು.ಕ. 3-8

ಜಲವು ದುಷ್ಟವಾದರೆ ಅಂಟಿನಂತಿ ಸ್ವರ್ಚಕ್ಕೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಗಂಧ ಪರಿಕ್ಷೇಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ರ ಗಂಧ ಇರುತ್ತದೆ. ಫೇನಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸೀರಿನ ಮೇಲೆ ರೀಷೆಗಳು ಮೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪಿ ಮತ್ತು ಮೀಸುಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಆನೂಪಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಪಕ್ಕಿಗಳು ಸಂತಾಪವಾಗಿ ಉನ್ನತರಾಗಿ ಅತಿತ್ತ ಸಾತ್ತಾದುತ್ತದೆ. ಆ ಸೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ ಮಾಡಿದ ಜನರು, ಕುದುರೆ, ಆಸೆಗಳು ಭ್ರದಿ (ವಾಂತಿ) ಮೋಹ, ಜ್ವರ, ದಾಹ, ಶೋಧ ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಸೀರಿನ್ನು ಶೋಧನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜೀಕೋತಿ:— ವಿವಯಕ್ತ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪರಿಕ್ಷೇಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಂಬು. ಆದರೆ ವಿವಯಕ್ತ ವಾಯು, ಜಲ, ತೈಳ, ಧೂಮ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪರಿಕ್ಷೇಸಬೇಕೆಂಬುದು ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಮೇಲೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಅಥವಾ ಗೆಲ್ಲುವ ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅವಾಯ ತಪ್ಪಿವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತಿ ವಿವಯಕ್ತ ದೃವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೀರಿನಲ್ಲಾಗಲೀ, ತೈಳಗಳ ಮೇಲಾಗಲೀ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಹಾಗೂ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಅವಾಯ ತಪ್ಪಿವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ವಾಯುವನ್ನು ದೂಸಿಸಿ ಉಸರಾಡುವದಕ್ಕೆ ತೋಂದರೆಯನ್ನಿಂಬು ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಅವರಿಗೆ ಮೋಹ ಉಂಟಾಗುವ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿವವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಹರಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಬ್ದ, ಸ್ವರ್ಚ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಗಳಿಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇತ್ಯಿಂದ ಪರಿಕ್ಷೇಸಬೇಕು.

ಶಬ್ದವರಿಕ್ಷೇ— ಸೀರು ಬುರುಗು ಬಂದುದ್ದು ಹಾಗೂ ಬುರುಗು ಬರುವಾಗ ಶಬ್ದವು ಬುಡು ಬುಡು ಎಂದು ಹೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಚ ಪರಿಕ್ಷೇ— ಸ್ವರ್ಚಕ್ಕೆ ಪಿಣ್ಣಿಲ ಹತ್ತುತ್ತದೆ.

ರೂಪ ಪರಿಕ್ಷೇ— ಬುರುಗು (ಸೊರೆ) ಯಂತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪಬಣ್ಣದ

ನೀರಿಗಳು ಕಾಣತ್ತವೆ.

ರನ ಪರೀಕ್ಷೆ:- ಮಂಡೂಕೆ, ಮತ್ತು ಗಳು ಸಾಯಂತ್ರಿತವೆ.

ಗಂಧ ಪರೀಕ್ಷೆ:- ನೀರಿಗೆ ಉಗ್ರಗಂಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ನೀರು ವೈವೇಲೆ ಬೀಳುವದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಶೀರೋಭಾಗದ ವೇಲೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ, ಅದ್ದಿ, ನೋಹಜ್ಞರ ದಾಹ ಶೋಷ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ನೀರಿನ ಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಧವಾಶ್ವಕಣಾ ಸನ ಪಾರಿ ಭದ್ರಾನ್ ಸಪಾಟಲಾನ್ ಸಿದ್ಧಕ ನೋಕ್ಕೊಚೆ |

ದಗ್ಧಾವಸರಾಜದುಮು ಸೋಮ ವಲ್ಖಾಂಸ್ತದ್ವಸ್ತು ಶೀತಂ ವಿತರೀತ್ ಸರಃ ಸು ||
ಭಸ್ತಾಂಜಲಿಂ ಚಾಪಿ ಘಟೀ ನಿಧಾಯ ವಿಶೋಧಯೇದೀಷ್ಪತಮೇವ ಮಂಭಃ ||

ದಿಂಡಲು, ಬಿಳೀ ಭೀರೋಗೀಮರ, ಕರೆಮತ್ತಿ, ಹಾರಿವಾಳ, ಪಾಡಲೀ ಬೇರು ನಿಗುಂಡಿ, ನೋಕ್ಕೆ ಕಕ್ಕೇಮರ, ವಿಟ್ ಬದಿರ, ಇವುಗಳ ಭಸ್ತಾವನಸ್ತು ಮಾಡಿ ತಣ್ಣಿಗಾದ ವೇಲೆ ಸರೋವರ, ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು ಅಥವಾ ಜಲಾಶಯದ ತುಂಬ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಕೊಡ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಜಲಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನೇಜ್ಞೋತ್ತಿ:- ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಗೊತ್ತಾಗುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದಿಂದ ನೀರು ನಿರ್ವಿಷ ಆಗುವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವೇಲೆ ಬರಿದ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಭಸ್ತಾವನಸ್ತು ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಬಳಕೆಗಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಕುಡಿಯುವದಕ್ಕಾದಲೀ ಇಂಥ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದರೆ ಒಂದು ಕೊಡ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಜಲಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಭಸ್ತಾ ಹಾಕಿದರೆ ನೀರು ನಿರ್ವಿಷವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಚಯವಾಗಿರುವ ನೀರಿನ ಬಗೆ ಈ ಚಿಕೆತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹರೆಯುವ ನೀರನ್ನು ಶೋಧನ ಮಾಡುವದು ಕಷ್ಟ-ವಾದಿಂದ ಅದರ ಬಗೆ ಈ ಉಪಾಯವಲ್ಲ.

ನಿಷದೊಷಿತ ಕ್ಷುತಿ ಪ್ರದೇಶ

ಕ್ಷುತಿ ಪ್ರದೇಶಂ ನಿಷ ದಾಷಿತಂತು ಶಿಂಧಾತಲಂ ತೀಥಂ ಮಧ್ಯೇರಿಣಂ ವಾ |

ಸ್ವಲ್ಪತ್ತಿ ಗಾತ್ರೇಣ ತು ಯೇನ ಯೇನ ಗೋವಾಜಿ

ನಾಗೋಪ್ಯಬರಾ ನರಾವಾ ||

ತತ್ತ್ವಾನ್ತಾಂ ಯಾತ್ಯಧ ದಯ್ಯತೆ ಚ ವಿಶೀರ್ಯತೆ ರೋಮನಖಂ ತಣ್ಣಿವ |

ತತ್ತ್ವಾನ್ತಾಂ ಸಹ ಸರ್ವಗಂಧೀಃ ಪಿಷ್ಟಾವ

ಸುರಾಭಿವಿನಿಯೋಜ್ಯಮಾರ್ಗವಾ ||

ಸಿಂಢೀತ್ ಪಯೋಭಿಃ ಶುಮೃದಸ್ವತ್ತಿಕ್ಷಂ ವಿಡಂಗವಾತಾ

ಕಟ್ಟಭೀ ಜಲ್ಲಿವಾ || ಸು. ಕು. 3 12

ಆಕಳು, ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಒಂಟಿ, ಕತ್ತಿ, ಮನುಷ್ಯ ಇವರು ಯಾವದೇ ತನ ಅಂಗದಿಂದ ಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ, ಬಂಡಿಗಲ್ಲಿಗಳ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಭಾಗ, ಶೀಥಿ, ಅಥವಾ ಬೈಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವರ್ಥ ಮಾಡುತ್ತವೇ ಆಯಾ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಬಾಪು ಬರುತ್ತದೆ. ದಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ನೆಲಿ ರೋಮಗಳು ಕಳಜಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:- ಸುಗಂಧಿ ಬೀರವನ್ನು ಇಲಾದಿಗಳದ ದ್ವಾರ್ಗಳ ಗೂಡ ಸುರಾ (ಮಂಧ ಪ್ರಕಾರ) ದ ಜೊತೆಗೆ ಅರಿದು ಆಯಾ ಸಾಫ್ ನಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರಿದು ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಎರಿನಣಿನ ಗೂಡ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ವಾಯಿವಿಡಂಗ, ಅಗಳಶುಂಖಿಸಬೇರು. ಕಟ್ಟಭೀ (ಇ. ಕ) ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಗ್ರಗಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

ನಿಷದೊಷಿತ ಆಹಾರ್ಯ ದ್ವಾರ್ಗಳು.

ಕ್ಷುತೀಷು ಭಕ್ತಿನು ಚದೂಷಿತೇನು ಸೀದಂತಿ ಮಂಧಾಂತಿ ಮನುಂತಿಕಾನ್ಯೇ ||
ವಿಡ್ ಭೀದ ಮಂಧಾಂತಿ ಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ಯಂತಿ ಶೀತಾಂ ಚಿತ್ತತಾಂ ಪ್ರಣಯೇದ್ಯಾಧೋಕ್ತಂ ||
ವಿಷಾಹತ್ಯೇವಾರ್ಥಪ್ರಯೋಜ್ಯವಿಕಾಲಿಪ್ರಯ ವಾದಾಂತಿ ಜಿತ್ತಾಂತಿ ವಾದಯೇತ ||
ತಾರಃ ಸುತಾರಃ ಸಸುರೀಂದ್ರಗೋಪಃ ಸವ್ಯೇಶ್ವತುಲ್ಯಃ ಕುರುವಿಂದ ಭಾಗಃ || ಸು. ಕ. 3-14

ಸಿತ್ತಿನ ಯುಕ್ತಃ ಕಪಿಲಾನ್ಯಯೇನ ವಾದ್ಯಪ್ರತೀನೋ ವಿಹಿತಃ ಪ್ರಶ್ನಃ |

ವಾದ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದೀನಹಿಯಾಂತಿ ನಾಶಂ ವಿಷಾಹಿ ಫೋರಾಣ್ಯಸಿಯಾನಿ ಸಂತಿ ||
ಸು. ಕ. 3-15

ದನಕರುಗಳು ತಿನ್ನುವ ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದಪ್ರಗಳಾಗಲೀ ಮನುಷ್ಯರು ತಿನ್ನುವ ಧಾನ್ಯಗಳಾಗಲೀ ನಿವದಿಂದ ದಾಷಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಸಂಧಿಗಳು ಶಿಧಿಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂಚಬ್ರ್ಧ ಬರುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಭೀದಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ವುರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸಾ:- ನಿವಾಶಕ ದ್ವಾರ್ಗಳಿಂದ ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ ಲೇನ ಮಾಡಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸಬೇಕು. ಬೆಲ್ಲಿ (ರೌಪ್ಯ), ಸಾರದ, ಸುವಣ, ಇವು ಗಳ ಸಮಾನ ಕುರುವಿಂದ (ರತ್ನ) ನನ್ನ ತಕ್ಕೊಂಡು ಆಕಳ ಸಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಲಿಲಿಸಿ ಬೇರೆ ಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ಈ ಪ್ರಕಾರದ್ವಿಷಯಕ್ತ ದೃವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಿವ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಣೂಶಕ್ತ ದೃವ್ಯಗಳ ಲೇಷ ಮಾಡಿ ಬಾರಿಸುವದರಿಂದ ಲೇಷ ಮಾಡಿದ ದೃವ್ಯಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಹಾರಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಆಯಾ ದೃವ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಕೂಡುವದರಿಂದ ವಿಷಣೂಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಷಯಕ್ತ ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ನಾಯುವಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಧೂಮೇಕನಿಲೆ ವಾ ವಿಷಸಂಪುರ್ಯಕ್ತ ಖಗಾ: ಶ್ರಮಾತಾಃ ಪ್ರಪಂತಿ ಭೂಮೋ |
ಕಾಸ ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಶಿರೋರುಜಕ್ಕು ಭವಂತಿ ತೀವ್ರಾನಯನಾಮಯಾಕ್ಷಿ ||
ಲಾಕ್ಷ್ಯ ಹರಿದ್ರಾತಿ ವಿಷಾಭಯಾಬ್ದ ಹರೇಣಕ್ಕೆಲಾದಲವಕ್ತ ಕುಷ್ಣಂ |
ಸ್ವಿಯಂಗುಕಾ ಚಾವ್ಯನಲೇ ನಿಧಾಯ ಧೂಮಾನಿಲ್ಾ ಚಾಸಿವಿಶೋಧಯೀತ್ ||

ಸು. ಕ. 3-17

ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ನಾಯುಗಳು ವಿಷಯಕ್ತ ವಾದರೆ ಪ್ರಸ್ಥಿಗಳು ದಣಿಯತ್ವವೇ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕಾಸ ಸ್ವತಿಶ್ಯಾಯ, ಶಿರೋರುಜ ಹಾಗೂ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಅರಗು, ಅರಿಸಿಣ, ಅತಿವಿಷಾ, ಹರೀತಕಿ, ಜೀರ್ಣಿನಗಡ್ಡಿ, ಹರೇಣ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ತಮಾಲಪತ್ರಿ ನಂಂದಿಬಟ್ಟಲು (ಅನಂತ) ಕೋಷ್ಟ, ಸ್ವಿಯಂಗು ಇವು ಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಹೊಗೆ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗಳನ್ನು ಶೋಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇನ್ನೇ ಭಾಗ.

ಜಂಗಮು ವಿಷ.

ಒನೇ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಜಂಗಮು ವಿಷದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಅಧಿವಾ ಆಶ್ರಯ ಸಾಫಿಗಳು:

ಜಂಗಮು ವಿಷಸ್ಯೋಕ್ತಾ ಸ್ವಧಿಷ್ಠಾನಾರ್ಥಿ ಷೋಡಶ |

ಸಮಾಸೇನಮಯಾ ಯಾನಿ ವಿಸ್ತರಸ್ತೇಷು ವಹ್ಯತ್ತಿ ||

ತತ್ತ್ವ, ದೃಷ್ಟಿಶಾಸ್ತಾನ ದಂಷ್ಟ್ವಾ ನಖ ಮೂತ್ರ ಪುರೀಷ ಶುಕ್ರ ಲಾಲಾತ್ರವ ಮುಖ ಸಂದಂಶ ವಿಶದಿತ ತುಂಡಾಸ್ತಿ ಪಿತ್ರ ಶೂಕರ ಶಾಸ್ತಾನಿತಿ || ಸು. ಕ. 3-4

ಜಂಗಮು ವಿಷದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳು (16) ಹದಿನಾರು ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಿಂದರೆ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಿಶಾಸ್ತಾನ, ದಂಷ್ಟ್ವಾ, ನಖ, ಮೂತ್ರ, ಪುರೀಷ, ಶುಕ್ರ, ಲಾಲಾ, ಆಶ್ರಯ, ಮುಖ, ಸಂದಂಶ, ಅಪಾನವಾಯು, ಮುಖ. ಅಷ್ಟಿ, ಪಿತ್ರ, ಶೂಕರ, ಶವ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇರುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ವೃಧ್ಧವಾಗ್ಗೆ ಟಿಡಲಿ, ದೃಷ್ಟಿನಿಶಾಸ್ತಾಸ್, ಸ್ವರ್ಚ, ದಂಷ್ಟ್ವಾ, ಮುಖ, ನಖ ಅಷ್ಟಿ, ಮೂತ್ರ ಪುರೀಷ ಶೂಕರಾತ್ರವ ಲಾಲಾ ಶೂಕರ ಪಿತ್ರ ಶೋಣಿತ ಶಾಸ್ತಾನಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಿಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಶಾಸ್ತಾಸ ವಿಷಾ ದಿವ್ಯಾ: ಸವಾರಃ, ಭೌಮಾಸ್ತ ದಂಷ್ಟ್ವಾವಿಷಾ:, ಮಾಜಾರ ಶ್ರವಾನರಮಕರ ಮಂಡೂಕ ಪಾಕ ಮತ್ತು ಗೋಧಾ ಶಂಖಾಕ ಪ್ರಜಲಾಕ ಗ್ರಹಗೋಧಿಕಾ ಚತುಷ್ಪಾದ ಕೀರ್ಣಾಸ್ತಾನ್ಯೇ ದಂಷ್ಟ್ವಾನಖವಿಷಾ:, ಜಿಪಿಟ ಸಿಂಹಿಟಕ ಕಷಾಯ ವಾಸಿಕ ಸರ್ವಪರಕ ಶೋಣಿಕ ಪರಜಃಕೀರ್ಣ ಕೊಂಡಿನ್ಯಕಾರಿ ಶಕ್ರನೂತ, ವಿಷಾಕ, ಮೂಳಿಕಾ: ಶುಕ್ರವಿಷಾ:, ಲಾತಾ ಲಾಲಾ ಮೂತ್ರ ಪುರೀಷ ಮುಖ ಸಂದಂಶ ನಖ ಶೂಕರಾತ್ರವ ವಿಷಾ:, ವೃಷ್ಟಿಕ ವಿಶ್ವಂಭರ ಪರಿಟೀ ರಾಜೀವ ಮತ್ತೊಳ್ಳಿಷ್ಟಿಂಗಾ: ಸಮುದ್ರ ವೃಷ್ಟಿಕಾಶ್ವರವಿಷಾ:, ಜಿತ್ರಿರಿ: ಸರಾವ ಕುದಿತತದಾರುಕಾರಿಮೇದಕ ಸಾರಿಕಾ ಮುಖಾ: ಮುಖ ಸಂದಂಶ ವಿಶದಿತ ಮೂತ್ರ ಪುರೀಷ ವಿಷಾ:, ಮಸ್ತಿಕಾಕಣಭ ಜಲಾಯುಕಾ ಮುಖಸಂದಂಶ ವಿಷಾ:, ವಿಷಯತಾಸ್ತಿ ಸರ್ವಕಂಟಿಕ ಪರಿಟ ಮತ್ತಾ ಶಿಂಧಿ ಜೀತ್ಯಾಂಧಿ ವಿಷಾಣಿ, ಶಕುಲೀ ಮತ್ತಿರಕ್ತರಾಜಿ ಪರಿಟೀ ಮತ್ತಾ ಶಿಂಧಿ ಪಿತ್ರವಿಷಾ:, ಸೂಕ್ಷ್ಮತುಂಡೋಷ್ಟಿಂಗ ಪರಿಟೀಶಪತ್ರದೀ ಶೂಕರವಳಭಿಕಾ ಶ್ಯಂಗೀಭ್ರಮರಾ: ಶೂಕರ ತುಂಡವಿಷಾ:, ಶೇಷ ಸರ್ವದೇಹಾಗತಾಸವ, ಶವವಿಷಾ: ಶೇಷಾಸ್ತಾಪ್ತಂಕ್ರಾ ಮುಖ ಸಂದಂಶ ವಿಷೇಪ್ಯೇವ ಗಣಯಿತವಾಃ || ಸು. ಕ. 3-6.

ದಿನ್ಯಸರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಇರುತ್ತದೆ. ದಂಣಪ್ರವಿವಾವು ಭಾವಾ ಸರ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ದಂಣಪ್ರವಾ ಮತ್ತು ನಖ ವಿಷಯ ಬೆಕ್ಕು, ನಾಯಿ, ಮಂಗ (ಕೋತಿ) ಮಂಕರ ಮಂಡೂಕ ಪಾಕಮತ್ತೀ, ಗೋಥಾ, ಶಂಬೂಕ, ಪ್ರಚಲಾಕ, ಗ್ರಹಗೋಥಿಕಾ (ಹಲ್ಲಿ) ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಚತುಷಪ್ರಾದ ಕೀರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಮಲ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರ, ವಿಷಯ ಚಿಪಿಟ್ಟಿ, ಪಿಣ್ಣಿಟ್ಟಿಕ, ಕವಣಾಯ ವಾಸಿಕ, ಸರ್ವಸರ್ಕ, ತೀರ್ಥಿಕ, ವಚ್ಚ, ಕೀರ್ತಿ, ಕೊಂಡಿನ ಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರವಿಷಯ ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೀಡಹುಳದ ವಿಷಯ ಲಾಲಾ (ಚೌಲ್ಲು), ಮೂಶತ್ರ, ಪುರಿಷ, ಮುಖ, ಸಂದಂಶ, ನಖ. ಶುಕ್ರ, ಆರ್ತವದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೀಕು, ವಿಕ್ರಂಭರ, ವರರಿಂ, ರಾಜೀವ. ಮುಖ್ಯ, ಉಚ್ಚಿಟ್ಟಿಂಗ್, ಸಮುದ್ರವೃತ್ತಿಕ, ಇವುಗಳ ಬಾಲದ ಕೊಂಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಪಿರಿ, ಸರಾವ, ಕುಂಡಿಶತ, ದಾರುಕ, ಅರಿಮೈದಕ ಸಾರಿಕಾ ಮುಖಾ ಇವುಗಳ ವಿಷಯ. ಮುಖದಂಶ. ಅವಾನವಾಯು, ಮೂತ್ರ, ಪುರಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ನೋಟಿಗಳು, ಕಣಭ, ಜೀಕಕಿ ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಷಹತಾಸಿ, ಸರ್ವ ಕಂಬಿಕ, ವರರಿಂ ಮತ್ತಾ ಯಾಸಿ ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಅಳಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಶಕುಲೀ ಮತ್ತು, ರಕ್ತರಾಜೀ, ವರರಿಂ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಸಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮತುಂಡ, ಉಚ್ಚಿಟ್ಟಿಂಗ್, ವರರಿಂ ಶತವದೀ, ಶೂಕ, ನಲಭಿಕಾ, ಶೂಂಗೀ, ಭರಮರ ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತಿ, ಸರ್ವ, ಮುಂತಾದ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷಯ ಶವವಿಷಯ. ಇನ್ನಾಂ ಕೆಲವು ಹೇಳಿದೆ ಇದ್ದಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಷಯ ಮುಖ ಸಂದಂಶ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸತಕ್ಕಾದ್ದು.

ನವರಾತ್ರಿ

ଯେତୁ ଦଂଷ୍ଟ୍ରୀ ପିଣ୍ଡାଭ୍ୟାମା ଯେଦଶତିଚ ମାନୁଷାନ୍ତ
 ତେଷାଂ ସଂଖ୍ୟାଂ ପ୍ରପକ୍ଷୀୟମ୍ଭୁ ଯେଥାପଦନୁ ପ୍ରାପତ୍ତଃ ॥
 ଅଶୀତିନେ ଏହ ପରାକ୍ରାନ୍ତାଂ ଭିନ୍ଦ୍ୟୁତେ ହଂଜଧାତୁନା ।
 ତେମୁଦିନେ କରାଜ୍ଞୀ ଯା ମିଶିତଃ ପର୍ବ୍ରାଚମନ୍ତ୍ରାଗା: ॥
 ଦାସାନିଶିତମଂଦିଲନେବେ ରାଜମୁଂତର୍ମୁଦ୍ରା ଦଶ ।
 ନିରିଷାଦାସା ଦଶାଜ୍ଞୀ ଯା ପ୍ରେକ୍ରଂଜାତ୍ମୟସ୍ତଧାଃ ॥
 ଏହ କରିଜେନ୍ଦ୍ରାଦି, ଵାଃ ପର୍ବ୍ରାଚିତ, ମୁଂଦିଲ ରାଜିଲାଃ ॥

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಚ್ಚುವಂಥ ಹಾಗೂ ದಂಡ್ಯಾವಿಪನ್ಯಳ್ಳಿ ಭೌಮ ಅಂದರೆ ಬೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಸರ್ವಗಳು 80 ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 5 ಭೇದಗಳಿರುತ್ತವೆ.

- 1) దవ్వేశ్వర సంష్కృతియు సహగళు 26 ఇరుత్తేనే.
 2) మండలిన జాతియు సహగళు 22 ఇరుత్తేనే.
 3) రాజీవుండ జాతియు సహగళు 10 ఇరుత్తేనే.
 4) శ్రవిష సహగళు 12 ఇరుత్తేనే.
 5) సైకరండు జాతియు సహగళు 3 ఇరుత్తేనే.
 6) సైకరండదిదిన ఖమ్మన్నవాద సహగళు 7 ఇరుత్తేనే.

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಜಾತಿಗಳು. 1
ದವಿರ್ಕರಾಮಂಡಲೀನೋ ರಾಜ್ಯವುತ್ಪಾದನ್ನಾಃ ।
ಶ್ರಿಧಾಸನಾಸತ್ಯೋಽವಾಃ ಭಿದ್ಯಂತಿತೇ ತ್ವನೇಕಧಾ ।
ವಾಸತ್ಯೋ ಯೋನಿಭೇದೇನ ಸೋಚ್ಯಂತೆನವಯೋಗಿನಃ ॥
ಅ. ಹೆ. ಉ. 36.

భూమి సహకరించి దవీఫర, మండలిన మత్తు రాజీవుండవేంబ మారు ప్రముఖ జాతిగళిరుత్తనే. ఇప్పగళింద లట్టున్నవాగువంథి సహకరించి ఆసేకపాగిరుత్తనే.

ದವೀಕರ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ରଧାଂଗଲାଂଗଲଜ୍ଞତ୍ର ସ୍ଵେଚ୍ଛି କାଂରୁଶଧାରଣା ।
ଫଳିନିଃ, ଶୈଖ୍ରୀଗତିଯୁ: ସମୟ ଦିନ୍ବିଏ କରାନ୍ତିପୁତ୍ରା: ॥
ରଧାଂଗ, ନେଇଲ, ଭତ୍ର, ସ୍ଵେଚ୍ଛିକ. ଅଂକୁଶ ଅନୁଗଳୁଙ୍କି ଚିନ୍ତନ୍ତ୍ରିତୁ ଧାରଣ
ମାଦିଦିନଥିବୁ ହାଗିଲା ହେତୀ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନଥିବୁଗଳିଦ୍ରି ଅନୁଗଳିଗେ ଦିନ୍ବିଏ କର ଅନ୍ତିମ
ତାରୀ. ଅନୁଗଳ ଗତିଯୁ ଶୈଖ୍ରୀନାଗିରୁତ୍ତିଦ.

ਪੈਂਚਾਰੰਗਲੁ

ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ವಃ, ಮಹಾಕೃಷ್ಣಃ, ಕೃಷ್ಣೀದರಃ ಶ್ರೀತಕವೋತೇ, ಮಹಾ
ಕವೋತ್ತಿ, ಬಲಾಹಕೋ, ಮಹಾಸರ್ವಃ, ಶಂಖಕಪೋಲಃ, ಲೋಹಿತಾಕ್ಷಿಃ, ಗನೇ
ಧುಕ್, ಪರಿಸರ್ವಃ, ಖಂಡಫಳಃ, ಕಕುದಃ, ಪದ್ಮಃ, ಮಹಾವದ್ಭುಂತಃ, ದಭ್ರಪುಷ್ಟಃ, ದಧಿ
ಮುಖಃ, ಮುಂಡರಿಕಃ, ಭೃತ್ಯಕುಟಿಮುಖಃ, ವಿಷ್ಣುರ್ಭಿರೇಣಃ, ಗಿರಿಸರ್ವಃ
ಶುಜಸರ್ವಃ, ಶ್ರೀತೋದರಃ, ಮಹಾಶಿರಾ, ಅಲಗದ್ರ, ಆಶೀರ್ವಿಷಃ.

మండలిన దష్టద లక్షణగణు మత్తు ప్రకారగణు.

ಜ್ಞೇಯಾ ಮಂಡಲಸೋರ್ತಾಭೋಗಾ ಮಂಡಪೈವಿಧ್ಯೈಕ್ಷಿತಾಃ ।
 ಪತ್ರಂಶವೋರ್ತಮಂದಗಮನಾಃ (ಆ. ಕ್ರಿ. ೬.)
 ಮಂಡಲಸರ್ವಗಳಿಗೆ ಹೆಡೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಚೀರೆ
 ಚೀರೆ ಪ್ರಕಾರದ ಮಂಡಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಗತಿಯು ಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

మండల్ వివిధ ప్రాంతాల స్థాఫనో మందగామిని:

జ్ఞానమండలినో సపాంజ్ఞలనాకే సమవ్యభాః

ಸುಶ್ರುತಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮಂಡಲ ಸರ್ವದಲಕ್ಷಣದಳಿಂದರೆ ಈ ಸರ್ವಗಳ ಮೈಲೆ ಮಂಡಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದವಿದ್ದ ಸರ್ವಗಳು ಗತಿಯಿಂದ ಮಂಡ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ರಾಜೀಮಂತಸರ್ವಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು

ಸ್ವಿಗ್ಧ ವಿಧವಣಾಭಿಸ್ಥಿಯಗೂಧ್ಯಂಚ ರಾಜಿಭಿ: |
ಚಿತ್ರಿತಾ ಇವಯೇ ಭಾಂತಿ ರಾಜಮಂತಸ್ತುತೀ ಶೃಂತಾ: || ಸು. ಕ. 4-24 ||

ಸ್ವಿಗ್ ವಾಗಿರುವಂಥವು ಮೈಲೇ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಅಡ್ಡತಿಡ್ಡಾಗಿಯೂ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೂ ಗರೆಗಳಿರುವಂಥವುಗಳಿಗೆ ರಾಜೀವಾನಾ ಸರ್ವಗಳಿನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾರಗಳು:- ಪುಂಡರೀಕೋ ರಾಜಿಭಿತ್ರ, ಅಂಗುಲರಾಜಿ, ಬಿಂದುರಾಜಿ, ಕದ್ರಮಕಃ, ತ್ಯಳಶೋಽಂಕಃ, ಸರ್ವವಕಃ, ಶ್ರೀತಹನು:, ಗಭರಪುಷ್ಟಶ್ಚಕೋ, ಗೋಧೂಮಕಃ ರೆಕ್ಕಿಸಾದ.

ನಿರ್ವಿಷ ಸರ್ವಗಳು

ಗಲಗೋಲೀ, ಶೂಕಪತ್ರ, ಅಜಗರ, ದಿವ್ಯಕ, ವಷಾಹಿಕ, ಪುಷ್ಟಶಕಲೀ, ಜೋತಿರಥ ಶ್ರೀರಿಕಾಪುಷ್ಟಕ, ಅಂಧಾಹಿಕ, ಶಾರಾಹಿಕ, ವಸ್ತೇಶಯು ಇತಿ.

(ಮೈಕರಂಜ ಮಿತ್ರಜಂತಿಯ) ಸರ್ವಗಳು

ಮಾಕುಲಿ, ಶೋಟಿಗಲ, ಸ್ವಿಗ್ರಾರಾಜಿ ಹೀಡಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಜಾತಿಗಳ ರುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣಸರ್ವ ಮತ್ತು ಗೋನಸದಿಂದ ಮಾಕುಲಿ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಉತ್ತನ್ನಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜಲ ಮತ್ತು ಗೋನಸದಿಂದ ಶೋಟಿಗಲ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಉತ್ತನ್ನಾಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣಸರ್ವ ಮತ್ತು ರಾಜಲ ಇವುಗಳಿಂದ ಸ್ವಿಗ್ರಾರಾಜಿ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಉತ್ತನ್ನಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಾತುರ್ವಣ್ಯಾದ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದಗಳು

ಮುಕ್ತಾರೂಪಪ್ರಭಾಯೇಚ ಕಸಿಲಾ ಯೇಚ ಪನ್ನಗಾ: |
ಸುಗಂಧಯಃ ಸುವಣಾಭಾಸ್ತೀ ಜಾತ್ಯಾಭಾರಹಣಾ: ಶೃಂತಾ: ||
ಸ. ಕ 4-25

ಬ್ರಹ್ಮಣಾಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಕಸಿಲಿ ಬಣ್ಣಿದವು ಮುಕ್ತಾ (ಮುಕ್ತು) ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನು ಇವುಗಳಿಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವು ಮತ್ತು ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ ಇರುತ್ತವೆ.

ಕೃತಿಯಾ ಸ್ವಿಗ್ವಣಾಸ್ತು ಪನ್ನಗಾಭೃತಕೋಪನಾ: |
ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಾಕೃತಿ. ಶೃಂತಲಕ್ಷ್ಮೀಷಂ ತಥಾಂ ಬುಜಂ || ಸು. ಕ. 4-26
ಕೃತಿಯ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಸ್ವಿಗ್ವಣದವು. ಶೀಷ್ರುಕೋಪಿಗಳು. ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವಂಥವು, ಫಲ್ತ, ಶಂಖಗಳ ಚಿನ್ನಗಳಿರುವಂಥವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣಾ ವಜ್ರನಿಭಾ ಯೇಚ ಲೋಹಿತಾ ವಣಂತಸ್ತಾ |

ಧೂಮಾರಾ: ಪಾರಾವತಾಭಾಷ್ಟ್ಯ ಸ್ವೇಶ್ಯಾಸ್ತೀ ಪನ್ನಗಾಃ ಶೃಂತಾ ||
ಸ. ಕ. 4-27

ವೈಶ್ಯಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು, ಕೃಷ್ಣಾಬಣ್ಣಿದವು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಿದವು ವಜ್ರದಂತಿ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವು ಧೂಮವಣಂದ ವಿದ್ವರೆ ಪಾರಿವಾಳದಂತಿ ಕಾಣವವು.

ಮಹಿಷದ್ವೀಪಿ ವಣಾಭಾಸ್ತಧೈವ ಪರುಷತ್ವಜಃ: |
ಭಿನ್ನವಣಾಭೃತ್ಯೇ ಕೇಚಿಜಣ್ಣಾದ್ರಾಸ್ತೀ ಪರಿಕೋತಿತಾಃ || ಸು. ಕ. 4-28

ಮೈಲ್ ಮತ್ತು ಆನೆಯಂತೆ ವಣಾವುಳ್ಳವು, ತ್ವಜಿಯು ಹುರುಬರುಕವಾಗಿರುವಂಥವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಿದವಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೂದ್ರವಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳಿನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಉಗ್ರವಿಷತ್ತು

ದವೀರಂಕರಾಸ್ತು ತರುಣಾ: ಪೃದ್ಧಾ ಮಂಡಲಿನಸ್ತಾ |
ರಾಜೀಮಂತೋವಯೋನುಧೀಜಾಯಂತಿ ಮೈತ್ಯಹೇತಃ ||
ಸ. ಕ. 4-22

ತರುಣಾವಸ್ಥೀಯಲ್ಲಿದವೀರಂಕರ ಜಾತಿಯಸರ್ವಗಳು, ಪೃದ್ಧಾವಸ್ಥೀಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು, ರಾಜೀಮಂತ ಜಾತಿಯಸರ್ವಗಳು ಮಂಡ್ಯಮವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಗ್ರವಿಷಯಕ ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವಿಷದ ಕಾರಣಗಳು

ವಾಧಿತೋದಿಗ್ವಿದಷ್ಪಾನಿ ಜ್ಞೀಯಾನ್ಯಲ್ಪ ವಿಷಾಂತು |
ತಥಾತಿವೈದ್ಯದ ಬಾಲಾಭಿದರ್ವಷ್ಟ ಮಂಲಿವಿಷಂಸ್ತೀತಂ ||
ಸುವಣಾದೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂದಿ ಯತ್ಸ್ವಿಂ ಯತ್ಸ್ವಿಂದಿನಿಷೇವತಿ |
ವಿಷಘಾಷಧಿಯಕ್ಕೇಚ ದೇಶಿ ನಕ್ರಮತಿ ವಿಷಂ ||
ನಕುಲಾಕುಲಿತಾ ಬಾಲಾ ವಾರಿವಿಪ್ರಹತಾ: ಕೃಶಾ! |
ಪೃದ್ಧಾಮುಕ್ತತ್ವಜೋಭಿತಾ: ಸರ್ವಾಸ್ತಲ್ಪವಿಷಾ: ಶೃಂತಾ ||
ಸರ್ವಗಳು ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದರೆ. ಅಥವಾ ಉದ್ದಿಗ್ವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲ ವಿಷದ ವಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅತಿವೈದ್ಯ ಅತಿಬಾಲ ಇವು ಕಚ್ಚುವದರಿಂದ

విన వేగవు అల్లవాగిరుత్తది. అదే ప్రకార గరుడపశ్చి దేవ, బృహ్యస్మి, యశ్చ, సిద్ధరు ఇరవంథ అందరినెలగొండిరువంథ దేశదల్లిదునవ. విషయుక్త ప్రాణిగళల్లి అల్ల విషవు ఇంతది దే. ముంగలిగళింద ఆఘోతవాగిరువ, బాల సీరినల్లిదునవ, కృత, వృథ, వైష్ణవేలిన పరెబిచ్చిరువ. భయయుక్తవాదవు గళల్లి-విషవు అల్లవాగిరుత్తది

జ్ఞానజ్యోతిః— విషపు ఆల్వాగలిక్సై కారణగళు శారీరిక మత్తు మానసిక హీగే ఎరదు ప్రకారం అగిరుత్తనే. శారీరిక కారణగళల్లి పునః ఎరడు కారణగళు కండు బరుత్తునే. నిజ మత్తు ఆగంతుక హీగే ఇరుత్తనే. నిజకారణగళల్లి పునః ఎరడు ప్రకారగళాగిరుత్తనే. స్వాభావిక మత్తు విక్షేత. స్వాభావిక కారణగళిందగి వ్యధి, బాల, ముక్క త్వశ్చి అందరే పరిచిళువదు. రత్నిష్టో. అందరే స్త్రీసంగ్ ఇవు ప్రముఖవాగిరుత్తనే. విక్షేత కారణగళిందరే కృతత్త్వ, వాయిష్టో, హసివెయింద నీరడికేయింద బళలుత్తిరువదు. ఆగంతుకే కారణగళిందరే నీరినల్లి బీళువదు. ముంగలి గళింద నివ్యాయఫవాగువదు. తంపుగాళ, బసిలు, శ్రుమదింద బళలువదు. విషఫౌషధియుక్త ప్రదేశదల్లి సంచరిసువదు.

ವೂನಿಸಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದರೆ. ಗರುಡಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭಯದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ದೇವತಾರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರದೇಶ ಸಿದ್ಧಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದಕಾರಣದಿಂದ ಭಯಗೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಷವು ಬಲವತ್ತರ ವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.

ଅଷ୍ଟାଂଗ ହୃଦୟେଦଲୀ ଜୀବେ କାରଣଗଳିନ୍ଦ୍ରିୟ ହୀଏ ହେଉଛାଇ.
 ଜଳାଶ୍ନ ଲା ରତ୍ନପ୍ରେଣା ଭିତ୍ତା ନକୁଳ ନିଜିତା: |
 ଶୀତନାତାତମ ଵାଁ ଧିକ୍ଷେତ୍ରାଷ୍ଟ୍ର ଶ୍ରୀପା ପୀଇତା: ||
 ତୋଣି ଦେଖାଂ ତରାଯାତା ବିନୁକ୍ତ ବିଷକଂଚୁକା: |
 କୁଶୋଷଧିକଂବିକବଦ୍ଧୀ ଚରଣିତଚ କାନନମା: |
 ଦେଶଂଜ ଦିନାଧ୍ୟ ପିତଂ ସନାତନୀଏ ଲ୍ରବିଷା: ମତା: |

ನರ್ವಗಳ ಮತ್ತು ದೊಂಡಣಿಗಳ ಸಂಬಂಧ
ವಿಶೇಷಾದ್ವಾಕ್ಯಕಟ್ಟಿಕಮನವೆಲ್ಲಾವುಂ ಸಾಧು ಶೀತಲಂ ।
ವಿನಂ ದ್ವಿರ್ಕರಾದಿನೆಂ ಕ್ರಮಾದ್ವಾತಾದಿಕ್ಷೇಪನೆಂ ||

ಆರ್ಥಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರೂಪ್ಯ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟಿ
ರುವದರಿಂದ ವಾತ ದೋಷದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುವಂಥದ್ದು, ಮಂಡಲಿ ಸರ್ವ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಹಾಗೂ ಅನ್ನ ರಸದಿಂದ ರುವದರಿಂದ ಸಿತೆ ದೋಷದ
ಹಾರ್ಷಣ ಮಾಡುವಂಥದ್ದು, ರಾಜೀವೊನ್ನಾ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷಯ ಶೀತ ಗುಣದಿಂದ
ಉರ ರಸದಿಂದ ರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕಫದೋಷದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುವಂಥ
ತತ್ತ್ವದೆ.

ಗೋಧೀರ ಸರ್ವ

గోధూసుతస్తు గోధీరో విషేదవ్యక్త్రీః సమః !

(ଓ. হ্ৰ. লু ই)

ಆರ್ಥಿಕ—ಉಡುಪಿನ ವಾದ ಸರ್ವಕ್ಕೆ ಗೋಥಿಕ್ ಎಂದು ಅನ್ವಯಾಗಿ ಇದರ ವಿಷಯ ದರ್ಶಿಕರ ಸರ್ವದಂತ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಚತುರ್ವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ರುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಂತರ (ವಿಶ್ವಜಾತಿಯ) ಸರ್ವಗಳು

ప్రాంతరాను విద్యాదేతీవామేవ సంకరాత్ |

వ్యామిత్ర లక్ష్మాన్‌సేహి సన్మివాత ప్రకోపనా� ॥

ಅಧ್ಯೇತಿ—ಮೇಲೆ ಬರಿದ ಮೂರು ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸರ್ವಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂತರ-ಆಂದರೆ ಮಿಶ್ರ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳಿನ್ನತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ತೀರ್ಣೋಪಕಾರಕ ಇರುತ್ತದೆ.

జ్ఞాన జ్యోతిః—సహ ఇదు పృష్ఠ వంశద ప్రథమి ఇద్దు ఇదర శరీరపు
యావ కాలశ్చ తంపాగిరుత్తది. అందర ఇదర రక్తపు శీతపాగిరుత్తది.
ఇదక్కె శీరోభాగ, అంగ (మధ్య) మత్తు బాల హిగే మారు భాగగలు
త్తవే. ఇదక్కె కాలగలువదిల్ల. ఇదు తన్న పృష్ఠవంశక్కె గతికొట్టు ఎరడూ
మగ్గ లగళగి నరదాడుత్తది. ఇదరిందలే గతియు అంశండొకాగిరుత్తది.
ఈ ప్రాణిగి రివిగిల్లదానదిల్ల. కణ్ణుగళ వేలే పారదర్శక పరదే
ఇరుత్తది. రివిగిల్ కాయివు కణ్ణునిందలే మాడుత్తది. సహవు
గాయన మత్తు వాదనక్కె లుభ్యవాగుత్తది. గాయన ఆధవా
వాదన కేళుత్తిరువాగ కేళువ కాయివు రివియ ఒదులుగి కణ్ణుగళే
మాడుత్తిరువదరింద కణ్ణుగళన్న ముచ్చికొండు కేళుత్తిరుత్తది. విశీష

వాగి 'బీన్' ఎంబ వాడ్చుక్కే ఇదు బేగెనే లుబ్బవాగుత్తదే. ఇంధ సమయదల్లి సఫగళన్ను హితియువదు సులభవాగుత్తదే.

నాలిగెయు ఎరదు భాగవాగిద్దుత్తదే. ఇదరింద స్పృశజ్ఞున్నిచ్చే సహాయవాగుత్తదేందు కేలవర అభివృయ. ఈ ప్రాణియు చెల్లిగాలదల్లి కుత్తినల్లియే ఇరుత్తదే. ఈ కాలదల్లి ఇదు హోరచిఇందు సాధ్యవిల్ల. బిసిలుగాలదల్లి జుత్తినల్లిరలు సాధ్యవాగద కారెణ తంపు గాళిగే హోరచిఇంత్తదే. ఇదు ఎష్టోర్ దినగళ వెరిగే గాళియన్నే సేవిసి జీవిసిబిడుమాదు. ఇదు గాళియన్ను సేవిసిద మేలే ప్రాణవాయువన్ను బిడుత్తదే.

సఫగళ అంగ ముక్కు బాల ఇస్కుగళ సంధి భాగదల్లి ఒందు థిర్చువిరుత్తదే. ఈ థిర్చుదిందలే ముల ముఖ్య శుక్ర ఇస్కు హోరచిఇంత్తదే.

జగత్తినల్లి సఫగళు १२०० జాతియివిరుత్తవే. భూరతదల్లి १०० జాతియ సఫగళిరుత్తవే. ఇస్కుగళల్లి కెలవు తత్తిగళన్నిదుత్తవే. ఈ తత్తిగళు ఒంధోక్షాందు హోందికొండిరువదరింద మాలెయంతే ఇగిరుత్తవే. అందరి కెలవు సఫగళ ఉత్పత్తియు తత్తిగళంద ఇరుత్తదే. ఇన్నోందు జాతి అందరి మరిగళిగే జన్మ కోచుపంథద్దు, హిగే ఎరదు ప్రకారదింద సఫగళ ఉత్పత్తియాగుత్తదే.

సఫగళు సంజీరిసువ కాల

రెజన్యాః పేచ్చినే యానే సపాచిత్త్రాశ్చర్యంతిః ।
శేషే హూకార్త మండలిసో దివాదవిఏకరాః స్తుతాః ॥

సు. క. ౪-౩౧

ఆథ:- రాత్రియ కోనెయ కాలదల్లి జిత్ర అందరి రాజిల సఫగళు సంజీరిసుత్తవే. హగలినల్లి దవిఏకర సఫగళు హాగూ ఉళిద కాలదల్లి మండల సఫగళు సంచార మాముత్తవే.

సఫగళల్లి విష్వేవాగిరువ కాల

తారుణ్య మధ్య వృద్ధ త్రప్సి ప్రస్తు శీతాకషేషుజ ।
విషేషుభాభపంక్యేత వ్యంతరా ముతు సంధిషు ॥

ఆథ:- దవిఏకర సఫగళ విష్వేవాగిరువ కారుణ్యదల్లి, మండలిసఫగళ విష్వే మధ్యమ వయ్సినల్లి రాజిమానా సఫగళ విష్వే శీతాకాల అందరి కరద్యుతువినల్లి రాజిమానా సఫగళ విష్వే బిసిలుగాల అందరి వసంతమితువినల్లి అయి సఫగళ దేవదల్లి హేచ్చౌగిరుత్తదే. మిత్ర జాతియ సఫగళల్లి ముతు సంధి కాలదల్లి హేచ్చౌగిరుత్తదే.

హేచ్చౌగిరుత్తదే. అందరి విష్వే ప్రవాణదిందలూ గుణదిందలూ హేచ్చౌగిరుత్తదే. ముతుగళ సంబంధదింద ఆలోచిసిదరి దవిఏకర సఫగళ విష్వే వషాకాలదల్లి, మండలిన సఫగళ విష్వే శీతాకాల అందరి కరద్యుతువినల్లి రాజిమానా సఫగళ విష్వే బిసిలుగాల అందరి వసంతమితువినల్లి అయి సఫగళ దేవదల్లి హేచ్చౌగిరుత్తదే. మిత్ర జాతియ సఫగళల్లి ముతు సంధి కాలదల్లి హేచ్చౌగిరుత్తదే.

జ్ఞానజ్యోతి:- ఆషాంగ హైదరయదల్లి దోష మత్తు వయుసు ఇపుగళ సంబంధ హేళువ కాలక్షేపి వయోం హోరాత్రి భుక్కానాం తేంత మధ్యాదిగాకి క్రమాత్రా | అంత హేళిదార్చరి అందరి వయ్సిన ప్రావ భాగదల్లి కఫదోష మధ్యభాగదల్లి పీత్త దోష మత్తు కోనెయభాగదల్లి వాతదోషద లక్ష్మణగళ కండుబరుత్తవే ఎందు హేళదార్చరి. సఫగళ విషువుదల్లి హేళువాగ బాల్య, యోవన, ప్రథమ ఈ ప్రకార హేళదే తరుణ, మధ్యమ, వ్యధ హీగే వగమాడిదార్చరి. ఆద్దరింద ఆషాంగ హైదరయద నియమగళు ఇల్లిగే అస్యయసువదిల్ల. ఆద్దరింద ఇల్లిగే విషద తీక్ష్ణాత్మవు హేచ్చౌగువ కాలద మేలింద దోషగళ సంబంధ హేళద్దు కండు బరుత్తదే. ఆద్దరింద ఈ మోదలు హేళిదంతి దవిఏకర సఫగళల్లి బలవు హేచ్చౌగిరువ కాల తారుణ్య ఇరువదరింద ఇస్కుగళ గతియు ఇచే కాలక్షేపి హేచ్చౌగిరుత్తదే. ఇపుగళ శీఘ్రగతియింద హాగూ ఇచే కాలదల్లి విషదల్లియ రాశ్వగుణ మత్తు కట్టిరస్తు హేచ్చౌగుత్తరువదింద ఈ కాలదల్లి నాత ప్రధాన దోషవే హేచ్చౌగిరుత్తదే. ఇచే ప్రకార మండలిన మత్తు రాజిమానా జాతియ సఫగళ ఒగ్గే ఆలోచిసబేచు,

సుకుత సంహితీయల్లి ఈ క్రమమన్ను హితియది మండలిన సఫగళ విష్వే ప్రదాధ్యావస్థేయల్లి మత్తు రాజిమానా సఫగళ విష్వే మధ్యమ వయ్సినల్లి హేచ్చౌగిరుత్తదే.

దవిఏకరాసు తరుణా ప్రదాధ్యా మండలినస్తధా |

రాజిమంతోఽి వయోరా మధ్యా జాయంతి మృత్యుధేతపక ||

స్తుతి మత్తు ప్రశుంచ జతాతించే సఫగళ గుతుం

ప్రత్త భోగి మకాకాయః శ్రవసన్మధ్యేష్టాం పుమానా |

సభాలమాధూరా సమాంగ్ర్యు స్తుతితః సాయ్దివయియాతా ||

శ. చ. అంగ-ఱ్ల

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ— ಪುರುಷ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವವು ದುಂಡಗಾಗಿಯೂ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಸನನೆ ಅಧ್ಯವಾ ಅಧ್ಯವಾ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಶ್ವಾಸ (ಫ್ರಾತ್ವಾರ್) ಬಿಡುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಿರೋಭಾಗವು ದೊಡ್ಡ ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಬೇಕು. ಇವೆರಡೂಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಅಧ್ಯವಾ ಮಿಶ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ನಷ್ಟಿಸಬೇಕು ಸರ್ವಗಳಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಚೈನ್ಯಾತಿ:—ಈ ವೋದಲು ದರ್ಶಿಕರ, ಮಂಡಲೀ ಹಾಗೂ ರಾಜೀಮಾನಾ ಸರ್ವಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯಕೃತಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಗುರ್ತಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಯಾವೇ ಪ್ರಕಾರದ ಸರ್ವವಿದ್ವರೂಗೂಡ ಅದು ಪುರುಷ, ಶ್ರೀ ಅಧ್ಯವಾ ನಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಲಿಂಗಭೇದದಿಂದ ಬಾಹ್ಯಕೃತಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಹೇಗೆ ಗುರ್ತಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕಾರದಿಂದ ದುಂಡಗಾಗಿಯೂ ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಯೂ ಅಂಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಮಾಂಗ ಈ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿರೋಭಾಗವು ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಅವವಾದವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸೂಲಮೂರ್ಖಾನ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ವಿರುದ್ಧ ಲಕ್ಷಣಗಳರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅಂದರೆ ಶಿರೋಭಾಗವು ಸ್ಥಳಾದಾಗಿಯೂ ಶರೀರವು ಬಹಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ದುಂಡಗಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಶ್ರೀ ಸರ್ವವು ದುಂಡಗಾಗಿರದೆ ಅಧ್ಯ ವರ್ತತ್ವ ಲಾಕಾರವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೆಳಭಾಗವು ಸಮವಾಗಿ (ಸರ್ವಾಟ್) ದ್ವಾರಾ ಮೇಲ್ವಾಗಿ ಪುರುಷದ ದುಂಡಗಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಷ್ಟಿಸಕದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮಿಶ್ರಲಕ್ಷಣಗಳಿರಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಶರೀರವು ದುಂಡಗಾಗಿದ್ದರೆ ಅಳತೆಯಿಂದ ಗಿಡುವಾಗಿರಬಹುದು. ಅಧ್ಯವಾ ಶರೀರವು ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದುಂಡಗಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಳತೆಯಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಬಹುದು.

ಇದನ್ನೇ ಸುಕೃತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಲಕ್ಷಣ ಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. “ ಮಹಾ ನೇತ್ರ ಜಿವ್ವಾ ಸ್ವ ಶಿರಸಃ ಪುನಾಂಸಃ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೇತ್ರಜಿವ್ವಾ ಸ್ವ ಶಿರಸಃ ಶ್ರೀಯಃ, ಉಭಯಲಕ್ಷಣಾ ಮಂದವಿಷಾ: ಅಕ್ರೋಧಾ ನಷ್ಟಿಸಕಾ ಇತಿ ” ಈ ವಣಿಕೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಪುರುಷ ಸರ್ವಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅಂಗಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಷ್ಟಿಸಬೇಕಾದ ಲಕ್ಷಣವು ಶ್ರೀಪುರುಷರ ಮಿಶ್ರಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಮಿಶ್ರಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದರೆ ಕೆಲವು ಪುರುಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಲವು ಶ್ರೀಸರ್ವದ ಲಕ್ಷಣ

ಗಳು ಮಿಶ್ರವಾದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ:—ಮಹಾನೇತ್ರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿರ ಅಧ್ಯವಾ ಮಹಾಮುಖ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜಿವ್ವಾ ಅಧ್ಯವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೇತ್ರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜಿವ್ವಾ ಹಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಾರದಿಂದ ನಷ್ಟಿಸಕ ಸರ್ವವು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವು ಮಂದವಿಷವುಳ್ಳವು. ಕೋಪಗೊಳ್ಳದಂಥಿರುತ್ತವೆ. ಸರ್ವವು ಕೋಪಗೊಂದರೆ ಅದರ ವಿಷವು ಶ್ರೀಪ್ರಸ್ತರೂಪದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಷ್ಟಿಸಕ ಸರ್ವವು ಕೋಪಗೊಳ್ಳದಿಂದ ಇರುವದರಿಂದ ಮಂದವಿಷವುಳ್ಳದ್ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವಗಳು ದಂಶಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ

ಆಹಾರಾಧಿಕಂ ಭಯಾತ್ರ ಪಾದಸ್ವರ್ಯಾದತಿ ವಿಷಾತ್ಮುರ್ಧಃ ।

ಪಾಪವೃತ್ತಿತಯಾ ಪ್ರೇರಾ ದೈವಷಿಂ ಯಮಚೈಂದನಾತ್ ॥

ದಶಂತಿಸವರಾಸ್ತೇವಾಕ್ತಂ ವಿಷಾಧಿಕ್ಯಂ ಯಥೋತ್ತರಂ ।

ವ್ಯಂತರಃ ಪಾಪಶೀಲತ್ವಾನಾಗ್ರಮಾಪ್ಯತ್ಯ ತಿಷ್ಠತಿ ॥ ಅ. ದ್ಯೈ. ೩೯

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಆಹಾರದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಭಯದಿಂದ, ಪಾದಸ್ವರ್ಯಾದಿಂದ, ಆತಿವಿಷದಿಂದ (ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಹೆಚ್ಚಿಗುವದರಿಂದ) ಕೋಪದಿಂದ, ಪಾಪವೃತ್ತಿಯಿಂದ ದೇಷದಿಂದ, ದೇವ, ಮಿಸಿ ಮತ್ತು ಯಮರಾಜನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸರ್ವಗಳು ಕಚ್ಚಿತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಯಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಿಷವು ಹೆಚ್ಚಿ ಶ್ರೀವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಂತರ ಅಂದರೆ ಮಿಶ್ರಜಾತಿಯ ಸರ್ವಗಳು ಪಾಪಿಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜನರು ನಡೆದಾಡುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆಡ್ಡಿದ್ದು ದಂಶಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಚೈನ್ಯಾತಿ:—ಸರ್ವವು ನಿಜವಾಗಿ ಅಂಜಬುರುಕ ಪ್ರಾಣಿಯು ಮನುಷ್ಯನು ನಡೆದಾಡು ಸರ್ವಳಕ್ಕೆ ದೂರ ಓಡುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಜಿವಕ್ಕೆ ಅವಾಯವಾಗು ಸಂಭವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸಂಶಯ ಬಂದರೆ ಅದು ಕೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡುವದಕಾಗಿ ಕಚ್ಚಿತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಪದಿಂದ ವಿಷದ ಸ್ತಾವವು ಶ್ರೀವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋಪದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತದೊಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಗುಣವು ಹೆಚ್ಚಿತ್ತದೆ. ವಿಷವು ಇದೇ ಗುಣದಿಂದ ಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ವಿಷವು ಶ್ರೀವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಹರಣ ಮಾಡುವಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾಣದಜೊತಿಗೆ ಶರೀರದ ನಾಶವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉದಾ:—ಅಜಗರ (ಹೆಬ್ಬಾವು) ‘ಗ್ರಂಥಾತ್’ ಅಜಗರ: ಶರೀರ ಸಾಂಖಾರಕೋ ನ ವಿಷಾತ್ ಎಂದು ಸುಕೃತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಪುರುಷಾದಿಗಳ ದಂಶ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಸ್ವಸ್ತಸ್ವಸ್ತಿಧೋಽಧ್ವಿಃ ಸ್ವರೇಹಿನೇಕ ಪ್ರಂಪತಿ+

ಸ್ವಿಯಾದಷ್ಟೋ ವಿವರ್ಯಾಸ್ತೇತ್ವೇತ್ವಿಃ ಪುಂಸಾ ನರೋಮತಃ ॥

ವ್ಯಾಮಿಶ್ರ ಲಂಗ್ರೇತ್ವಿಸ್ತೇ ನೀಬಿ ಚಷ್ಟಂಸರಂ ವದೇತ್ ॥

ಇತ್ಯೇತದುಕ್ತಂ ಸರ್ವಾಣಂ ಸ್ತೀ ಪುಂಡೀಬ ದರ್ಶನಂ ॥
ಪಾಂಡು ವಕ್ತೆಸ್ತು ಗರ್ಭಿಣಾಷಿ ಶಾಸೋಷ್ಣೈಷ್ಟೇಷ್ಣಂ ।
ಜ್ಯಂಭಾಕೋಧೋನ ಜವ್ಯಾರ್ಥಃ ಸಾತಯಾ ರಕ್ತ ಮಾತ್ರವಾನಾ ॥

ಚ. ಚ. ೨೦.

ಅಧರ:—ಸ್ತೀಜಾತೀಯ ಸರ್ವದಂತವಾದರೆ ಶರೀರವು ಸೋತಂತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ಕೆಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟಿತಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡುವದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಸುರಹಿನ ಅಂದರೆ ಗಟ್ಟಿಸಿ ಮಾತನಾಡಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಕಂಪ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಪುರುಷಜಾತಿಯ ಸರ್ವದಂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರಸ್ತಬ್ಧವಾಸುವದು. ದೃಷ್ಟಿಯು ಉಧ್ವಾವಾಗುವದು, ಸ್ವರಭೇದ ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಷ್ಟಂಸರ್ಕ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಇವೆರಡುಗಳ ಏಕ್ತಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಜ್ಯಾನಚೋಧೀತಿ:—ಸರ್ವದ ವಿಶ್ವ ಜಾತಿಯು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಆಪುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದ್ದರೂ ಯಾವದೇ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವವು ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣ ಅಧವಾ ನಷ್ಟಂಸರ್ಕ ಇದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ದಂತದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಶೃತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲಿಂಗದ ಸರ್ವದಂತಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂತಿವೆ.

ಪುರುಷಾಭಿದಷ್ಟ ಉಧ್ವರ್ತಂ ಪ್ರೇಕ್ಷತೆ, ಅಧಸ್ತಾತ್ರಾ ಸ್ತೀಯಾ ಶಿರಾಶ್ಚೀತಿ ಶುಂತಿ ಲಉಬಿ, ನಷ್ಟಂಸರ್ಕಾಭಿದಷ್ಟಸ್ತಿಯರ್ಥ ಪ್ರೇಕ್ಷಿಭವತಿ, ಗರ್ಭಿಣಾಷಿ ಪಾಂಡು ಮುಖೋಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಯ, ಸೂತಿಕರ್ಯಾ ಕುಷ್ಟಿಶೂಲಾರ್ಥಃ ಸರುಧಿರಂ ಮೇಹಕ್ಯಂ ಜಿವಿ ಕಾಜಾಸ್ಯ ಭವತಿ, ಗ್ರಾಸಾರ್ಥಿನಾಷ್ಟಂ ಕಾಂಕ್ಷತೆ, ವೃದ್ಧಿನ ಜಿರಾನ್ಯಂದಾಕ್ಷ ವೇಗಾಃ, ಬಾಲೇನಾಶು ಮೃದವಕ್ತ, ನಿರ್ವಹ್ಯೇಣಾವಿಷಲಿಂಗಂ, ಅಂಥಾಹಿಕೆನಾಂಧತೆ ಮಿಶ್ರೀಕೆ, ಗ್ರಸನಾತ್ರಾ ಅಜಗರಕ್ತ, ಶರೀರಪ್ರಾಣಹರೇಣ ನವಿಷಾತ್ರಾ । ತತ್ತಸ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಹರಾಹಿದಷ್ಟಃ ಪತತಿ ಕಸ್ತ್ರಾಶಿಹತ ಇವ ಭೂಸ್ತಾಸ್ತಾಂಗಃ ಸ್ವಪಿತಿ.

ಪುರುಷ ಜಾತಿಯ ಸರ್ವಾಷಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ರುತ್ತದೆ. ಸ್ತೀಜಾತಿಯ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಕೆಳಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆತನ ಹಣಿಯ ಮೇಲಿ ಶಿರಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಷ್ಟಂಸರ್ಕ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ತಿರಸುಗಳ್ಳಿನಿಂದ (ತಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಿ) ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿರುವಹಾವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಮುಖವು ಬಿಳಿ ಘಾಯಿಯು ಶ್ವದಿಗುತ್ತದೆ. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬಾವು (ಧ್ವಾತ) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಾತವಾಗಿರುವ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಕುಷ್ಟಿಶಾಲ (ಪಕ್ಕಶಾಲ) ದಿಂದ ಹಿಡಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮಾತ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರಿನಾಲಿಗಿಯು ವಿಕ್ರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ವೃದ್ಧಸರ್ವಗಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ ವಿಷವೇಗವು

ಮಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗು ಬಹಳ ತಡವಾಗಿ ವೇಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ ವಿಷವೇಗವು ಬೇಗನಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ವೇಗಗಳು ಮೃದುವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ವಿಷಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ವಿಷದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಶರುಂಡ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅಂಧತ್ವ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರ ಆಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಜಗರ (ನೆಬ್ಬಾಜಿ) ಸರ್ವಾಷಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮುಂಗುವದರಿಂದ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಾಶಾಕಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಷದಿಂದಲ್ಲ. ಸದ್ಯಾಪ್ರಾಣಹರಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ತಸ್ತ, ವಿಡಿಲು ಇವುಗಳ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತಿ ತೆರ್ಕಣಿ ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಶರೀರವು ಸೋತಂತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಮಲಗುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಗಳ ದವಡಿಯ ಹಲ್ಲಿಗಳ (ದಂಷ್ಟ್ವಾ) ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿಷದಪ್ರಮಾಣ.

ಸರ್ವದಂಷ್ಟ್ವಾಜತ್ಸ್ವಸ್ತಾ ತಾಂ ವಾಮಾಧರಾ ಸಿತಾ ।

ಪೀತಾ ವಾಮೋತ್ರಾ ದಂಷ್ಟ್ವಾ ರಕ್ತಶ್ವಾವಾಧರೋತ್ರಾ ॥

ಯನ್ನಾತ್ರಃ ಪತತೆ ಬಿಂದುಗೋಽಬಾಲಾತ್ತಲಿತೋಽಧ್ವತ್ತಾತ್ ॥

ವಾಮಾಧರಾಯಾಂ ದಂಷ್ಟ್ವಾಯಾಂ ತನ್ನಾತ್ರಂ ಸ್ವಾದಹೇರಿಷಂ ॥

ಫಕ್ತಿತ್ರಿ ಜತುವ್ಯಾಧಿ ವಿಷಭಾಗೋತ್ತರೋತ್ತರಾಃ ॥

ಸರಣಾಸ್ತತ್ವಾ ತಾ ದಂಶಾ ಬಹೂತ್ತರ ವಿಷಾಭೃತಾಃ ॥

ಕ್ರಿಷ್ಯಾರ್ಥಾ

ಅಧರ:—**ಹಾವುಗಳು** ನಾಲ್ಕು ದವಡಿ ಹಲ್ಲಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಡಗೆ ಡೆಯು ಮೇಲಿನ ದವಡಿ ಬಣ್ಣಿದ್ದು ಕೆಳಗಿನದು ಹಳದಿ (ಆಸಿಂ) ಬಣ್ಣಿದ್ದೀರುತ್ತದೆ. ಬಲಗಡೆಯು ಮೇಲಿನ ದವಡ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಿದ್ದು ಕೆಳಗಿನದು ಕಷ್ಟಬಣ್ಣಿದ್ದೀರುತ್ತದೆ. ಕಚ್ಚಿದ ಮೇಲೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷದ ಪ್ರಮಾಣವು ಅಂದರೆ ಆಕ್ಷಂದ ಬಾಲನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದ ಮೇಲಕ್ಕಿಡೆ ಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೂದಲಿನ ಎಳೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವ ಒಂದು ಹೆಸಿಯಪ್ಪು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಎಡಗಡೆಯು ಕೆಳಭಾಗದ ದವಡಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲು ಗಡ ದವಡಿಯಿಂದ ಇನ್ನುಡಿ ಹೊರಬಿಳುತ್ತದೆ. ಬಲಗಡೆಯು ಕೆಳಭಾಗದ ದವಡ ಯಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮುಡಿ ಹಾಗೂ ಮೇಲಾಷ್ಟಾಗದ ದವಡಿಯಿಂದ ನಾಲ್ಕುಡಿ ವಿಷವು ಇರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವವು ಯಾವ ದವಡಿ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ದಂತಮಾಡುತ್ತದೋ ಆ ದವಡಿಯು ಬಣ್ಣಿನೇ ಆ ದಂತಕ್ಕಿಂತು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ದವಡಿಯಿಂದ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಹೊರಬಿದ್ದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ದಂತದ ಪ್ರಕಾರಗಳು

ಸಪ್ರಿತಂ ರದಿತಂ ಚಾಸಿ ತೃತೀಯಮಧ ನಿರ್ವಿಷಂ ।

ಸರಣಾಗಾಭಿಹತಂ ಕೇಚಿದಿಷ್ಟ್ವಂತಿ ಖಲುತ್ವಿಧಃ ॥

ವದಾನಿ ಯತ್ತ ದಂತಾ ನಾಮೇಕಂ ದೈವಾಭಹೊನಿ ಚ |
ನಿಮಗ್ನಾನ್ಯಲ್ಪರಕಾನಿ ಯಾನ್ಯಾಧ್ಯತ್ತಿ ಕರೋತಿ ಹಿ ||

ಚಂಚಂ ಮಾಲಕ ಯುಕ್ತಾನಿ ಪೈಕ್ಕೃತ್ಯ ರಣಾನಿ ಚ |

ಸಂಪ್ರಪ್ತಾನಿ ಸಶೋಫಾನಿ ವಿದ್ಯಾತ್ರ ತಲ್ಲಿತ್ತಂ ಭಿಷಕ್ |

ರಾಜ್ಯಃ ಸಲೋಹಿತಾಯತ್ರ ನೀಲಾಃ ಪೀತಾಃ ಸಿತಾಸ್ಥಾ |

ವಿಜ್ಞೇಯಂ ರದಿತಂ ತಪ್ಯತ್ತೆ ಜ್ಯೇಯಮಲ್ಪ ಹಂಚತ್ತತ್ತ |

ಅಶೋಫ ಮಲ್ಪ ದುಪ್ಯತ್ತೆ ಶ್ವರ್ಕ ಪ್ರಕೃತಿಷ್ಣಿಷ್ಣಿ ದೇಹಿನ: |

ಪದಂ ಪದಾನಿ ವಾ ವಿದ್ಯಾದವಿನಂ ತಪ್ಯತ್ತೆತ್ತಕಾಃ | ಸು. ಕ.

ಅಧರ್ಣಃ—ಸರ್ವಿತ್ತ, ರದಿತ್ತ, ನಿವಿಷ ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಂಗಾಭಿಹತವೆಂದು ದಂಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸರ್ವದಂಶದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯಾಳ (ಗಾಯ) ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಲ್ಲಿಗಳಿಂದಾಗಿ. ಅಳವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಮಾಂಸದ ವರೀಗಿ ಹೋಗಿರುವಂಥ ರಕ್ತವು ಶೀರ್ಜಕಿನೆ ಹೊರಬರುವಂಥ ದಂಶವಾದ ಮೇಲೆ ತಿರುಗುವಂಥದ್ದು, ಗಾಯದ ಸುತ್ತಲು ಸಣ್ಣಿ ಸಣ್ಣಿ ಬಕ್ಕೆ ಏಳುವದು ಅಧವಾ ಅಂಕುರದಂತೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾಣುವದು ವಿಕಾರಗಳನ್ನುಂಟಿನಾಡುವದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವದು, ಶೋಧಣೆಯಂತಾಗುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಿರೆ ಅದಕ್ಕೆ ① ಸರ್ವಿತ್ತ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಂಶವು ಅಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ② ರದಿತವೆಂದರೆ ದಂಶ ಮಾಡಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೆರಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವದು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣಿಗಳು ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ, ಅರಿಸಿಣ ಮತ್ತು ಬಿಳೀ ಬಣ್ಣಿದವಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಲ್ಪವಿಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ③ ನಿವಿಷ ದಂಶ ಅಂದರೆ ದಂಶವು ಬೊವು ಇಲ್ಲಿದಿರುವದು, ರಕ್ತಸ್ತಾವವು ಅಲ್ಪವಾಗುವದು, ದುಷ್ಟ ರಕ್ತಸ್ತಾವ ವಾಗುವದು. ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಡೆಯನಂಥದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಇರುವಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಾಂಗಾಭಿಹತ್ತ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ವಾತದೋಷವು ಪ್ರಕೋಪಗೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಶೋಫ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವದ ಸ್ವರ್ಶವಾಗುವದರಿಂದ ಅಧವಾ ಮುಳ್ಳನಡುವದರಿಂದ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ—ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬೀರಿ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತುಂಡಾಹತ, ವ್ಯಾಲೀಧ, ವ್ಯಾಲುಪ್ತ, ದಂಪ್ಯಕ. ದಂಪ್ಯ ನಿವೀಡಿತ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಯತ್ತಲಾಲಾ ಪರಿಕ್ಕೇದ ಮಾತ್ರಂ ಗಾತ್ರೀ ಪ್ರದೃಷ್ಯತ್ತ |

ನತು ದಂಪ್ಯತ್ತಂ ದಶಂ ತತ್ತಂಡಾಹತ ಮಾದಿಶೀತ್ರ |

ಹರಂ ದಂಪ್ಯತ್ತಂ ದಂಪ್ಯತ್ತಂ ದೈವಾ ವ್ಯಾಲೀಧಾಲ್ಯಮ ಶೋಧಿತಂ |

ದಂಪ್ಯತ್ತಂ ದ ಸರಕ್ಕೆ ದೈವಾ ವ್ಯಾಲೀಧಾಲ್ಯಂ ಶೋಧಿತಂ |

ಮಾಂಸ ಚ್ಚೇರಾದೆ ವಿಷಿನ್ನು ರ್ವಾಹಿನೀ ದಂಪ್ಯತ್ತಂ |

ದಂಪ್ಯತ್ತಂ ಪದಾನಿ ಚತ್ವಾರಿ ತಪ್ಯದ್ವಷ್ಟ ನಿವೀಡಿತಂ ||

ನಿವಿಷಂ ದೈವಾ ಮತ್ತು ಮಂಡಿಷ್ಟಂ ವಷ್ಟಿಮಂ ವದೀತ್ರ |

ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಂದರೆ ತುಂಡಾಹತ. ಇದರಲ್ಲಿ ದಂಶಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷತವಾಗದಿ ಆ ಅವಯವವು ಲಾಲಾರಸದಿಂದ ಹಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧವಾ ಎರಡು ಹಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಿದ ಗುತ್ತು ಇದ್ದು ಅದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತಾವವು. ಅಗುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಲೀಧ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಹಲ್ಲಿಗಳ ಗುತ್ತು ಇದ್ದು ರಕ್ತವು ಬಂದಿದ್ದರೆ ವ್ಯಾಲುಪ್ತ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೂರನೇ ಪ್ರಕಾರ. ನಾಲ್ಕುನೇ ಕ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಲ್ಲಿಗಳ ಗುತ್ತು ಇದ್ದು ಈ ದಂಶವು ಮಾಂಸದ ವರೀಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸವನೆ ರಕ್ತಸ್ತಾವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದಂಪ್ಯಕಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಹಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ದಂಶವಾಗಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ದಂಪ್ಯನಿಸಿಡತ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಐದನೇ ಪ್ರಕಾರ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನವು ಎರಡು ಅಂದರೆ ತುಂಡಾಹತ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಲೀಧ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದೀರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನವು ಎರಡು ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಲುಪ್ತ, ದಂಪ್ಯಕ ಮತ್ತು ದಂಪ್ಯನಿಸಿಡತ ಇವು ಅಸಂಧ್ಯ ವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಶಂಕಾವಿಷ

ದುಗಾಂಧಕಾರೆ ವಿಧ್ಯಕೇನಚಿತ್ರ ದಂಪ್ಯತಂಕಯಾ |

ವಿನೋದ್ದೇಗೋ ಜ್ಞರಚ್ಯುದಿ ಮೂಚಾಘಾದಾಯೋಕ ಸಿ ವಾ ಭನೇತ್ರ |

ಗಾಂನಿವೋದ್ದೇಗೋ ಜ್ಞರಚ್ಯುದಿ ಮೂಚಾಘಾದಾಯೋವಾ ತಚ್ಚಂಕಾ ವಿಷಮುಚ್ಯತೆ | ಆ. ಹ್ಯಾ. ಉ. ೫೬

ಕಗ್ತತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿತೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗಿ ವಿವಿಧ ವೇಗಗಳಿಂತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜ್ಞರ, ಭದ್ರ, ಮೂಚಾಘಾದ್, ದಾಹ, ಗಾಳಿ, ಮೋಕ ಮತ್ತು ಅತಿಸಾರ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಂಕಾ ವಿಷ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಸರಿಷ ಮತ್ತು ನಿವಿಷ ದಂಶ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ತುಂಡತೆ ಸರಿಷೋದಂಶ: ಕಂಡೂತೋಫರುಜಾನ್ಯಿತ: |

ದಂಪ್ಯತ್ತಿಗ್ರಧಿತ: ರೆಂಚಿದ್ವಿಪರಿತಷ್ಟ ನಿವಿಷ: | ಆ. ಹ್ಯಾ. ಉ. ೫೬

ದಂಶವು ವಿವರ್ಯತ್ತಾವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಕಂಡೂ (ತುಂಡ) ಶೋಧ, ವೇದನೆ, ದಾಹ, ಗ್ರಂಥಿಯತ್ತಾವಾಗುವದು. ನಿವಿಷ ದಂಶವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದರ ವಿವರಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಸರ್ವದಂಶ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ದರ್ವೀಕರ ವಿವ ಲಕ್ಷಣಗಳು:—ತ್ವಕ್, ನಬಿ, ನಯನ, ದಕ್ಷನ, ವದನ, ಮಾತ್ರ, ಪುರಿಣ ದಂಶತ್ವಷ್ಟತ್ತಂ | ರೌಕ್ಷ್ಯಂ ಶಿರಸೋಗೋರನಂ, ಸಂಧಿವೇದನಾ, ಕಟ್ಟಿಪ್ರಷ್ಟಗ್ರೀವಾ ದೌರ್ಬಲ್ಯಂ, ಜ್ಞಂಭಣಂ, ವೇವಧು, ಸ್ವರಾವಸ್ತಾದೋ ಘಂಘುರ ರಕೋ ಜಡತಾ ಶಂಖೋದಾರ: | ಕಾಸಶ್ವಾಸಾ, ಹಿಕ್ಕಾ ವಾಯೋರೋಧ್ವಂಗಮನಂ |

ಶೂಲೋದ್ವೇಷಣಂ ತ್ಯಾಗಾ ಲಾಲಾಸ್ತಾವಶ್ಚ | ಶೇನಾಗಮನಂ | ಸ್ತೋತ್ರೀಯವರ್ಣೋ
ಧೀಂತಾಸ್ತಾತ್ಮವಾತನೇದನಾಭವಂತಿ |

ಅರ್ಥ:— ದರ್ಶಿಕರ (ಹೆಡಿಯಳ್ಳಿ) ಸರ್ವಗಳ ದಂತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ
ಲಕ್ಷಣಗಳು:— ತ್ಯಾಗ, ನಬಿ, ನೇತ್ರ, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಮುಖ, ಮೂರ್ತಿ, ಪರಿಣ, ದಂತದಸ್ಥಾನ ಇವೆಲ್ಲವು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವಾಗುತ್ತದೆ. ರೂಕ್ಷತ್ವ, ತಲೆಭಾರವಾಗುವದು, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೆ, ಬೊಂಕೆ, ಸ್ವರ್ವ, ಕುತ್ತಿಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಕಳಕೆ, ನಡುಗುವದು, ವಾತನಾಡುವಾಗ ಗಟ್ಟಿಸಿ ಮಾತನಾಡಲು ಬಾರದೆ ಇರುವದು, ಕಂತದಲ್ಲಿ ಘರಫರ ಶಬ್ದವಾಗುವದು, ಶಬ್ದೋಚಾರಕ್ಕೆ ನಾಲಿಗೆ ಜಡವಾಗುವದು, ಉದಾರಗಳು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಹಿಕ್ಕು, ವಾತದ ಗತಿ ಉಧ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೂಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತ್ಯಾಗಾ, ಲಾಲಾಸ್ತಾವ, ಮುಖದಿಂದ ಬುರುಗು ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋತ್ರಸ್ತುಗಳ ಅವರೋಧ ಹಾಗೂ ವಾತದೋಷದ ವೇದನೆಗಳಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ನಬಿ, ನರುನ, ವದನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಬರುವಂಥ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವು ವಾತದೋಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ದರ್ಶಿಕರ ಸರ್ವಗಳ ವಿವಿಧ ಕಟುರಸದಿದ್ದ ವಾತದೋಷದ ಪ್ರಕೋಪ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ಹಾಗೂ ಬಲಗಡಿಯ ಕೆಳಗಿನ ದವಡಿಯು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿದ್ದು ಈ ದವಡಿಯಿಂದ ದಂತ ಮಾಡಿದರೆ ಇದೇ ಬಣ್ಣದ ದಂತವಾಗುತ್ತದೆಂತೂ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ‘ಸವಣ ಸ್ತುತಿತಾದಂತಾ’ ಎಂತ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸರ್ವಗಳು ಕಚ್ಚುವಾಗ ಬಲಗಡಿಯ ಕೆಳಗಿನ ದವಡಿ ಹಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚುತ್ತವೆಂದು ಆನ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯಾವಾಯವಿಲ್ಲ.

ದರ್ಶಿಕರ ವಿಷ ವೇಗಗಳು:—

ಪ್ರಥಮೆ ವೇಗ ವಿಷಂ ಶೋಣಿತಂ ದೂಷಯತಿ, ತತ್ತ್ವದುಷ್ಯಂ ಕೃಷ್ಣ ತಾಮಸವೈತಿ,
ತೇನಿಕಾಣ್ಯಂ ಸಿಸಿಲಿಕಾ ಪರಿಸರಣಮಿವ ಚಾಂಗೆ ಭವತಿ | ದ್ವಿತೀಯೆ ಮಾಂಸಂ
ದೂಷಯತಿ, ತೇನಾತ್ಯಧಂ ಕೃಷ್ಣತಾ ಶೋಣಿತಾಗ್ರಂಥಯಶ್ವಾಂಗೆ ಭವಂತಿ |
ತೃತೀಯೆ ವೇದೋದೂಷಯತಿ, ತೇನದಂಶಕ್ಲೀಂದ: ಶಿರೋಗೌರವಂ, ಸ್ವೇದಧ್ವಷ್ಯ
ವರೋಧಶ್ಚಕ್ಷುಗ್ರಹಣಂಜ | ಚತುರ್ಥೇ ಕೋಷ್ಟವನುವುವಿಶ್ಚ ಕಥ ಪ್ರಥಾನಾಸ್ತ
ದೋಷಾನಾ ದೂಷಯತಿ, ತೇನ ತಂದ್ರಾ ಪುಸೇಕಸಂಧಿವಿಶ್ಚೇಷಾ ಭವಂತಿ | ಹಂಚನೆಂ
ಸ್ಥಿರಷ್ಯಾಸುವಿಶತಿ, ಪ್ರಾಣಮನ್ಯಾಂಚ ದೂಷಯತಿ, ತೇನ ಪರಬ್ರಹ್ಮದೋಷಿಕಷ್ಮ
ದಾಹಾತ್ಮ ಭವಂತಿ | ಷವ್ಯೇಮಜ್ಞಾನನನುವುವಿಶತಿ ಗ್ರಹಣೀಂ ಚಾತ್ಯಧಂ ದೂಷಯತಿ,
ತೇನ ಗಾತ್ರಾಣಾಂ ಗೌರವಮತೀಸಾರೋಹ್ಯತ್ವಾಂಡಾ ಮೂರಾಚ್ಯಾಂಚ ಭವಂತಿ | ಸಪ್ತಮೇ
ಶುಕ್ರಮನುಪವಿಶತಿ ವ್ಯಾನಂ ಚಾತ್ಯಧಂ ಕೋಷಯತಿ ಕಂಫಂಚ ಶಾಕ್ಷ್ಯಸ್ತೋತ್ರೋಷ್ಯ:
ಪ್ರಚ್ಯಾವಯತಿ ತೇನ ಶ್ಲೇಷ್ಮವರ್ತಿಪರ್ವಾದುಭಾವ: ಕಟ್ಟಿಪ್ರಷ್ಟಭಂಗ: ಸರ್ವಚೈವಾ
ವಿಷಾಕ್ಷಾ ಲಾಲಾಸ್ತೇದರೋರತಿಪ್ರಸ್ತುತಿರುಚ್ಛಾವ ಸರೋಧಶ್ಚ ಭವತಿ | (ಸ. ಕ. ೪)

ಆರ್ಥ:— ಮೊದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರಕ್ತಧಾತುವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ.
ದುಷ್ಪವಾದ ರಕ್ತವು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಕರೀರವು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ
ದ್ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಇರುವೆ ಮುಂತಾದ ಕೇಟಿಕ (ಕ್ರೈಟಿಕ್) ಗಳು ಹರಿದಾದಿದಂತೆ
ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸ ಧಾತುವು ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ.
ಇದರಿಂದ ಕರೀರದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಿ
ಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮೇದಧಾತುವು ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ
ದಂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಸಿತನ ಬರುತ್ತದೆ. ತಲೆ ಭಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋದಾವರೋಧ,
ದೃಷ್ಟಿ ಅವರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕೋಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದ
ರಿಂದ ಕಥ ಪ್ರಥಾನ ದೋಷಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಂದ್ರಾ, ಸ್ವಸೇಕ
(ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರುವದು) ಸಂಧಿ ಶೈಧಿಲ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ
ಅಷ್ಟಿ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಆಗ್ನಿಯನ್ನು ದೂಷಿ
ಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಬೆರಳು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೆ, ಹಿಕ್ಕು, ದಾಹಗಳಂಟಾಗುತ್ತವೆ.
ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಜ್ಞಾ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗ್ರಹಣೇ ಈ ಅವಯವ
ವನ್ನು ವಿಕೃತ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಜಡತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ. ಅತಿಸಾರ
ಲಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಯದಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂಳ್ಣ ಬರುತ್ತದೆ.
ಏಣನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವಾತ ಪ್ರಕೋಪ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಕ್ಷೇಸ್ತೋತ್ರಸ್ವಗಳಿಂದ ಕಥದ ಸರ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಿ (ಸೋಂಟ)
ಪ್ರಷ್ಟ ಮುರಿದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾಯಂಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.
ಲಾಲಾಸ್ತಾವ ಮತ್ತು ಸ್ವೇದ ಇವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ವಾಸಾವರೋಧ
ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ಸರ್ವದಂಶದ ನಂತರ ಆದೇ ಕ್ಷೇಣ ಸರ್ವವಿಷವು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ
ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಕೆಲ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲ ಮಾರ್ಯಾ
ದೇಯಂದರೆ ೧೦೧ ಮಾತ್ರಾಗಳ ವರೀಗೆ ಅಂದರೆ ೧೦೧ ಅಂಶಿಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವಷ್ಟು
ಕಾಲಮಾರ್ಯಾದೆ ಆಂತರ ಹೇಳಬಹುದು. ೧ ಮಾತ್ರಾ ಅಂದರೆ ೧ ಅಂಶ ಎಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅರ್ಥವಾ ಮಾತ್ರಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಆರ್ಥ ಆಂದರೆ

ಯಾವಕ್ಕೆಯೇರೆತಿ ಹಸ್ತಾಗ್ರಂ ದಷ್ಟೀಣಂ ಜಾನು ಮಂಡಲಂ |

ನಿಮೇಷೋನ್ಮೈಷಾಕಾಲೀನ ಸಮಂ ಮಾತ್ರಾ ತು ಸಾಸ್ತಾ ||

ಬಲಗ್ರೀ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಬಲಗಡಿಯ ಮೊಳಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಹಾಕಲು
ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾ ಕಣ್ಣಿ ರೆಪ್ಪಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ತಗೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವ
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರಾ ಈ ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಸೂರು ಮಾತ್ರೀಗಳ ವರೀಗೆ ಆ ದಂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ನೀಂತು
ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ವಾತ್ಪರ್ಯತಂ ವಿಷಂ ಸ್ಥಿತಾಪ ದಂಶಿ ದಪ್ಯಃ್ಯ ದೇಹಿನಃ ।
ದೇಹಂ ಪ್ರಕ್ರಮತೆ ಧಾತ್ವಾನಾ ರುಧಿರಾದೀನಾ ಪ್ರದೂಷಯನಾ ॥

ಈ ಪ್ರಕಾರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ವೇಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಧಾತುವಿನ ಕಲೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಧಾತುವಿನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೇಗಾಂತರ ಅನ್ನು ತ್ವರಿಸಿ. ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಸಿಗುವ ಗತಿಯು ವಾತದೋಷದಿಂದಲೇ ಸಿಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಶೃತಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವೇಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಯೇನಾಂತರೇಣತ್ತಾ ಕಲಾಂ ಕಾಲಕಲ್ಪಂ ಭಿನ್ನತ್ವಿಹಿ

ಸವಿರಣೆನೋಷ್ಯವಾನಂ ತತ್ತು ವೇಗಾಂತರಂ ಸ್ತ್ಯಃ ತಂ ॥

ವಿಷವು ಪ್ರತಿಯೋಂದು ಧಾತುಗಳ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ವೇಗ ಅನ್ನು ತ್ವರಿಸಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಇ ವೇಗಗಳು ನಿಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ

ಧಾತ್ವಂತರೇಮುಯಾ: ಸಕ್ತಿಕೆಲಾ: ಸವರಿಕೇರ್ಣಿತಾ: ।

ತಾಸ್ಯೇಕ್ಕಿಕಾವಾತಿಕ್ರಮ್ಯವೇಗಂ ಕುರುತಿವಿಷಂ ।

ರಕ್ತಧರಾಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಮೊದಲನೇ ವೇಗ, ಮಾಂಕಧರಾ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗ, ಹೇದಧರಾಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗ, ಶ್ಲೋಷ್ಯಧರಾ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗ, ಪುರಿಷಧರಾ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗ, ಸಿತ್ತಧರಂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗ, ಶುಕ್ರಧರಾ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇ ಸೇ ವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಿಷಧರಾಕಲೆ ಅಂದರೆ ಅಂಧರಾಕಲೂ ಎಂದೂ ಸಿತ್ತಧರಾ ಕಲಾ ಅಂದರೆ ಮಜ್ಞಧರಾ ಕಲೂ ಎಂತಲೂ ಹೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟವಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಸು. ಕ. ೪೦ ಟೀಕಾ) ಆದ್ದರಿಂದ ದಂಶದ ಇ ವೇಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದರೆ ಆಯಾ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಂಡ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಮಂಡಲ ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ತ್ವಗಾದಿನಾಂ ಪೀತತ್ವರಂ ಶೀತಾಭಿಲಾಷ: ವರಿಧೂಷನಂ | ದಾಹಕ್ತ್ವಂ ಮಾದೋನುಚ್ಛಾಜ್ಞರ: ಶೋಣಿತಾಗಮನಂ ಅಧೋಽಧ್ವರಂಜ | ಮಾಂಶಾನಾಮು ವಶಾತನಂ | ಶ್ಯಯಧೂರ್ಣಂತಕೊಧಃ: ಪೀತರೂಷದರ್ಶನಮಾಂಕೋನಸ್ತಾ ಸ್ತಾಶ್ಯ ಪಿತ್ರವೇದನಾ ಭವಂತಿ |

ಅಧರಃ:— ತ್ವಜಿ, ಸೇತ, ಸಖಿ, ದಕ್ಷನ, ವದನ, ಮೂತ್ರ, ಪುರಿಷ ಮತ್ತು ದಂಶಸ್ಥಾನಗಳು ಹಳದಿ (ಅರಸಿಣ) ಬಣಿದವಾಗುತ್ತವೆ. ತಂಪು ದ್ರವ್ಯಗಳ ಆವೇಕ್ಯಯ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸವಾರಂಗದಾಹ ಆಗುತ್ತದೆ. ತ್ವಷ್ಟಾ, ಮದ, ಮೂಚ್ಛಾ, ಜ್ವರ, ಉಧ್ವರ ಮತ್ತು ಅಧೋಮಾಗಾದಿಂದ ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಶವು ಕಳಚಿ

ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ದಂಶದಸ್ಥಾನವು ಕೊಳಿಯತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿದವು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬೇಗನೆ ಕೊನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಿತ್ತದ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ:— ನಖ, ನಯನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವರ್ಣವು ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿದ್ದಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಂಡಲ ಸರ್ವದ ವಿಷವು ಆನ್ನರಸ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಿರ್ಯಂದ್ವಾ ಇರುವದರಿಂದ ಅದು ಸಿತ್ತಪ್ರಕೋರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನುಂಟಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಈ ವೇದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವದ ಎಡಗಡಿಯ ಕೆಳಗಿನ ದವಡೆಯ ಹಲ್ಲು ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿದ್ದಿರುತ್ತದೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದೆ. ಮಂಡಲ ಸರ್ವಗಳ ದೊಂದ ಸ್ಥಾನವು ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿದ್ದಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿನ ಉದ್ದೀಕಿದ ಮೇಲಿಂದ ಈ ಸರ್ವಗಳು ತವ್ಯ ಎಡಗಡಿಯ ಕೆಳಗಿನ ದವಡೆಯ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ದಂಶ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಮಂಡಲ ಸರ್ವದ ಏಳು ವೇಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಮಂಡಲಾಂ ಪ್ರಧನೆ ವೇಗ ವಿಷಂ ಶೋಣಿತಂ ದೂಷಯಾತಿ, ತತ್ತ ಪ್ರದುಷ್ಯಂ ಪೀತತಾಮುಪ್ಯತಿ, ತತ್ತವರಿದಾಹ: ಪೀತಾವಭಾಸತಾ ಚಾಂಗಾನಾಂ ಭವತಿ; ದ್ವಿತೀಯೇ ಮಾಂಸಂ ದೂಷಯಾತಿ ತೇನಾತ್ಯಧ್ರಂ ಪೀತತಾ ಸರಿದಾಹೋ ದಂಶಿ ಶ್ವಯಧೃಷ್ಟಭವತಿ | ತ್ಯತಿಯೇ ಮೇದೋ ದೂಷಯಾತಿ ತೇನ ಪೂರ್ವವಚ್ಚುಗ್ರಹಣಂ ತ್ವಷ್ಣಾ ದಂಶಕ್ಕೆಂದಿಂದಿಂದಿಂದ | ಚತುರ್ಥಿ ಕೊಣ್ಣುಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯಾಜ್ಞರಮಾವಾದಯಾತಿ | ಪಂಚಮೆ ಪರಿದಾಹಂ ಸರ್ವಗಾತ್ರೀಷು ಕರೋತಿ | ಪಷ್ಟಸ್ವತಮಂಬೋಃ ಪೂರ್ವವತ್ |

ಅಧರಃ:— ಮಂಡಲ ಸರ್ವದ ದಂಶದ ಮೊದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ದುಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿ ಬರುತ್ತದೆ. ದಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅರಿಸಿಣ ಬಣಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಏರದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪೀತತಾ ಮತ್ತು ದಾಹ ಹೆಚ್ಚಿಗುತ್ತದೆ. ದಂಶದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೋಧಬರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮೇದೋ ಧಾತು ದೂಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚಿಗುತ್ತದೆ. ದ್ವಷ್ಟಿಃ ಇ ಅವರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಡಿಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ದಂಶದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿತನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವೇದ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಕೊಣ್ಣುದಲ್ಲಿಯ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಜ್ವರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಶರೀರದ ದಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಇ ನೇ ಮತ್ತು ಇ ನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ದೇವೀಕರ ಸರ್ವದ ವಿಷದುತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ:— ಮಂಡಲ ವಿಷವು ಪಿತ್ರಕರೆರುವದರಿಂದ ಮೇದೋ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ವಿಷದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ನೇದದ ವಿಷನವು ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ

ನಡೆಯುವದರಿಂದ ಸ್ವೀದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕುನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮಧರಾ ಕಲಾ ವಿಕ್ರತವಾಗುವದರಿಂದ ಆವಾಕಯವು ದುಷ್ಪವಾಗಿ ರಸಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ದೊಂಡಣಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದವೀಕರ ಸರ್ವದ ವಿಷವೇಗದಾತೆ ಧಾತುಗಳು ವಿಕ್ರತವಾಗುವದರಿಂದ ಆಯಾ ಧಾತುಗಳು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ರಾಜಿವೇಮಂತ ಸರ್ವದ ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಶುಕ್ತತ್ವಂ ತ್ವಗಾದಿನಾಂ ಶೀತಜ್ಞರೋ ರೋಮಹರ್ವಸ್ತಭತ್ವಂ ಗಾತ್ರಾಣಾ ಮಾದಂಶೀಽಫು: ಸಾಂದ್ರಕಫ ಪ್ರಸೀಕಷ್ಠಾದಿ: ಅಷ್ಟೋಽಃ ಕಂಡೂ: ಕಂರಿಸ್ತಯಧು: ಘಾಫುರಕ: ಉಚ್ಛಾಷಿರೋಽಃ ತಮಃ: ಪ್ರವೇಶಾಃ ತಾಸ್ತಾಷ್ಟ ಕಫವೇದನಾ: ಭವಂತಿ

ಆಧಃ— ತ್ವಚಿ, ನಖಿ, ನಯನ, ವದನ, ಮಲ, ಮೂತ್ರ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಬಿಳೀ ಬಣಿದ್ದ ಗುತ್ತವೆ. ಚೆಳಿಜ್ಞರ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೈಮೇಲಿ ರೋಮಾಂಚಗಳೀಳುತ್ತವೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳು ಸ್ವಭಾಗುತ್ತವೆ. ಸೀಟಿಯುತ್ತವೆ. ದಂಶಸ್ತಾನದಿಂದ ಶೋಫ (ಬಾವು) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಫ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಆದೇ ಕಫವು ಹೊರಬಿಳುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿಮಾಗುತ್ತದೆ. ಆದು ಕಫಜವಾಂತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಾಗಳಿಗೆ ತುರಿಕ (ಕಂಡು) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಡದಲ್ಲಿ ಶೋಽಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉರಸ್ಸಾನ ದಲ್ಲಿ ಘರಫರ ಧ್ವನಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ವತವು ಕರ್ಬಾಗುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಿ ಹಾಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕಫದ ವೇದನೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ರಾಜಿಮಾನ್ ಸರ್ವದ ವಿಷವೇಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಪ್ರಥಮೆ ವೇಗಿ ವಿಷಂ ಶೋಣಿತಂ ದೊಷಯತಿ, ತತ್ತದವ್ಯಂ ಪಾಂಡುತಾಮು ಸ್ವತಿ, ತೇನರೋಮಹರ್ವ: ಶುಕ್ಲಾವಭಾಷಾಷ್ಟ ಪುರಷೋಭವತಿ | ದ್ವಿತೀಯೇ ಮಾಂಸಂ ದೂಪಯತಿ, ತೇನ ಪಾಂಡುತಾತ್ಮಧ್ಯಂ ಜಾಡ್ಯಂ ಶಿರಃಶೋಷ್ಣಭವತಿ | ತೃತೀಯೇ ಮೇದೋ ದೂಪಯತಿ, ತೇನ ಜಹ್ನುರ್ಗ್ರಹಣಂ, ದಂತಕ್ಷೇದಿ: ಸ್ವೇದೋ, ಘ್ರಾಣಾಷ್ಟಿ ಸ್ತುವಷ್ಟಿ ಭವತಿ | ಚತುರ್ಥಿ ಕೊಣ್ಣುಮನು ಪ್ರವಿಕ್ಷೆ ಮನಸ್ಸೆಸ್ತಂಭಂ ಶಿರೋಗೋರವಂ ಚಾವಂದರುತಿ | ಪಂಚಮೆ ನಾಸ್ಕಂಗಂ ಶೀತಜ್ಞರಂ ಚಕರೀಽತಿ | ವಷ್ಟ ಸಸ್ತಮಯೋಃ: ಪೂರ್ವವದಿತಿ | ಸು. ಕ. ಆ. ಖ

ಆಧಃ— ಪ್ರಥಮ (ವೊದಲನೇ) ವೇಗದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ರಕ್ತವನ್ನು ದೂಸಿಸುತ್ತದೆ. ದೂಸಿತವಾಗಿರುವ ರಕ್ತದಿಂದ ಪಾಂಡುತಾ (ಬಿಳಿಭಾಯಿ) ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ ರಿಂದ ಮೈಮೇಲಿ ರೋಮಾಂಚ ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬಿಳೀಬಣಿದೇ ಕಾಣಲುತ್ತದೆ. ಆಧವಾ ಆ ಮನುಷ್ಯನ ನಖಿ, ನಯನ, ವದನ, ತ್ವರ್ತ ಮುಂತಾದವು ಗಳು ಬಿಳೀ ಬಣಿದವು ಕಾಣಲುತ್ತವೆ. ಏರಡನೇ ವೇಗವು ಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಸೇ ದ್ರಿಕ್ಷೇಣು

ತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬಿಳೀ ಭಾಯಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಜಡತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ. (ಶರೀರವು ಭಾರ ಅನಿಸುತ್ತದೆ.) ಶಿರೋ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮೇದಧಾತು ಮಾಸಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ದ್ವಿಸ್ತು ಅವರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲ್ಲಾಗಳು ಹಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ. (ಹಲ್ಲಾಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರು ಆಡುತ್ತದೆ.) ಸ್ವೀದ (ಬಿರು) ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನಿಂದ, ಕಣ್ಣಾಗಳಿಂದ ಸಾರುವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕುನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕೋಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಷವು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೆಸ್ತಂಭ, (ಕುತ್ತಿಗೆಯು ಶೆಟ್ಟಿದು ಆಗಲಾಡಿಕಳಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವದು) ತಲೆ ಭಾರ ಇವುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಿದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಡ್ಯಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (ವಾರ್ಕಿಂಗ್) ಚೆಳಿಜ್ಞರ ಬರುತ್ತವೆ. ಆರನೇ ಮತ್ತು ಏಳನೇ ವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪೂರ್ವವಲ್ಲಾ ಅಂದರೆ ದವಿಕರ ಸರ್ವದಂತಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ರಾಜಿಮಾನ್. ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದರ ತ್ವಗಾದಿಗಳಿಂದೂ ಸ್ವೀತ ಬಣಿದ್ದ ಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಸರ್ವವು ತನ್ನ ಎಡಗಡಿಯ ಕೆಳಗಿನ ಹಲ್ಲಾಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವೊದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುತಾ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅಂದರೆ ಈ ವಿಷವು ಕಫಕಾರಕ ಇರುವದರಿಂದ ರಕ್ತವು ಸಾಂದ್ರ ಮತ್ತು ಪಿಳಿಲ ಇರುವದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಇನೇ ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತವೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇದವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮೇದಧಾತು ವಿಕ್ರತವಾಗುವದರಿಂದ ಸ್ವೀದ ಹೆಚ್ಚಾಗುವದು. ದಂತ, ಆಷ್ಟ, ನಾಸಾ ಇವುಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರಾವಕಾಷ್ಟರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆಳಿಜ್ಞರವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಚರಿಕ ಸಂಂಖಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ದವೀಕರಕ್ಕಶೋಽಂಧಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಂತಷ್ವಾಪದೋಸಿತಃ: |

ನಿರುಧರಕ ಕೂಮಾಭೋಽತವಾಷಾಧಿಕರೋ ಮತಃ: ||

ಪ್ರಧಾಸಿತಃ: ಸಶೋಽಧ್ವ ದಂಶೋಽಂ ಮಂಡಲಭಿಃಕೃತಃ: |

ಪೀತಾಭಃ ಸೀತರಕ್ತಿ ಸರ್ವಪಿತ್ತ ವಿಕಾರಕ್ತರಾ ||

ಕೃಶೋರಾಜಿಮಾನಾದಂತಃ: ಸಿಂಧಿಲಃ ಸ್ತಿರಶೋಷ್ಯತ್ರೈ ||

ಸ್ವಿಧಃಪಾಂದುತ್ತ ಸಾಂದೂಸ್ತೂಕಾ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾಷಾಧಿ ಸಮೀರಣಃ: ||

ದವೀಕರ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಘಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಪ್ರಣ) ಆ ವ್ಯಣವು ಕೆಪ್ಪು ಬಣಿದ್ದಾಗಿದ್ದ ಆನೆಯ ದುಷ್ಪದಂತಿ ಕಾಣಲುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತುವಾಗದಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ವ್ಯಣವು ಆನೆಯ ದುಷ್ಪದಂತಿ ಕಾಣಲುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾತೋರ್ಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಂಡಲ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವಂಧ ಬಾಪು ಬರು ತ್ತದೆ. ಇದು ಏರಿಸಿ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಿತ್ತದೊಷದ ವಿಕಾರಗಳಂಬಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜೀಮಾನ್ ಸರ್ವಗಳು ಕಚ್ಚಿದ ದಂತವು ಅಂಬಿನಂತಿರುವ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ ಶೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸ್ವಿಧಾ, ಬಿಳೆ ಬಣ್ಣದ್ವಾರಾ ದಟ್ಟವಾದ ರಕ್ತದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಕಫ ಹೋಗವನ್ನು ಒಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವದಂತದ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಹಿಧಾಶ್ಯಾಸ್ಯೇನೋವಮಿ: ಕಾಸೋ ದಪ್ಪಮಾತ್ಸ್ಯ ದೇಹಿನಃ ।
ಜಾಯಂತಿ ಯುಗವಂತ್ಯಾಸ್ಯ ಸರ್ವಚ್ಯಾಲೀ ನಜೀವತಿ ॥
ಫೇನಂ ಪನುತಿ ನಿ: ಸಂಜ್ಞಃ: ಶಾಖಾವ ಪಾದಕರಾನನಃ ।
ನಾಸಾವಸಾದೋ ಭಂಗೋಽಂಗೆ ವಿಕ್ಷೇದ ಶಾಖಂಧಿತಾ ॥
ವಿಷಪೀತಸ್ಯದಪ್ಪಸ್ಯ ದಿಗ್ರೇನಾಭಿಹತಷ್ಣಿಚ ।
ಭವಂತ್ಯೈತಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಸಂಪತ್ತಾಸ್ತೇ ಜೀವಿತಕ್ಷಯಿ ॥
ನ ನಸ್ಯೈತ್ಯೈತನಾ ತೀಕ್ಷೇಣಃ: ನ ಹೈತಾತ್ರೋ ಪ್ರತಜಾಗಮಃ ।
ದಂಡಾಹತಸ್ಯ ನೋ ರಾಜೀ ಪ್ರಯಾತಸ್ಯ ಯವಾಂತಿಕವ್ಯಾ ॥

ಅಧರ:— ಬಿಕ್ಕು, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ ಮತ್ತು ಹೃಜಣ್ಣಲ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ದಂತ ವಾದೋಡನೆ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಆ ಮನಸ್ಯನು ಬದಕುವದಿಲ್ಲ. ಬರುಗಿನಂತಿ ವಾಂತಿಯಾಗುವದು, ಸಂಜ್ಞೀ ನಷ್ಟವಾಗುವದು, ಕ್ರಿಕಾಲು ಮುಖಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಬರುವದು, ಮೂಗು ಒಳನೇರುವದು ಅಧವಾ ಮೂಗು ವಕ್ರವಾಗುವದು, ಶರೀರವು ಕ್ಷೇದರಹಿತವಾಗುವದು ಮತ್ತು ಸಂಧಿಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುವದು, ಗಳು ವಿವ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ, ಸರ್ವದಂತದಿಂದ ಅಧವಾ ವಿಷನನ್ನು ಲೇಪಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಣಾರ್ಯಾತ್ಮೀಯ ತೀಳಯಚೇಕು. ತೀಕ್ಷೇಣಾ ನಷ್ಟದಿಂದ ಎಚ್ಚುರಿದ ಮೇಲೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ಪುಣಿದಿಂದ ರಕ್ತಬಾರದಿದ್ದರೆ, ದೊಣಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಮೈಲೆ ಬುರಿದಿದ್ದರೆ, ಆ ಮನಸ್ಯನು ಯವನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಹತ್ತಿದ್ದಾ ನೆಂದು ತೀಳಯಚೇಕು.

ಕೆಲವು ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಶ್ರೂನ ಚಿತಿ ಬ್ರೀತ್ಯಾದೌ ಪಂಚಮೀ ಪಕ್ಷ ಸಂಧಿಷು ।
ಅಪ್ಯಾನಿನವನಿಂ ಸಂಧ್ಯಾ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ದಿನೇಷು ಜ ॥
ಯಾವಾಗ್ನಾಗ್ನಿಯ ಮಘಾತ್ಲೀಷಾ ವಿಶಾಖಾಪೂರ್ವಸ್ನೇಷುತ್ತೀ ।
ಸ್ನೇಹುತ್ತಾಬ್ಯೇ ಮುಹೂರ್ತಚ ದಷ್ಟಂ ಮಂಗಳ ಜ ತ್ಯಜೀತ್ ॥
ದಷ್ಟಮಾತ್ರಃ ಸಿತಸ್ಯಾಕ್ಷಃ: ಶೀಯುಮಾಣ ಶೀರೋರೂಪಃ ।
ಸ್ತುಭಜವಾಪ್ ಮುಹೂರ್ಚ್ಚ್ರಣ್ ಶೀರೋಚಾಪಣ್ ನ ಜೀವತಿ ॥

ಅಧರ:— ಶ್ರೂನ, ಯಜ್ಞಾಲೆ, ಆರಳಿಕಟ್ಟಿ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಪಂಚಮೀ, ಅಪ್ಯಾನಿ, ನವನಿಂ ಹಾಗೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣಿನೆ ಇವುಗಳ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಭರಣೀ, ಕೃತೀಕಾ, ಮಘಾ, ಆಶ್ಲೀಷಾ, ವಿಶಾಖಾ, ಪೂನಾರ್. ಮೂಲಾ ಈ ನಷ್ಟತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ, ಸ್ನೇಹುತ್ತ ಮುಹೂರ್ತಚದಲ್ಲಿ, ಮಂಗಳ ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ದಂತಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯ ವಿರುತ್ತದೆ. ದಂತವಾದಸ್ಯಾಣವೇ ಮುಖ ಮತ್ತು ನೇತ್ರಗಳು ಬಿಳೆ ಬಣ್ಣದವಾಗುತ್ತವೆ. ತಲೀಯ ಮೇಲಿನ ಕೊದಲುಗಳು ಉದರುತ್ತವೆ. ನಾಲಿಗೆಯು ಸ್ತುಭಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮೂರ್ಚ್ಚಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಛಾವಿನಿಂದ ತಣ್ಣಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವಿಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ— ದಂತವಾದೋಡನೆ ಹಿಧಾ, ಕಾಸ, ವಾಂತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿ ಮತ್ತು ಉದಾನವಾಯಿಗಳ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಚೇಕು. ಇವೆರಡೂ ವಾಯಿಗಳು ವಿಕ್ರಿಕಿ ಗೊಳಿಂದ ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಅಷಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಹೃಜಣ್ಣಲ ಈ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಉದಾನವಾತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾರ್ಥಿತದ ವಿಕ್ರಿಯಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲಿಂದ ವಿಷವು ಮಂಗಳಸಾಂಧಿಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಚೇಕು. ಹಾಗೂ ಮಂಗಳತ ದೋಷಗಳಿರುವದರಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬುರುಗು ಯುಕ್ತ ವಾಂತಿಯಾಗುವದು, ಕ್ರಿಕಾಲುಗಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ವಾಗುವದು, ಮೂಗು ಕೆಳಗೆ ಕೂಡಾವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವಿಷದಿಂದ ವಾತಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ವಾತದ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಅಸ್ಥಿಧಾತುವು ವಿಕ್ರಿತವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವವನೆಂಜು ತಿಳಿಯಚೇಕು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿವದರಿಂದ ಅಂಗಭಂಗ ಈ ಲಕ್ಷಣವು, ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ತೂನ, ಆರಳಿಕಟ್ಟಿ ಇಂಥ ಸ್ಥಾನಗಳು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವಿಕ್ರಿತಗೊಳಿ ರುವದರಿಂದ ಇಂಥ ವಿಕ್ರಿತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷವು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅರಳೆಕಟ್ಟಿ, ಇದು ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಂದು ನ್ಯಾವಹಾರಚಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ವಾಗಿನ ಸಿಕೆ ದೋಷಗಳ ಪರಿಹಾರ ಹಾಗೂ ಭೂತಾದಿಗಳಿಂದುಂಟಾದ ದೋಷಗಳ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಳೆಕಟ್ಟೆದ ಪೂಜೆಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇನೆಲ್ಲ ದೋಷಗಳಿಂದ ಆಸ್ಥಾನವು ವಿಕೃತವಾಗಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನ, ದೇವತೆಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಇಂಥ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ವಿಷವು ಮಂದ ವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಈ ನೊಡಲು ಹೇಳಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಅರಳೆಕಟ್ಟಿಯ ಪ್ರದೇಶಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಂಶವಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳವಲ್ಲವೆಂದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಂಚಿನು, ಆನ್ಯಮಿ, ನವಮೀ ಮುಂತಾದ ತಿಧಿಗಳು, ಮಘಾ, ಆಶ್ಲೇಷಾ ಮುಂತಾದ ನ್ಯಾತ್ರಗಳು ಜ್ಯೋತಿ: ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವಿಷನ್ಯಾತ್ರಗಳೇ ಇರುವದರಿಂದ ವಿಷದ ವೇಗವು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಗಳು ಖಳೀ ಬಣ್ಣದವಾಗುವದು, ತಲೆಕಾದಲುಗಳು ಉದರುವದು, ಮೂಳಚಾರ್ಣ, ಶೀತಶಪ್ತಿನ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣವಾತದ ವಿಕೃತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ವೃಧ್ಧ ವಾಗ್ಭಟದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿನಾದ್ದಾರೆ.

ನೇವಧುನೇದನಾಸ್ತಿವಾಗ್ರಿವಾಭಂಗೋರ ಹೀರಕ್ತತಾ।
ಮೂಳಚಾರ್ಣಗಲಗ್ರಹಷ್ಠದಿ ಪ್ರೇತರಾಜಸ್ಯೇಂಕರಾ: ||

ಜಾಂಬವ ಪ್ರತಿವೋದಂಶ: ಕೂರುಂಪ್ಯಂಸ್ಯಂ ವದುನ್ನತಃ |

ರಕ್ತಂಖಿಂಭ್ಯಃ ಸಮಸ್ತೇಭ್ಯೋವರ್ತತಿ ನತು ದಂಶತಃ ||

ರೋಮಹನೋರಂಸಿತಿರ್ಬಿ: ಶ್ರಯಧುಲೋಹಿತೋಸಿತಃ |

ಹೃಷ್ಣ ನೇಹನತಾ ವಕ್ರ ವಕ್ರತ್ವಂ ಯಸ್ಯ ತಂತ್ಯಜೇತಾ ||

ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದರೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ನೇವಧು (ಕಂಪ) ತೀವ್ರವೇದನಾ ಇವು ವಾತದೋಷದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಗ್ರಿವಾಭಂಗ, ಮೂಳಚಾರ್ಣ, ಖದಿ ಇವು ಪ್ರಾಣ, ಉದಾನ ವಾಕದ ಪ್ರಕೋಪ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಪರ್ಕಿಧಾತುವಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೋಪ ಮತ್ತು ರಕ್ತದುಷ್ಟತೆ ಇವುಗಳಿಂದ ನೀರಲ ಹಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣದಂಶಕ್ಕೆ ಬರುವದು, ದಂಶದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ತಂಭನ ವಾಗುವದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಆಗದೆ ಇರುವದು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಕ್ತ ಸಂಚಯದ ಕಾರಣ ಆಸ್ಥಾನವು ಆವೆಯ ದುಬ್ಬದಂಶಿ ಶಾಖಾವದು ರಕ್ತಸ್ತಂಭದಲೂ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವದು, ಶಂಕರದಲ್ಲಿಯ ಸಂಚಾರವಹ ಸೋತಸ್ಯಗಳು ದುಷ್ಪವಾಗುವದರಿಂದ ಶಂಸಿಸಿಂದ ವಾತಪ್ರಕೋಪವಾದ ವೇಲೆ ಕಂಡು ಬರುವ ರೋಮಹಂತ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೋಧನೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ವಿರುವದು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯವು ಸ್ತುಭವಾಗುವದು, ಈ ಲಕ್ಷಣವು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣ

ಅಂದರೆ ಗ್ರಾಮ್ಯಧರ್ಮಸೇನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಬರುವಂಥವಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಶಿಧಿಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವದಂಶವಾದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣವು ಕಂಡು ಬರುವದಿಂದರೆ. ನಿಷಗ್ರದ ನಿಯಮಗಳ ವಿರುದ್ಧವಿದ್ದ ದರಿಂದ ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಸರ್ವದಂಶ ಜಿಕ್ಷೆ

ಎತ್ಸ್ವಿನ್ಯಾಂತರೆ ಕರುಂದಂಶಸ್ಯೋತ್ಪರ್ವತನಾದಿಕಂ |

ಕುರ್ಯಾಂಭೀಷ್ಟಂ ಯಥಾದೇಹ ವಿಷವಲ್ಲಿ ನರೋಹತಿ ||

ದಸ್ಯ ಮಾತ್ರೋದಕೇದಾಶು ತಮೇವ ಪವನಾಶಿನವೂ |

ಲೊಷ್ಯಂ ಮಹಿಂವಾ ದಶಸ್ಯೈಶ್ವಿತಪ್ಪಾ ಚಾನು ಸಸಂಭ್ರಮವೂ |

ನಿಷ್ಯೇವೇನ ಸಮಾಲಿಂಪೇದ್ವಂತಂ ರಣಮಲೇನ ವಾ || (ಆ.ಹೃ.ಉ. 36)

ಅಧರಃ— ದಂಶವಾದ ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬುವ ನೊಡಲು ದಂಶವಾದಿದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಖೇದನ ಮುಂತಾದ ಕರುಂಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಹಬ್ಬುವ ವಿಷವು ಬೆಳಿಯಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ. ದಂಶವಾದಿದ ಕ್ಷಣವೇ ಅದೇ ಸರ್ವವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಚ್ಚಬೇಕು. ಅದು ಸಿಗಿದಿದ್ದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿ ಯನ್ನಾಗಲೀ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಕಚ್ಚಬೇಕು. ಅಧವಾ ಬಾಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಉಗುಳಿನಿಂದ ಅಧವಾ ರಿವಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಲದಿಂದ (ಕೂಗಳೆ) ಆ ದಂಶದ ನೇಲೆ ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ— ದಂಶವಾದಿದಕ್ಷಣವೇ ಅದೇ ಸರ್ವವನ್ನು ಕಚ್ಚಬೆಕೆಂದು ಹೇಳಿವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ ಸರ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಗಾಬರಿಯಾಗುವದು ಸಾಭಾವಿಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಅದೇ ಸರ್ವವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಚ್ಚಬೆಧ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ದ್ವೇಷ ವಂಟಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ವಿಷದ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡುವ ಗುಣ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವನೆಂದು ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಗನೇ ಹಬ್ಬುವದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟಿ ಅಧವಾ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಬೇಕು.

ಅನ್ಯಂಳಿವಾಯು

ಸವ್ಯೇವಾದಿತಃ ಸವ್ಯೇಃ ರಾಖಾದಪ್ಪ ಸ್ಯಾದೇಹಿನಃ |

ದಂಶಸ್ಯೋಪರಿ ಬಧ್ಯೋಯಾದರಿಷ್ಟಾಂ ಚತುರಂಗುಲೆ ||

ಪೋತಚವಾಂತ ವಲ್ಯಾನಾಂ ಮೃದುನಾನ್ಯ ತಮೇನಪ್ಪೆ |

ಸಗಳ್ಭಾತಿ ವಿಷಂ ದೇಹಮರಿಷ್ಟಾಭಿನೀವಾರಿತವೂ || ಸು. 5 ಕ. ಅ.

ಅಧರಃ— ಯಾನದೇ ಸ್ವಕಾರದ ಸರ್ವದಂಶವಾದರೆ ನೊಡಲು ಆದಂಶದ

ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಬಟ್ಟೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಚರ್ಚಾದಿಂದಾಗಲೀ ಮರಗಳ ಒಳದೊಗಟೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಯಾವಬೇ ಪ್ರಕಾರದ ಮುದು ದೃವ್ಯದಿಂದಕಟ್ಟಬೇಕು. ಅಥವಾ ಮಂತ್ರೋಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿಕ್ಕೆಲ್ಲ.

ಅಧ್ಯೇತಾ

ಕ್ಷಮಾದಿಭಿನೇರಣಿಕರೂ ಸಿದ್ಧೈಮುಂತ್ರಾಶ್ಚ ಮಂತ್ರವಿತ್ತಾ ।
ಅಂಬಾನತ್ತಾ ಸೇತುಬಂಧೀನ ಬಂಧೀನ ಸ್ತಬ್ಯತ್ವೀ ವಿಷಂ ॥
ಸವಹಂತಿ ಶಿರಾಶ್ಚ ಸ್ತು ವಿಷಂ ಬಂಧಾಭಿಪ್ರೇತಾಃ ॥

ಸೇತುವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದಂತೆ ದಂಶದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿವದ ರಿಂದ ವಿಷವು ತಡೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಲಿತೆಂಥ ಜಾಣಿ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೂ ತಡೆಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಅನ್ಯಜಿಕತ್ವಾ

ದಹೇದ್ವಂಶಮಧೋತ್ಸುತ್ಯಯತ್ತಾ ಬಂಧೋನಜಾಯತ್ ।

ಆಜೂಷಣಾಜ್ಞೀದ ದಾಹಾಃ ಸರ್ವತ್ರಾವ ತುಪೂಜಿತಾಃ ॥

ಅಧ್ರಃ— ಬಂಧಹಾಕದಿದ್ವರೆ ದಂಶಾಶ್ಚನವನ್ನು ಭೇದ ಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಕರ್ಮ
ಅಂದರೆ ದಾಹಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಜೂಷಣ, ಭ್ರೇದ, ದಾಹ, ಇವು ಯಾವ
ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ.

ದಾಹದ ಮಹತ್ವ

ದಂಶಂ ಮಂಡಲಾಂ ಮುಕ್ತಾಪ ಸಿತ್ತಲತ್ವಾದಧಾವರಂ ।

ಪ್ರತ್ಯೇತ್ಯಃ ಲೋಹಹೇಮಾದ್ವಿಪ್ರದಹೇದಾಶಾಲ್ಕೈನವಾ ॥

ಕರೋತಿ ಭವ್ಸಾತ್ರಾಂ ಸದೋಽವಷ್ಟಿಃ ಕೆಂನಾಮ ನಷ್ಠಣಾತ್ ॥

ಅಧ್ರಃ— ಮಂಡಲಿ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷವು ಸಿತ್ತದೋಷವನ್ನು ಚೆಳಸುವಂಥದ್ವಿರು
ವರದಿಂದ ಈ ಸರ್ವಗಳ ದಂಶವಾದಲ್ಲಿ ದಾಹಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಇದರ ಹೊರ
ತಾಗಿ ಇರುವ ದಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಮತ್ತು ಸುವರ್ಣವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಅದರಿಂದ
ದಾಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯು ತಪ್ಪಣವೇ ನಾಶ ಮಾಡದಂಥದ್ವಿರುವದು
ಯಾವದದ್ದೇ?

ಸಿತ್ತಕಾರಕ ದಂಶಗಳ ಜಿಕ್ತ್ವೆ

ಆಜೂಷೇತ್ವಾಣವಕ್ತ್ವಾ ಮಧ್ಯಾಶ್ವಾಗದ ಗೋನುಯೈಃ ।

ಪ್ರಚಾರ್ಯಾಂತರಿಷ್ವಯಾ ಮಾಂಸಲಂತಾ ವಿಶೇಷತಃ ॥

ಅಂಗಂ ಸಹೈವದಂಶೀನ ಲೇಪಯೇದಗದ್ವೈಮುಂಹಃ ।
ಚಂದನೀಶೀರಯುತ್ತೇನ ಸಲಿಲೇನಜಸೇಜಯೀತ್ ॥

ಅಧ್ರಃ— ಸಿತ್ತಕಾರಕ ದಂಶಗಳಲ್ಲಿ ದಾಹ ಸಿಷಿಧ್ವನಾಗಿದ್ವರಿಂದ ಅಂಥ ದಂಶ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿ, ಬೂದಿ, ಅಗದ, ಅಥವಾ ಆಕಳ ಶಗಣೆಯನ್ನು ಮುಖದಲ್ಲಿಟ್ಟು
ಕೊಂಡು, ಬಂಧದ ಕೆಳಗೆ ದಂಶದ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ತೆಗೆದು, ಮುಖದಿಂದ ರಕ್ತವನ್ನು
ಹಿರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಂಸಲ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಚಕ್ಕಿತ್ವೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ
ಮಾಡಬೇಕು. ದಂಶ ಮಾಡಿದ ಸಾಫನದ ಮೇಲೆ ಅಗದದ ಲೇಪ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ
ಮಾಡಬೇಕು. ಜಂದನ ಮತ್ತು ಬಾಳದ ಬೇರಿನ ನೀರನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು
ಚಿಪ್ಪಿಸಬೇಕು.

ಮಂತ್ರ ಜಿಕ್ತ್ವೆ

ಅರಿಷ್ವಾಮಃ ಮಂತ್ರಿಶ್ಚ ಬಧ್ವಿಯಾನ್ವಂತ್ರಕೋವಿದಃ ।

ಸಾತು ರಜತ್ವದಿಭಿಂದಾಧ್ವಾ ವಿಷಪ್ರತಿ ಕರಿಮಾತಾ ॥

ದೇವಭಕ್ತಿಷ್ಣಿಭಿಃಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮಂತ್ರಾ ಸತ್ಯತಸೋಮಯಾಃ ।

ಭವಂತಿ ನಾನ್ಯಾಧಾಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವಿಷಂ ಹನ್ಯಃ ಸುದುಸ್ತರಂ ॥

ವಿಷಂ ತೇಜೋಮಯ ಮಂತ್ರಿಃ ಸತ್ಯಃ ಬಹ್ಯತಪೋಮಯೈಃ ।

ಯಥಾನಿವಾಯತ್ ಪ್ರಿಪ್ರಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಿನರ್ಥಾವಧ್ಯಃ ॥

ಮಂತ್ರಾಣಾಂ ಗ್ರಹಣಂಕಾರಾರ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೀಮಾಂಸಮಧು ವರ್ಜಿನಾ ।

ಮಿತಾಹಾರೇಣ ಶುಚಿನಾ ಕುಶಾಸ್ತರಣ ಶಾರಿನಾ ॥

ಗಂಧ ಮಾಲ್ಯೋವ ಹಾರ್ತ್ಯಾಶ್ಚ ಬಲಿಭಿತ್ವಾಃ ದೇವತಾಃ ॥

ಪೂಜಯೇನಾ ಮಂತ್ರಸಿಂಹಾಧ್ರಂ ಜವಹೋಮ್ಯಾಶ್ಚಯತ್ತಃ ॥

ಮಂತ್ರಾಸ್ತವವಿಧಿನಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಹಿನಾವಾ ಸ್ವರವರ್ಣತಃ ।

ಯಾನ್ಯಾಂಸ್ತ ಸಿದ್ಧಿಮಾಯಾಂತಿ ತಸಾದ್ಯೋಜೋಂಗದಕ್ರಮಃ ॥

॥ಸ. ಕ. ಆ. ಜ॥

ಅಧ್ರಃ— ಮಂತ್ರವನ್ನು ಅರಿತೆವರು ಮಂತ್ರದಿಂದ ಅರಿಷ್ವವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು.
ಅದರಿಂದ ವಿಷದ ಪ್ರತಿಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಧಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ
ಕಟ್ಟಿದರೂ ಸಹ ಪ್ರತಿಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯವಾದಿ, ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ದೇವಸಿ
ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಿಷಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಂತ್ರಗಳು ವ್ಯಧವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಕರಿಣ
ವಾಗಿರುವಂಥ ವಿಷವನ್ನು ತಪ್ಪಣ ನಾಶಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸತ್ಯವಾದಿ, ಜ್ಞಾನಿ, ಮತ್ತು
ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಮಾಸಿಗಳ ತೇಜೋಮಯ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಏಷ್ಟ ಬೇಗನೇ ನಾಶವಾಗು
ವದೋ ಅಷ್ಟ ಬೇಗನೇ ಚೈವಧಿಗಳಿಂದ ವಿಷದ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರವನ್ನು

ಕಲಿಯುವವರು ಸ್ತ್ರೀ, ಮಾಂಸ, ಮಧು ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂತಾಹಾರದಿಂದ, ಶುಚಿಭೂತಕನ್ನಿಂದ ಇರಬೇಕು. ದಖನದ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಂಧ, ಮಾಲಾ, ಉಪಹಾರ, ಬಲಿ ಇನ್ನುಗಳಿಂದ ದೇವತೀಗಳ ಪೂಜನ ಮಾಡಬೇಕು. ಜನ, ಹೋಮಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿಧಿರಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ, ಉಳ್ಳಿರಿಸಿದ ಮಂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ. ವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಹಿನ ಮತ್ತು ವರ್ಣಹಿನ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಹ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ. ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗದ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ಸರ್ವದಂಶಮಾಡಿದಕ್ಕಣವೇ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಂಥಾಗ್ನಿರುತ್ತದೆ. (1) ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿನ ವೇಳದಲು, (2) ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ಮೇಲೆ. ದಂಶವಾದ ಕಾಳಿಗೆ ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೇ ದಂಶದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತದೆ. ದಂಶದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷವು ಇದ್ದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಹಬ್ಬಿಬಾರದೆಂದು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಲೇ ಆಧವಾ ಧಾರ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದಾಗಲೇ ದಂಶದಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇತು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ ವಿಷಕ್ಕೆ ಬಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೇಲೆ ಅಸಾಧಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷವನ್ನು ಅಸಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಫೀದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾವದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕು. ಆಧವಾ ದಂಶದ ಸಾಧನವನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಫೀದನೂಡಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಬಂಧ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ದಂಶದ ಸಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಧ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದಾಖ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸುಧರಿಸಬೇಕು. ಸಿತ್ತಕಾರಕ ವಿಷವುಳ್ಳ ದಂಶದಲ್ಲಿ ದಾಹದಿಂದ ದಂಶಸಾನವು ಪಕ್ಕವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥದಂಶಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸುಧರಿಸದೆ ಮುಖದಿಂದ ದಂಶಸಾನದಲ್ಲಿಯ ವಿಷವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ರಕ್ತವು ಸೇರಿ ಕೊಂಡು ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗುವದೆಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾಣ್ಣ, ಬೂದಿ ಅಥವಾ ಜವಗೋದೆಯ ಹಿಂಬಿನಂಥ ರೂಕ್ಷದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಸಿತ್ತಶಾಮಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಾದ ಚಂದನ ಹಾಗೂ ಬಾಳದ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅಸಾಧಾನವನ್ನು ಚಿಕ್ಕಿಸಬೇಕು.

ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿದ ಮೇಲೆ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ವಿಷೆ ಪ್ರವಿಷ್ಟಿ ವಿಧ್ಯಾತ್ಮಿರಂ ಸಾ ಪರಮಾತ್ಮಿಯಾ |

ರಕ್ತಂ ನಿಹೃಯಮಾಣಿ ಕೃತ್ಯಾಂ ನಿಹೃಯತೆ ವಿಷಂ ||ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯

ಆಧ:— ದಂಶದ ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿದರೆ ಸಿರಾಪ್ಯಾಧಿ ಇದು ಸರ್ವ ಶೈವ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇಮತ್ತದೆ. ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಷವು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸಮುಂತತಃ ಸಿರಾದಂಶಾಧಿಧ್ಯೇತು ಕುಶಲೋಭಿಷಕ್ತಾ ಶಾಖಾಗ್ರಿ ವಾ ಲಳಾಟಿ ವಾ ವ್ಯಧಾಂಸಾ ವಿಷ್ಟಿ ವಿಷೆ !! ರಕ್ತನಿಹೃಯ ಮಾಣಿತು ಕೃತ್ಯಾಂ ನಿಹೃಯತೆ ವಿಷಂ | ತಸ್ಮಾದ್ದಿಸ್ತರವಯೇಧರಕ್ತಂ ಸಾಷ್ಯಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಿಯಾ || ಸಮುಂತಾದಗಢೀದಂಶಂ ಪ ಜ್ಞಯಿತ್ವಾ ಪ ಲೇಪಯೇತ್ರಾ | ಜಂದನೋಶೀರಂಯುಕ್ತೇನ ವಾರಿಣಾಪರಿಕ್ಷೇಷಯೇತ್ರಾ || ಸು. ಕ. ೫

ಆಧ:— ದಂಶದ ಸುತ್ತ ಮಂತ್ರಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಸಿರಾಪ್ಯಾಧಿವನ್ನು ಕುಶಲ ಸ್ವೇಧನು ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಷವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದರೆ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯ ಆಧವಾ ಲಳಾಟಿದಲ್ಲಿಯ ಸಿರಿಗಳ ವ್ಯಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಗುವದರಿಂದ ಆದರ ಗೈಡು ವಿಷವು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ ಆದಕ್ಕೂಗಿ ಸಿರಾಪ್ಯಾಧಿ ಮಾಡಿ ರಕ್ತಸಾನವಾಗಿದೆ. ಆದಂಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಆಗದದ ಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜಂದನ, ಬಾಳಿಯ ಬೇರು ಇವುಗಳಿಂದ ಜಲವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಚಿಕ್ಕಿಸಬೇಕು.

ದುಷ್ಪಾದುವ್ಯ ರಕ್ತ ಪರೀಕ್ಷೆ
ದುರ್ಗಂಧ ಸವಿಷಂ ರಕ್ತಮಾನ್ಯಾ ಚಿಟ್ಟಚಟ್ಟಾಯತೆ !

ಯಧಾದೋಷಂ ವಿಶ್ವಾಂಚ ಪ್ರಸಂಗಲ್ಕ್ಯಯೇದಸ್ವಕ್ತಾ || ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯

ಆಧ:— ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹೊರಬಿಳಿನ ರಕ್ತವು ದುರ್ಗಂಧ ಸುತ್ತು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರೆ ಚಟ್ಟಚಟ್ಟ ಮಾಡುವಂಥದ್ದಿದ್ದರೆ ಅದು ವಿಷಯ ಕ್ರೇವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಶಂಧಾಗಿದ್ದರೆ ವೇಳದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಂಧರಕ್ತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಅನ್ಯ ಪ್ರಕಾರೇಣ ರಕ್ತಸ್ಥಾನ
ಸಿರಾಪ್ಯಾಧಿಶೈವಾನಾಸ್ತಯೋಜಾಃಶೈವಂಗಜಲೌಕಃ 1 ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯
ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿರಿಗಳು ಕಾಣಿದ್ದರೆ ಶೈವಂ ಮತ್ತು ಜಲೌ ಕಾಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ರಕ್ತಸ್ಥಾಂಭನ ಕಾರ್ಯ

ಶೈವಾಣಿತೆಂ ಸುತ್ತೇಸೆಂಚ ಪ್ರವಿಲೀನಂ ವಿಷೋಷ್ಯಾಣಃ !

ಲೇಪಸೇಕ್ಕೈಸ್ತ ಬಹುಶಃ ಸ್ತಂಭಯೇಧ್ಯಾಶೈವತ್ಯಾಃ ||ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯

ಆಧ:— ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾದ ಉಳಿದ ರಕ್ತವು ವಿಷದ ಉಣಿಗುಳಿಂದ ತೆಳುಗಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಗಬಾರದೆಂದು ಶೀತಗುಣದ ಲೇಪ, ಸೇರ್ಕ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ತಂಭನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಲಿಯುವವರು ಸ್ತ್ರೀ, ಮಾಂಸ, ಮಧು ಅಂದರೆ ಮೃದ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಕೂಡುವಿತಾಹಾರದಿಂದ, ಶುಚಿಭೂತತನದಿಂದ ಇರಬೇಕು. ದಭ್ರದ ಹಾಸಿಗಿಯ ಮೇಲೆ ಮಲಿಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಂಧ, ಮಾಲಾ, ಉಪಹಾರ, ಬಲ ಇತ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವತೀಗಳ ಪೂಜನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇನ್, ಹೋಮಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಧಿರಿಖವಾಗಿ ಹೇಳಿದ, ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಮಂತ್ರಗಳು ಕಾಯ್ದ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಹಿನ ಮತ್ತು ವರ್ಣಹಿನ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಹ ಕಾಯ್ದ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗದ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ಸರ್ವದಂಶಮಾಡಿದಕ್ಕಣವೇ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಂಥಾಗಿರುತ್ತದೆ. (1) ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿನ ವೋದಲು, (2) ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ಮೇಲೆ. ದಂಶವಾದ ಕೂಡಲೇ ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದೆ ದಂಶದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತದೆ. ದಂಶದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷವು ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಹಬ್ಬಿಬಾರದೆಂದು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಲೇ ಆಧವಾ ಧಾರ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದಾಗಲೇ ದಂಶದಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇತು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗಿ ವಿಷಕ್ಕೆ ಬಂದನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅಸಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷವನ್ನು ಅಸಾನದಲ್ಲಿ ಟೀಡ ಮಾಡಿರುತ್ತಾವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇತು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗಿ ವಿಷಕ್ಕೆ ಬಂದನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅಸಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷವನ್ನು ಅಸಾನದಲ್ಲಿ ಟೀಡ ಮಾಡಿರುತ್ತಾವಾಗಿದೆ. ಆಧವಾ ದಂಶದ ಸಾಫನವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಥೀದೆನಮಾಡಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಒಂಧ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ದಂಶದ ಸಾಫನದಲ್ಲಿ ಒಂಧ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದಾಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನುಸರಿಸಬೇಕು. ಸಿತ್ತಕಾರಕ ವಿಷವುಳ್ಳ ದಂಶದಲ್ಲಿ ದಾಹದಿಂದ ದಂಶಸಾನವು ಪಕ್ಕವಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥದಂಶಗಳಲ್ಲಿ ದಾಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನುನ್ನಾಸರಿಸದೆ ಮುಖದಿಂದ ದಂಶಸಾನದಲ್ಲಿಯ ವಿಷವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮುಖವಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ರಕ್ತವು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಅವಾಯವಾಗುವದೆಂದು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣ, ಬೂದಿ ಆಧವಾ ಜವೆಗೊದೆಯ ಹಿಟ್ಟಿನಂಥ ರೂಪ್ಯದ್ವಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಸಿತ್ತಕಾರಕ ದ್ವಯಗಳಾದ ಚಂದನ ಹಾಗೂ ಬಾಳದ ಬೇರಿನ ಕರಣಾಯದಿಂದ ಅಸಾನವನ್ನು ಚಿಕ್ಕಿಸಬೇಕು.

ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿದ ಮೇಲೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ವಿಷ ಪ್ರವಿಷ್ಟತೆ ವಿಧೀಸ್ತೀರ್ಣಂ ಸಾ ಪರಮಾತ್ಮಿಯಾ |

ರಕ್ತಂ ಸಿಹಿಯಮಾನೆಹಿ ಕೃತ್ಯಾಂ ಸಿಹಿಯತೆ ವಿಷಂ ||ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯||

ಆಧ:—ದಂಶದ ವಿಷವು ಹಬ್ಬಿದರೆ ಸಿರಾವ್ಯಧಿ ಇದು ಸರ್ವ ಶ್ರೀಪತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇರುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಷವು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಂತತಃ ಸಿರಾದಂಶಾದಿಪ್ಯಧೀತ್ತು ಕುಶಲೋಭಿಷಕ್ತಾ ಶಾಖಾಗ್ರೀ ವಾ ಲಲಾಟಿ ವಾ ವ್ಯಧಾಂಸ್ತಾ ವಿಷ್ಟತೆ ವಿಷೆ ||
ರಕ್ತಸಿಹಿಯ ಮಾಣಿತು ಕೃತ್ಯಾಂ ಸಿಹಿಯತೆ ವಿಷಂ |
ತನತ್ವದಿ ಸ್ತೋಪಯೇದ್ರಕ್ತಂ ಸಾಷ್ಯಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಿಯಾ ||
ಸಮಂತಾದಗಢ್ಯೇದಂಶಂ ಪಂಚಯಿತ್ವಾ ಪಲೇಪಯೇತಾ |
ಜಂದನೋರೀದಯುಕ್ತಿನ ವಾರಿಣಾಸರ್ಪೇಚಯೇತಾ || ಸು. ಕ. ೫

ಆಧ:—ದಂಶದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಸಿರಾವ್ಯಧವನ್ನು ಕಂಶಲ ಸೈದ್ಧನು ಮಾಡಬೇಕು. ವಿಷವು ಹೆಚ್ಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿಯ ಆಧವಾ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿಯ ಸಿರಿಗಳ ವ್ಯಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಗುವದರಿಂದ ಅದರ ಗೂಡ ವಿಷವೂ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿರಾವ್ಯಧ ಮಾಡಿ ರಕ್ತ ಸಾವಿ ಮಾಡಿಸುವದು ಶ್ರೀಪತಿಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದಂಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಆಗದದ ಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಚಂದನ, ಬಾಳಿ ಬೀರು ಇವುಗಳಿಂದ ಜಲವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಚಿಪ್ಪಿಸಬೇಕು.

ದುಷ್ಪಾದುವನ್ನು ರಕ್ತ ಪರಿಷ್ಠೇ

ದುಗ್ರಂಥ ಸವಿಷಂ ರಕ್ತವಾಗ್ನಿ ಚರ್ಚಿಚಂಬಾಯತೆ |

ಯಧಾದೀಷಂ ವಿಕಾಧಂಚ ಪಂಜವಲ್ಲಕ್ಷಯೇದಸ್ಯಕ್ | ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯|

ಆಧ:—ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹೊರಟಿಳಿವ ರಕ್ತವು ದುಗ್ರಂಥ ನುತ್ತು ಅಗ್ನಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರೆ ಚಟ್ಟಿಚಟ್ಟ ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದಿದ್ದರೆ ಶಿದು ವಿಷಯು ಕ್ರಮೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ನೋದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶುದ್ಧರಕ್ತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಅನ್ನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ರಕ್ತಸ್ಥಾನ

ಸಿರಾಪ್ಯಧೀತ್ಯವಾನಾಸ್ತಯೋಜಾಯಕ್ಷಂಗಜಲೋಕಸ: | ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯|

ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿರಿಗಳು ಕಾಣದಿದ್ದರೆ ಶ್ರಂಗ ಮತ್ತು ಚಳ್ಳೆ ಕಾಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ರಕ್ತಸ್ಥಂಭನ ಕಾರ್ಯ

ಶೋಷಿತಂ ಸುತ್ತಲೀಷಂಚ ಪ್ರವಿಲೀನಂ ವಿಷೋಷಣಃ |

ಲೇಪಸೇಕ್ಕೆನ್ ಬಹುಶಃ ಸ್ಥಂಭಯೇದ್ವಾತ ಶೀತಲ್ಯಃ ||ಅ.ಹೃ.ಉ. ೩೯||

ಆಧ:—ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಡಿ ಉಳದ ರಕ್ತವು ವಿಷದ ಉಷ್ಣಗಳಿಂದ ತೆಳುಗಾಗುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೇ ರಕ್ತಸ್ಥಾನವಾಗಬಾರದಿಂದು ಶೀತಗುಣದ ಲೇಪ, ಸೇಕ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ಥಂಭನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅಸ್ಕನ್ ವಿಷವೇಗಾದ್ಧಿ ಮಂಚಾರ್ಯಮದಹ್ಯಾಪ್ತವಾಃ ।

ಭವಂತಿ ತಾನಾ ಜಯೇಷ್ಠೀತೈವಿರ್ಚಜೆಚಾರ್ಯಮಹರ್ವತಃ॥ಅ.ಹ್ಯ.ಉ.೪६.

ಅರ್ಥ:—ವಿಷವೇಗದಿಂದ ರಕ್ತಸ್ವಾನವು ತಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಮೂಚ್ಚ್, ಮದ್ರ
ಹ್ಯಾಪ್ತವ (ಹ್ಯಾದಯದ ಬಡತ ದೆಚ್ಚಾಗುವದು) ಸ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉತ್ತನ್ನವಾಗುವವು.
ಆದ್ದರಿಂದ ರೋವಾಂಚಗಳು ಏಳುವರೆಗೆ ತಂತ್ರಾಳಯನ್ನು ಬೀಸಣಿಕೆಯಿಂದ
ಹಾಕಬೇಕು.

ಘೃತ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ವಿಷಗ ಕರ್ವತ ತೀಕ್ಷ್ಣತ್ವಾತ್ ಹ್ಯಾದಯಂ ತಸ್ಯಗುಪ್ತಯೇ ।
ಸಿಬೀಷ್ಪೃತಂ ಘೃತಕ್ವಿದ್ರವಂಗದಂ ವಾ ಘೃತಪ್ಲಂತಂ ॥

ಹ್ಯಾದಯಾವರಣಂ ಚಾಷ್ಯ ಶ್ಲೋಷಾಹ ದ್ಯುಪ ಬೀರುತೆ । ಅ. ಹ್ಯ. ಉ. ೫೯

ಅರ್ಥ:—ವಿಷವು ತೀಕ್ಷ್ಣಗುಣದಿಂದ ಹ್ಯಾದಯವನ್ನು ಸೆಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರ
ದ್ವಕ್ಷಾಗಾಗಿ ಘೃತವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ತಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೀನುತ್ಪಾನನನ್ನು
ಕೊಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಅಗದವನ್ನು ಘೃತದಗೂಡ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾದಯಾ
ವರಣ ಅನ್ನ ತ್ವಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹ್ಯಾದಯದಲ್ಲಿ ಕಫದ ಸಂಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ:—ಹ್ಯಾದಯದ ವೇಲೆ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹ್ಯಾದಯದ
ಲೀಯ ಕಫದ ಗಂಟಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಗಂಟಗಳು ನಾಶವಾಗುವದರಿಂದ
ಹ್ಯಾದ್ವರ ಹಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಿರಗುಣ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾತಪ್ರಕೊಂಪವಾಗುತ್ತದೆ.
ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೆಂದು ಸಾಧಕ ಸಿತ್ತ ನಾಶವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕೃತಿಯಾ
ಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳ ವಿಕೃತಿಯಿಂದ ಹ್ಯಾದಯದ ಕಾರ್ಯವು ಸರಿ
ಯಾಗಿ ನಡೆಯದಕಾರಣ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಥ ವಿಕೃತಿಯಾ
ಗಬಾರದೆಂದು ಇವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳ ನಾಶವಾಡುವಂಥ ದ್ರವ್ಯ ಆಂದರೆ ಘೃತವೇ
ಇರುವದರಿಂದ ಘೃತವು ಹ್ಯಾದಯವನ್ನು ಕಾರ್ಯವದಕ್ಕೆ ಆಂದರೆ ಹ್ಯಾದಯಾವರಣ
ಕಾಳಿಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಗದವೆಂಬ
ಜ್ಞಾಪಣವನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವನುನಜಿಕಿತ್ಸೆ ತ್ರೀಷ್ಣತ್ವ

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಗೌಡಪ್ರೋತ್ಸ್ಹಿಲ್ಲಿತ ಹ್ಯಾದಯ ವಾವಾಯೀತ್ತತಃ ।
ದ್ರವ್ಯೈ ಕಾಂಜಿಕ ಕೌಲತ್ತ ಹ್ಯಾಲ ಮದಾದಿ ವಜ್ರಿತ್ತಿಃ ॥
ವನುನ್ನೇವಿಷ ಹ್ಯಾದಿಶ್ಚ ಸ್ವಾಂ ಪ್ರಮೋತಿ ತದ್ವಾಪಃ ।
ಪ್ರತಿಯೋಹಿ ವನುನೇ ನ್ನೇವ ಸುಖಂ ನಿರ್ಪಿತಯಿತ್ವಿಷಂ ॥ಅ. ಹ್ಯ. ಉ.೪೬ ॥

ಅರ್ಥ:—ಮೈಭಾರ ಅನಿಸುವದು, ಮೇಲಿಂದ ವೇಲೆ ಓಕರಿಕೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ
ಅನಿಸುವದು. ಬಾಲಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡುವದು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ
ಆಂಬಲಿ, ಹುರಳಿಕಣಾಯ, ಎಕ್ಕಿ ಮಂಡ್ಯ ಮುಂತಾದ ದ್ರವರ್ವನ್ನಗಳ ಹೊರತಾಗಿ
ಬೇರೆ ವಿಷನಾಶಕ ವಾಮಕ ದ್ರವರ್ವನ್ನಗಳಿಂದ ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ
ವಿಷವು ಸರ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸುಖದಿಂದ ವಿಷವು
ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬಿಳ್ಳತ್ತದೆ.

ಸರ್ವದಂತದ ವಿಶೇಷ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ಭುಜಂಗದೋಷ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಾಫ ವೇಗ ವಿಶೇಷತಃ ।

ಸುಷಾಪ್ತಂ ಸಮೃಗಾಲೋಽಕ್ಯ ವಿಶ್ವಾಂಚಾಚರೇತ್ತಿ, ಯಾಂ

॥ ಅ. ಹ್ಯ. ಉ. 36 ॥

ಅರ್ಥ:—ಸರ್ವದ ಜಾತಿ, ದೋಷ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಸಾಫ, ವೇಗ ಇವೆಗಳನ್ನು
ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ಚಂಪಾಗು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವ
ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ದವೀರ್ಕರ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ಘಣಿನಾಂ ವಿಷವೇಗತು ಪ್ರಧನೇಶೋಣಿತೆಂಹರೇತ್ತಾ ।

ದ್ವಿತೀಯ ಮಧುಸರ್ವಿಭೂರ್ಯಂ ಪಾಯಿಯೀತಾಗದಂಭಿಷಕ್ ॥

ನಸ್ಯೈಕವಾರಂಜಸ್ಯೈ ಯುಂಜ್ಯಾತ್ ಶ್ರಿತೀಯೈ ವಿಷನಾಶನೇ ।

ವಾಂತಂಚತ್ತಾಧೀ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಂ ಯವಾಗೂನುಧದಾಪಯೇತ್ತಾ ॥

ಶೀತೋಪಚಾರ ಕೃತಪ್ರಾದೌ ಭಿಷಗ್ರಂಜಮ ಷಪ್ತಯೋಃ ।

ದಾಪಯೇಜ್ಞೈದನರ ತೀಷ್ಣಂಯವಾಗಾಂ ಚಾಪಿರೇತಿತಾಮ್ ॥

ಸವ್ಯಮೇ ತ್ವಕ್ ಸೀಡೇನ ಶಿರಸ್ತೀತ್ವೇಣ ಶೈಂಧಯೇತ್ತಾ ।

ತೀಕ್ಷ್ಣ ಮೇವಾಂಜನಂ ದದ್ವಾತ್ತಿತ್ವೇಣ ಶಸ್ತ್ರೇಣ ಮಂಧ್ರಿಷಿ ॥

ಕೃತಪ್ರಾ ಕಾಕಪದಂ ಚಮರ್ ಸಾಸ್ವಾಪ್ನಿತಿಷಂ ಪ್ರಿಸೇತ್ತಾ ॥ಸು. ಕ. 5॥

ದವೀರ್ಕರ ಸರ್ವಗಳ ಮೊದಲನೇ ವಿಷವೇಗದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಲೇಗಿದುಹಾಕೆ
ಬೇಕು. (ರಕ್ತಸ್ವಾವ ವಾಡಿಸಬೇಕು) ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಜೀನೆ
ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಗದವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಮೂರನೇ ವಿಷವೇಗದಲ್ಲಿ
ವಿಷನಾಶಕ ನಸ್ಯೈ ಮತ್ತು ಅಂಜನಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೇ ವಿಷವೇಗ
ದಲ್ಲಿ ಸಾಫರ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯವಾಗೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಐದನೇ ಮತ್ತು
ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಶೀತೋಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆನೇಲೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ

ಶೋಧನಕೊಡಬೇಕು. ಯವಾಗೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಏಳನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅವಸೀದನೆ ಶೈಕ್ಷಣ ನಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಿರೋಭಾಗದ ಶೋಧನ ಕೊಡಬೇಕು. ಶೈಕ್ಷಣ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ (ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ) ಕಾರ್ಕವದ ಭೇದವನ್ನು ತಕ್ಷಾಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ರಕ್ತ ಸಹಿತವಾದ ಚರ್ಮವನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನಾಗಲೀ ಇಡಬೇಕು. (ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ರಕ್ತವು ಹಿರಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ),

ದವೀಕರ ಸರ್ವದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಸಿಂದು ನಾರಿತಮಾಲಾನಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕರಿಕರ್ತ್ವಕಾ |
ಪಾನಂ ದವೀಕರ್ತ್ವಿದ್ರಷ್ಟಿ ನಷ್ಟಂ ಮಧು ಸಪಾಕಲಂ |

ಅಧ್ಯ:— ಲಕ್ಷ್ಯ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಬಳಿಬಜಿ, ಮತ್ತು ಗರಿಕರ್ತ್ವಕೆಗಳ ಕಣಾಯವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಕುಷ್ಣದ ಚರ್ಮಾಂಶದಲ್ಲಿ ಜೀನತುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಷ್ಟ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸರ್ವದಂತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ವೇಣ ದಷ್ಟಷ್ಟ ಲಿಂವೇದ್ಯಂಶಿ ಹೃತೀಷ್ಟಿಷ್ಟಿ |
ಚಾರಂಬೀನಾಕುಲಿಭ್ಯಾಂ ವಾ ಶೈಕ್ಷಣ ಮೂಲ ವಿಷೇಣವಾ |
ಪಾನಂಚ ಕ್ಷೋಧ್ರಮಂಜಿಷ್ಟಾ ಗೃಹಧಾಮಯುತಂ ಸಿಂಭೀತಾ |

ಅಧ್ಯ:— ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ವ ದಂತಮಾಡಿದರೆ ರಕ್ತಸ್ಥಾವ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಗುಲ ಗುಂಜಿ ಹಾಗೂ ಹಾನಿ ಬೇರು ಇಸ್ತುಗಳ ಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಶೈಕ್ಷಣ ಮೂಲ ವಿಷದ ಲೇಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮಂಜಿಷ್ಟ, ಗೃಹಧಾಮ (ಖರಲ) ವನ್ನು ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ಮಂಡಲಿವೇಗ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಪೂರ್ವ ಮಂಡಲಿನಾಂ ವೇಗ ದವೀಕರವದಾಚರೀತಾ |
ಅಗದಂ ಮಧುಸರ್ವಿಭ್ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯೀ ಪಾಯಿಯೀತಚ ||
ವಾಮಲೀತ್ಯಾಯವಾಗ್ಯಂ ಚ ಪೂರ್ವೇಕ್ತಾಮಧ ದಾಪಯೀತಾ |
ಶ್ರೀತೀಯ ಶೋಧಿತಂ ಶೈಕ್ಷಣ ಯವಾಗ್ಯಂ ದಾಪಯೋಸ್ಯಿತಾನಾ ||
ಚತುರ್ಥ ಸಂಚಮವಾಸಿ ದವೀಕರವದಾಚರೀತಾ |
ಕಾಕೋಳಾಂದಿರ್ತಃ ಷಟ್ ಸೇಯಿಶ್ಚ ಮಧುರೋಗಣಃ ||
ಹಿತೋವಸಿಡಿ ಕ್ಷುಗದಃ ಸಪ್ತ ಮೇವಿವನಾಶನಃ ||

ಅಧ್ಯ:— ಮಂಡಲ ಸರ್ವಗಳ ದಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ದವೀಕರ ಸರ್ವದ ವೇಗದಂತಿ ಜಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ರಕ್ತಶೈಕ್ಷಣ

ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ‘ಅಗದ’ ವನ್ನು ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ವಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಯವಾಗುವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಶೈಕ್ಷಣ ವಿರೇಷನದಿಂದ ಶೋಧನಕೊಟ್ಟು ಅಮೇಲೆ ಯವಾಗು ಕೊಡಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೇ ಮತ್ತು ಐದನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ದವೀಕರದಂತಿ ಜಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕಾಕೋಳಾಂದಿಗಳದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಾಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅಗದವನ್ನಾಗಲೀ ಕೊಡಬೇಕು. ಏಳನೇ ವಿಷ ವೇಗದಲ್ಲಿ ‘ಅಗದ’ ವನ್ನು ಅವಸೀದನ ವಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ:— ಈ ಸರ್ವಗಳ ದಂತದಲ್ಲಿ ದವೀಕರ ಸರ್ವದ ಜಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು 1-4-5 ಈ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಂಡಲ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷವು ಷಿತ್ಪುಕೋಪ ಮಾಡಿ ವಂಧಿದ್ದಿರುವದರಿಂದ ಈ ವಿಷವನ್ನು ಶೋಧನದಿಂದ ಶಿಗದು ಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಂತಿಯನ್ನು ಹಾಗು ಮೂರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಶೈಕ್ಷಣ ವಿರೇಷನ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದವೀಕರ ವಿಷವೇಗದಲ್ಲಿ ಶೋಧನ ಜಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಈ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಮುಂದಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷವೇಗದಲ್ಲಿ ಶೋಧನ ಜಿಕಿತ್ಸೆ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಆಯಾ ವಿಷಗಳ ಪ್ರಭಾವ ದಂತಿ ಜೀರೀ ಬೀರೆ ಬಿರೆ ಜಿಕಿತ್ಸೆತ್ತುಮಾಡಳಿಸ್ತು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ದವೀಕರ ವಿಷವೇಗದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟ, ಅಂಜನ, ಶಿರೋವಿರೇಷನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದವೀಕರ ಸರ್ವವಿಷವು ವಾತ ಪ್ರಕೋಪ ಮಾಡಿ ವಂಧಿದ್ದಿರುವದರಿಂದ ಬೇಗನೇ ಪಾರಣವಾತದ ಪ್ರಕೋಪ ವಾಗಿ ಪಾರಣವಾತದ ಸಾಫಿನ ಮೂರಾರ್ಥ ಈ ಸಾಫಿನದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯಾಗಬಹುಬಹುದೆಂದು ಆಸಾಫಿನವನ್ನು ಅಂದರೆ ಜತ್ತಾಧ್ಯಾಭಾಗವನ್ನು ಶೋಧನಮಾಡಿ ವಿಷದಕ್ಕಾಗಿ ನಷ್ಟ, ಅಂಜನ, ಶಿರೋವಿರೇಷನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಂಡಲ ಸರ್ವಗಳ ವಿಷವು ಷಿತ್ ಪ್ರಕೋಪಮಾಡಿ ವಂಧಿದ್ದಿರುವದರಿಂದ ಷಿತ್ ದ ಸಾಫಿನಗಳ ಶೋಧನ ಮಾಡಿ ವಿಷದಕ್ಕಾಗಿ ವಿನುನ ವಿರೇಷನಗಳನ್ನು ಬೇಗನೇ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಮೇಲೆ ಷಿತ್ ನಾಶಕ ಹೃದ್ಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಂಂತಣ ವಾಗಿರುವ ಕಾಕೋಳಾಂದಿಗಳ ದಲ್ಲಿಯ ದ್ವಾಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮಂಡಲಿ ಸರ್ವದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಸಮಾಃಸುಗಂಧಾಮೃದೀಕಾ ಶೈಕ್ಷಣಾಗಜದಂತಿಕಾ |
ಅಧಾರಂತಂ ಸೌರೇಸಂ ಪತ್ರಂ ಕಸಿತ್ಥಂ ಬಿಲ್ಪದಾಡಿವಂ ||
ಸಕ್ಷೈದ್ವೋಮಂಡಲಿವಿಷೇ ವಿಶೇಷಾದಗದೋರ್ಹಂತಃ |

ಅಧ್ಯ :— ಗಂಥನಾಕುಲಿ, ದಾರ್ಶನಿ, ಬಿಳೀಬಚಿ, ದಂತಿಮೂಲ ಇನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಭಾಗ, ತುಳಸಿ ಎಲೆಗಳು, ಬೆಳವಲ, ಬಿಲ್ಪಿ, ದಾಡಿಮ (ದಾಳಿಂಬ) ಇವು ಅಧ್ಯ-ಅಧ್ಯಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡು ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೆಕ್ಕಬೇಕು. ಈ ಅಗದವು ಮಂಡಲ ವಿಷಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಣಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಪಂಚವಲ್ಪುವರಾಯಿಸ್ತಿನಾಗಪ್ಪುಲವಾಲುಕಂ ।

ಜೀವಕರ್ಣಭಕೆ ಶೀತಂ ಸಿತಾ ಪದ್ಮಕಮುತ್ತಲಂ ॥

ಸಕ್ಕೆದ್ಹೋರಿಹಿಮವನ್ನಾನು ಹಂತಿ ಮಂಡಲಿನಾಂ ವಿಷಂ ॥

ಶೀವಾಜ್ಞಾಯಥು ವೀಸವ್ರ ವಿಸ್ತ್ರೀಷ್ಟಿ ಜ್ವರ ದಾಹಕಾ ॥

॥ ಅ. ಹೃ. ಉ. 36॥

ಅಧ್ಯ :— ಮಂಡಲ ವಿಷಕ್ಕೆ ಆಲ, ಅತ್ಯಿ, ಅರಳಿ, ಬಸರಿ, ವೇತಸಗಳ ತೊಗಟಿ, ಶ್ರೀಫಳ, ಮಂಜಿಷ್ಟ, ನಾಗಕೇಶರ, ಏಲವಾಲುಕ, ಜೀವಕ, ಖುಷಭಕ, ಭಾಳ, ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ, ಪದ್ಮಕಾಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಿಲ ಕಮಲಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಗದಕ್ಕೆ ಹಿಮವಾನಾ ಎಂಬ ಹೇಸರು. ಇದರ ಲೇವದಿಂದ ಬಾವು, ವೀಸವ್ರ, ವಿಸ್ತ್ರೀಷ್ಟಿ, ಜ್ವರ, ದಾಹ ಇವುಗಳ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಶ್ಯಯವಟಿಕುಂಗಾನಿ ಜೀವಕರ್ಣಭಕೆ ಸಿತಾ ।

ಮಂಜಿಷ್ಟಾನುಧರ್ಕಂ ಜೀತಿದ್ವೋಮಂಡಲಿನಾಂ ಸಿಬೀತಾ

॥ ಅ. ಹೃ. ಉ. 37॥

ಅಧ್ಯ :— ಶಿವನಿ, ಆಲಗಳ ಚಿಗರೆಲೆ, ಜೀವಕ, ಖುಷಭಕ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಮಂಜಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜೀಷ್ಟ ಮಥು ಇವುಗಳ ಕವಾಯಿವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು.

ರಾಜೀಮತ ಸವರ್ವೇಗಗಳ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ

ಪೂರ್ವೇ ರಾಜಿಮತಾಂ ವೇಗಿಲಾಬುಭಿಶೋಽಭಿತಂ ಹರೇತಾ ।

ಅಗದಂ ಮಥುಸಪಿಭಾರ್ಯಂ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಪಾಯಂತಿತಜ ॥

ವಾಂತಂ ದ್ವಿತೀಯಿ ತ್ವಗದಂ ಪಾಯಯೈದ್ವಿಷಣಾಶನಂ ।

ಶ್ರಿತೀಯಾದಿವು ಶ್ರಿಪ್ರೇವಂ ವಿಧಿರ್ವಿರ್ವಿ ಕರ್ಮಾಧಿತಃ ॥

ವಷ್ಟೇಂಜನಂ ಶೀಷ್ಟಿಕಮನವಿಡಕ್ಕೆ ಸಹ್ಯಮೇ, ।

ಅನುಕ್ರೇಷುಜ ನೇಗೆಮು ಶ್ರೀರೂಪ ದವೀ-ಕರ್ಮಾವಿತ್ತಾಂ ॥

ಗಭಿರ್ವೇಬಾಲ ವೃದ್ಧೇಮುಮೃದುಂ ವಿಷ್ಟಿರಾಸಜ । ಸು. ಕ. ೫

ಅಧ್ಯ :— ರಾಜೀಮರಾನ್ ಸವರ್ಗಗಳ ಮೂದಲನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಕುಂಬಳಿಂದ (ತುಂಬಿ) ರಕ್ತವನ್ನು ತಗೆಯಬೇಕು. ಜೀನತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದಗೂಡ ಅಗದವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಎರಡನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ನಾಂತಿ ಮಾಡಿ ಪವನಾಶಕ ಅಗದವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ, ಅನೇ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ವೀಕರ ಸವರ್ಗಗಳ

ದಂತದ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅರನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ತೀನ್ನ ಅಂಜನ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅವಪಿಡನ ಮತ್ತು ನಪ್ಪಿಸಂಜ್ಞೆಯ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಬಾಲ, ವ್ಯಧಿ ಹಾಗೂ ಗಭಿರ್ವೇಜಿಯರಲ್ಲಿ ಸಿರಾವ್ಯಧವನ್ನು ಸೌಮ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಮಾಡಬಾರದು.

ರಾಜೀಮತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ

ಕಟುಕಾತಿ ವಿಷಾಕುಪ್ಪಾಗಿ ಹಿಂಧಾನು ಹಡೆಣಿಕಾಃ ।

ಸಕ್ಕೆದ್ವೇಷೀನ ತಗರೋ ಪ್ರಾಂತಿ ರಾಜೀಮತಾಂ ವಿಷಂ॥ ಅ. ಹೃ. ಉ. ೩೯

ಅಧ್ಯ—ಕಟುಕ ರೊಹಿಣಿ, ಅತಿವಿಷಾ, ಕೋಷ್ಟ, ಇಲ್ಲಣಿ, ರೇಣುಕ ಬೀಜ, ಶ್ರೀಕಟು, ತಗರ ಇವುಗಳ ಜೂಣವು ಜೀನತುಪ್ಪದಗೂಡ ಕೊಡುವದರಿಂದ ರಾಜೀ ಮತ ಸವರ್ಗದ ವಿಷವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಂಡುಲೀಯಕ ಕಾಶ್ಯಯ ಕಿಣಿಹಿ ಗಿರಿಕಣ್ಣಿಕಾಃ ।

ಮಾತುಲುಂಗಿ ಸಿತಾ ಸೀಲು: ಪಾನ ನಸಾಂಜಸ್ಯೈಹಿಕತಃ॥ ಅ. ಹೃ. ಉ. ೩೯

ಅಧ್ಯ—ಕಿರಕಸಾಲಿ, ಸಿವಣಿಬೇರು, ಕಿಣಿಹಿ ಗಿರಿಕಣ್ಣಿಕಾ, ಮಾದ್ಬಾಳ. ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಚಳ್ಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಾನ, ನಸ್ಯ, ಅಂಜನ ಇವುಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಜಾನಜೋತಿಃ—ಇವೇ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಸುಶ್ರುತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅಗದವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದವೀಕರ ಮತ್ತು ರಾಜೀಮತ ಸವರ್ಗಗಳ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿಃ—

ಶ್ರೀಷ್ವಾತಕೀಕಟ್ಟಿಲ ಮಾತುಲುಂಗಾಂ ಶ್ರೀತಾಗಿರಿವ್ವಾ ಕಿಣಿಹಿ ಸಿತಾಜ |
ಇ ತಂಡುಲೀಯೋಗದವನ ಮುಖ್ಯೋ ವಿಷೇಷ ದವೀಕರ ರಾಜೀಲಾ ನಾಂ | ಮಂಡಲಿ ವಿಷದ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ |

ದೃಕ್ವಾಸುಗಂಧಾ ನಗನ್ನಿತಿಕಾಜ ಶ್ರೀತಾಗಮವಂಗಾ ಸಮಭಾಗಯುಕ್ತಾ |
ದೇಯೋ ದ್ವಿಭಾಗಃ ಸುರಾಜಾಜ್ಯಾಸ್ಯ ತ್ವಿಷಿಷ ಬಲ್ಪಾದಪಿ ದಾಡಮಾತ್ರ |
ತಥಾಧ್ಯಭಾಗಃ ಸಿತಿಂಧುವಾರಾದಂಕೋರ ಮೂಲಾದಪಿ ಗ್ರೀರಿಕಾಜ್ಯಾ
ಪಣೋಗದ: ಕ್ಷೈದ್ವಯುತೋ ನಿಹಂತಂ ನಿತೇಷಿತೋ ಮಂಡಲಿನಾಂ
ವಿಷಾಳ ||

ಗೋನೆಸ ವಿಷ ಜಿಕ್ಕಿತ್ಸಿ

ನಂತತ್ತ್ವಗ್ರೀಜ ಕಿಣಿಹಿ ರಾಜೀಲಾ ಶ್ರೀಜ ಸಾರ್ವಜ್ಯಾ

ಶಿರೀಷ ಬೀಜಾತ್ಮಿಕ ವಿಷೇ ನುಂಳಂಗವೇದ್ಯಂಕಂವಚಾ ||
ಸಿಷ್ವೋಗೋವಾರಿಣಾಂಷ್ಟಾಂಗೋ ಹಂತಿಗೋನೆಸಂ ವಿಷಂ |

ಅಧರ್ಭಃ—ಬಿದರಿನ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಬೀಜ, ಕಟುಕ ರೋಪಿಣೀ, ಪಾಟಲಬೀಜ ಶಂತಿ, ಶಿರಸಲಬೀಜ, ಅತಿವಿಷ, ಕಸಾಯಹಲ್ಲಿನ ಬೀಜ ಮತ್ತು ಬಜಿ ಈ ಎಂಬು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಅದು ವಿಷವನ್ನು ಕಳೆಯುವದು,

ವ್ಯಂತರ (ಮಿಶ್ರಜಾತಿಯ) ಸರ್ವಗಳ ಜಿಕ್ಷಿ

ಕರವೀರಾರ್ಕ ಕುಸುಮಮೂಲ—ಲಾಂಗಲಿಕಾರಕಾಂ |

ಕಲ್ಯಾಯೀದಾರನಾಲೀನ ಪಾಠಾ ಮರಿಂಚ ಸಂಯುತಾಃ ||

ವಿಷವ್ಯಂತರ ದಷ್ಟಾನಾಂ ಅಗದ: ಸಾರ್ವಕಾಮಿಕಃ |

ದ್ವಿಪಲಂ ನತಕುಷಾಭ್ಯಾಂ ಷ್ವಾತಕ್ಷೈದ್ರಂ ಚರ್ತುಃವಲಂ ||

ಅಸಿ ತಕ್ಷಕದಷ್ಟಾನಾಂ ಪಾನವೇತತ್ರಾ ಸುಖಾವಹಂ |

ಅಧರ್ಭ:— ಕಣಿಗಲ ಎಕ್ಕೆಗಳ ಹೂವು ಮತ್ತು ಬೀರು, ಕೋಳಿಕುಟುಂಬ
ಗಡ್ಡೆ (ಭಾಂಗಲೀ), ಹಿಷ್ಟಲೀ, ಅಗಳ ಶಂತಿ, ಮೆಣಸು ಇಂಗಳನ್ನು ಅಂಬಲಿಯಲ್ಲಿ
ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಅದನ್ನು ಪಾನ, ನಸ್ಯ, ಅಂಜನ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ರೇತಿಯಿಂದ ಉಪ
ಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಶಿರೀಷಪುಷ್ಟಿಗಳ ರಸದಿಂದ ಬಿಕ್ಕಿಮೆಣಸು ಗಳಿಗೆ 7 ದಿವಸ ಭಾವನೆ ಕೊಟ್ಟು
ಹಾವು ಕಡಿದವರಿಗೆ ನಸ್ಯ ಅಂಜನ ಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ತಗರ 8 ತೊಲೆ, ಕೋಣ್ಣ 8 ತೊಲೆ, ಷ್ವಾತ 16 ತೊಲೆ, ಜೇನತುಪ್ತ
16 ತೊಲೆ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ತಕ್ಷಕವೆಂಬ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೂ ಕೂಡ ಗುಣ
ಹೊಂದುವನು.

ಕಾಂಡ ಜಿತ್ರದ ವಿಷ ಜಿಕ್ಷಿ

ನಿಖನೇತ್ವಾಂಡ ಚಿತ್ರಯಾ ದಂಶಂಯಾವದ್ಯಯಂಭುವಿ |

ಉಧ್ಯತ್ಯಪ್ರಚೀತಂ ಸರ್ವಿಧಾರಾನ್ಯಾಷ್ವಧಾಷ್ವಿಂ ಪ್ರಶೇಷಯೀತಾ ||

ಸಿಬೀತ್ರೋ ಪುರಾಣಂಚ ಷ್ವಾತಂ ವರಾ ಚೂಣಾವಚೂಣಿತಂ |

ಜಿಣೆ ವಿರಿಕ್ತೋ ಭುಂಜಿತ ಯವಾನ್ನಂ ಸೂಪ ಸಂಕ್ಷಿತಂ ||

ಅಧರ್ಭ:— ಕಾಂಡಚಿತ್ರವೆಂಬ ಸರ್ವವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಗಾಯವನ್ನು ಏರಡು ಪ್ರಹರದ
ವರಿಗೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಗಿದು ತಗೆದು ಕಚ್ಚಿಹಾಕಿ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಮಣಿ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪ
ಇವುಗಳಂದ ಲೇವಮಾಡಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರಿಫಳಾ ಚೂಣವನ್ನು ನೆಕ್ಕೆ
ಬೇಕು. ಅದು ಜಿಣೆವಾಗಿ ವಿರೇಷನವಾದ ಮೇಲೆ ಸಂಕ್ಷಿತ ಅಂದರೆ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ
ಜವೇಗೋಡಿಯ ಆಹಾರವನ್ನು ತಕ್ಷೇಷ್ಣಿಬೇಕು.

ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷ ಜಿಕ್ಷಿ

ವಿವಕ್ಷೆ ಕರಿನಿ ಶೂನೆ ಸರುಜೆಂಗೆ ವಿಷಾಖ್ಯಾತಿ |

ತೂಣಂ ವಿಸ್ರವಣಂ ಕಾಯ್ದಮುಕ್ತೇನ ವಿಧಿನಾತತಃ ||

ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕ್ಕೆಂದು ಮ್ಯಾಬಣ್ಣ ಬದಲಾಯಿಸುವದು, ಕರಿಣತಾ,
ಬಾವು ಅಧವಾ ಸಿಡೆಯಾಗುತ್ತದ್ದರೆ ತೀವ್ರವೇ ರಕ್ತ ಹೋಕ್ಕೆಣ ವಿಧಿಯಿಂದ ರಕ್ತ
ಸ್ತಾವ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ಕ್ಷೂಧಾತ್ರ್ವಮನಿಲಪ್ರಾಯಂ ತದ್ವಿಷಾತ್ರಃ ಸಮಾಹಿತಃ |

ಪಾಯಯಿತ ರಸಂ ಸಸಿಃ ಶುಕ್ತಂ ಕ್ಷೈದ್ರಂ ತಥಾ ದಧಿ |

ಹಸಿನೆ ಆದಮೀಲೆ, ವಾತದೋಪವು ಜೆಚ್ಚೈದರೆ ವಿವರೋಗಿಗೆ ಮಾಂಸರಸ,
ಷ್ವಾತ, ತಕ್ರ, ಅಧವಾ ಅಂಬಲಿ, ಜೇನತುಪ್ತ ಅಧವಾ ಮೋಸರು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡ
ಬೇಕು.

ತ್ಯಾದಾಹ ಷ್ವಾನ್ ಸಮೋಹ ಷ್ವೈತ್ತಂ ಷ್ವೈತ್ತ ವಿಷಾತುರಃ |

ಶೀತ್ತಿಃ ಸಂವಾಹನ ಸ್ವಾನ ಪ್ರದೇಹ್ಯಃ ಸಮುಪಾಚರೇತ್ರಾ ||

ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯವನಿದ್ದು ಟೀತ್ ವಿಷದಿಂದ ಸೀಡಿತನಾಗಿದ್ದರೆ, ತ್ಯಾತ್ರಿ
(ನೀರಿಡಿಕೆ) ದಾಹ, ಗ್ರಿಷ್ಟಕಾಲ ಮತ್ತು ಮೋಹ (ಮೂಚಷ್ಟ್ರ) ಖಂಬಾಗಿದ್ದರೆ
ತಂತ್ರ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸ್ವರ್ಥ, (ನಾಣಿ, ರತ್ನ, ಕಾಂಸ್ಯ ಮುಂತಾದ) ಸ್ವಾನ ಮತ್ತು
ಲೇವ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಶೀತೆ ಶೀತ ಪ್ರಸೇಕಾತ್ರ್ವಂ ಲ್ಯಾಷ್ಟಿಕಂ ಕಘಕೃದ್ವಿಷಂ !

ವಾಮಯಿದ್ವಮಸ್ಯಿಸ್ತಿಕ್ಕೇ ಶ್ವಾ ಮಾಚಾರ್ವಮದಾಖ್ಯಾತಂ ||

ನೇತ್ರಗತ ವಿಷ ಜಿಕ್ಷಿ

ಶೂನಾಪ್ರಕಾಟ ನಿದಾತ್ರಂ ವಿವಣಾವಿಲ ಲೋಜನಂ |

ವಿವಣಂ ಚಾಪಿ ಪಶ್ಯಂತಮಂಜಸ್ಯಃ ಸಮುಪಾಚರೇತ್ರಾ ||

ಅಧರ್ಭ:— ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳಗೆ ಹಾವು ಒಂದಂಧನ, ಸಿದ್ರಿಯಿಂದ ಸೀಡಿತನಾದಂಧನ
ಮ್ಯಾಬಣ್ಣ ಬದಲಾದಂಧನ, ಕಣ್ಣಿಗಳು ಕೆಲಕವಾಗಿರುವಂಧನ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿ ದುರಿಗೆ
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಿಗಳನ್ನು ನೇರೆಡುವಂಧನನನ್ನು ಅಂಜನದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕೋಷ್ಟಿಗತ ರೋಗ ಜಿಕ್ಷಿ

ಕೋಷ್ಟಿದಾಹ ದುಜಾಧಾರ್ವನ ಮೂತ್ರಸಂಗರುಗನ್ನಿತಂ |

ವಿರೇಚಯೀಷ್ಟಿಕ್ಕೆದ್ವಾಯಂ ಸಂಗ ಸಿತಾತುರೆ ನರಂ ||

ಅಧರ:—ಕೋಣ್ಟುದಲ್ಲಿ ದಾಹ, ವೇದನೆ, ಹೊಟ್ಟಿ ಉಬ್ಬಿನಿಕೆ, ಮೂತ್ರಾವ ರೋಧ, ಮೂತ್ರ, ವಿಸರ್ಚನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೇದನೆ, ಮಲ ಮತ್ತು ಅಥೋವಾಯು ಇವುಗಳ ಅವರೀಧವಿದ್ದು ಸಿತ್ತು ದೋಷ ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದರೆ ವಿರೀಚನ ಕೊಡಬೇಕು.

ಶಿರೋಗತ ವಿಷಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಜಿಕ್ಕಿನ್ನೇ

ಶಿರೋರುಗ್ಗಾರವಾಲಕ್ಷಣನ್ನುಸ್ತಂಭ ಗಲಗ್ರಹ |

ಶಿರೋವಿರೀಚಯೆತ್ | ಶ್ರೀಪುಂ ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭಿಚದಾರುಣಿ ||

ಅಧರ:—ಶಿರಃಶೂಲ, ತಲೆ ಭಾರವಾಗುವದು, ಆಲಸ್ಯ, ಹನುಸ್ತಂಭ, ಗಲಗ್ರಹ, ಅತ್ಯಂತ ಕರಿಣವಾಗಿರುವ ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಶಿರೋವಿರೀಚನ ಅಂದರೆ ನಸ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು.

ನಷ್ಟೆ ಸಂಜ್ಞೆ ಜಿಕ್ಕಿತ್ತೆ

ನಷ್ಟೆಸಂಜ್ಞಂ ವಿವೃತಾಕ್ಷಂ ಭಗ್ನಗ್ರೀವಂವಿರೀಚನ್ಯಃ |

ಚೊಣ್ಣೀಂ ಪ್ರಧಮನ್ಯಃ ಶಿಕ್ಷೇತ್ವಾರ್ಥಂಸಮುವಾಚರೀತ್ |

ತಾದರೆಯಿಚ್ಚೆಸಿರಾಃ ಸ್ತೋಪ್ರಂ ತಸ್ಯ ಶಾಖಾಲಲಾಟಿಜಾಃ |

ತಾಸ್ಯಪ್ರಸಿಚ್ಯಮಾನಾಸು ಮೂರ್ಧಿಂಶಸ್ತೀಣ ಶಸ್ತ್ರವಿತ್ |

ಕುರ್ಯಾತ್ವಾಕ ಪದಾಕಾರವಂ ಸ್ವಣಮೇವಂ ಸ್ವವಂತಿ ತಾಃ |

ಸರಕ್ತಜರ್ಮಮಾಂಸಂ ವಾ ಸಿಕ್ಷಿಪ್ರೇಚ್ಚಾಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ |

ಚರ್ಮಪ್ರಪ್ರಕ್ರ ಕರ್ಣಾಯಂ ವಾಕಲ್ಪಂವಾ ಕುಶಲೋಭಿಷಂ |

ವಾದಯೀಂಕ್ಷಾಗದ್ವೀರ್ಣವಾತ್ವಂ ದಂದುಧಿಂ ತಸ್ಯ ಪಾಶ್ಯಯೋಃ |

ಲಭ್ಯಸಂಜ್ಞಂ ಪುನಿಚ್ಚೆನಮೂರ್ಧಿಂಶಸ್ತ್ಯಶೋಧಯೆತ್ |

ನಿಕ್ಷೇಣಂ ನಿಹರೆಚ್ಚೆ ವಂ ನಿಷಂ ಪರಮಾದುಜರ್ಯಂ |

ಅಲ್ಲಮಷ್ಯವತಿಪ್ಯಂಹಿ ಭೂರಿಯೇಗಾಯಂಕಲ್ಪತಿ |

ಕುರ್ಯಾದಾರ್ಥಾಸಾದ ಪ್ಯೇವಣ್ಯಂ ಜ್ವರಕಾಸ ಶಿರೋರುಜಃ |

ಶೋಧಶೋಷಂ ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ತಿಮಿರಾರುಚಿ ಸೀನಸಾನ್ |

ಶೇಷು ಚಾಸಿ ಯಧಾದೋಷಂ ಪ್ರತಿಕರ್ಮಸ್ಯಯೋಜಯೆತ್ |

ವಿಷಾತೀರ್ಣಾಪದ್ವಾಂಶಾಪಿ ಯಧಾಸ್ಯಂ ಸಮುವಾಚರೀತ್ |

ಅಧರ:—ಸಂಜ್ಞೆ (ಪ್ರಜ್ಞೆ) ಸಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಕಣ್ಣಗಳು ಮುಕ್ತಿರದಿದ್ದರೆ, ಗ್ರಿವಾಭಂಗ ಅಂದರೆ ಗೋಣು ಓದಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ರೋಗಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಧನವ ಚೊಣಿದಿಂದ ಶಿರೋವಿರೀಚನ ಕೊಡಬೇಕು. ಶಾಖಾ ಮತ್ತು ಲಲಾಟ (ಹಣೆ) ದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಸಿರಗಳ ವೇಧ ಬೇಗನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಿರಾವೇಧದಿಂದ ರಕ್ತ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಶಾಷ್ಟ್ರಜ್ಞಾನಾದ ಪ್ಯೇಚ್ಯನು ಆದೇ ಕ್ರೂರ ನೆತಿಯ (ಮೂರ್ಧಾ) ಮೇಲಿ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ‘ಕಾಕಾರದ’ ದ ಆಕಾರದ ಥೇದ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮುಣ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆಸ್ಥಾನದಿಂದ ರಕ್ತಸ್ತಾವವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೆತ್ತಿಯವೇಳೆ ರಕ್ತಯುತ್ತ ಜರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾಂಸವನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಹೋನ್ನೆ ವರೆಯ ಕಷಾಯದಿಂದಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಶೈಗಳಿಯ ಕಲ್ಪಕದಿಂದಾಗಲೇ ನಗಾರ ಯನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ವಿಷದಿಂದ ಸೀಡಿತ ಮನುಷ್ಯನ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸಬೇಕು. ಎಷ್ಟುರದ ಮೇಲೆ ಬಂದರಾಲಕ್ಕೆ ಉಂಟ್ರ ಮತ್ತು ಅಧಃ ಶೋಧನ ಅಂದರೆ ಮನ ಮತ್ತು ವಿರೀಚನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದುಜರುವಾಗಿರುವಂಥ ವಿಷವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ತಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಅಲ್ಲ ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರೂ ಮೇಗನ ಸ್ವಂಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಶಿರಃಶೂಲ, ಜ್ವರ, ಕಾಸ, ಶಿರಃಶೂಲ, ಶೋಧ, ಶೋಷ, ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ತಿಮಿರ, ಅರುಚಿ, ಸೀನಸ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಕಾರಗಳು ಉತ್ತರನ್ನುವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಯಾ ದೋಷಗಳಂತೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ವಿಷದಿಂದ ಬೇರೆ ಖಸದ್ರುವಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ದೋಷಗ ಉಂತೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿಷಶಮನದಸಂತರ ದೋಷ ಜಿಕ್ಕಿತ್ತೆ

ವಿವನ್ನಾಂ ಧಿಬುಂತಿತ್ತುಃ ಶ್ರೀಯಾಯೋಗ್ರಿಷ್ಟ್ಯಯಭ್ಯಂತಃ |

ವಿವೈ ಹೃತ್ಗಾಂ ದೇಶಾಧ್ಯಾದಾ ದೋಷಃ ಪ್ರಕುಪ್ಯತಿ ||

ತದಾ ಪವನ ಮುಢ್ಯಾತ್ತೆಂ ಸ್ವೇಹಾಧ್ಯೈಪ್ರಕಿ ಸಮುಪಾಜರೀತ್ |

ಶೈಲ ಮಷ್ಟ್ಯಾಕುಲತ್ವಾಘಾನ್ ವಜ್ಞಃ ವಿವಯರಾಯುತ್ತೈಃ |

ಪಿತ್ತ ಜ್ವರಹರ್ಮೈಃ ಪಿತ್ತಂ ಕರ್ಣಾಯಸ್ಯೈಹ ಬಸ್ತುರಃ ||

ಕಫವಾರಗ್ರಧಾಧ್ಯೈನ ಸಕ್ರಾಪ್ರೇಣಾ ಗಣೇನ ತು |

ಶೀಷ್ಯಾಷ್ಯೈರಿಗದ್ವೈಷಿಷಿತ್ತೈತ್ರಾಕೈಪ್ರೈಶಭೋಜನ್ಯಃ ||

ಅಧರ:—ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವಧಿಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ಶರೀರದಿಂದ ವಿಷವನ್ನು ತಗೆದುಹಾಕಿದೆಂದೇ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕಾಸಿತವಾದರೆ, ವಾತದೋಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹಸ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೈಲ, ಮತ್ತು, ಕುಲತ್ಕ, ಸ್ವೇಹಸ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈಲ, ಮತ್ತು ಕುಲತ್ಕ, ಆವೃದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪರಜಾವಾದಿ ಬೇರೆ ವಿಷನಾಶಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಬೇಕು. ಪಿತ್ತ ದೋಷದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತ ಜ್ವರನಾಶಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಇವೇ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕರ್ಣಾಯ, ಸ್ವೇಹ, ಬಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಕಫದೋಷದಲ್ಲಿ ಆರಗ್ರಧಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನತ್ವಪ್ರವನ್ನು ಸೇರಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಕಫಷ್ಟು ಅಗಂಧನನ್ನು ತಿಕ್ತರಂಪ್ರಯಂತ ಚೂಜಿಸಬೇಕು ಕೊಡಬೇಕು.

ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದುಂಟಾದ ನಷ್ಟಸಂಜ್ಞೆ ಜಿಕ್ಕಿತ್ತೆ

ವೃಕ್ಷಪ್ರಪಾತ ವಿಷಮ ಪತಿತಂ ಮೃತಂಭಾಸಿ |

ಉಂಟಂಧಂಚ ಮೃತಂ ಸದ್ಯಾಷಿತ್ಯೈನ್ನಷ್ಟಂಜ್ಞಾವತ್ ||

ವೈಕ್ಯ, ಪ್ರಪಾತ, (ನೀರಿನ ವ್ರಾಹ, ಬಾನಿ, ಕೆರೆ ಮುಂತಾದವು) ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಬೀಳುವುದು, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸಾಯುವದು, ಕೊರಳಿಗೆ ಉರುಲು ಹಾರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಜ್ಞೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ, ತಕ್ಷಣವೇ ನಷ್ಟಸಂಜ್ಞೆಯಂತೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಾಡಬೇಕು.

ಯಾಧಾವಸ್ಥಾ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಹೃದ್ವಿದಾಹೆ ಪ್ರಸೇಕೆವಾ ನಿರೀಕಂ ನಮನಂ ಭೃತಂ |
ಯಾಧಾವಸ್ಥಂ ಪ್ರಯೋಕ್ತವ್ಯಂ ಶುದ್ಧಿ ಸಂಸರ್ವನ ಕ್ರಮಃ ||

ಅರ್ಥ:—ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದಾಹ, ಬಾಯಿಗೆ ನೀರುಬಿಡುವುದು ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೀಕಣ ನುತ್ತು ವಸುನವನ್ನು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಶೋಧನ ವಾದಮೇಲೆ ಪೇರೂದಿ ಕ್ರಮನವನ್ನು ಸಂಸರ್ವನ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು.

ಶಿರೋಗತವಿಷೆ ಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಶಿರೋಗತಿ ವಿವೆ ನಷ್ಟಃ ಕುರ್ಯಾನ್ಯಾಲಾನಿ ಬುದ್ಧಿವಾನಃ |
ಬಂಧು ಜೀವಕ ಭಾಂಗಾರ್ಥಿಕ್ಷೇ ಸುರಸಸ್ಯಾಸಿತಸ್ಯಾಚ್ |
ದಕ್ಷಕಾರ ನುಯೂರಾಣಾಂ ಮಾಂಸಾಸ್ಯಾ ಮಂಸ್ತಕೆ ಕ್ಷತೀ |
ಮೂರ್ಖಿಕದೇಯನುಧೋದಷ್ಟಸ್ಯಾಧ್ವರದಷ್ಟಸ್ಯಾ ವಾದರೋಃ ||

ಅರ್ಥ:—ಬಂಧುಜೀವಕ (?) ಭಾಂಗಾರ, ಕರೆ ತುಲಸಿ ಇವುಗಳ ಬೇರಿನ ನಸ್ಯ ವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು: ಸ್ತ್ರೀಯವೇಲೆ ವ್ರಾಹವನ್ನುಂಟಿಮಾಡಿ ಕೋಳಿ, ಕಾಗೆ ನವಿಲುಗಳ ರಕ್ತಯುಕ್ತ ಮಾಂಸವನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಅಥೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಂಶ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಶರೀರದ ಉದ್ದ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಂಶವಾಗಿದ್ದರೆ ಪಾದಕ್ಕೆ ಆಪ್ರಕಾರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ನೀತ್ರಗತ ವಿಷಜಿಕಿತ್ಸೆ
ಪಿಪುಲೀ ಮರಿಜಕ್ತುರ ವಚಾಸ್ಯೀಧವ ಸಿಗ್ರವಾಃ |
ಸಿವಾಷದೋಹಿತ ಸಿತೀನ ಷ್ಣಂತ್ಯಾಸ್ಯಾಗದ ಮಂಜನಾತಾ ||

ಅರ್ಥ:—ಹಿನ್ನಲೀ, ನೇಣನು, ಯವಕ್ತುರ, ಬಳಿ, ಸ್ಯೀಂಧವ, ನುಗ್ನಿಬೀಜ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ರೋಹಿತಮತ್ತು ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಅದನ್ನು ಕಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂಜನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿಯ ವಿಷವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಂಠಗತವಿಷೆಚಿಕಿತ್ಸೆ
ಕಸಿತ್ತಿನಾವಾಂ ಸಸಿತಕ್ಷೈದ್ರಂ ಕಂಠಗತವಿವಿಷೆ |

ಅರ್ಥ:— ಕಂಠಗತ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಹಸಿ ಚೆಳವಲಕಾಯಿಯ ರಸವನ್ನು ಕಲ್ಲಸಚ್ಯಾರೆ ಮತ್ತು ಜೀನುತ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು,

ಆವಾಶಯಗತ ವಿಷ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ಲಿಹಾಧಾಮಾಶಯಗತಿ ತಾಭ್ಯಾಂ ಚೂಣಿಪಲಂ ನತಾತ್ |

ಅರ್ಥ:— ಆವಾಶಯಗತ ವಿಷದಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಬಟ್ಟಲದ ತೊಗಟೆಯ ಚೂಣಿ ವನ್ನು ಕುತ್ತಿ ತೊಲಿ ಪ್ರಮಾಣಿಸಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಸಚ್ಯಾರೆ ಮತ್ತು ಜೀನುತ್ಪವದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಪಕ್ಕಾಶಯಗತ ವಿಷ ಜಿಕಿತ್ಸೆ

ವಿಷ ಪಕ್ಕಾಶಯೆ ವಾಪ್ತೇ ಪಿಪುಲೀ ರಜನೀ ದ್ವಯಂ |

ಮಂಜಷ್ಠಾಂ ಚ ಸಮಂ ಪಿಷಾಷಿಕ್ತೇನ ನರಃ ಪಿಚೀತ್ |

ಅರ್ಥ:— ವಿಷವು ಪಕ್ಕಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಹಿನ್ನಲೀ, ಅರಿಸಿ ಮರದರಸಿಣ, ಮಂಜಷ್ಠೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಕ್ಷಿಣಂಡು ಆಕಳ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ರಸಗತ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಮಾಂಸಂ ರಕ್ತಂಚ ಗೋಧಾಯಾಃ ಶಿಪ್ಪುಂ ಚೂಣಿರ್ಕೈತಂ ಹಿತಂ |
ವಿವೇರಸಗತಿ ಪಾನೆ ಕಸಿತ್ತಿರಸ ಸಂಯುತಂ ||

ಅರ್ಥ:— ಉಡದ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ರಕ್ತವನ್ನು ವಣಿಗಿಸಿ ಚೂಣಿ ಮಾಡಿ ಬಳವಲಕಾಯಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ರಕ್ತಮಾಂಸಗತ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಶೇಲುಮೂಲತ್ಪುಗಾರ್ಣಿ ಬಾರೆರೋದುಂಬರಾಣಿಂಚ |

ಕಟಿಭ್ಯಾಂಚ ಪಿಚೀತ್ ರಕ್ತಗತ ಮಾಂಸಗತ ಪಿಚೀತ್ ||

ಸಕ್ಷೈದ್ರಂ ಖದಿರಾರಷ್ಟುಂ ಕೌಟಿಜಂ ಮೂಲಮಂಭಸಾ |

ಸನೇರ್ಸುಚ ಬಲೆ ದ್ವೇತು ಮಧುಕಂ ಮಧುಕಂ ನತಂ ||

ಅರ್ಥ:— ಚಳ್ಳಕಾರಿ, ಬೋರೆ, ಅತ್ಯಿ ಇವುಗಳ ಬೇರುಗಳನ್ನು ತೊಗಟಿಯನ್ನು, ಚಿಗರು (ಮುಗಳು) ಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಮಾಂಸಗತ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಲಿದರಾರಷ್ಟುವನ್ನು ಜೀನುತ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಕೊಡಿಸಿಗನ ಬೇರನ್ನು ನೀರಿನಗಾಡ ಕೊಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಧಾತುಗತ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಬಲಾ ಅಶಿಬಲಾ, ಇಷ್ಟೆಯಹೂವು, ಜೀಪ್ತಮಧು ಮತ್ತು ನಂದಿಬಟ್ಟಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಕೊಡಬೇಕು.

ವಿಷಣುತ್ತೀರೋಗಗಳು

ರಸೆಶಿರೀಷ ಪುಷ್ಟಿ ಸಪ್ತಾಹಂ ಮರಿಂ ಶಿತಂ ।
ಭಾವಿತಂ ಸರ್ವದಷ್ಟಾನಾಂ ನಸ್ಯಾಪಾನಾಂಜನೆ ಹಿತಂ ॥

ಅಧ್ಯಃ— ಶಿರೀಷ ಪುಷ್ಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಬಿಳೀ ಮೇಣಂಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಾರದ ವರಿಗೆ ಅರೆದು ಭಾವನೆಕೊಟ್ಟು ಉನಯೋಗಿಸಿದರೆ ನಸ್ಯಾ ಪಾನ ಅಂಜನದಲ್ಲಿ ಹಿತಕಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿಪಲಂ ನತಕುಷಾಭ್ಯಾಂ ಘೃತಕ್ರೌಂದು ಚತುವ್ಯಂಲಂ ।
ಅಪಿ ತಕ್ಕುಕದವ್ಯಾನಾಂ ಪಾನಮೇತತ್ತಾ ಸುಖವದಂ ।
ಸಿಂಧುವಾರಸ್ಯ ಮೂಲಂಚ ಶ್ವೇತಾಚ ಗಿರಿಕಣಿಕಾ ।
ಪಾನಂ ದವೀಕರ್ತ್ಯೈದರಸ್ಯಾ ನಸ್ಯಾಂ ಮಧುಸಪಾಲಕಂ ॥
ಮಂಜಿವಾ ಮಧುಯವ್ಯಾವಾಂ ಜೀವಕರ್ಣಭಕ್ತಾ ಸಿತಾ ।
ಕಾಶ್ಯಯಂ ವಟಿಂಗಾನಿ ಪಾನಂ ಮಂಡಲಿನಾಂ ವಿಷಂ ॥
ತ್ಯಾಷಂ ಸಾತಿವಿಂ ಕುಷ್ಟಂ ಗೃಹಧೂವೋ ಹರೇಣಿಕಾ ।
ತಗರಂ ಕಾಷ್ಟಿಂ ಹಂತಿ ರಾಜಿಮತಾಂ ವಿಷಂ ॥

ಅಧ್ಯಃ— ನಂದಿಬಟ್ಟಲ 4 ತ್ವಾಲಿ, ಕೊಣ್ಣಂ 4 ತ್ವಾಲಿ, ತುಪ್ಪ 8 ತ್ವಾಲಿ ಜೀನುತ್ಪಂಷ್ಟಿ 8 ತ್ವಾಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರೆ, 'ತಕ್ಕುಕ' ವೆಂಬ ಸರ್ವದ ದಂಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಯಯಬೇರು ಬಿಳೀಗೋರಿಕಣಿಯ ಬೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದವಿಕರ ದಂಶದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಕೊಣ್ಣಂ (ಕುಷ್ಟ) ವನ್ನು ಜೀನುತ್ಪಂಷ್ಟಿ ದಲ್ಲಿ ತ್ವೀಯಿದು ನಸ್ಯಾ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮಂಜಿವ್ಯಾ, ಜೀಷ್ಟಂ ಮಧು, ಜೀವಕ, ಕಲ್ಲಿಸಕ್ಕಿರೆ, ಕರೇಣಿವನಿ ಮತ್ತು ಅಲದ ಮಂಗಳಂಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಮಂಡಲಸರ್ವದ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ತ್ರಿಕಟ್ಟಿ, ಅತಿವಿಪ, ಕುಷ್ಟಂ, ಇಲ್ಲಿಂ, ರೇಣುಕಾಬೀಜ, ನಂದಿಬಟ್ಟಲ, ಕಟ್ಟಿಕ ರೋಹಿಣಿ, ಜೀನುತ್ಪಂಷ್ಟಿ ವನ್ನು ಕೊಡುವದರಿಂದ ರಾಜಿವಾನ್ ಕರ್ಣಗಳ ವಿಷವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಂದನಾ ದಿಯೋಗ

ಜಂದನಂ ತಗರಂ ಕುಷ್ಟಂ ಹರಿದ್ರೈದ್ವೀ ತ್ವಗೀವಚ |
ಮಂಜಿಶಿಲಾ ತವಾಲಂಚ ರಸಃ ಕೇಶರ ವಿವಚ ||
ಶಾದೋಲಸ್ಯ ನಲ್ಕಿಷ್ಟುವ ಸುಸಿವ್ಯಂ ತಂಡುಲಾಂಬುನಾ |
ಹಂತಿಸರ್ವ ವಿಷಾಣ್ಯೇವ ವಜ್ರವಜ್ರಮಿವಾಸುರಾನ್ ||

ಅಧ್ಯಃ— ಜಂದನ, ನಂದಿಬಟ್ಟಲ, ಕುಷ್ಟ ಅರಿಸಿಣ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಮನಃಶಿಲೆ ತವಾಲವತ್ತ, ಕೇಶರ, ಹೆಲಿಯುಗರು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಅಕ್ಷಯ ಕಟ್ಟಿನ ಗೂಡ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ,

ವಚಾದಿಯೋಗ

ವಚಾಂವಂಶತ್ಪ್ರಜಂ ಪಾಶಾ ನತಂ ಸುರಸಮಂಜರಿಂ ||
ದ್ವೇಬಲೆ ನಾಕುಲೀ ಕುಷ್ಟಂ ಶಿರೀಷಂ ರಜನೀದ್ವಯಂ ||
ಗುಹಾಮತಿ ಗುಹಾಂ ಶ್ರೀತಾಮಜಗಂಥಾಂ ಶಿಲಾಜತು ||
ಕತ್ಯಣಂ ಕಟಿಭಿಂ ಕ್ಷೂರಂ ಗೃಹಧೂಮಂ ಮನಃಶಿಲಾಂ ||
ರೋಹಿತಕಸ್ಯ ಪಿತ್ತೀನ ಪಿಷ್ಪಾಪತು ಪರಮೋಽಂ ಗದ: ||
ನಸ್ಯಾಂಜನಾಧ್ಯಾತೀನೇಮು ಹಿತೋ ವಿಶ್ವಂಭರಾದಿಮು |
ಶಿರೀಷಫಲ ಮೂಲತ್ಪುಕ್ಕಾಷ್ಪತ್ರೀ ಸಮ್ಮೇಃ ಘೃತ್ಯಾಃ ||
ಶ್ರೀಷ್ಟಃ ಪಂಚಶಿರೀಷೋಂ ವಿಷಾಣಾಂ ಪ್ರವರೋವಧಿ |

ಅಧ್ಯಃ— ಬಜಿ, ಬಿದರಿನ ಲೋಗಟಿ, ಅಗಳಶುಂಭಿ, ತುಲಸಿಯು ಮಂಜರಿಗಳು ಬಲಾ, ಅತಿಬಲಾ, ಹಾಪುಬೀರು, ಕೊಣ್ಣಂ, ಶಿರೀಷ, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಿಸಿಣ, ಶಾಲಿ ಪಣೀರ್, ಶ್ವರ್ವಪಣೀರ್, ಬಿಳೀಗೋರಿಕಣಂ, ಶಿಲಾಜತು, ರೋಹಿಷಮಲ್ಲಿ, ಕಟಿಭಿ, ಯಂವಕ್ಷೂರ, ಇಲ್ಲಿಂ, ಮನಃಶಿಲಾ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ರೋಹಿಷಮಲ್ಲಿದ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅರೆಯಬೇಕು, ಇದಕ್ಕೆ ಪರನೋಗದ ವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ನಸ್ಯಾ ಅಂಜನ ಲೇಪ ಮಂಗಳಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ,

ಶಿರೀಷಬೀಜ, ಮೂಲ, ತ್ವಕ್, ಹೂವು, ಎಲೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಕಲ್ಪವನ್ನು ವಾಡಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಂಚಶಿರೀಷನೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷನಾಶಕ ವಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಲವಚಾಶ್ರಮಿರಿಸಃ

ಪಾರದಂಗಂಧಕಂ ತುತ್ತಂ ಟಂಕಣಂ ರಜಸೀಸಮಂ |
ದೇವದಾಳ್ಯಾದ್ವಷೀಮಂಧಂದಿನಂ ಹಿಷ್ಪಂ ತು ಭಕ್ತಯೀತಾ ||
ಕಾಲವಚಾಶ್ರಮಿನಿರಾಮ ರಸಃ ಸರ್ವ ವಿಷಾಪಹಃ |
ನರ ಮಾತ್ರಂಸಿಬೇಚ್ಚಾನು ಕಾಲದಸ್ಯೋ ಸಿ ಜೀವತಿ ||

ಅಧ್ಯಃ— ಪಾರದ, ಗಂಧಕ, ತುತ್ತ, ಟಂಕಣ (ಬಳಗಾರ), ಅರಿಸಿಣ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸಮುಖಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡು ದೇವದಾಳೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿನ ಅರೆಯಬೇಕು. ಅನ್ಯೇಲೆ ವಣಿಗಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲವಚಾಶ್ರಮಿನಿರಸ

ಸಂಜ್ಞೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ರಸನನ್ನು ಸೇವನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮೂತ್ರ ವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೊಲ್ಪು ದಂತ ಮಾಡಿದರೂ ಬದಕುತ್ತಾನೆ.

ಮಹಾಗದ

ಶ್ರೀಪದ್ಮಿಶ್ರೀ ಮಧುಕಂ ಹರಿದೀರಕ್ತಾ ನರೇಂದ್ರೋ ಲವಣಶ್ಚ ವಗ್ರಃ ।
ಕಟುತ್ರಿಕಂ ಜ್ಯೈವ ವಿಚಾರೀತಾನಿ ಶ್ರಂಗೇವಿದಧ್ಯಾನಧು ಸಂಯುತಾನಿ ।
ವಿಷಾಗದೋ ಹಂತಿವಿಷಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ ವಾನಾಂಜಾಭ್ಯಂ ಜನನಸ್ಯಯೋಗ್ರೀಃ ॥
ಅವಾಯವೀಯೋ ವಿಷವೇಗ ಹಂತಾ ಮಹಾಗದೋ ನಾಮಮಹಾ
ಪ್ರಭಾವಃ

ಆಧ್ಯಃ— ತಿಗಡಿಬೇರು ಕೋಳಿಕೊಟುಮನಗಡ್ಡಿ, ಜೀವ್ಣಮಧು, ಆರಿಸಣ, ಪಂಚಲವಣ, ಮರದರಿಸಣ, ಮಂಜಿಷ್ಟ, ಕಕ್ಕೆಕಾಯಿ, ಶಿಕಟು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಜೂಣ ಜೀನುತ್ಪಂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ (ಶ್ರಂಗ) ಕೋಡಿನ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿದಬೇಕು. ಈ ಅಗದ ವನ್ನು ವಾನ ಆಭ್ಯಂಗ ಅಂಜನ ನಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವದರಿಂದ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯೋಗವನ್ನು ನಷ್ಟ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಇದು ಶ್ರೀಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾಗದವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮಹಾಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಜಿತಾಗದ

ವಿಡಂಗವಾತಾ ಶ್ರೀಫಲಾಜಮೋದಾ ಹಿಂಗಾನಿ ವಕ್ರತ್ರಿಕಟೂನಿ ಜ್ಯೈವ
ಸರ್ವಶ್ಚವಗೋಲವಣ: ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮ: ಸಚಿತ್ರಕಕ್ಷ್ಯಾದಯುತೋವಿ
ಧೀಯಃ ॥

ಶ್ರಂಗೇವಾಂ ಶ್ರಂಗಮಯೀನ ಜ್ಯೈವಪ್ರಚಾಳಿದಿತಃ ಪಕ್ಷಮುಹೇಸ್ತಿತಶ್ಚ ।
ವಿಷೋಗದಃ ಸಾಫಿವರ ಜಂಗಮಾನಾಂ ಜೀತಾವಿಷಾಣಾವನುಜಿತೋಹಿ

ನಾಮಾ

ಆಧ್ಯಃ— ವಾಯವಿಡಂಗ, ಆಗಳಶುಂಠಿ, ಶ್ರೀಫಲಾ, ಆಜವಾನ ಇಂಗು ನಂದಿ ಬಟ್ಟಲ, ಶಿಕಟು, ಪಂಚಲವಣ, ಜಿತ್ರಕ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೂಣ ಮಾಡಿ ಜೀನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಶ್ರಂಗವಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಆಧವಾ ಆಕಳಕೋಡಿನ ವಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷದವರೆಗೆ ಇಟ್ಟು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದು ಸಾಫಿವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ವಿಷವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ತಾರಾಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರವೌಂಡರೀಕಂ ಸುರದಾರುಮುಸ್ತಾ ಕಾಲಾನುಸಾಯಾರಕಟುರೋಹಿಣಿಜ್ಞಿಕಾ
ಸೌಣೀಯಕಂ ಧ್ಯಾಮಕ ಗುಗ್ಗಿ ಲಾರಿ ಪುನಾಗ ತಾಲೀಸ ಸುವಚಿಕಾಶ್ಚಿ:
ಕಟುಂನಟ್ಟಿಲಾ ಸಿತ ಸಿಂದುವಾರಿ ಶ್ರೀಲೀಯ ಕುಷ್ಣ ತಗರಂ ಪ್ರಯಂಗುಃ ।
ಶೈಂಧ್ರಂ ಜಲಂ ಕಾಂಜನ ಗ್ರೀರಿಕಂಚ ಸಮಾಗಧಂ ಚಂದನ ಸ್ವೀಂಧವಂ ಚ ॥
ಸೂಕ್ಷ್ಮಾನಿಜೂಣಾನಿ ಸಮಾನಿ ಕೃತಪ್ರಶ್ನಂಗಿ ನಿದಧ್ಯಾನಧುಸಂಯುತಾನಿ
ಎಷ್ಣೋಽಗದಸ್ತಾಪ್ಯ್ಯ್ಯ್ಯ ಇತಿ ಪದಿವ್ಯೋಽವಿಷಂ ನಿಹನಾಷಾದಪಿ ತಪ್ಯಕಸ್ಯ ॥
ಆಧ್ಯಃ— ಪ್ರವೌಂಡರೀಕ, ದೇವದಂರ, ಜೀಕೆನಗಡ್ಡಿ, ಕಾಲಾನುಸಾರಿ,
ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಸೌಣೀಯಕ, ಕತ್ತಣ, ಗುಗ್ಗಿಲು, ನಾಗಕೇಶರ, ಯಾಲಕ್ಕು,
ಬಿಳೀಲಕ್ಕು, ತಾಲೀಸವತ್ತಿ, ಸುವಚಿಕಾ, ಶೈಂಧ್ರಾನಾಕ, ಶಿಲಾರಸ, ಕುಷ್ಣ, ನಂದಿಬಟ್ಟಲ
ಪ್ರಯಂಗು, ಲೋಧಿ, ಬಾಳದಬೇರು, ಸುವರ್ಣಗ್ರೀರಿಕ, ಪಿಪ್ಪಲೀ, ಚಂದನ,
ಸ್ವೀಂಧವ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಕ್ಷ್ಯಂದು ಜೂಣಮಾಡಿ ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ
ಕಲಸಿ ಕೋಡಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಇಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ತಾಪ್ಯ್ಯ್ಯ ಅಗದ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.
ಇದು ತಪ್ಯಕ ಸರ್ವದ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೊಡಬೇಕು.

ಇಂಷಭೋಽಗದ

ಮಾಂಸಿಹರೇಣಿ ಶ್ರಿಫಲಾ ಮುರಂಗಿ ರಕ್ತಾಲತಾ ಯುಷ್ಣಿ ಕ ಪದ್ಮಕಾನಿ ।
ವಿಡಂಗ ತಾಲೀಸ ಸುಗಂಧಿ ಕೈಲಾ ತ್ವಂಕುಷ್ಣ ಪತ್ರಾಣಿ ಸುಚಂದನಾನಿ ॥
ಭಾಂಗಿಸಪಬೋಲಂ ಕಿಣಿಹಿಂಸವಾತಾ ಮೃಗಾದನೀ ಕರ್ಕಾಪೀಕಾ ಪುರಂಚ ।
ವಾಲಿಂಧ್ಯಶೋಕೋ ಕ್ರಮುಕಂ ಸುರಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಸೂನ ನಾರುಪ್ಪರಂಚ
ಪುಷ್ಣಂ ॥

ಸೂಕ್ಷ್ಮಾನಿಜೂಣಾನಿ ಸಮಾನಿ ಶ್ರಂಗನೈಸೀತಾಸಪಿತ್ತಾನಿ ಸಮಾಪ್ತಿಕಾನಿ
ವರಾಹ ಗೋಧಾ ಶಿಖಿಶಲ್ಲಿಕೇನಾಂ ನಾಜಾರಜಂ ಪಾರ್ವತದಾಕುಲೇಚ ।
ಯಸ್ಯಾಗದೋಽಯಂ ಸುಕೃತೋ ಗೃಹೇ ಸ್ಯಾನಾರ್ಥ ಭೋ ನಾಮ
ನರರಂಭಸ್ಯ ।

ಆಧ್ಯಃ— ಜಂಬಾಮಾಂಸಿ, ರೇಣುಕ ಬೀಜ, ಶ್ರೀಫಲಾ, ಸುಗ್ರೀ, ಮಂಜಿಷ್ಟ,
ಪ್ರಯಂಗು, ಜೀವ್ಣಮಧು, ಪದ್ಮಕಾಷ್ಟ, ವಾಯುವಿಡಂಗ, ತಾಲೀಸ ವತ್ತ,
ಸರ್ವಗಂಧಾ, ಯಾಲಕ್ಕು, ದಾಲಚಿನಿ, ಕುಷ್ಣ, ತೇಜಪತ್ರೆ, ಚಂದನ, ಗಂಟು
ಭಾಂಗಿಸ, ಪಡವಲ, ಕಿಣಿಹಿ, ಅಗಳಶುಂಠಿ ಬೇರು, ಕಾಳ್ವಪಡೆಕಾಯಿ, ಕರ್ಕಾಪೀ
ಶ್ರಂಗಿ, ಗುಗ್ಗಿಲು, ತಿಗಡಿ, ಅಶೋಕ, ಅಡಿಕೆ, ತುಲಸೀ ಮುನ್ಸ, ಕೇರ ಮು,
ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೂಣ ಮಾಡಿ ಜೀನತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ

ಕೋಡಿನ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಸಿತ್ತ ಅಂದರೆ ಕಾಡಹಂಡೆ, ಉಡಾ, ನವಿಲು, ವೇಧಪ್ಪೆ, ಬೆಕ್ಕು, ಚಿಗರೆ ಮತ್ತು ಮುಂಗಲಿ ಇವುಗಳ ಸಿತ್ತವನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸತತ ಸರ್ವಾಃ ಕುತ ಏವ ಕೀಟಾಸ್ತ್ಯಜಂತಿ ವೀರ್ಯಾರಣಿ ವಿಷಾಣಿ ಚೈವ |
ವಿಶೇನ ಭೀರ್ಯಾಃ ಪಟಹಾಶ್ಚಿದಿಗ್ರಾ ನಾನದ್ಯಮಾವಿಪಮಾಶುಹನ್ಯಃ |
ದಿಗ್ರಾಃ ಪತಾಕಾಶ್ಚ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯಾಸದ್ಯೈ ವಿಷಾಭಿಭೂತಾಹ್ಯವಿಷಾ | ಭವಂತಿ ||

ಈ ಯೋಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸರ್ವಗಳು ನಿಲ್ಲುವದೇ ಇಲ್ಲ ಅಂದಮೇಲೆ ಕೀಟಗಳ ಗತಿಯೇನು? ಅವೆಲ್ಲವು ತಮ್ಮಾಬಲ ಮತ್ತು ವಿಷವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಈ ಯೋಗದಿಂದ ತೆಕ್ಕೊರಿ, ನಗಾರಿಗಳನ್ನು ಲೇಖಿಸಿ ಬಾರಿಸಿದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಇರುವಂಥ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಯೋಗದಿಂದ ಪತಾಕೆಗಳನ್ನು ಲೇಖಿಸಿ ದಾರಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇಣವೇ ವಿಷಪೀಡಿತ ಮನುಷ್ಯನು ಬೇಗನೇ ಆರೋಗ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಜೀವನಾಗದ

ಲಾಕ್ಷ್ಮಿ ಹರೇಣಾಃ ನಲದಂ ಪ್ರಿಯಂಗಃ ಶಿಗ್ರದ್ವಯಂ ಯಷ್ಟಿಕ ಪ್ರಾಣಿಕಾಶ್ಚ |
ಜೂಣಿಕ್ರಿತೋರ್ಯಾಯಂ ರಜನೀವಿನಿಶೈಲ್ರೋ ವಗೋರ್ ವಿಧೀಯೋ ಮಧು

ಸರ್ವಿಷಾಕ್ತಃ ||

ಅರ್ಥ :— ಅರಗು, ರೇಣುಕಬೀಜ, ದೇವನಾಲ, ಪ್ರಿಯಂಗ, ಶಿಹಿನುಗೀ, ಕಹಿನುಗೀ, ಜೀವ್ಯಮಧು, ಯಾಲಕ್ಕಿ (ದೊಡ್ಡ) ಅರಿಸಣ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಚೂಣಿಸಿ ನೋಡಿನ ಪಾತ್ರೀಯಲ್ಲಿ, ಜೀನೆಕುವ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅಂಜನ, ಪಾನ, ನಸ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ವಂದಾ ಸಂಗಂಧಿನಾವಾಗದ

ಚಂದನಾಗರೂಣಿ ಕುಷ್ಣಂ ತಗರಂ ತಿಲಪಣಿಕಂ |
ಪ್ರವೌಂಡರೀಕಂ ನಲದಂ ಸರಲಂ ದೇವದಾರು ಚ ||
ಭದ್ರಶ್ರೀಯಂ ಯನಫಲಾಂ ಭಾಂಗಿರ್ ನೀಲಿಂ ಸುಗಂಧಿಕಾಂ |
ಕಾಲೀಯಕಂ ಪದ್ಮಕಂಚ ಮಧುಕಂ ನಾಗರಂ ಜಟಾಂ ||
ಪುನಾಶ್ರೀಲೇಲವಾಲೂನಿ ಶ್ರೀರಿಕಂ ಧಾಮುಕಂ ಬಲಾಂ |
ಶೋಯಂ ಸಜರಸಂ ಮಾಂಸಿ ಶತಪ್ರಾಣಂ ಹರೇಣಾಕಾಂ ||
ತಾಲಿಂಸವತ್ತರಂ ಕ್ಷೇತ್ರ್ಯಲಾಂ ಪ್ರಿಯಂಗಂ ಸರ್ಕಂಟಂನಟಂ ||
ಶಿಲಾಪ್ರಷ್ಣಂ ಸಶ್ರೀಲೇಯಂ ಪತ್ರಂಕಾಲಾನುಸಾರಿವಾಂ ||

ಕಟುತಿಕ್ತಂ ಶೀತಶಿವಂ ಕಾಶ್ಯಾರ್ಮಂ ಕಟುರೋಹಿಣಿಂ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ನೋಮರಾಜೀಮತಿವಿಷಾಂ ಪ್ರಾಧಿಕ ಕಾಮಿಂದ್ರ ವಾರುಣಿಂ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಉಶೀರಂ ವರುಣಂ ಮುಸ್ತಂ ಕುಸ್ತಂಬರು ಸಖಿಂತಧಾ | ಶಿಂಬಾ (ಶಿಂಬಾ)
ಶೈತಿ ಹರಿದ್ರಂ ಸ್ವಾಜೇಯಂ ಲಾಕ್ಷ್ಮಿಚ ಲವಣಾನಿಚ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಕುಮುದೋಪ್ಯೈ ವದಾನ್ನಿ ಪ್ರಷ್ಣಂಚಾಪಿ ತಧಾಜರ್ಕಂ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಚಂಪಕಾಶೋರ್ಕ ಸುಮನಸ್ತಿಲಕ ಪ್ರಸವಾನಿಚ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಪಾಟಲೀಶಾಲ್ಯಲೀಶೀಲು ಶಿರಿಷಾಣಾಂ ತಧ್ವಿನಚ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಕುಂಕುಮಂ ಶೈಲಮೂಲಾಂ ಚ ಸುರಭಿ ಸಿಂಧುವಾರಜಂ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಘನಾಶ್ಚಕಣಷಾಧಾನಾಂ ಪ್ರಷ್ಣಂ ತಿಶಿಶಸ್ಯಿಚ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಗುಗ್ಗಂಲುಂ ಕುಂಕುಮಂ ಬಿಂಬಿ ಸವಾಷ್ಯಿಂ ಗಂಧನಾಕಲೀಂ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ವತತಾ ಸಂಹೃತ್ಯ ಸಂಭಾರಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂಜಾಣಾನಿ ಕಾರಯೀತಾ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಗೋಪಿತ್ತ ಮಧುಸರ್ವಿಭರ್ಯಾಯಕ್ತಂ ಶ್ರಂಗೆ ನಿಧಾಪಯೀತಾ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಭಗ್ನಾ ಸ್ವಂಧಂ ವಿವೃತಾಕ್ಷಂ ಮೃತ್ಯೋರ್ಯಾಂಷತ್ತಂತರಂಗತಂ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಅನೇನಾಗದ ಮುಖೀನ ಮನುಷ್ಯಂ ಪುನರಾಹರೀತಾ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಪಣೋಣಗ್ರಿಕಲ್ಯಂ ದುವಾರಂ ಕುಂದಧಾಮಿತ ತೇಜಸಃ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ವಿಷಂ ನಾಗಪತೀರ್ಹನಾಷ್ಯಾತಾ ಪ್ರಸಭಂ ವಾಸುಕೇರಸಿ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಮಹಾ ಸುಗಂಧಿನಾಮಾಯಂ ಹಂಜಶಿತ್ಯಂಗ ಸಂಯುತಂಃ | ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ರಾಜಾಂಗದಾನಾಂ ಸರ್ವಿಷಾಂ ರಾಜ್ಞಾ ಹಸ್ತೇ ಭವೇತ್ತಾ || ಶಿಂಬಾ ಶಿಂಬಾ
ಅರ್ಥ :— ಚಂದನ, ಅಗುರು, ಕುಷ್ಣಂ, ಸಂದಿಬಟ್ಟಲ, ತಿಲಪಣಿ, ಪ್ರಪಾಂಡರೀಕ, ದೇವನಾಲ, ರಾಳ, ದೇವದಾರು, ಶೈತ ಚಂದನ, ಯವಫಲಾ, ಗಂಟಿಭಾಂಗಿ, ನೀಲಿಂ, ಸರ್ವಗಂಧಾ, ಹಳದಿ, ಚಂದನ, ಪದ್ಮಕಾಷ್ಟ, ಜೀವ್ಯಂ ಮಧು, ಶುಂಭಿ, ಜಟಾವಾಂಸಿ, ನಾಗಕೇಶರ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಎಲವಾಲುಕ (ಸವತೀಯ ಭೀದ), ಸುವಣ ಗ್ರೀರಿಕ. ಕತ್ತಳ (ರೋಹಿಷ ಮಲ್ಲು) ಬಲಾ (ಕಲ್ಲಂಗಡಿ) ಮುಸ್ತಾ (ಜೀಕಿನ ಗಡೆ) ರಾಳ, ಜಟಾವಾಂಸಿ, ಬಡಿತೇಪು, ರೇಣುಕಬೀಜ, ತಾಲಿಂಸ ಪತ್ರ, ಸಣ್ಣ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಪ್ರಿಯಂಗ, ಶ್ರೋನಾಕ, ಕಲ್ಲ ಹೂ, ಶಿಲಾರಸ, ತನೂಲಪತ್ರ, ಕಾಲಾನುಸಾರೀ, ಶ್ರಿಕಟ್ಟಿ, ಕವ್ಯಾರ, ಕಾಶ್ಯರೀ, ಕಟುರೋಹಿಣಿ ಬಾವಚೀ ಬೀಜ, ಆತಿವಿಷ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಕಕ್ಷಪಡಿಕಾಯಿ, ಬಾಳದಬೇರು, ವರುಣ, ಜೀಕಿನಗಡೆ, ಹವೀಜು, ಸಖಿಲಾ, ಬಿಳೇ ಗೋಕಣ, ಆರಿಸಣ, ಮರದರಸಿಣ, ಸೌಣ್ಣೀಯ, ಅರಗು, ಸಂಚಲವಣ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಕಮಲ ಗಳು, ಯಕ್ಕೆಯ ಹೂ, ಸಂಸಿಗೆ, ಅಶೋರ್ಕ ಹೂಗಳು, ಎಕ್ಕಹಾನುಗಳು

ಪಾಟಿಲಾ, ಬೂರೆಲ, ಜೆಳ್ಳ, ಶರೀರ ಇವುಗಳ ಹೊಗಳು, ಕ್ಯಾಡಿಗೆ, ಮರಬು, ಉತ್ತೀ ಇವುಗಳ ಫಲ (ಕಾಯಿಗಳು) ದಿಂಡಲ, ಅಶ್ವಕರ್ಣ, ಅಜುರ್ನ, ತಿನಿಶ, (ಸ್ವಂದನ) ಇವುಗಳ ಎಲೆಗಳು, ಗುಗ್ಗಲು, ಕೇರರ, ಲೋಂಡೆಕಾಯಿ, ಸರ್ವಾಪ್ರೀರಾಸಾಂತು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಒತ್ತೆಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಸೂಕ್ತೆ ಚೂಳಿಮಾಡಿ ಆದನ್ನು ಆಕಳಿಸಿತ್ತ, ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೇನತ್ತಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಆಕಳ ಕೋಡಿನಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಹೆಗಲುಗಳು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದು, ಕಣ್ಣಗಳು ತಗೆದಿದ್ದು, ಮೃತ್ಯುವಿನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸಹ ಈ ಆಗದವು ಹೊರಗೆ ಎಳಿದು ತಗೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಆಗದವು ಆಗ್ನಿಯಂತೆ ಅಪ್ರತಿಹತ ಶಕ್ತಿ, ಮಹಾ ತೇಜಸ್ಸಿ, ಸರ್ವರಾಜವಾದ ವಾಸುಕೀಯ ವಿಷವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾಸುಗಂಧಿ ಎಂದು ಆನ್ನತ್ತರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 85 ಬೈಷಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಆ ಎಲ್ಲ ಬೈಷಣಿಗಳ ರಾಜವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆರಸನು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧಾರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವಾನವಾದಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತೇಣಿಸುವದರಿಂದ ಆರಸನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತತ್ತುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೋಸ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ತೇಜಷ್ವಳನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ವಿಷನಾಶಕ ಮಣಿಗಳ ಧಾರಣ.

ಕರ್ಕೀರತನಂ ಮರಕತಂ ವಚ್ಚಂ ವಾರಣಮೋಕ್ತಿಕಂ ।
ವೈಡೊಯಂ ಗದ್ರಭಷಂಷಿಂಸಿಚುಕಂ ವಿಷಮೂಳಿಕಾಂ ॥
ಹಿಮವದ್ವಿರಿಸಂಭೂತಾಂ ಸೋಮರಾಜೀಂ ಪುನರ್ರವಂ ।
ತಥಾದೈರ್ಣಾಂ ಮಹಾದೈರ್ಣಾಂ ಮಾನಸೀಂಸರ್ವಜಂಮಣಿಂ ॥
ವಿಷಾಣಿ ವಿಷಶಾಂತ್ಯಾಘಂ ವಿಯುವಂತಿಜ ಧಾರಯೇತಾ ।
ಭತ್ತಿರ್ಯಾರ್ಮಾರ ವಾಣಿಕ್ಕೆ ಚರೀದ್ರಾತ್ಮೈ ವಿಶೇಷತಃ ॥
ತಚ್ಚಾಯಾಶಬ್ದ ವಿತ್ರಸ್ತಾಃ ಪ್ರಣಶ್ಯಂತಿ ಭುಜಂಗನೂಃ ।

ಅಧರಃ—ಮಾಣಿಕ್ಯ, ಮರಕತ, ವಚ್ಚ, ಆಸೀಯ ಗಂಡಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯ ಮುತ್ತುಗಳು, ವೈಡೊಯ ಗದ್ರಭಷಂ (ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ಮರೀ) ರಕ್ತ ಎಂಬ ವನಸ್ಪತಿ, ವಿಷಮೂಳಿಕಾ ಎಂಬ ಬೈಷಣಿ, ಹಿಮಾಲಯವರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಬಾವಚಿ, ಬಿಳೀಗಳಿಂದಿ, ತುಂಬಿ, ಹೆದ್ದುಂಬಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ಸರ್ವಮಣಿ, ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ವಿಷಗಳನ್ನು ವಿಷಶಾಂತಿಗಾಗಿ ವೈಮೇಲೆ ಧರಿಸಬೇಕು.

ಕೊಡಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಷಳ ಮಾಡುವ ಬಡಿಗಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಆಡ್ಡಬೇಕು. ಇದರ ನೀರಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಷಳದಿಂದ ಸರ್ವಗಳು ಅಂಜಿ ಓದುವನ್ನು.

ಉಷ್ಣವಜ್ಜ್ಯೋರ್ ವಿಧಿಃ ಕಾಯೇರ್ ವಿಷಾತಾನಾಂ ವಿಜಾನತಾ ।
ಮುಕ್ತಾಪಕ್ತಿಂತಿವಿಷಂ ತದಿ ಶೀತೀನಾಭಿ ಪ್ರವರ್ಚತೆ ॥
ಆನ್ನವಾನವಿಧಾಪ್ತಕ್ತಮವಧಾಯ್ರಂ ಶುಭಾಶುಭಂ ।
ಶುಭಂ ದೇಯಂ ವಿಷಾತೀರ್ಭಿಂಬಿರುಢೀಭೀತ್ವೈ ವಾರಯೇತಾ ॥
ಘಾಣಿತಂ ಶಿಗ್ರಿ ಸಾವೀರಮಜೀಜಾಂಧ್ಯಶನಂ ತಥಾ ।
ವರ್ಚಯೇಜ್ಞೈ ಸಮಾಸೇನ ನವಧಾನಾಂದಿಕಂ ಗಣಂ ॥
ದಿವಾಸ್ವಪ್ಣಂ ವ್ಯವಾಯೇಜ ವ್ಯಾಯಾಮಂ ಕೈರ್ಣಧಮಾತಪಂ ।
ಸುರಾತಿಲ ಕುಲತಾಂತ್ರೈ ವರ್ಚಯೇಧಿ ವಿಷಾತರಃ ॥

ಅಧರಃ—ವಿಷದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾದವನಿಗೆ ಉಷ್ಣಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಉವಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಮಾತ್ರ ಕಿಂಬ ವಿಷವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಪವಾದವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕಿಂಬ ವಿಷವು ಶೀತ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆನ್ನವಾನ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಶುಭಾಶುಭಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ವಿಷಪೀಡಿತನಾದವನಿಗೆ ಹಿತಕಾರಕ ಅಹಾರ ವಿಹಾರಗಳನ್ನೀ ಕೊಡಬೇಕು. ವಿರುಧ್ವವಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಕಾರಂಬಿ, ಸುಗ್ಗ, ಕಾಂಜಿ, ಅಜೀರ್ಣ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ನವಧಾನ್ಯ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. ಹಗಲು ಸಿದ್ದಿ, ವೈದ್ಯಧುನ್, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕೈರ್ಣಧ, ಬಿಸಿಲು ಕಾಸುವದು, ಮದ್ಯ, ತಿಲ, ಕುಲತ್ರಿ ಇವುಗಳನ್ನೂ ವರ್ಚ ಮಾಡಬೇಕು,

ವಿಷಮುಕ್ತ ಮನುಷ್ಯನ ಲಪ್ತಣಗಳು

ಪ್ರಸನ್ನದೋಷಂ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಧಾತುಮನನ್ನಾಭಿಕಾಂಪ್ಯಂ ಸಮಮಾತ್ರಜಿವ್ಯಂ ।
ಪ್ರಸನ್ನವಣೀಂದ್ರಿಯ ಚಿತ್ತಚೀಷ್ಟ್ ಸೈದ್ಧ್ಯೋರ್ವಗಳ್ಯೈದವಿಷಂಮನುಷ್ಯಂ ॥

ಅಧರಃ—ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು, ರಸಾದಿಧಾತುಗಳು, ಸ್ವೇದಾದಿಮಲಗಳು ತನ್ನ ಅವಿಕೃತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸದು. ಅನ್ನದ ಮೇಲೆ ರುಚಿ ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುವದು. ಮನಸ್ಸಿನಗೂಡ ಹೊಂದಿಕೊಂಡುಹೋಗುವ ರಸಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಜಿವ್ಯಾಸರಿಯಾಗರುವದು, ವಣಾ ಇಂದಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿರುವದು, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಲಪ್ತಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಈ ಮನುಷ್ಯನು ವಿಷದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದನೆಂದು ಸ್ವೇಧನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸರ್ವವಿಷವರಿಶಿಷ್ಟ ಜಿಕ್ತತ್ವಾ

ಮಯೂರ ಸಿಕ್ತಮಾದಾಯ ತತ್ವಲಂಚಾಂತರೇಷ್ಟಿವೇತ್ |
ಮರಿಚಾನಿ ವಿಶೋಷಾಧ ಚೂಣಂ ಸೂಕ್ತ್ಯಂಚಕಾರಯಿತ್ |
ಯದಿವಾಚೇಧವೇದೇವಂ ದಷ್ಟಃ ಸಪ್ತೀಂ ಭಯಂಕರಃ |
ನಾಸಾಪುಂಡಸ್ಯ ದಾತವ್ಯಂ ತಚ್ಚಂಜಂ ಹಿ ಕ್ಷಣಿ ಶ್ವಣಿ

ಅಥಃ—ನವಲಿನ ಸಿಕ್ತವನ್ನು ಅದೇಕ್ಕಣ ತಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಳಿಸು (ಕಾಳು) ಗಳನ್ನು ಹಾರಿ ಒಣಿಸಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಚೂಣಂ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವ ಸರ್ವವು ಕಷ್ಟಿದರೆ ಈ ಚೂಣಂ ಮನ್ನು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿಷವಜ್ರಪಾತರಸ

ನಿಶಾಚ ಟಂಕಂಚ ಸಜ್ಜಾತಿಕೊಂಡಂ ತುತ್ತಂ ಸಮಾಂಶಂ ಕುರುದೇವದಾಲ್ಯಾ |
ರಸೇನೆ ಪಿಮ್ಮೋವಿವವಜ್ರಪಾತೀರಸೋಭವೇತ್ವನ ವಿಷಾಪಹಂತಾ ||
ನಿಮ್ಮೋಕ್ಸ್ಯ ಸಂಜಿವಯತಿ ಪ್ರಯಕ್ತಾ ನ್ಯಮಾತ್ರಯೋಗಿನ ಚ ಕಾಲದಷ್ಟಂ |
ಜರ್ಣಾವಿಷೇಣಾಕುಲಿತಂ ತಥಾಸ್ಯೈವಿಷೇಷ್ಟ ಯಂ ಹಂತಿ ತಥಾತುರಂ ಚ ||
ಅಥಃ—ಆರಿಣಿ, ಟಂಕಣ (ಬಳಗಾರ) ಜಾಯಪತ್ರಿ, ತುತ್ತ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಕೊಂಡು ದೇವದಾಲೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಖಲಿಸಿದರೆ ವಿಷವಜ್ರಪಾತರಸ ಅನ್ನು ತ್ವಾರಿ. ಇದು ಎಲ್ಲವುಕಾರದ ವಿಷವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 3 ಮಾಸಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಕಾಲಸರ್ವದಂಶಮಾಡಿದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಬಚನಾಗಮುಂತಾದ ವಿಷಗಳು ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಮಾರಕ ವಿಷಗಳು, ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತ ಹರಣಮಾಡುವಂಥವು ಗಳು ನಾಶಮಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಲೇನ ಲಾಂಗಲೀಕಂದಂ ನಸ್ಯಂ ಸರ್ವವಿಷಾಪಹಂ |
ವಾರಿಣಾ ಟಂಕಣಂ ಪೀತಂ ಸರ್ವಸರ್ವ ವಿಷಾಪಹಂ ||

ಅಥಃ—ಕೊಳಿಕುಟುಂಪುನಗಡೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಸ್ಯ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಸರ್ವವಿಷದನಾಶಮಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ನೀರಿನಗೂಡ ಟಂಕಣ ಕುಡಿದರೂ ಸಹ ಸರ್ವವಿಷ ನಾಶಮಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವೀಂಧವ ಮರಿಚಂ ತುಲ್ಯಂ ನಿಂಬಬಿಂಜಂ ಸಮೀಕ್ಷಾತಂ |
ಮುಧುಸರ್ವಿಯತಂ ಹಂತಿ ವಿಷಂ ಸಾಫವರ ಜಂಗಮಂ ||

ಅಥಃ—ಸ್ವೀಂಧವ, ಮೇಳಿಸು ಇವು ಸಮಭಾಗ, ಇವರಡುಗಳ ಸಮ ನಿಂಬಬಿಂಜ (ಬೇವಿನ ಬಿಂಜ) ಮನ್ನು ತಕೊಂಡು ಚೂಣಂ ಮಾಡಿ ಜೀನತ್ವಪ್ರ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಜಂಗಮ ಸಾಫವರ ವಿಷನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೭

ಕೇಟಿ, ವೃಷಿಕ, ಲೂತಾಗಳ ವಿಷಲಕ್ಷಣಗಳು

ಕೇಟಿಕಗಳ ಉತ್ತರ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ

ಸರ್ವಾಣಂ ಶುಕ್ರ ವಿಷಾಂತ್ರ ಶವಪೂರ್ಯಂಡ ಸಂಭವಾಃ |

ವಾಯ್ಪಗ್ಯೀಂಬು ಪ್ರಕೃತಯಃ ಕೇಟಾಸ್ತ ವಿವಿಧಾಃ ಸ್ತುತಾಃ ||

ಸರ್ವದೋಽವ ಪ್ರಕೃತಿಭಯುಕ್ತಾಸ್ತೇ ಪರಿಣಾಮತಃ |

ಕೇಟಿಪ್ರೇನಪಿ ಸುಫ್ಳೂರಾಃ ಸ್ಯಃ ಸರ್ವಾವ ಚತುರ್ವಿಧಾಃ || ಸು. ಕ. ४

ಅಥಃ—ಸರ್ವಗಳ ಶುಕ್ರ, ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ಕೊಳಿತಂಥ ಶವ, ಮತ್ತು ಅಂಡ ಇವಗಳಿಂದ ಕೇಟಿಕಗಳ ಉತ್ತರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ವಾಯು (ವಾತ), ಅಗ್ನಿ (ಸಿತ್ತ), ಅಂಬು (ಕಷ) ಪ್ರಕೃತಿಯ ಹಾಗೂ ಸರ್ವದೋಽವಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಯವು ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದವಿಧಿರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಳಿಗೆ ಕೇಟಿ ಅಂದರೆ ಸ್ವಾದ್ಯ ಸಂಜ್ಞೆ ಇದ್ದರೂ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕ ವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ವಾತಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೇಟಿಕಗಳು

ಕುಂಭಿನಸಸ್ತುಂಡಿಕೆರಿಶ್ಯಂಗೀ ಶತಕುಲೀರಕಃ |

ಉಚ್ಚಿಟ್ಟಂಗೋಽಗ್ನಿನಾಮಾಚ ಚಿಚ್ಚಿಟ್ಟಂಗೋ ಮಯೂರಕಾ ||

ಆವರ್ತಕಸ್ತಫೋರಭ್ರಃ ಗೌರಿಕಾ ಮುಖ ವೈದಲಾ ||

ಶರಾವಕದೋಽಂ ಭೀರಾಜಃ ಪರುಷ್ಯಿತ್ರ ಶೀರ್ವಕಃ ||

ಶತಬಾಹುಷ್ಯ ಯಶಾಪಿ ರಕ್ತರಾಜಕ್ಷಿ ಕೀರ್ತಿತಃ ||

ಆಷ್ಟಾದಶೇತ್ರಿ ವಾಯ್ವಃ ಕೇಟಾಃ ಪವಸ ಕೋಪನಾಃ ||

ಶ್ರೀರಭ್ರವಂತಿಂದ ದಷ್ಟಾನಾಂ ರೋಗಾಃ ವಾತ ನಿಮಿತ್ತಜಾಃ |

ಅಥಃ—ಕುಂಭಿನಸ, ತುಂಡಿಕೆರಿ, ಶ್ರಂಗೀ, ಶತಕುಲೀರಕ, ಉಚ್ಚಿಟ್ಟಂಗ ಅಗ್ನಿನಾಮಾ, ಚಿಚ್ಚಿಟ್ಟಂಗ, ಮಯೂರಿಕಾ, ಆವರ್ತಕ, ಉರಭ್ರ, ಗೌರಿಕಾ, ಮುಖ ವೈದಲ, ಶರಾವಕದ್ರ, ಆಭೀರಾಜಃ, ಪರುಷ, ಚಿತ್ರಶೀರ್ವಕ, ಶತಬಾಹು, ರಕ್ತರಾಜಃ ಈ ಪ್ರಕಾರ 18 ಜಾತಿಯ ಕೇಟಿಕಗಳು ವಾತದೋಷದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಳ ದಂಶದಿಂದ ವಾತದೋಷವು ಪ್ರಕುಸಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ವಾತರೀಲಿಗಗಳಂ ಬೂಗುತ್ತವೆ.

సిత్ర ప్రకృతియి కీటికగళు

ಕೊಂಡಿನ್ಯಾ ಕಃ ಕಣಹಕೋ ವರಟೀ ಪುತ್ರ ವ್ಯುತ್ಪಿ ಕಃ ।
 ವಿನಾಶಿಕಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿಕಾ ಬಿಂದುಲೋ ಭೃವುರಸ್ತಫಾ ॥
 ವಾಹ್ಯಕೇ ಸಿಚ್ಯಿಂಭಿಂ ಕುಂಭಿಂ ನಚರಃ ಕಿಂಭಿಂಎರಿ ಮೇದಕ:
 ಪದ್ಮಕೀಂಭಿಂ ಮುಂದುಭಿಕೋ ಮಂಕರ: ಶತವಾದಕ: ॥
 ಪಂಚಾಲಕಃ ವಾಕಮತ್ಸ್ಯಃ ಕೃಷ್ಣ ತುಂಡೋಽಧಗರಭಿಂ ।
 ಕ್ಷೀತಃ ಕೃಮಿಸರಾರಿಂಚ ಯಶಾವ್ಯತ್ಯತ್ಯಾ ಶಕಸ್ತಫಾ ॥
 ವಿತೆಹ್ಯಾಗ್ನಿ ಪ್ರಕೃತಯಶ್ಚತ್ವವಿರ್ತಿರೇವಚ ।
 ತೈಭರವಂತೀದ ದಷ್ಟಾನಾಂರೋಗಾಃ ಪಿತ್ರಾನಿಮಿತ್ತಜಾಃ ॥

ಅರ್ಥ:—ಕೊಂಡಿನ್ನೆ, ಕೆಳಭಕ, ವರಟೀ, ಪುತ್ರಪುತ್ರಿಕ, ನಿನಾಶಿಕಾ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಕಾ, ಬಿಂದುಲ, ಭುಮರ, ವಾಹ್ಯಕೀ, ಸಿಚ್ಯಿಪಿ, ಕುಂಭೀ, ವರ್ಚರ್ಕಿಟೀ, ಇರಿವೇದಕ, ಪದ್ಮಕೀಟೀ, ದುಂದುಭಿಕ, ಮಂಕರ, ಶತವಾದಕ, ವಂಚಾಲಕ, ಪಾಕಪುತ್ಸ್ಯಿ, ಕೃಷ್ಣತುಂಡ, ಗರ್ಜಭೀ, ಕ್ಷೀತ, ಕೃಮಿವರಾರಿ, ಉತ್ತೀರ್ಣಕ ತೆ ಪ್ರಕಾರ 24 ಪ್ರಕಾರದ ಕೀಟಕಗಳು ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯವರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ದಂಶದಿಂದ ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಪಿತ್ತಜನ್ಮಿ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ತಿಯ ಶೇಟಕಗಳು

విశ్వంబర: పంచలుక్కాఁ పంచకృష్ణో ఇంధ కొఈకలి: |
 స్వరేయకః ప్రజలకేనో వల్లబ్ధ: కిటిభిస్త్వధా ||
 సాచిముఖః శ్వమ్మ గోధాయక్క కాపాయవాసికః |
 కిటిలోగదభక్కిప్తిన తథాత్మిలోపికపవఁకె |
 త్రయోదశ్యేతి సోమాః స్మృః కిటింాః శ్లేష్యప్రకొపణ
 కైభ్రంపంతిద దష్టానాం రోగాః కషణినిత్తజాః |

ಅರ್ಥ:— ವಿಶ್ವಂಭರ್ತ, ವಂಚಶುಕ್ಲ, ವಂಚಕೃಷ್ಣ, ಕೋಕಿಲ, ಸ್ವರೇಯಕ
ಪ್ರಜಲಕ, ವಲ್ಲಬ್ಧ, ಕಿಟಿಭ, ಸೂರಿಮುಖ, ಕೃಷ್ಣಗೋಧಾ, ಕಾಣಾಯವಾಸಿಕ,
ಗದಭಕ, ತ್ಯೋಽಂಟಕ, ಈ 13 ಪ್ರಕಾರದ ಕೀಟಿಕಗಳು ಸೌಮ್ಯ ಅಂದರೆ ಕಫ್
ಪ್ರಕೃತಿಯವರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ದಂಶದಿಂದ ಕಫ ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಕಫಜನ್ಮಿ
ರೋಗಗಳಿಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾನ್ಯ ಸಾತಿಕ ಷ್ಟುಕ್ತಿಯು ಕೇಟೆಕಗಳು

ତୁମିରିନାହେଲେ ଏହିତିକଣ୍ଠାଳକେହେଲେ ବାହେକୁଣ୍ଡାଥା ।
କେହେଣ୍ଟାରେ କ୍ରମିକରେଇଯଶ୍ଚ ମୁଂଢଲପୁଞ୍ଜକ୍ଷଃ ॥

ತುಂಡನಾಭಿಃ ಸರ್ವಸಿಕೋ ವಲ್ಲಿಃ ಶಂಬುಕಸ್ವಧಾ

ଅଗ୍ନିକେଣ୍ଟିକ୍ଷେ, ବିଜ୍ଞାନୀୟା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣନାଶନାଃ ॥

ತ್ಯಾಭವಂತಿದ ದಷ್ಟಾನಾಂ ವೇಗಜ್ಞಾನಾನಿ ಸರ್ವವತ್ತಾ |

తాస్తాత్ వేదనాస్తివ్రా రోగాష్టే సాన్మాతికా:

ಆಧ್ಯ:— ತುಂಗನಾಸ, ನಿಚಿಲಕ, ತಾಲಕ, ವಾಹಕ, ಕೊಣ್ಣಾಗಾರೀ ಕ್ರಮಿಕರ, ಮಂಡಲಪುಷ್ಟಿಕ, ತುಂಡನಾಮ, ಸರ್ವಸಿಕ, ವಲ್ಲಿ, ಶಂಬುಕ, ಅಗ್ನಿಕೆಣಿ, ಇವೆರಡು 12 ಪ್ರಕಾರದ ಕೀರ್ಣಿಕಗಳು ದಂಶ ನಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ವೇಗಗಳು ಸರ್ವದಂತೆ ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಆವುಗಳ ವೇಗದಂತೆ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ರೋಗಗಳು ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ದಂಶಗಳು ಕ್ವಾರೆದಗ್ಗ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿದಗ್ಗಗಳಂತೆ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ(ಅರಸಿಣ), ಶ್ವೇತ, ನಸುಗಪ್ಪುಬಣಿದವಾಗುತ್ತವೆ.

ದಂತದಕ್ಷಣಗಳು

ಜ್ಯುರಾಂಗಮದ್ವ ರೋಪಾಂಚ ವೇದನಾಭಿಕಿ ಸಮನ್ವಿತ: |

ಘರ್ಯತೀಸಾರ ತ್ವಾಶ್ವದಾಹೋ ಮೂಚ್ಯ ವಿಜ್ಞಂಭಿಕಾ ||

వేషధు శ్రూసహికాశ్రీ దాహః శీతం చ దారుణం ||

పిడకొపచయః శీచోష్ణోర్ గ్రంథయోర్ మండ

ದದ್ರುವಃ ಕಣೆಕಾಶ್ಚಿನ ವಿಷಪಾರಃ ಕಿಟಿಭಾನಿಚ |

ತೈಭರವಂತಿಹ ದಷ್ಟಾನಾಂ ಯಥಾಸ್ಯಂಚಾಪ್ಯಾಪದ್ವಾಃ ।

ଯେଇନ୍ତି ତେଣାଂ ବିଶେଷାନ୍ତ ତଳାଟଙ୍କିଂ ତେଣାଂ ନ

ದೂಸಿನಿಷಪ್ರಕೊಂಡಾಚ್ಚ ತಂತ್ರಿನ
ಲೀಂದಸಿಂಹ ನಿತ್ಯಿ ರವೇಂಹ, ೩೦

ಅಧ್ಯಯನ:— ಈ ಶೀಟಿಕಗಳಿಂದ ದಂತವಾದರೆ ಜ್ಯುರ್, ಅಂಗವುಧ್ರ, ರೋವಾಂಚ, ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಂತಿ, ಅತಿಸಾರ, ತೃಷ್ಣ್ಯ, ದಾಹ, ಮೂಚ್ಯಾರ್, ಆಕಳಿಕೆ, ಕೆಂಪ, ಶ್ವಾಸ, ಬಿಕ್ಕು, ದಾಹ, ಅತಿಶಯಶೀತ, ಬಕ್ಕುಗಳ ಸಂಚಯ, ಬಾಪು, ಗ್ರಂಥಿಗಳು, ಮಂಡಲಗಳು, (ಕಲೆಗಳು) ದಮ್ಮ, ಕಣೀಕಾರ (ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ ಮಾಂಸದ ಬೀಳವಣಿಗೆ) ವಿಸರ್ವ, ಕಿಟಿಭ (ಕುನ್ನಡ ಪ್ರಕಾರ) ಈ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ತನ್ನ ದೋಷಗಳಿಂತಿಲ್ಲವದ್ವಾಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಹೊರತಾಗಿ ಬೀರೆ ಉಪದ್ವಾಗಳದ್ದುರೆ ಆವುಗಳ ಬೀದವನ್ನು ಈ ವಿಷಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಹಾರದ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಮಂದವಿಷ ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳು

..... ಮಂದವಿಷ್ವತ್ತಿ |

ಪ್ರಸೇಕಾರೋಚಕಚ್ಚುದಿರ ಶಿರೋಗಾರವ ಶೀತಕಾ: ||
ಸಿಡಕಾಕೋರಕಂಡಾನಾಂ ಜನ್ಮದೋಷ ವಿಭಾಗತಃ |

ಅಧರ:— ಮಂದ ವಿಷದ ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳಿಂದರೆ ಬಾಯಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡುವದು,
ಅರೋಚಕ, (ಅರುಬಿ) ವಾಂತಿ, ತಲೆ ಭಾರ ಅನಿಸುವದು, ಬಕ್ಕಿಗಳೇಳುವದು,
ಕಂಡು (ಮೈ ತುರಿಸುವದು) ಇವು ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಕೀಟಿಕಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗ
ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಚೊಂಜಿಷ್ವತ್ತಿ:—ಆಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕೀಟಿಕಗಳ ಉತ್ತಮಿಯು ಸುಶೃತ
ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಲಿಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳಿಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವೇಗಾಷ್ಟ ಸರ್ವವಚ್ಚಿಷ್ವಾಫೋ ವರ್ಧಿಷ್ವಾ ವಿಷರಕ್ತತಾ |
ಶಿರೋಽಕ್ಕಿಗೌರವಂ ಮೂರ್ಚಾಂ ಭ್ರಮ: ಶ್ವಾಸೋಽತಿ ವೇದನಾ ||

ಸರ್ವಾಂಶಾಂ ಕರ್ಣಿಕಾರೋಽಖೋಽಜ್ಞರ ಕಂಡಾರೋಚಕಾ: ||

ದಷ್ಟನ್ಯಾರೀಷ್ಟಿವಾಯವೈತ್ಯದ್ರಂಶಸೋಽದರುಜೋಽಭಿಂಣಃ ||

ಆಗ್ನೀಯೈಷ್ಟಿರಲ್ಲಿಸಂಸ್ತಾನೋ ದಾಖರಾಗ ವಿಷರ್ವಾನಾ ||

ಪ್ರಕ್ಷಿಪೀಲಾ ಘಲಪ್ರಬ್ರಿಃ: ಖಜಾರ ಸದ್ಯಾಖೋಽವಾ |

ಕರ್ಫಾದಿಕ್ಯೇಮುಂದರುಜಃ ಪಕ್ಷೋದುಂಬರ ಸನ್ವಿಭಃ |

ಸ್ತಾವಾಷ್ಟಃ: ಸರ್ವಲಿಂಗಸ್ತು ವಿಷರ್ವಾಃ: ಸಾರ್ವಿಷಾತಃ: |

ಕೀಟಿಕಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ವಿಷದಂತಿ ವೇಗಗಳು ಕಂಡು
ಬರುತ್ತವೆ. ಭಾವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಕ್ಕೆ ವಾಸನೆ ಇರುತ್ತದೆ. (ಆಮ
ಗಂಧಿತ್ವ) ತಲೆ ಕಣ್ಣಿಗಳು ಜಡವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂಳೆಇ, ಭಯ, ಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು
ಅತಿಶಯ ವೇದನಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಕೀಟಿಕಗಳ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಗಂಟ್ಯಾ (ಕರ್ಣಿಕೆ)
ಭಾವ, ಜ್ಞರ, ತುರಕೆ, ಮತ್ತು ಅರುಜಿ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ದೋಷಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳು

ವಾತಿಕ ಕೀಟಿವು ಕಡೆದರೆ ದಂಶದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ, ನೋವುಗಳು ಬಹಳ ಇರು
ತ್ತವೆ. ಸಿತ್ತದೋಷದ ಕೀಟಿಕಗಳು ಕಡೆದರೆ ದಾಹ, ಕೆಂಪು ಬಣಿ, ವಿಷರ್ವಾಗಳಿಂದ
ಸ್ತಾವಾಷ್ಟ ಅಲ್ಪವಿರುತ್ತದೆ. ದಂಶವು ಏಲು (ಗೋವಿನ) ಹಣಿನಂತಿ ಅಧವ್ಯಾ

ಖಜಾರದಂತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಫಧೀಷಾವದ ಕೀಟಿಗಳ ದಂಶವು ಮಂದವೇದನೆಂಯು
ಭ್ರಮದ್ದು, ಅತ್ಯಿಹಣಿನಂತಿ ಕಾಳುವಂಥದ್ದು. ಸಾನ್ವಿಷಾತಿಕವು ಸರ್ವಲಕ್ಷ್ಯಣಗಳಿಂದ
ಕೊಡಿರುವಂಥದ್ದು ಸ್ತಾವಾಷ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂಥದ್ದು ಇದ್ದು ಜಿಕಿಷ್ಟೀಗೆ ವಜರಾಗಿ
ರುತ್ತದೆ.

ಜಿಕಿಷ್ಟೆ

ಯಸ್ಯಾಯಸ್ಯೈವದೋಷಸ್ಯ ಲಿಂಗಾಧಿಕ್ಷೀಂ ಪ್ರತಕರ್ಮಯೇತಾ |

ತಸ್ಯತಸ್ಯಾಷಿಷಿಷ್ಟ್ಯಃ ಕುಯಾಽದ್ವಿಪರಿತಗಣಣ್ಯಃ ಕ್ರಿಯಾಮೂ ||

ಪಿಣ್ಣಾಕೇನ ವ್ಯಾಣಾಲೇಹಸ್ತಿಪ್ರಾಣಿಗಳ್ಚು ವಾತಿಕೆ |

ಸಾಡೀಸ್ತೇದಃ ಪುಲಾಕಾದ್ವೀಪ್ರಾಂಹಣಕ್ಷು ವಿಧಿರ್ವಿತಃ ||

ಸ್ವೇತೀಕಂ ಸ್ತುಂಭಯೇತಾಸೇಕೆ: ಪ್ರದೇಹೈರಾತಿ ಶೀತಲ್ಯಃ: |

ಲೇಖಿನಷ್ಟೀದನ ಸ್ವೇದವಮನ್ಯಃ ಲೈಲಿಷ್ಟಿಕಂ ಜಯೀತಾ ||

ಕೀಟಾನಾಂ ತ್ರಿಪ್ರಕಾರಾಂತಾಂ ತ್ರೀಪ್ಯವಿದ್ಯೇನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ |

ಸ್ವೇದಾಲೇವಿಷಸ್ಸೆಕಾಂತಾಂಸ್ತು ದೋಷಾಂತಾಂ ಪಾರಾಯಾಽವಚಾರಯೇತಾ ||

ಆನ್ಯತ್ರ ಮೂಳೆಕ್ಕಿರ್ತಾದಂತವಾಕತಃ ಕೊಂಧತೋಽಧವಾ |

ನೃಕೇಶಾಃಸರ್ವವಾಃ ಪೀಠಾಗುಡೋಽಜೀಣಾಽಧೂಪನಂ ||

ವಿಷದಂಶಸ್ಯಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾಶ್ಯಃವಃ ಪರಮಬ್ರವಿತಾ |

ವಿಷಷ್ಟಾಂಚ ವಿಧಿಂ ಸರ್ವಂ ಕುಯಾತಾ ಸಂಶೋಧನಾನಿಜ ||

ಅ. ಹೃ. ೩೭

ಅಧರ:— ವಾತಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೀಟಿಗಳ ದಂಶವಾದರೆ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ಲೇಸಿಸಬೇಕು. ತ್ಯೈಲಿದಿಂದ ಅಭ್ಯಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. ನಾಡೀ ಸ್ವೇದವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಬ್ರಂಹಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪಿತ್ರ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೀಟಿಗಳ ದಂಶವಾದರೆ, ಅತಿ ಶೀತವಾದ ಪ್ರವ್ಯಾಗಳ ಲೇಪನ ಮಾಡಿ ಹಾಗೂ ಸೇಜನ ಮಾಡಿ ಸ್ತುಂಭನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಫ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೀಟಿಗಳ ದಂಶವಾದರೆ ಭೇದನ, ಲೇಖಿನ, ಸ್ವೇದನ, ಮನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಮೂರೂ ಪ್ರಕಾರದ ಕೀಟಿಗಳ ದಂಶಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವೇದನ, ಲೇಪನ ಮತ್ತು ಸೇಜನ ಮಾಡಬೇವ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಬೆಂಜಿಗಿರಬೇಕು. ದಂಶವಾದ ಸಾಫ್ಫಿನದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪಾಕ ಅಗಿದ್ದರೆ ಹಾಗೂ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೂಳೆಇ ಬಂದಿದ್ದರೆ ವಾತರ ಬೆಂಜಿಗಿನ (ಉಷ್ಣ) ಸ್ವೇದನ ಲೇಪನ ಮುಂತಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಮನು ಷ್ಯನ ಕೊಡಲು, ಸಾಸಿವೆ, ಅರಿಸಿಣ, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಧೂಪವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷಕೀಟಿಗಳ ದಂಶಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ಕಾಶ್ಯವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷನಾಶಕ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಜಿಕಿಷ್ಟೀಯನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜೋತಿ:—ಸ್ವೇದನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ವಾತೆ ಮತ್ತು ಕಥ ದೋಷಗಳ ವಿಷದಂಶಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವದು ಅಗತ್ಯದಾಗಿದೆ. ಸ್ವೇದನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬರಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪಯೋಹಿಸಬೇಕು. ಶೀರ್ಣ, ಕೊಣ್ಣ, ಕಟ್ಟಿಕ ರೋಹಿಣಿ, ಬಜಿ, ಅರಿಸಿಣ ಸ್ವೀಂದವ ಇವುಗಳ ಸೂಕ್ತೇತ್ವ ಕಲ್ಪನಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ದ್ವಿವ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಯಾವದೇ ಕೀಟದಂಶಕ್ರಮಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದನ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಖಾದಾ:—
ಷ್ವಾಚಿಕಂತ. ಷ್ವಾಚಿಕಿಟ್ಟಿಗಳದಂಶಕ್ಕೆ ಸ್ವೇದನನಾಡಿ ಧೂಮ ವಿಧಿಯನ್ನು ಜರಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಸ್ವೇದಯೀತ್ರಾ ಚಾದಂಶಂಧೂಮಂ ವಕ್ಷಾಂಶಿ ಷ್ವಾಚಿಕೆ—ಹೀಗೆ ಸುಶೃತಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ದಶಾಂಗ ಅಗದ

ವಚಾಹಿಂಗು ವಿಡಂಗಾನಿ ಸ್ವೀಂಧವಂ ಗಜ ಸಿಪ್ಪಲೀ |
ವಾತಾ ಪ್ರತಿವಿಷಾ ಷ್ವೇಷಂ ಕಾಶ್ಯವೇನ ವಿನಿಮೀತಂ ||
ದಶಾಂಗಂ ಅಗದಂ ಸೀತಾಪ್ತ ಸರ್ವಕೀಟ ವಿಷಂ ಹರೀತ್ರಾ ||

ಅಧ್ರ:—ಬಜಿ, ಇಂಗು, ವಾಯ ವಿಡಂಗ, ಸ್ವೀಂಧವ ಲವಣ, ಗಜಹಿಷ್ಟಲೀ, ಅಗಳ ಶುಂಠಿಬೇರು, ಅತಿ ವಿಷಾ ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೇಣಸು, ಇವುಗಳಿಂದ ಶಯಾರಿ ಸಿದ ದಶಾಂಗ ಅಗದವನ್ನು ಕುಡಿಯುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕೀಟಕಗಳ ವಿಷನಾಶನಾಗುತ್ತದೆ.

ಆನ್ಯಯೋಗಗಳು.

ತಂಡುಲೀಯಕ ತುಲ್ಯಾಶಾಂ ತ್ರಿವೃತಾಂ ಸರ್ವಿಷಾ ಸಿಬೀತ್ರಾ |
ಯಾತಿ ಕೀಟವಿಸ್ತೇ: ಕಂಪಂ ನಕ್ಯೇಶಾನ ಇವಾನಿಲ್ಯೇ: ||

ಅಧ್ರ:—ಕಿರಕಸಾಲಿನ ಬೇರು ಮತ್ತು ತಿಗಡೀ ಬೇರು ಸಮಭಾಗ ತಕ್ಷೀಂದು ಖುಪ್ಪದ ಗೂಡ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಆದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕೀಟ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ತ್ವರ್ತೀಕ ಕೀಟಿಕಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಿಕಿತ್ಸೆ.

ಶ್ರೀಕಂಟಕ ಕೀಟ ಜಿಕಿತ್ಸೆ.

ಕುಷ್ಣಂ ವರ್ಕಂ ವಚಾ ವಾತಾ ಬಿಲ್ಯಮೂಲಂ ಸುವಚಿಕಾ |
ಗೃಹಧೂಮಂ ಹರಿದ್ವೀಲ್ರಿಕಂಟಕ ವಿಷೆ ಹಿಂಳಾ: ||

ಅಧ್ರ:—ಶ್ರೀಕಂಟಿಕಾದಿ ಕೀಟಗಳ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಕೊಣ್ಣ, ಸಂದಿಬಟ್ಟಲೀ, ಬಜಿ, ಅಗಳ ಶುಂಠಿಬೇರು, ಬಿಲ್ಯಮೂಲ, ಸ್ವಾಜಿತಾಕ್ರಾರ, ಇಲ್ಲಣಿ, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಸಿಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಗಲಗೋಲಿಕ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ
ರಜನಾಂಗಾರ ಧೂಮಶ್ವ ವಕ್ರಂ ಕುಷ್ಣಪಲಾಶಂ |
ಗಲಗೋಲಿಕ ದಪ್ಪಾನಾಮಗದೋ ವಿಷನಾಶನಃ ||

ಅಧ್ರ:—ಅರಿಸಿಣ, ಇಲ್ಲಣಿ, ಸಂದಿಬಟ್ಟಲೀ, ಕೊಣ್ಣ, ಮುತ್ತಲಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಷನಾಶಕವೆಂದು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಶತವದೀ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ
ಕುಂಕುಮಂ ತಗರಂ ಶಿಗ್ರಿ ಪದ್ಮಕಂ ರಜನೀಷ್ಯಯಂ |
ಅಗದೋ ಜಲಪಿಷ್ಟೋಽಯಂ ಶತವದ್ವಿಷನಾಶನಃ || ಸು. ಕ. 49
ಅಧ್ರ:—ಶತವದಿ ವಿಷನಾಶನಕ್ರಮಾಗಿ ಕುಂಕುಮ, (ಕೇಶರೀ) ಸಂದಿಬಟ್ಟಲೀ, ನುಗ್ಗಿ, ನಡ್ಡಕಾಷ್ಟ, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಸಿಣವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಅರೆದು ಕೊಡಬೇಕು.

ಮಂಡೂಕ ವಿಷನಾಶನ ಯೋಗ

ಮೇಷಕ್ಷಂಗೀ, ವಚಾ ವಾತಾ ನಿಚುಲೋ ರೋಹಿಣಿ ಜಲಂ |
ಸರ್ವ ಮುಂಡೂಕದಪ್ಪಾನಾಮಗದೋಽಯಂ ವಿಷಾವಹಃ || ಸು. ಕ. 50
ಅಧ್ರ:—ಮೇಷಕ್ಷಂಗೀ, ಬಜಿ, ಅಗಳ ಶುಂಠಿಬೇರು, ಜಲವೇತನ, ಕಟ್ಟಿಕ ರೋಹಿಣಿ ಮತ್ತು ಬಾಳದಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಮಂಡೂಕ (ಕಪ್ಪೆ) ದಪ್ಪದ ಮೇಲೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ವಿಶ್ವಂಭರಕಿಟಕ ವಿಷನಾಶನ ಯೋಗ

ಧವಾಶ್ವಗಂಧಾತಿಬಲಾ ಬಲಾಸಾತಿಗುಹಾಗುಹಾ: |
ವಿಶ್ವಂಭರಾಭಿದಪ್ಪಾನಾಮಗದೋಽಯಂ ವಿಷಾವಹಃ || ಸು. ಕ. 51
ಅಧ್ರ:—ದಿಂಡಲು, ಅಶ್ವಗಂಧಾ, ಅತಿಬಲಾ, ಜ್ಯೇಶಾಲಿ, ಶಾಲಿಪಣೀ, ಶೃಷ್ಟಿಪಣೀ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಂಭರ ಕೀಟದ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಅಹಿಂಡುಕ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ

ಶೀರ್ಣ ತಗರಂ ಕುಷ್ಣಂ ಶಾಲಿಪಣೀಸರ್ವಾನಿಶಿ |
ಅಹಿಂಡುಕಾಭಿದಪ್ಪಾನಾಮಗದೋ ವಿಷನಾಶನಃ ||

ಅಧ್ರ:—ಶೀರ್ಣ, ಸಂದಿಬಟ್ಟಲೀ, ಕೊಣ್ಣ, ಶಾಲಿಪಣೀ, ಅರಿಸಿಣ, ಮರದರಸಿಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಹಿಂಡುಕ ಕೀಟ ವಿಷಕ್ರಮಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಕಂಡೂಮುಕ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ

ಕಂಡೂಮುಕಾಭಿದಪ್ಪಾನಾಂ ರಾತ್ರೋ ಶೀತಾ: ಶ್ರೀಯಾಃ ಶಿತಾ: |
ದಿವಾತೇನೈವ ಸಿಧ್ಯಂತಿ ಸೂರ್ಯ ರಶಿಭಿಲಾದಿತಾಃ ||

ಅಧರ:—ಕೆಂಡೂಮಾರ್ಕ ವಿಷವು ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತೀರ್ಥಪಚಾರದಿಂದ ಶಮನಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಕೇಟಿಕದ ಬಲವು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೆ ರುವದರಿಂದ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಟಿಕಗಳ ವಿಷದಿಂದ ಸಿಂಡಿಕರಾದವರು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. (ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.)

ಶೂಕ್ರವೃಂತ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ

ವಕ್ರಂ ಕುಷ್ಟ ಮಾರ್ಪಾಮಾಗರಃ ಶೂಕ್ರ ವೃಂತವಿಷೇಗದಃ |
ಭೃಂಗಸ್ತರಸೆ ಪಿಷ್ಟಾವಾ ಕೃಷ್ಣವಲ್ಕ್ಯಕಮೃತಿಕಾ ||

ಅಧರ:—ಶೂಕ್ರವೃಂತ ವಿಷದಲ್ಲಿ ನಂದಿಬಟ್ಟಿಲ, ಕುಷ್ಟ, ಅಪಾಮಾಗರವನ್ನು ಅಧವಾ ಎರೆಮಣಿನ್ನು ಕಾಡಿಗ್ಗರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದೆ ಉವಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಪಿಸೀಲಿಕಾ ಮಸ್ತಿಖೆಗಳ ವಿಷನಾಶನಯೋಗ

ಪಿಸೀಲಿಕಾಭಿದರ್ಶಾಷ್ಟಾನಾಂ ಮಸ್ತಿಕಾ ಮಶಕ್ಕೆಸ್ತಫಾ |
ಗೋಮೂತ್ರೀಣ ಯುತೋಲೀಂಪ: ಕೃಷ್ಣವಲ್ಕ್ಯಕ ಮೃತಿಕಾ ||
ನಖಾವಪ್ರಷ್ಟಸಂಜಾತೆ ಶೋಫೇಭೃಂಗರಸೋಹಿತ: ||

ಅಧರ:—ಇರಿವೆ, ಸೋಣ, ಸೋರಜು ಇವುಗಳ ವಿಷದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತಿನ ಎರೆಮಣಿನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಲೀವ ಮಾಡಬೇಕು. ನಖದಿಂದ ಅಂದರೆ ವರಚು ವಿಕರ್ಯಿಂದ ಬಾಪು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತಿನ ಎರೆಮಣಿನವನ್ನು ಕಾಡಿಗ್ಗರಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ಆರಿದು ಲೀವ ಮಾಡಬೇಕು.

ಒತ್ತಿಕಾಟಿನ ವಿಷ

ಪ್ರತಿಸೂರ್ಯಕದಷ್ಟಾನಾಂ ಸರ್ವದಷ್ಟವದಾಚರೇತಾ |
ಅಧರ:—ಒತ್ತಿಕಾಟಿನ ವಿಷದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸರ್ವ ವಿಷದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸರ್ವಕೀಟ ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಕ್ಷೇರಿಷ್ಟಕ್ಕೆತ್ತಾಗಾಲೀನೆ ಶುದ್ಧಿಕೀಟ ವಿಷಾಪಹಃ |
ಮುಕ್ತಾಲೀವೇದರಃ ಶೋಫೇದದಾಹ ಜ್ವರಪ್ರಣಾತಾ ||

ಅಧರ:—ವನುನ ಮತ್ತು ವಿರೇಷನ ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಮೇಲೆ ಕ್ಷೇರಿಷ್ಟವುಗಳ ತೊಗಟೆಯ ಲೀವವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ವಿಷನಾಶಕಪಿರುತ್ತದೆ. ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಯಿದು ಲೀವ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಕೇಟಿ ವಿಷನಾಶವಾಗಿ ಆದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾನುತೋದ, ದಾಹ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳ ಸಹ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

+ + + +

ವೃಷಿಕ (ಜೇಳು).

ಜೇಳಿನ ವಿಷದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಭೀಜ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ವೃಷಿಕಸ್ವವಿಷಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಮಾದೌದಹತಿ ವಹಿನತಾ |

ಉಧ್ವರವಾರೋಹತಿ ಪ್ರಿಸ್ತಂ ದಂಶಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತು ತಿಷ್ಣತಿ ||

ದಂಶಃ ಸದ್ಯೋತೀರುಕ್ಷಾ ಶ್ಯಾವಸ್ತುದ್ಯತೆ ಸ್ವಷಟ್ತಿಂವಜ್ಞ ||

ತೇ ಗವಾದಿಶಕ್ತಿಶ್ಯಾಧಾದಿಗ್ಗ ದಷ್ಟಾದಿಕೋಧತಃ ||

ಸರ್ವಕೋಧಾಜ್ಞ ಸಂಘರಣಾಃ ಮಂದಮಧ್ಯ ಮಹಾವಿಷಣಾ |

ಮಂದಾಃ ಸೀತಾಃ ಸಿತಾಃ ಶ್ಯಾವಾ ರೂಪ್ಯಕಬೂರ ಮೇಂಚಕಾಃ |

ರೋಮಾಶಾ ಬಹುವರಾಣೋ ಲೋಹಿತಾಃ ವಾಂದುರೋದರಾ |

ಘಾವೋಽರ್ವೇದರಾ ಸ್ತ್ರೀವರಾಣೋ ಮಧ್ಯಾಸ್ತು ಕಂಪಿಲಾರುಣಾಃ ||

ಪಿತಂಗಾಃ ಶಬಲಾಷ್ಟಿತಾಃ ಶೋಣಿತಾಭಾ ಮಹಾವಿಷಣಾಃ |

ಅನ್ನಾಭಾ ಏಕಪರಾಣೋ ರಕ್ತಾಶಿತ ಸಿತೋದರಾಃ ||

ಅಧರ:—ಜೇಳಿನ ವಿಷವು ತೀಕ್ಷ್ಣಾವಿರುವದು. ಮೋದಲು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟಿಹಾಗೆ ದಾಹವಾಗುವದು. ಅದೇ ಕ್ಷಣ ಮೇಲಿಲ್ಕೇರುವದು. ಅನಂತರ ದಂಶ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವದು. ದಂಶಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಜೇಳು ಕಡಿದ ಸ್ಥಾನವು ಕವ್ಯಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾಂತಿ ದಂಶಿ ಹಾಗೂ ಸೀಳಿದಂಶಿ ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಜೇಳಿನಲ್ಲಿ ವಿಷಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಜೇಳಿದ್ದಾರೆ. 1) ಮಂದವಿಷ. 2) ಮಧ್ಯಮವಿಷ. 3) ತೀಕ್ಷ್ಣಾವಿಷ.

ಆಕೆಳು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಿಗಣಿಯು ಕೊಳಿಯುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜೇಳುಗಳು ಮಂದ ವಿಷದವಿರುತ್ತವೆ. ವಿಷ ಹತ್ತಿ ಸತ್ತ ಹಾಗೂ ಹಾವು ಕಡಿದು ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಳಿಚೆಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಜೇಳುಗಳು ಮಧ್ಯ ಮಾ ವಿಷದವಿರುತ್ತವೆ. ಸತ್ತ ಹಾವುಗಳು ಕೊಳಿತು ಉಂಟಾದ ಜೇಳುಗಳು ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ವಿಷದವಿರುತ್ತವೆ.

ಮಂದ ವಿಷದ ಜೇಳುಗಳು ಹಳದಿ, ಬಿಳೀ ಬಣಿ ಪವು, ನಸುಗನ್ನು, ರೂಪ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಡಬಂಡ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನವ್ಯನ ಬಣಿದವಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಕೊದಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದರ ಕೊಂಡಿಗೆ ಬಹೆ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಹೊಟ್ಟಿಯು ಬಿಳೀ ಬಣಿ ದಿರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಮ ವಿಷದ ಜೇಳುಗಳ ಹೊಟ್ಟಿಯು ಹೊಗೆ ಬಣಿ ನಿಧಿದ್ದು ಕೊಂಡಿಗೆ 3 ಸಂಧಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣಿ ಪವು ನಸುಗಿಂಪು ಅರುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ವಿಷದ ಜೇಳುಗಳು ನಸುಗಿಂಪು, ಹಂಡಬಂಡ, ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ, ಕೆಂಪು ಅಧವಾ ಬೆಂಕಿಯಿಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೊಂಡೆಯು 1 ಅಧವಾ 2 ಸಂಧಿಯಿದಿರುತ್ತದೆ.

ಅದರ ಹೊಟ್ಟಿಯು ಕೆಂಪು, ಕರಿ ಅಧವಾ ಬಿಳೀ ಬಣಿ ನಿಧಿ ರುತ್ತದೆ.

ಜೀಳಿನ ವಿಷದ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ತೈದೆಷ್ಟು ಶಾನ ರಸನೆ ಸ್ವಭಾಗಾತ್ಮೋಷ್ಟರಾದಿಕರ್ತೆ |
ಯೈವರಮನ್ ಶೋಣಿತಂ ಕೃಷ್ಣ ಮಿಂದಿಯಾಧಾರಸಂವಿದನ್ |
ಸ್ವಿದ್ಯನ್ ಮೂಚ್ಚ್ರ್ಯಾನ್ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯೇ ವಿಷ್ಟು ಲೋ ವೇದನಾತುರಂ |
ವಿಶೀಯವಾಣವಾಂಸಶ್ಚ ಪತ್ರಯಶೋ ವಿಷಹಾತ್ಯಾಸಾನ್ ||

ಅಥರ್—ಜೀಳಿನ ಕಡತದಿಂದ ನಾಲಿಗೆಯು ಬಾಯಿನದು, ಗಾತ್ರವು ಸ್ವಿಭೂತಾಗುವದು, ಜ್ಞಾರ ಬಹಳ ಬರುವದು. ಮುಖ, ಮೂಗು, ಕಿವಿ ಮುಂತಾದ ಥಿದ್ರಗೆ ಇಂದ ಕಪ್ಪು ಬಣಿದ ರಕ್ತವು ಹೊರಬಿಳುವದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ತವ್ಯ ವಿಷಯ ಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ವೀದ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಚ್ಚ್ರ್ಯಾ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖ ವಣಿಗುವದು. (ಬಾಯಿ ಆರುವದು) ನರಳುತ್ತಾನೆ. ವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ದಂತದ ಸಾಫನದಲ್ಲಿಯ ಮಾಂಸವು ಕೊಳೆತು ಬಿಳುವದು. ಬಹುತರವಾಗಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಮರಣ ಹೊಂದುವನು.

ಇಂಗಳದ ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಉಚ್ಚಿಟ್ಟಿಂಗಮ್ಮು ವಕ್ರೇಣ ದಶತ್ಯಭ್ಯಧಿಕವ್ಯಘಃ |
ಸಾಧ್ಯತೋ ವೈಶ್ವಿಕಾರ್ಥ ಸ್ತಂಭಂ ಶೇಷವೋಹ್ಯವ್ಯಾಲೋಮಾರ್ಮಾ |
ಕರ್ಣಾತಿ ಸೀಕಮಂಗಾನಾಂ ದಂಶಾ ಸೀತಾಂಬುಸೀವಚ |
ಉಪ್ಪಧಾಮಃ ಸಂಪೋಕ್ತೋ ರಾತ್ರಿ ಚರಾಚ್ಚ ರಾತ್ರಿಕಃ ||

ಅಥರ್—ಇಂಗಳಿಕವು ಮುಖದಿಂದ ದಂಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವೇದನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಜನನೆಂದ್ರಿಯವು ಸ್ವಭಾವಾಗುತ್ತವೆ. ರೋಮಾಂಜಗಳೀಳುತ್ತವೆ. ಮೇರ್ಪೇಲಿ ತಣ್ಣೀರು ಎರಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗಳಿಕಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪಧಾಮವು ವೆಂದೂ ರಾತ್ರಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವದರಿಂದ ರಾತ್ರಿಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ಜೀಳಿನ ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಸದ್ಯೋವೈಶ್ವಿಕಚಂ ದಂಶಂ ಚಕ್ರತೈಲೀನ ಸೀಂಯೀತ್ರಾ |
ವಿದಾರಿಗಂಧಾ ಸಿದ್ಧಿನ ಕರ್ಮಾಷ್ಟೀನೀತರೀಣವಾ ||
ಲವಣೋತ್ತಮಯುತ್ತೀನ ಸರ್ವಿಷಾ ವಾ ಪುನಃ ಪುನಃ |
ಸಿಂಚೇತ್ವೋಷಾರ್ನಾಲೀನ ಸ್ವೀರ ಲವಣೀನವಾ ||
ಉಪನಾಹೋ ಘೃತಭೃತ್ಯಃ ಕಲ್ಯಾಣಜಾಜ್ಞಃ ಸಸ್ಯೀಂಧವಃ |
ಆದಂಶಂ ಸ್ವೀದಿತಂ ಚಾಂಕ್ರಃ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಸಾರಯೀತ್ರಾ ||
ರಜಸೀಸೈಂಧವನವೈಷ್ಯೇ ಶಿರಿಷ ಘಲಪ್ರಪ್ರಜ್ಞೇ |
ಮಾತುಲುಂಗಾಮ್ಲ ಗೋಮೂತ್ರಸಿಷ್ಟಂ ಚ ಸುರಸಾಗ್ರಜಂ ||

ಶೇಷಃ ಸುಶೋಷ್ಟು ಶೈಲಿಕ್ತಃ ಸಿಷ್ಟ್ಯಾಕ್ತೋ ಗೋಮುರೋಽಂಧಿವಾ |
ಘಾನೆ ಸರ್ವಿಷಾಧುಯಾತಂ ಸ್ವೀರಂ ವಾ ಭೂರಿ ಶರ್ಕರಂ ||
ಪಾರಾವತಶಕ್ತಾ ಪಥ್ಯಾ ತಗರಂ ವಿಶ್ವಭೀಷಣಂ |
ಬೀಜಪೂರರಸೋನಿಶ್ರೂರಃ ಪರಮೋನ್ವಿಶ್ಚಾಗದಃ ||
ಸತ್ಯಿವಲೋಷ್ಟು ದಂಪತ್ಯಾ ಚ ಹಂತಿ ಪ್ರತಿಕಜಂಪಣಂ |
ಹೀಂಗುನಾ ಹರಿತಾಲೇನ ಮಾತುಲುಂಗರಸೀನ ಚ ||
ಶೇಷಾಂಜನಾಭಾರ್ಯಂ ಗುಟಿಕಾ ಪರಮಂ ಪ್ರತಿಕಾವಹಾ |
ಕರಂಜಾಜುನ ಶೇಲಾನಾಂ ಕಟ್ಟಬ್ರಾಹಃ ಕುಟ್ಟಿಳಸ್ಯಿಜ ||
ಶೀರಿಷ ಸ್ವಿಜಕ್ಷಪ್ರವೈಣಿ ಮಾಸ್ತುನಾ ದಂಶಲೀಪನಂ |
ಯೋಮುಹ್ಯತಿ ಪ್ರತ್ಯುಸಿತಿ ಪ್ರಲಿಪಕ್ಷ್ಯಾಗ್ರವೇದನಃ ||
ಶಸ್ಯ ಪಥ್ಯಾನಿಶಾ ಕೃಷಾಂ ಮಂಜಿಷಾತಿ ನಿಹೋಷಣಂ |
ಸಾಲಾಬುವ್ಯಂತಂ ವಾತಾರಕ ರಸೆಸಿಷಂ ಪ್ರತೀಪನಂ ||
ಸರ್ವತ್ರ ಜೋಗಾಗ್ರಲಿವಿಷೆ ಪಾಯಯೇದ್ದಧಿಸಣಿಷೀ |
ನಿದಿಧ್ಯಾಷಿತಿರಂ ನಿದಧ್ಯಾಷಿತಿರಂ ಜಾನಾಂಜನನಾವನಂ |
ಉಪ್ಪಾಷಿತಾಪ್ಯಾಷಾ ಮಧ್ಯಾರ್ಪಂ ಭೋಜನಂ ಚಾನಿಲಾವಹಂ ||
ಸಾಗರಂ ಗ್ರಹಕಮೋತಪ್ರರಿಷಂ ಬೀಜಪೂರಕರಸೀನ ಹರಿತಾಲಂ |
ಸ್ವೀಂಧವಂಚ ನಿಸಿಹಂತ್ಯಾಗದೋಽಯಂ ಶೇಷತೋಽಲಿಕುಲಂ ನಿಷನಾಶು ||
ಅಂತೆ ಪ್ರತಿಕದಪ್ರವಾನಾಂ ಸಮುದ್ರಿಷೀ ಭೃಶಂ ನಿಷಿ |
ನಿಷೇಣಾಲೇವಯೀದ್ದಂಶಮುಚಿತ್ಪಿತ್ತಿಗೆಷ್ಯಯಂ ನಿಧಿಃ ||
ಬಾಗಪುರಿಷತ್ಪ್ರಂರೋಹಿಷ ಮಾಲಂ ಚ ಶೇಲಾತೋಯೀನ |
ಕುಯಾಫಂಗ್ರಿಕಾಂ ಶೇಷಾದಿಯಮಲಿನಿಷನಾಶನೀ ಶ್ರೀಷ್ಣಾ ||
ಅರ್ಕಸ್ಯ ದುಗ್ಂನ ಶಿರಿಷಂ ಬೀಜಂ ಶ್ರಿಭಾವಿತಂ ಸಿಪ್ಪಲಿ ಚೂಣ ಮಿಶ್ರಂ |
ನಿಹೋಽಗದೋಹಂತಿ ನಿಹಾಷಿಕೀಟ ಭುಜಂಗಲೂತೋಽದುರ ಪ್ರತಿಕಾನಾಂ ||
ಶಿರಿಷಪ್ರಷ್ಣಂ ಸರಕಂಜಬೀಜಂ ಕಾತ್ಮೈರಜಂ ಕುಪ್ಪಮನಃ ಶಿಲೇಂಕಿ |
ನಿಹೋಽಗದೋ ರಾತ್ರಿಕ ಪ್ರತಿಕಾನಾಂ ಸಂಕಾರಂತಿಕಾರೀ ಕಂಥಿತೋ ಜಿನೀನ ||

ಅಥರ್—ಜೀಳಿನ ದಂಶ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಗಾಣದಿಂದ ತಗೆದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅಥವಾ ಒಂದೆಲೆ ಹೊಸ್ತೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಬೀರೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಬಿಷ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಂಧವ ಕೂಡಿಸಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇರ್ಪೇ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಜಿರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಂಧವಗಳ ಕಲ್ಪಾಪನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕರೆದು ಅದರ ಉಪನಾಹ ಪನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ದಂಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ವೀದನ ಮಾಡಿ ನಣಿ ಕಚ್ಚ ಕಾಕಿ ಅಡರ

ಮೇಲೆ ಅರಿಸಿಂ, ಸ್ವೀಂಧನ, ತ್ರಿಕಟ್ಟು, ಸಿರಸಲ (ಶಿರಿಷ) ಫಲ ಮತ್ತು ಮಷ್ಪಗಳ ಚೊಣಿವನ್ನು ಒತ್ತುಬೇಕು. (ಪ್ರತಿ ಸಾರಣ)

ಮಾದ್ಯಾಳ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಮತ್ತು ಗೋಮೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶುಳಿಸಿಯ ತೆನೆಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಬೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಹಿಂಡಿ ಅಥವಾ ಆಕಳ ಕಗಣಿಯನ್ನು ಲೇಪ ವರಾಡಬೇಕು. ಜೇನು ಮತ್ತು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡ ಬೇಕು. ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ವಾರಿವಾಳದಮಲ, ಆಳಲೆ, ತಗರ, ಶುಂಖಿಗಳನ್ನು ಮಾದ್ಯಾಳದ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದು ಜೇಳಿನ ವಿಷಕ್ಕೆ ಶೈಫ್ಫ್ ಚೈಪ್‌ಫಿಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಒಂಟಿಯ ದವಡೆ ಮತ್ತು ಹಾಂಸಿಯು ಜೇಳಿನ ವಿಷಕ್ಕೆ ಚೈಪ್‌ಫಿಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಇಂಗು, ಹರಿತಾಳಗಳ ಚೊಣಿವನ್ನು ಮಾದ್ಯಾಳ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಲೇಷ್ಟು ಮತ್ತು ಅಂಜನವನ್ನು ವರಾಡಬೇಕು. ಆದು ಜೇಳಿಗೆ ಖತ್ತಮ ಚೈಪ್‌ಫಿಡಿಯಾಗಿದೆ. ಹುಲಗಲ, ಮತ್ತಿ, ಚಳ್ಳಿ, ಗಿರಿಕಣಿಕೆ, ಹಲಗತ್ತಿ ಸಿರ ಸಲಹೂ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ವೋಸರಿನ ತಿಳಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಂತಕ್ಕೆ ಲೇಪ ವರಾಡಬೇಕು.

ಮುಣಿಚ್ಚೆ, ಶ್ರುತ, ಪ್ರಲಾಪ ಮತ್ತು ಬಹಳ ನೋಪು ಇರುವವರಿಗೆ ಆಳಲೆ, ಅರಿಸಿಂ, ಹಿಪುಲೀ ಮಂಜಿನೆ, ಆತಿನಿವ, ಮೇಣಸು, ಹಾಲಗುಂಬಳ ತುಂಬಗಳನ್ನು ಬದನೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪ ವರಾಡಬೇಕು. ಉಗ್ರವಾದ ಜೇಳಿನ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಯಾವಕಾಲಕ್ಕೂ ಹೋಸರು ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಸಿರಾವೇಧ, ವಮನ, ಅಂಜನ, ನಸ್ರೀಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ವಾತನಾಶಕವಾದ ಉಣಿ, ಸ್ವಿಧ್ಯ, ಅಪ್ಪು, ಮಧುರ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಶುಂಖಿ, ಸಾಕಿದ ವಾರಿವಾಳಗಳ ಮಲ ಮಾದ್ಯಾಳದ ರಸ, ಹರಿತಾಳ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಂಧನ ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪನನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಜೇಳಿನ ವಿಷವು ತೀವ್ರ ನಾಶನಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಜೇಳಿನ ವಿಷವು ತೀವ್ರ ವೇದನೆ ಯುಂಟೂದರೆ ಬಜನಾಗ ಮುಂತಾದ ವಿಷದ ಲೇಪ ವರಾಡಬೇಕು. ಅನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಯಿಯ ಕೊಡಿ, ರೋಹಿಷದ ಬೀರು ಇವುಗಳನ್ನು ಜಳ್ಳಿದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಲೇಪ ವರಾಡಿದರೆ ಜೇಳಿನ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿರಸಲ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಎಕ್ಕಿಯ ಕಾಲಿನ ಮೂರು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆದರಲ್ಲಿ ಹಿಪುಲ ಚೊಣಿ ವನನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಇದು ಕೇಟಿ, ಲೂತ, ಹಾವು, ಇಲ್ಲ, ಜೇಳಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಚೈಪ್‌ಫಿಡಿಯಾಗಿದೆ, ಶಿರಸಲ ಹೂವು ಮುಲಗಲಬೀಇ, ಕೇಶರ, ಕೋಪ್ಪು, ಮನಃಶಿಲೆ ಈ ಅಗದವು ಇಂಗೆ ಮತ್ತು ಜೇಳಿಗಳ ವಿಷವನ್ನು ಬೀರಿ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸುವದೆಂದು “ಜಿನ” ಎಂಬವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾವಾಸವಪತ್ರೀಪ್ತಿ ಸಂಪಿಷ್ಪ್ತಿರಾಜ್ಯಲೇಪ್ತೋ ವಿಷಾವಹೇ
ಪ್ರಶ್ನಿಕಸ್ಯಾಧವಾ ವತ್ಸನಾಭಿಲೇಪ: ಪ್ರಶ್ನಸ್ಯತ್ತಿ ||

ಅಥರ್ವ— ಹತ್ತಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಜನ್ಮಾಗಿ ಅರೆದು ಘೃತದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಲೇಪ ವರಾಡಬೇಕು. ಇದು ಜೇಳಿನ ವಿಷನಾಶಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ವತ್ಸನಾಭಿಯ ಲೇಪವು ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತಮಾವಿಷ್ಟ- ಉತ್ತಮಾಗಳ ಉತ್ತಮತ್ತಿ

ವಿಶ್ವಮಿತೀರ್ಣವರಃ ಕಾಬಿಡ್ವಿಸತ್ತವಂಪೂ |
ವಶಿಷ್ಟಂಕೋವಯಾವಾಸ ಗತ್ವಾಶ್ರಮವದಂಕಿಲ ||
ಕುಸಿತ್ಸುಮುಸೇಸ್ತಸ್ಯ ಲಲಾಂತಾಸ್ಯೇದಬಿಂದವ: ||
ಅಪರತ್ಸಂದರ್ಶನಾದೇವರವೇಸ್ತಿಕ್ಸಮ ತೇಜಸ: ||
ತ್ವಣಿ ಮಹಿಷಿರಾಲಾನೇಧೇಸ್ತಿಧರಂ ಸಂಘೃತೀಪಿಜ |
ತತ್ತೋಽಜಾತಾತ್ಮಿಮಾ ಫೋರ್ಂಾ ನಾನಾರೂಪಾ ಮಹಾವಿಷಾ: |
ಅಸಕಾರಾಯವರ್ತಂತೇಸ್ತಿಸಷಾಧನವಾಹನಿ ||

ಅಥರ್ವ— ಮುಷಿಶ್ರೀಪ್ತಿರಾದ ವಶಿಷ್ಟ ಮುಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಮಿತ್ರ ಅರಸನು ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಂಡೆಗೊಳ್ಳಿ ಹಚ್ಚಿದನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಲಲಾಂತಿ ದಿಂದ ಸ್ವೀದಬಿಂದುಗಳು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ವಿವು. ಆಕಳ ಸಲುವಾಗಿ ಕಡೆದಂಥ ಹುಲ್ಲಿನ ಮೇಶಿ ಬೀಳುವದರಿಂದ ಈ ಬಿಂದುಗಳೊಂದ ಉತ್ತಮಾಗಳ ಉತ್ತಮತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಇವು ಭಯಂಕರವಾಗಿದ್ದು ನಾನಾರೂಪದವಿದ್ದು ಭಯಂಕರ ವಿಷಪುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ ಇವು ಅರಸನ್ನ ಸಾಧನವಾಗಿರುವದನ್ನು ವಹನ ವಾದನದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಾವಾದವು.

ಉತ್ತಮಾಗಳ [ಜೀಡ] ಭೀಡ ಮತ್ತು ದಂಶದ ಪ್ರಕಾರ

ಕೇಂದ್ರೀಭೋಧಾರುಣತರಾಲೂತಾ ಹೋಡತಾ ಜಗುಃ |
ಆಷಾವಿಂಶತಿರಿತೀಕೆ ತತ್ತೋಽ ಹ್ಯನ್ಯೇತು ಭೂಯಸಿಃ ||
ಸಹಸ್ರರಕ್ಷನುಚರಾವದಂತ್ಯಂಸ್ಯೇ ಸಹಸ್ರತಃ |
ಬಹೂಪದ್ವನರೂಪಾತುಲೂತ್ಯೇಕ್ಯನ ವಿಷಾತ್ಪಕಾ ||
ರೂಪಾಣಿನಾಮತಸ್ತಂಸ್ಯಾದುಜ್ಞೇಽಯಾನ್ಯಂತಿಸಂಕರಾತ್ ||
ನಾತಿಸ್ಥಾನವ್ಯವಸ್ಥಾ ಚದೋಷತೋಽತ್ತಃ ಪ್ರಜಕ್ತತೆ ||
ಕೃಷ್ಣಂಸಾಧ್ಯಾಪ್ತಂಥಾದ್ರಾದೋಷೇರಸಾಧ್ಯಾನಿಜಯೇನಸಾ |

ಅಧರ:—ಲೂತಾ ಇವು ಕೀಟಕಗಳಿಗಂತಲೂ, ಬಹಳ ಭಯಂಕರ ಇರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 16 ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಕೆಲವರೂ, 28 ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹಲವರೂ, ಜೀರ್ಯವರು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಕೆಲವರು ಇವು ಸಾವಿರಾರು ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಜೀಡಗಳು ಅನೇಕ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀಡ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ವಿಷ ಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕರಿಸಿರುವದರಿಂದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವುಗಳ ಸೈರೂಪನ್ನು ತಿಳಿಯುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲಿಂದ ತಿಳಿಯುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಸುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಿಕ ಪೈಶೀತಿಕ, ಶೈಪ್ರಸ್ತಿಕ ಜೀಡ ವಿಷಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸಾನ್ಮಾತಿಕವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ತದ್ದಂತಃ ಪೈಶೀತಿಕೋದಾಹತ್ಯಂ ಸೈನ್ಯಾಂಟಿಜ್ಞರ ಮೋಹವಾನಾ |
ಬ್ರಿಶೋಣಾರ್ಕರ್ತಕ ಸೀತಾಭಃ ಕ್ಲೇದಿದ್ರೂಕ್ರೌಫಲೋಹಪಮಃ ||
ಶೈಪ್ರಸ್ತಿಕ: ಕರಿಣಾ: ವಾಂಡು: ಪರೂಪಕಫಲಾಕೃತಃ |
ಸಿದ್ರಾಂ ಶೀತಜ್ಞರಂ ಕಾಸಂ ಕಂಡೂಂ ಜ ಕುರುತೆಭ್ಯಂ ||
ವಾತಿಕಃ ಪರುವಃ ಶ್ವಾವಃ ಪರ್ವಭೀದಜ್ಞರ ಪ್ರದಃ |
ತದ್ವಿಭಾಗಂ ಯಥಾಸ್ಯಂಚದೊಷಲಿಂಗ್ರೀವಿಭಾವಯೀತಾ |

ಅಧರ:— ಸಿತ್ತಕಾರಕ ಜೀಡಿನ ದಂಶವು ದಾಹ, ಶ್ವಾಷಾ, ವಿಸ್ತ್ರೀಷ್ಟ, ಜ್ಞರ, ಮೋಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ದಂಶದ ಸ್ಥಾನವು ಬಹಳ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಲಸಿಕೆ ಆಡುವಂಥದ್ವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆಕಾರವು ದ್ವಾರ್ಕೆಯ ಹಣಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಷಣಕಾರಕ ಜೀಡಿನ ದಂಶವು ಬಿರಸಾಗಿಯೂ ಬಿಳೀ ಬಣ್ಣದಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ದಡಸಲ ಹಣಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿದ್ರೆ, ಶೀತಜ್ಞರ (ಜೆಳಜ್ಞರ), ಕಾಸ, ಕಂಡೂ ಇವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆಗುರುತ್ತವೆ. ವಾತಕಾರಕ ಜೀಡಿನ ದಂಶವು ಹುರಬುರುಕ, ಕಷ್ಪ ಇದ್ದು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಜ್ಞರಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಭೀಡಗಳನ್ನು ಶಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಸಾಧ್ಯಯಾಂತು ಹೈನೆಲ್ಲೈಹ ಶ್ವಾಸಹಿಡಾತಿರೋಗ್ರಹಾ: |
ಶ್ವೀತಿಸೀತಾಸಿತಾರಕ್ತಾ: ಪಿಟಿಕಾಃಶ್ವಾಯಥಾದವಃ |
ನೇವಘರ್ಮಮಧುದಾಹಕತ್ವಾಂಧ್ಯಂವಕ್ರನಾಸತಾ |
ಶ್ರಾಸೋಷ್ವನಕ್ತಂದಂತತ್ವಂ ಪ್ರಷ್ಟ್ರೀವಾವಭಂಜನಂ ||
ಪಕ್ಷಜಂಬೂಸವಣಂಚ ದಂಶಾತಾಸ್ರವತಿ ಶೋಣಿತಂ ||

ಸರ್ವಾಪಿಸರ್ವಜಾಪತ್ರಯೋಹವ್ಯವದೇಕಸ್ತು ಭೂಯಸಾ |
ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಮಧ್ಯಾವರತ್ತೀನ ಸಾ ಶ್ರಿಧಾ ಹಂತ್ಯಾಸೇಕ್ತಿತಾ |
ಸರ್ವತ್ವಹೇನ ದಾಖಾಹೇನ ಪಕ್ಷೇಣಿಂಚ ಪರಂ ಕ್ರವಾತಾ ||

ಅಧರ:— ಅಸಾಧ್ಯಜೀಡ ದಂಶದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗ್ರಿ, ಶ್ವಾಸ, ಬಿಕ್ಷು, ತಲೆನೋವು, ಬಿಳೀ, ಹಳದಿ, ಕೆಪ್ಪು, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಬಕ್ಕಿಗಳು ಹಾಗೂ ಶೋಧವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಡುಗು, ವಾಂತಿ, ದಾಹ, ಶ್ವಾಷಾ, ಅಂಧತ್ವ, ಮೂಗು ಡೊಂಕಾಗುವದು, ತುಟಿ, ಮುಖ, ದಂತ ಇವು ಕವಪ್ಪಿಗುತ್ತವೆ. ಜೀನ್ನು ಕುತ್ತಿಗೆ ಮುರಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ದಂಶದಿಂದ ನೀರಲಹಣಿ ನಂತೆ ರಕ್ತಸರ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜೀಡಗಳ ದಂಶವು ಶ್ರಿದೋಷಕಾರಕವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಗುರುವ ದೋಷದಿಂದ ಆ ದೋಷಜವೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಕ್ಷಣ್ಣ, ಮಧ್ಯಮ, ಸೌಮ್ಯವೆಂದು ಮೂರು ಭೀಡಗಳಿವೆ, ಅವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅವು ಕ್ರಮದಿಂದ 7-10-15 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿವಿವು.

ಲೂತಾದಂಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಲೂತಾದಂಶಕ್ಕೆ ಸರ್ವೋಽಪಿ ದದ್ರುಮಂಡಲಸರ್ವಿಷ್ಟಃ |
ಸೀತೋಽಸಿತೋರುಣಃ ಸೀತಃ ಶ್ರಾಸೋವಾಮೃದುರಸ್ತುತಃ ||
ಮಧ್ಯಾಕ್ರಷ್ಣೋಽಧವಾ ಶಾವಃ ಪರ್ಯಂತಿ ಜಾಲಕಾವೃತಃ |
ವಿಸರ್ವವಾಂಶ್ವೋಽಧಯತಸ್ತಪ್ಯತೆ ಬಹುವೇದನಃ |
ಜ್ಞರಾಶಾತವಾತವಿಕ್ಷೇದ ಕೋಧಾವದರಣಾಸ್ತಿತಃ |
ಕ್ಲೇದನಯತಾಪ್ಲೀಶತ್ವಂಗಂ ತತ್ರಾಸಿಕುರುತೆ ವ್ರಣವಾ |

ಅಧರ:— ಎಲ್ಲ ತರದ ಜೀಡದ ಗಾಯಗಳು ದದ್ರುಕುಷ್ಟಂದಂತೆ ದುಂಡಗೆ, ಬಿಳೀ, ಕರಿಂ, ನಸುಗಂಪು, ಹಳದಿ, ನಸುಗಪ್ಪು, ಮೃದು, ಲತ್ತರ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಪ್ಪು ಅಧಿವಾ ನಸುಗಪ್ಪು ಇದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ ಜಾಳಿಗೆಗಳಿರುವು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ವ, ಬಾವ, ಕಾಪು, ಬಹಳ ವೇದನೆ, ಜ್ಞರ, ಶೀಪ್ರ, ಪಾಕ, ಕ್ಲೇದ, ಕೋಧ (ಕೋಳಿಯು ವದು) ಶೀಳುವದು ಈ ವಿಕಾರಗಳಿರುವವು. ಅದರ ಲಸಿಕೆಯು ಹತ್ತಿದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಣವಾಗುವದು.

ಲೂತಾದ ವಿಷದ ಬಿಳಿವಣಿಗೆ

ದಿನಾಧರಂ ಲಕ್ಷ್ಯಿತಿ ಸ್ವಿನ ದಂಶೋಲೂತಾವಿಷೋಧವಃ |
ಸೂಚಿಸ್ಯಾಧವಾಭಾತಿ ತತೋಽಸಾಪ್ರಾಧವೇಂಹಸಿ |
ಅವ್ಯಕ್ತವಣಃ ಪ್ರಜಲಃ ಕೆಂಟಿತಾ ಕಂಡೂರುಜಾಸ್ವಿತಃ |

ದ್ವಿತೀಯಿಂದಖ್ಯಾನೈಲೋಕೇಂತೆಷು ಸಿಟ್ಕೆರಿವವಾಽಂಚಿತಃ ॥
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಹೊರ್ನೀ ನತೀನಮಧ್ಯೇ ಕಂಡೂವಾನ್ ಗ್ರಂಥಿಸನ್ನಿಭಃ ।
ತೃತೀಯೀ ಸಜ್ಞರೋ ರೋಮಹಣಕ್ಕೆದ್ರುಕ್ತಮಂಡಲಃ ॥
ಶರಾವರೂಪಸ್ತೋರ್ವಿದಾಫ್ಯೋ ರೋಮಕಾವೇಷು ಸಾಸ್ವತಃ ।
ಮಹಂಶ್ಚತುಭ್ರಂಶ್ಚ ಶ್ವಯಧು ತಾಪಶ್ವಾಸ ಭ್ರಮಪ್ರದಃ ॥
ವಿಕಾರಾನ್ ಕರುತ್ತಿ ತಾಂಸ್ತಾನ್ ವಂಚಮೇ ವಿಷಕೋವಜಾಸ್ತೋ ।
ಷಷ್ಟಿವ್ಯಾಪ್ತಾತಿ ಮರ್ವಾಳಿ ಸವ್ತಮೇ ಹಂತಿ ಜೀವಿತಂ ॥
ಇತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ವಿಷಂ ಮಧ್ಯಂ ಹೀನಂಚ ವಿಭಜೀದತಃ ॥
ವಕ್ವಿಂಶತಿ ರಾತ್ರೇಣ ವಿಷಂ ಶಾಮ್ಯತಿ ಸರಭಾ ॥

ಅಧರ್ಣಃ— ಜೀಡಹುಳದ ವಿಷವು ಅಧರ್ ದಿವಸದ ವರಿಗೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಹುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಮೊದಲನೇ ದಿವಸ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ಆಸಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಚಂಚಲವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಂಡಿ ನೋವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದರ ಬಣಿ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. 2ನೇ ದಿವಸ ಅದರ ತುದಿಗಳು ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಒಳಸೇರಿದ್ದರುತ್ತದೆ, ತುರಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಗಂಟಿನಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇ ದಿವಸ ಜ್ಞರ ಬರುತ್ತವೆ. ಮೃಮೇಲೆ ರೋಮಾಂಚಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಕಂಪುಗಾದರಿಗೇಳಿಳುತ್ತದೆ. ಶರಾವ (ಹರಿವಾಳ) ದಂತಿ ಆಕಾರ ಕಾಳುತ್ತದೆ. ವೇದನೆಗಳು ಬಹಳ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ರೋಮಕೂಪದಿಂದ ಸ್ವಾವವಾಗುತ್ತದೆ. 4 ನೇ ದಿವಸ ಬಾವು ಹೆಚ್ಚಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಞರ ಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಭ್ರಮೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. 5 ನೇ ದಿವಸ ವಿಷಪ್ರಕೋವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಕಾರಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. 6 ನೇ ದಿವಸ ವಿಷವು ಮರ್ವಾಳಿ ಸೇರುವದು. 7 ನೇ ದಿವಸ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಸಾಯುವನು. ಇದು ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಿಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಹೀನ ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹೆಚ್ಚಿ ಕಡಿಮೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 21 ದಿವಸದ ನಂತರ ವಿಷವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಮನಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಲೂತಾ ದಂಶದ ಜಿಕ್ತೆ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಲೂತಾದಷ್ಟಾಸ್ಯ ರಸ್ತೀಂಳಾದಂಶ ಮುದ್ರಿತೀತರ್ ।
ದಹೇಳ್ಳಿ ಚ್ಯಾಬವೋಷ್ಣಾದ್ಯೈಶ್ರಿಂಂತು ಪಿತೀಂತ್ರಿತರಂ ದಹತ್ರಾ

ಅಧರ್:— ದಂಶವಾದೊಡನೆ ಆ ದಂಶವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಜಾಂಬವಾಷಾದಿ ಸಾಧನದಿಂದ ಆ ದಂಶವನ್ನು ಸುಡಬೇಕು. ಸಿತ್ತಾಧಿಕದಂಶದಲ್ಲಿ ದಾಹ ಜಿಕ್ತೆ ಮಾಡಬಾರದು.

ಕರ್ಕಿಶಂ ಭಿನ್ನರೋಮಾಳಂ ಮರ್ವಾಳಿಸಂಧಾಜಿ ಸಂಶ್ರಿತಂ ।

ಸ್ವಸ್ತಿತಂ ಸರ್ವತೋದಂಶಂ ನ ಖಿಂದಿತದಹೇನ್ನಜ ॥

ಅಧರ್:— ಬಿರಸು, ಕೂದಲುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾದದ್ದು, ಮರ್ವಾಳಿಸಂಧಿಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದಿರುವಂಧದ್ದು, ಏಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವಂಧದ್ದು ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಬಾರದು ಅಧವಾ ಸುಡಬಾರದು.

ಲೇಪಯೇದಧ್ರುವಾಗಿದ್ದವು ಸ್ವೀಂಧವ ಸಂಯುತ್ಯೈ ।

ಸುಶೀತ್ಯೈ ಸೇಚಯೇಚ್ಯಾನು ಕಷಾಯೈಃ ಸ್ವೀರಿವೃಷ್ಣಜೈ ॥

ಅಧರ್:— ಅಗದ (ವಿಷಷ್ಣು ಕೈಪದ) ದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಮತ್ತು ಸ್ವಿಂಧವವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಲೇವ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ವೀರಿವೃಷ್ಣಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ತಣ್ಣಿಗೆ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ದಂಶದ ಮೇಲೆ ಚಿಪ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

ಸರ್ವತೋಽಪಹರೇದ್ರಕ್ಷಂ ಶ್ಯಂಗಾದ್ಯೈಃ ಶಿರಯಾಸಿ ನಾ ।

ಸೇಕಲೇವಾಸ್ತತಃ ಶೀತಾ ಬೋಧಿ ಶ್ಯೇಷಾಂತ ಕಾಷ್ಕಣ್ಣಿಃ ।

ಅಧರ್:— ಏಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಶ್ಯಂಗವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅಧವಾ ಶಿರಯನ್ನು ಕಡಿದು ರೆಕ್ತ ತಗೆಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಆರಳೆ, ಚಳ್ಳ ಮತ್ತು ತಾರೀಕಾಯಿ ಇವುಗಳ ತಂಪು ಲೇವ ಮತ್ತು ಸೇಚನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪದ್ಮಕ ಅಗದ

ಫಲಣೀ ದ್ವಿನಿಶಾ ಕಾಪ್ಯದ್ರ ಸರ್ವಿಭ್ರಿಃ ಪದ್ಮಕಾವ್ಯಯಃ ।

ಅಶೀಷ ಲಾತಾರೀಂಳಾನಾಮಗದಃ ಸರ್ವ ಕಾಮಿಕಃ ।

ಅಧರ್:— ಗವ್ಯಲಾ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಸಿನ, ಜೇನ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪದ್ಮಕ ಅಗದ ಎಂದು ಅಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಏಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಶೀಂಬ ಮತ್ತು ಲಾತಾ ಇವುಗಳ ಏಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಜಿಸಬೇಕು.

ಜಂಹಕಾಗದ

ಹಂದ್ರಾದ್ರಯಿ ಪತ್ರೀಗ ಮಂಜಿಷ್ಣಾನತ ಕೇಸರ್ಯಿಃ ।

ಸಕ್ಕ್ರಾದ್ರೈಸರ್ವಿಃ ಪೂರ್ವಸ್ವಾದಧಿಕಶ್ಯಂಹಕಾವ್ಯಯಃ ॥

ದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ದಂಶದಲ್ಲಿ ದಾಹ ಶೋಥ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಾಗಳು ಇರುವವರಿಗೆ ವೃಣಿದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿರುವದರಿಂದ ವೃಣಿರೊಫಣ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಅದ್ದರಿಂದ ವೃಣಿರೊಫವಾಗುವಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಥ ವಿಕ್ಷೇತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ: ವೃಣಿದಲ್ಲಿಯ ದಾಹ ಮತ್ತು ಬಾಪು ಕಡಿಮೆ ಆದನೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ವಾಂಸಾಂಕುರವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಕಣ್ಣಿಕಾ ಪಾತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ ಇಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲ ಆಂದರೆ 'ನಿವೃತ್ತಿ ದಾಹ ಶೋಥಾದ್ವಾ ಕಣ್ಣಿಕಾ ಪಾತಯೀದ್ವ ವೃಣಾತ್' ಎಂದು ಹೀಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೃಂಜಣ ಮತ್ತು ವಿವಷ್ಣು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. "ಕಣ್ಣಿಕಾ ಪಾತನವನ್ನು ಬೃಂಜಯೀಚ ವಿಷಾಪಹ್ಯೇ:" ಅಂತ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವೀಕರಿಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಿಗಿ ಸರ್ವದಾ ಘೃತವನ್ನೇ ಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಶೈಲದಿಂದ ವಿವಿಧ ಹೆಚ್ಚಿಗುತ್ತದೆ: ಶೈಲವು ಉಷ್ಣಗುಣದಿಷ್ಟು ಅಗ್ನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸಿತ್ತಕಾರಕ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಉಷ್ಣವಿದ್ದು ಸಿತ್ತಕಾರಕವಿದುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈಲದಿಂದ ವಿವಿಧ ಹೆಚ್ಚಿಗುತ್ತದೆ. ಘೃತವು ಶೈತ್ಯವಿಧಿದ್ದು ವಿಯಾದಿದ್ದು ಸಿತ್ತನಾಶಕವೂ ಸ್ವಿಗ್ರಹಿ ಇರುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧಲ್ಲಿ ಶೈಲಕ್ಕೆ ಘೃತವೇ ಶ್ರೀನೃವಾಗಿರುತ್ತದೆ 'ಸ್ವೀಕ ಕಾರ್ಯವನೀಯವಿಂಚ ಸರ್ವಷ್ಣೀವ ಸರ್ವಾಚರೀತ್' | ವಿವಸ್ಯ ವೃಧಿಯ ಶೈಲಮಗ್ನಿರ್ವಿಷ್ಟ ತ್ವಿಷ್ಟಾಲಂ | ರೋಧಿಂಸೇವ್ಯಂ ಪದ್ಮಕಂ ಪದ್ಮರೇಣುಃ ಕಾಲೀಯಾಖ್ಯಂ ಚಂದನಂ ಯಚ್ಚರಕ್ತಂ | ಕಾಂತಾವುಷಂ ದುಗ್ಧನಿಕಾ ವೃಣಿಲಂ ಲೂತಃ ಸರ್ವಾನಾ ಘೃತಂತಿ ಸರ್ವ ಶ್ರೀಯಾಭಿಃ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಲೋಧ್ರು, ಬಾಳದ ಬೇರು, ಪದ್ಮಕಾಷ್ಠ, ಕಮಲಾದ ಹುಡಿ, ಹಳದಿ ಚಂದನ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಕಾಂತಾಪುಷ್ಟ, ದುಗ್ಧನಿಕಾ, ಕಮಲದ ದೇರ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಪಾನನಸ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಲೂತಾ ವಿವಿಧಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

134
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಅರಸಿನು, ಮರದರಿನ ಪತಂಗ, ಮಂಜಿನು, ನಂದಿಬಟ್ಟಿಲ, ನಾಗ ಕೇಸರ, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳಿಗೆ ಚಂಪಾಗದ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೊದಲಿನಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೀನೃವಾಗಿದೆ.

ತದ್ವದ್ದುಮೊನುಯ ನಿಷ್ಪಿಡ ಶರ್ಕರಾಫ್ಲುತ ಮಾಪ್ತಿಕ್ಕೆ: |

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಆದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆಕಳ ಶಗಣೀಯರನು, ಸಕ್ಕರೆ, ತುಪ್ಪ, ಜೇನತುಪ್ಪ ಈ ಅಗದವು ಸಹ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಗುಣ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ದಂಶದಲ್ಲಿ ಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ವಿವಷ್ಣುಂ ಬಹುದೋಪೀಪು ಪ್ರಯುಂಜಿತ ವಿಶೋಧನವೂ |

ಯಷ್ಟ್ಯಾಪ್ತ ಮದನಾಂಕೋಲ್ಲಿ ಜಾಲೀಸೀ ಸಿಂಧುವಾರಕಾ: |

ಕಫೀಶ್ರೀಷ್ಣಾಂಬನಾ ಪೀತಾಪ್ತ ವಿವನೂಶು ಸಮುದ್ರದೇತ್ |

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಕಫಾರಾಧಿಕ್ಯವಿದ್ವರೆ ಜೇಷ್ಟು ಮನು, ಮದನಫಲ, ಅಂಕೋಲ, ದೇವದಾಲೀ ಕರೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪನನ್ನು ತೀರುತ್ತೇಯ ಕಷಾಯದಗೂಡ ಕುಡಿಯುವದ ರಿಂದವಾಂತಿಯಾಗಿ ಅದೇ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿವ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೀರೀಷ ಪತ್ರತ್ವಗ್ ಮೂಲಫಲಂ ವಾಂಕೋಲ್ಲಿಮೂಲವತ್ |

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಶೀರೀಷ ಎಲೆ, ಶೋಗಬೀ, ಬೇರು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನನ್ನು ಮೇಲಿನ ಕಷಾಯದಗೂಡ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಧಿವಾ ಅಂಕೋಲದ ಬೇರಿನ ಕಲ್ಪನನ್ನು ಕಷಾಯದಗೂಡ ಕೊಡಬೇಕು.

ವಿರೇಚಯೀಚ್ಚೆ ಶ್ರೀಫಲಾ ಸೀಲಿಸೀ ಶ್ರೀವಾದಿಭಿಃ |

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಶ್ರೀಫಲಾ, ಸೀಲ ಮತ್ತು ತಿಗಡಿ ಬೇರು ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿರೇಚನ ಕೊಡಬೇಕು.

ಕಣ್ಣಿಕಾ ಪಾತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಕುಸುಂಭ ಪ್ರವ್ಯಂ ಗೋದಂತಃ ಸ್ವಣಿಸ್ತೀರೀ ಕಪ್ಯೋತ್ವಿಟ್ |

ಶ್ರೀವಾದ ಸ್ವೀಂಧವಂ ಸಂತೀ ಕಣ್ಣಿಕಾ ಪಾತನಂ ತಥಾ |

ಮೂಲಮತ್ತು ರ ವಾರುಣ್ಯ ವಂಶ ನಿಲ್ದೇವಿ ಸಂಯುತಂ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ—ಕುಸುಂಭಹೂ, ಆಕಳಹಲ್ಲಾ, ಗೋಳಗೋಳಕೆ, ಪಾರಿವಾಳದ ಮಲ, ತಿಗಡಿಬೇರು, ಸ್ವೀಂಧವ, ದಂತಿಮಾಲ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ತರ ಪಾರುತ್ತಿ ಬೇರು ಮತ್ತು ಬಿಧರುತ್ತೊಗಬೇಯ ಕಲ್ಪನನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಕಣ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕು.

ಜಾಳನಜೆಂಬ್ರೋತಿ:—ಲಂತಾ ದಂಶವಾಗುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವೃಣಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾರುದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ವಾಂಸಾಂಕುರ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಿಕಾ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ವಿಕ್ಷೇತಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ

ಅಧ್ಯಾಯ ೫.

ಮುಹಾಸಿಕ ಅಲಕ್ಷ ವಿಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಜಿಕ್ಷೆ.

ಪೂರ್ವಂ ಶುಕ್ರವಿಷಾ ಉಕ್ತಾ ಮುಹಾಸಿಕಾ ಯೆ ಸನಾಸತಃ ।

ನಾಮಲಕ್ಷಣ ಭೈಷಣ ಜೈತ್ರಿರಷ್ಟಾದಶ ನಿಂಬಾಧವೇ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. ೨

ಅರ್ಥ:- ಈ ವೋದಲು ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರ ವಿಷ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸುಗಳ ಹೆಸರು ದಂಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಚಿರಿತ್ತಿ ಹೇಳಬೇಕು.

ಇಲಿಗಳ ಭೈಷಣ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳು

ಲಾಲನಕ್ಷಣಲು: ಪ್ರತೀರೋ ಹಸಿರಶ್ಚಿರೋಽಜಿರಃ ।

ಕಷಾಯದಂತಃ ಕುಲಕ್ಷ: ಕೋರೀಲಃ ಕಪಿಲೋಽಸಿತಃ ॥

ಅರುಣಃ ಶಬಲಃ ಶೈತ್ರಃ ಕಸ್ಯೋತಃ ಪಲಿತೋಽಂದುರಃ ।

ಭಿಷಂದರೋ ರಸಾಲಾಖ್ಯಾದ ಶಾಷ್ಟ್ರೈ ಚೇತಿ ಮುಹಾಸಿಕಾ: ॥ ಅ. ಹ್ಯ. ಉ. ಇಲ

ಅರ್ಥ:- ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭೈಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಸುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು - ಲಾಲನ, ಚಪಲ, ಘರ್ತ್ರ, ಹಸಿರ, ಚಿಕೆರ, ಅರೋ, ಕಷಾಯದಂತ, ಕುಲಕ್ಷ, ಕೋರೀಲ, ಕಪಿಲ, ಅಸಿತ, ಅರುಣ, ಶಬಲ, ಶೈತ್ರ, ಕಸ್ಯೋತ, ಪಲಿತ, ಉಂದುರ, ಭಿಷಂದರ, ರಸಾಲ.

ಇಲಿ ವಿಷದ ಪ್ರಸರಣ.

ಶುಕ್ರಂ ಪತತಿ ಯತ್ತಿಷಾಂ ಶುಕ್ರ ಸ್ವಾಪ್ಯೈ ಸ್ವಾಶಂತಿವಾ ।

ನಖಿದಂತಾದಿ ಭಿಸ್ತ್ಸೈಸ್ನಾ ಗಾತ್ರರಕ್ತಂ ಪ್ರದುಷ್ಯತಿ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. ೨

ಅರ್ಥ:- ಇಲಿಯ ಶುಕ್ರನು ಬಿದ್ಧಿರುವ ಭಾಗದ ಸ್ವರ್ಚವಾಗುವದರಿಂದ ಅಥವಾ ಶರೀರದ ಯಾವಡೇ ಭಾಗಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರ ಬೀಳುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅದೇ ಅವಯವವು ನಖಿದಂತಾದಿಗಳಿಂದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ರಕ್ತವನ್ನು ದೂಷಿತ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ದಂಶದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಜಾಯಂತಿ ಗ್ರಂಥಯಂ ಶೋಫಾಕರ್ಣಿಕಾ ಮಂಡಲಾಸಿಚ ।

ಸಿಡಕೋನಚರ್ಯಾಶ್ವೋಗೋರೋ ವಿಷಸವಾರಃ ಕೆಟಿಭಾಸಿಚ ॥

ಪರ್ವ ಭೈಷಿದೋರಾಜಸ್ತ್ವೋವಾ ಮೂಚಾರ್ಣಂಗಸದನಂಜ್ಞಃರಃ ।

ದೌಬಲ್ಯಾವರುಚಿ: ಶಾಸ್ನೋವವಂಧುಲೋವಾ ಕರ್ಣಣಿಂ ॥ ಸು. ಕ. ಅ. ೨

ಅರ್ಥ:- ಇಲಿಯ ವಿಷದಿಂದ ಮೈಮೇಲಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಿಕಾ (ಮಾಂಸದ ಬೀಳವಣಿಗೆ) ಏಳುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲಿ ಮಂಡಲಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ದಂಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಕ್ಕಿಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ವಿಷವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಟಿಭಕಣಿ

ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವಭೈಷ (ಬೀರಳು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೆ) ತೀವ್ರ ವೇದನೆಗಳೂ ಗುತ್ತವೆ. ಮೂಚಾರ್ಣ, ಮೈಮೇಲಿತಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ಬರುತ್ತವೆ. ಆಶಕ್ತತೆ, ಅರುಣಿ, ಶಾಸ್ನೋ, ವಾಂತಿ, ಮೈಮೇಲಿ ರೋಮಾಂಚಗಳೇಳುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ-ಇದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜ್ಯಾರವು ಶೀತಜ್ಯಾರ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲಿಯ ವಿಷವು ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಮಾಂಸ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ವಿಸರ್ವ, ಕೆಟಿಭ ಮುಂತಾದ ಕಂಪ್ಸುಗಳಂಬಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಷಾಂಗ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಿಕಾ ಈ ಲಕ್ಷಣದ ಬದಲಾಗಿ ಕೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಈ ವಿಷವು ದೀಪಕಾಲಾನುಂಬಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸರ್ವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಳ ಈ ದಂಶದಿಂದ ರಕ್ತಸರ್ವವಾಗುತ್ತದೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬಹಳ ಇಲಿಯ ಮರಿಗಳು ಕಫಿದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೀಳುತ್ತವೆ ನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಧಾರಣಾ ಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ವ್ಯಾವಾಯಾ ಖಾವಿಷಂ ಕೃಷ್ಣಃ ಭೂಯೋ ಭೂಯಾಶ್ಚ ಕುಪ್ಯತಿ ।

ಮೂಚಾರ್ಣಂಗ ಶೋಫ ನೈವಣ್ಯಕ್ಳೇಂದ ಶಬ್ದಾಶ್ರುತಿಜ್ವರಾಃ ॥

ಶೀರೋಗುರುತ್ವಂ ಲಾಲಾಸ್ಕಾ ಭೂದಿಶಾಪ್ಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ।

ಶೂನಬಸ್ತಿಂ ವಿನಷೋಽಸ್ವಮಾಖ್ಯಾಭಿಗ್ರಂಥಿಭಿಷ್ಟಿತಂ ॥

ಭುಂಭುಂದರ ಸಂಘಂಚ ವರ್ಚಯೇದಾಖಾ ದೂಷಿತಂ ।

ಅರ್ಥ:- ಇಲಿಯ ವಿಷವು ಕಪ್ಪಸಾಧ್ಯವಿರುವದು. ಎಲ್ಲ ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯಾಸಿಸುವದು. ಮತ್ತು ಮೇಲಿಂದಮೇಲಿ ಕುಸಿಕವಾಗುವದು. ಮೂಳಭೇದಬರುವದು, ಮೈಮೇಲಿ ಬಾವು ಬರುವದು. ಮೈಮೇಲಿ ಬದಲಿಸುವದು, ವ್ರಣದಲ್ಲಿ ಲಸಿಕೆ ಆಡುವದು, ಕೆವಿಕೆಳಿಸದೆ ಇರುವದು, ಜ್ವರ, ತಲೆ ಭಾರವಾಗುವದು. ಜೊಲ್ಲುಸೋರುವದು. ರಕ್ತದ ವಾಂತಿಯಾಗುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಈ ಸಾಧ್ಯ. ಬಹಿ ಅಥವಾ ಬಸ್ತಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾವು ಬರುವದು, ತುಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಣಿ ಬದಲಿಸುವದು, ಮೈಮೇಲಿ ಇಲಿಯಂತಹ ಗಂಟಿಗಳೇಳುವದು, ಭುಂಭುಂದರಿಯಂತೆ ಮೈಮೇಲಿ ವಾಸನೆ ಬರುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಆ ದೋಗಿಯು ಆಸಾಧ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ವರ್ಚ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೂಷಕದಂಶ ಜಿಕ್ಷೆ

ಆಲುನಾದಪ್ಪ ಮಾತ್ರಸ್ಯದಂಶಂ ಕಾಂಡೇನ ದಾಹಯೇತಾ ।

ದರ್ವಣಿನಾಧನಾ ತೀವ್ರ ರುಜಾಸ್ಯಾತಾ ಕರ್ಣಿಕಾನ್ಯಧಾ ॥

ದಾಘಾವಿಸತ್ರಾವಯೇದಂಶ ಪ್ರಜ್ಞಿತಂ ಚ ಪ್ರಲೇಪಯೇತಾ ।

ತೀರಿಷ ರಜನಿ ಕುಷಾ ಕುಂಕುಮೈ ರಮ್ಮ ತಾಯಾತ್ಮಿ: ॥

ಆಗಾರ ಧೂಮ ಮಂಜಿಷ್ಟ್ವ ರಚನೀ ಲವಣೋತ್ತ ಮೈಃ ।
ಲೇಪೋ ಜಯಾಶ್ಚಾಖುವಿಪಂ ಕರ್ಣಿಕಾಯಾಷ್ಟ ಹಾತತಃ ।
ತೆಲೊನ್ನೀಪ್ಪಃ ಶುಲಯಿತ್ವಾನ್ನ ತೋಯೇಷ್ಟಿರವಾಜ ತೇಕಣೋತ್ ।
ಸಾಲಿಂದ್ರೋ ಶ್ವಿತ್ರಿಕಣಿಭೀ ಬಿಲಿನ್ನೊಬ ಗುಡ್ಯಾಣಿಭಿಃ ॥
ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಷಣೀಷಣಿಭೀಃ ಸಿರಾಂವಾವೋಹ್ಯೇದ್ರಾತಂ ॥

ಅಧ್ಯ: — ಇಲಿಯು ಕಡಿದ ಕೂಡಲಿ ಅದಂತವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲಿಯಂದ ಅಥವಾ ಕಾಜನಿಂದ ಸುಜಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಿನ್ನ ನೋವು ಉಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಿ (ಕರ್ಣಿಕಾ) ಏಳುತ್ತದೆ. ಸುಟ್ಟಿನಂತರ ದಂತಕ್ಕ ಕಚ್ಚಿ ಹಾಕಿ ರಕ್ತಸ್ವಾವ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಶಿರಿನ್, ಅರಿಣ, ತಗರ, ಕೀರ್ತಿ, ಮತ್ತು ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಗಳ ಕಲ್ಪದ ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಂ, ಮಂಜಿಪ್ಪ, ಅರಿಣ, ಸ್ವೇಂದವ ಇವುಗಳ ಲೇಪ ಮಾಡುವದಿಂದ ಇಲಿಯ ವಿಷಣು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಿ (ಕರ್ಣಿಕಾ) ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೇಲಿ ಅದನ್ನು ಅಮ್ಮ ರಸದಿಂದ ತೋಳಿಯಬೇಕು ಅಮೇಲಿ ನೀರಿಂದ ತೋಳಿಯಬೇಕು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಕರೀತಿಗೆ, ಬಿಳೀಮಾಲಕಾಂಗಳೆ, ಬಿಲ್ಪನೂಲ ಮತ್ತು ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಗಳ ಕಲ್ಪದ ಅಥವಾ ವಿಷಣುಕ ಮತ್ತು ಶೀಳನ ನಾಶಕವಾಗಿರುವ ಅಮ್ಮ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಲೀನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಥವಾ ಬೇಗನೇ ಶಿರಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿ ರಕ್ತ ಸ್ತುವ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ವಮನ ಜಿಕ್ಕಿ

ಭದ್ರನಂ ಜಾಲಿನಿಕಾಷ್ಟಿಃಃ ಶುಕಾಖಾಂಕೋಡಯೋರಿಃ ॥
ಶುಕಾಖಾ ಕೋಪನತ್ಯೋಷ್ಟಿ ಮಾಲಂ ಪಾದನ ಪವಚ ॥
ದೇವದಾಲೀಫಲಂ ಜೈವ ದಧಾಂ ಪಿತ್ರಾವಿಷಣ್ವ ವಿಹಂ ವಮೇತ್ ॥
ಸರ್ವಮಾಳಿಕ ದಷ್ಟಾನಾಂ ಪಷಣೋಗಃ ಸುಖಾವಹಕಃ ॥

ಅಧ್ಯ: — ನಿಲಿನೀ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಿರಸಲ ಅಂಕೋಲ್ಲಿಗಳ ಕಷಾಯದಿಂದ ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಕೆಪುಹಿರೆ, ಸಿರಸಲಕಾರಿ, ಜೀಮೂತ ಮತ್ತು ಮಂಗಾರಿಕಾಯಿಯ ಜೂಣಾವನ್ನು ಹೊಸರಿಸೊಡನೆ ಕುಡಿದು ವಿಷವನ್ನು ಕಾರೆಬೇಕು ಯಾವದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಮಾಣಿಕದಪ್ಪಕ್ಕೆ ಈ ಯೋಗವು ಸುಖಕಾರಕ ವಿಧಾತ್ತದೆ.

ಇಲಿಯ ವಿಷದಲ್ಲಿ ವಿರೇಜನ

ವಿರೇಜನೇ ಶಿವ್ಯಾಧ್ಯಂತಿ ಶಿಫಲಾ ಕಲ್ಪ ಇಷ್ಟತೆ

ಅಧ್ಯ: — ಇಲಿಯ ವಿಷದಲ್ಲಿ ವಿರೇಜನಕ್ಕಾಗಿ ತಿಗಡಿಬೇರು, ದಂತೀ ಮತ್ತು ಶಿಫಲಾಕಲ್ಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಇಲಿಯ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಅಂಜನ

ಅಂಜನಂ ಗೋಮಯರಸೋ ವ್ಯೋಮ ಸೂಕ್ತ ರಚೋನ್ನಿತಃ ।

ಅಧ್ಯ: — ಅಂಜನಕಾಷ್ಟ ಆಕಳ ತೀಗಣಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಶ್ರಿಕಟ್ಟಿಹಿತ ಮಾಣಿಕ್ಯಾವನ್ನು ಹಾರಿ ಅಂಜನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಪಿತ್ ಗೋಮಯರಸೋ ಮಧುಮಾನವಲೀಜಂ ।

ತಂದುಲೀಯಾ ಮಾಲಿನ ಸಿದ್ಧ ಹಾನೆ ಹಿತಂ ಷ್ವತಂ ॥

ದ್ವಿನಿಶಾಕಣಿಭೀ ರಕ್ತಾಯಣಾ ಪ್ರಾಯಾ ವ್ಯಾತಾಪಿತ್ತಿ ॥

ಅಸ್ವೋಽಿ ಮಾಲಸಿಧಂಬಾ ಪಂಚಕಾಪಿತ್ ಹೇವ ವಾ ।

ಅಧ್ಯ: — ಬೀಳವಲ ಮತ್ತು ಆಕಳ ಸೀಗಣಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಜೀನು ಕಲಿಸಿ ನೆಕ್ಕಬೇಕು. ಶರಕ ಸಾರಿನ ಬೇರಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ಷ್ವತವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಅದು ಹಿತಕರವಿರುತ್ತದೆ. ಅರಿಣ, ಮರದರಸಿಣ, ಕಟಿಭೀ, (ಗಿರಿಕರ್ಣಿಕಾ) ಮಂಜಿಸ್ವೇ, ಜೀವ ಮಧು ಮತ್ತು ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಉತ್ಪಾಲ ಸಾರಿವಾದಿಂದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಅಥವಾ ಬೀಳವಲದೆ ಪಂಚಾಂಗದಿದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಷ್ವತವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು.

ಸಿಂದುವಾರ ನತಂ ಶಿಗ್ರಿ ಬಿಲ್ಪಮಾಲಂ ಪುನರ್ನವಾ ।

ಪಚಾಶ್ವಾದಂಷ್ಟ್ವಾ ಜೀಮೂತಮಣ್ಣಂ ಕ್ರಾಂತಂ ಸವಾಪ್ತಿಕಂ ॥

ಪಿಬೆಂಚಾಷ್ಟಿಂದ್ರಾದನಂ ದಧಾಂ ಭುಂಜಾನೋ ಮುಷಿಕಾದಿತಃ ॥

ತಕ್ರೀಣ ತರಪುಂಬಾಯಾಃ ಬೀಜಂ ಸಂಚಾಣ್ಯಾವಾಪಿಬೇತ್ ॥

ಅಂಕೋಲ ಮಾಲಕಲ್ಯಾಂವಾ ಬಸ್ತೆ ಮಾತ್ರೀಣ ಶಲ್ಯಿತಃ ।

ಸಾನಲೀಡ ನಯೋಯುರಕ್ತಃ ಸವಾರಖುವಿಷನಾಶನಃ ॥

ಕಪಿತ್ ಮಧ್ಯ ತಿಲಕ ತಿಲಾಂಕೋಲ್ಲಿ ಜಟಾಃ ಪಿಬೇತ್ ॥

ಗವಾಂ ಮಾತ್ರೀಣ ಪಯೆಸಾ ಮಂಜರಿಂ ತಿಲಕಸ್ಯವಾ ॥

ಅಥವಾ ಸ್ವೇಯುಕಾನ್ವಿಲ್ಲಂ ಸಕ್ಕಾದ್ರಂ ತಂಡುಲಾಂಬುನಾ ।

ಕಟುಕಾಲಾಬುವಿನ್ಯಾಸ್ತಂ ಸಿತಂ ವಾಂಬು ಸ್ವಿತೋಷಿತಂ ॥

ಸಿಂದುವಾರಸ್ಯ ಮಾಲಾನಿ ಬಿಡಾಲಾಸ್ಮಿ ವಿಷಂ ನತಂ ।

ಜಲಪಿಷ್ಟೇಂದ್ರಿಗದೋ ಹಂತಿ ನಷ್ಟಾದ್ಯೈತಾರಖಂ ವಿಷಂ ॥

ಅಧ್ಯ: — ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ತಗರು, ಸುಗ್ರಿಯಬೇರು, ಬೀಳಪಶ್ಚಿಯ ಬೇರು, ಬಿಳೀಗಣಜಲಿ ಬೇರು, ಬಜೆ, ನೆಗ್ರಿಲು, ಜೀಮೂತ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಜೀನುವನ್ನು ಹಾರಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೊಸರು ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು, ಅಂದರೆ ಇಲಿಯ ವಿಷವು ಇಳಿಯುವದು. ಶರಪುಂಬಿಯ ಬೀಜವನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯು

ಬೇಕು. ಅಂಕೋಲ್ಲದ ಬೇರಿನ ಕಲ್ಪನ್ನು ಹೋತಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆರೆದು ಪಾನೆ ಮತ್ತು ಲೇಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅದು ಎಲ್ಲ ಇಲಿಗಳ ವಿಷವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಲದ ತಿಳಳು, ಕಾರೆಳು, ಎಳ್ಳು, ಅಂಕೋಲ್ಲದ ಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಆಕಳ ಮೂತ್ರದೊಡನೆ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಎಳ್ಳಿನ ತೆನೆಯನ್ನು ಹಾಲಿಸಲ್ಲಿ ಆರೆದು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಮುಳ್ಳು ಜಾಟಿಯ ಬೇರನ್ನು ಅಕ್ಕೀಯ ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ (ಅಕ್ಕೀಯನ್ನು ಶೊಳಿದ ನೀರಿ) ಆರೆದು ಜೇನು ಹಾರಿಕೊಡಬೇಕು. ಕಹಿ ಹಾಲುಕುಂಬಳದಲ್ಲಿ ಇಡೀರಾತ್ಮಿ ನೀರು ತುಂಬಿಟ್ಟು ಮುಂಜಾನೆ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಲಕ್ಕೀಯ ಬೇರು, ಬೆಕ್ಕಿನ ಎಲಬು, ಒಚನಾಗ ಮತ್ತು ತಗರ ಇವುಗಳನ್ನು ನೀರಿ ಸಲ್ಲಿ ಆರೆದು ಮಾಡಿದ ಆಗದವನ್ನು ನಷ್ಟ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಇಲಿಯ ವಿಷವನ್ನು ಕೆಳೆಯುವದು.

ಮೂಳಿಕ ವಿಷ ಪ್ರಕೋಪ ಕಾಲ

ಸತೀನಂ ಮೂಳಿಕ ವಿಷಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯಭ್ರದರ್ಥನೆ |
ಯಥಾಯಥಂ ವಾ ಕಾಲೇಮು ದೋಷಾಣಾಂ ವ್ಯಧಿ ಹೇತುಷು ||
ತತ್ರಸರ್ವಿಯಥಾವಭ್ರಂ ಪ್ರಯೋಜಾಃ ಸ್ವರೂಪಕ್ರಮಾಃ |
ಯಥಾಸ್ವಾಯೇಚ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಂಸ್ಥಾ ದೂಷಿ ವಿಷಾಪಕಾಃ ||

ಅರ್ಥ :— ಇಲಿಯ ವಿಷವು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದರೂ ಅದು ವೋಡಗಳು ಬರಲು ಅಥವಾ ಆಯಾ ದೋಷಗಳ ವ್ಯಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಸಿತವಾಗುವದು. ಆ ನಿಕಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಾನುಂಭಾವ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಆಯಾ ದೋಷ ಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಆಯಾ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ದೂಷಿವಿಷದ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಆಯಾ ವಿಷಾಂತ ರಸ

ರಸಂ ಗಂಧಂ ವಿಷಂ ಚೈವತ್ತಾಪಣಂ ಟಂಕರೋಹಿಣೀ |
ಪುನರ್ವಾ ರಸೀವಂದ್ರ್ಯಂ ಗೋಮೂಲ್ರೀ ಚ ದ್ವಿಗುಂಜಕಂ ||
ಸಿಬೀದಾಖು ವಿಷಾತಾನಾಂ ಸವರ್ಣ ಹರತಿ ತದ್ವಿಷಂ |
ವಿಷದವೈಷ್ವಾಧ್ವಾನಾ ಅನಾಷ್ಪಾನಾಷ್ಪಾದಾಖು ವಿಷಾಂತಕಃ ||

ಅರ್ಥ :— ಹಾದರಸ. ಗಂಧಕ, ಬಜನಾಗ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಷ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಟಂಕಣ, (ಬಳಿಗಾರ) ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಕ್ಕೊಂಡು ಪುನರ್ವಾ (ಬಿಳೀ ಗಳಿಂಬಿ) ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದನ ಮಾಡ 2 ಗುಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗೋಮೂಲ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಇಲಿಗಳ ವಿಷವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದಂತದಿಂದಂಟಾದ ನಿಕಾರಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲಕ್ರ ವಿಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು

1449

ಶ್ವರ್ಶಗಾಲತರಪ್ರಪಂಕ್ರ ವ್ಯಾಘಾತಿನಾಂ ಯದಾಂತಿಲಃ |
ಶೀಷ್ಯಪ್ರದುವೈ ಮುಷ್ಣಾ ತಿ ಸಂಜ್ಞಾಂ ಸಂಜ್ಞಾವಹಾರಿತಃ ||
ತದಾ ಪ್ರಸ್ತು ಲಾಂಗೂಲ ಹನುಸ್ಯಂ ಧೀರಾತಿ ಲಾಲವಾನಾ |
ಆತ್ಯಧಿ ಬಧಿರೋಽಂ ಧ್ವನಿಽಂಧೀರ್ಣೈವಧಿಧಾವತಃ ||
ಶೀನೋಽಂತ್ರಿತೇನ ದಷ್ಟಂ ಸ್ವಂಷಾ ಸವಿಷೇಣತು |
ಸುಪ್ತತಾ ಜಾಯತೆ ದಂತಿ ಕೃಷ್ಣಂ ಚಾತಿ ಸ್ವವರ್ತಿಸ್ತಕ್ರಾ ||
ದಿಗ್ವಿಧಿಸ್ಯ ಲಿಂಗೇನ ಪ್ರಾಯಶಶೀಷ್ಯವ ಲಪ್ತಿತಃ ||

ಅರ್ಥ :— ನಾಯಿ, ನರಿ, ಕರಡಿ, ಹುಲಿ, ಚಿಚೆರ್ನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಫದಿಂದ ವಾತ ದೊಷವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಜ್ಞಾವಹದ ಸ್ವೀತಸ್ವಂಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಜ್ಞೀಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಾಲ, ಗದ್ದ ಮತ್ತು ಹೆಗೆಲು ಅಥವಾ ಕುತ್ತಿಗೆ ಇವು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. (ಇವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ನಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಬಾಲವು ಕೆಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಗದ್ದವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೊಗಿದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಮುಖವು ತಗೆಯುತ್ತದೆ. ಕುತ್ತಿಗೆ ಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕಾಗದ್ದಕ್ಕೆ ತಲೆಯು ಕೆಳಗಾಗುತ್ತದೆ.) ಮುಖದಿಂದ ಜೊಲ್ಲು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಾಣಿಯು ಬಹಳ ಕಿವುಡು ಮತ್ತು ಕುರಡು ಆಗುವದರಿಂದ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿ ಅತಿತ್ತತ್ವ ಓಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉನ್ನತ್ವವಾಗುವ ಪ್ರಾಣಿಯು ವಿಷಯುಕ್ತ ಹಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಿನ ವದರಿಂದ ಕಚ್ಚಿದ ಸಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. (ಸುಪ್ತತಾ) ಅಸಾನದಿಂದ ಕಮ್ಮಿ ಬಣ್ಣಿದ ರಕ್ತಸ್ತಾಪವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯುಕ್ತ ಶಸ್ತ್ರದ ಆಫಾತದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ದಂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಅಲಕ್ರ ವಿಷದ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಯೇನ ಚಾಪಿ ಭವೇದಷ್ಟ್ಯಃ ತಸ್ಯ ಚೈಷಾಂ ರುತಂ ನರಃ |
ಬಹುಶಃ ಪ್ರತಿ ಕುವಾಣಃ ಶ್ರೀಯಾಹಿನೋ ವಿನಶ್ಯತಿ ||
ದಂಷ್ಟಿಣಾಯೇನ ದಷ್ಟಂ ಶಿಶ್ಯತ ತದ್ವಾಪಂ ಯಂಸ್ತ ಪಶ್ಯತಿ |
ಅಪ್ಸಂವಾ ಯಾದಿವಾಂದರ್ಮಿಂದ್ರಿಷ್ಟಂ ತಸ್ಯ ವಿನಿರ್ದಿಶೇತಾ ||

ಅರ್ಥ :— ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿ ಕಚ್ಚಿರುತ್ತದೋ ಆಯೇ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಅದೇ ಪ್ರಾಣಿಯಂತೆ ತರ್ಮೋಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆತನು ನೇಲಿಂದ ನೇಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಈ ತರ್ಮ ಮಾಡುವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪ್ರಾಣಿಯ (ಕಚ್ಚಿದ ಪ್ರಾಣಿಯ) ರೂಪನನ್ನು (ಆಕೃತಿ) ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಮಾರಣ ಚಿನ್ನವೆಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕು.

ಜಲತ್ರಾಸ (ಸಂತ್ರಾಸ) ಲಕ್ಷ್ಯಣ

ತ್ರಿಸ್ಯತ್ತಿಕ್ಷೇತ್ರಾದ್ಯಭಿಕ್ಷೇಣ ದೃಷ್ಟಾಪ್ತ ಸ್ವಾಪ್ತವಾಪಿ ವಾಜಲಂ |
ಜಲತ್ರಾಸಂ ತು ವಿದ್ಯಾತ್ಮಂ ರಿಷ್ಟಂ ತದಪಿ ಕೆರೀತಂ ||

ಅಧ್ಯ :— ನಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಚ್ಚಿದ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ದರ್ಶನ ದಿಂದ ಒಂದೇ ಸವನೇ ಆ ಮನಸ್ಯನಿಗೆ ತ್ರಾಸನಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಜಲತ್ರಾಸ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜಲಸಂತ್ರಾಸ ಅನ್ನು ತ್ವಾರೆ ಇದು ಸಹ ಮಾರಣ ಚಿನ್ನವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ :— ಜಲತ್ರಾಸದ ಬಗೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಿ ಹಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಧಿತೇನ ಶ್ವಾಸಿನಾ ದಷ್ಟವೈ ಶ್ಲೇಷಣೈ ಪ್ರಕೃತಿ ಶ್ವಿತೋ ನಾಹಿಸಿರ್ಥಮನೀ ರನುಪ್ರವಿಶ್ವ ಮಾಪಾದಯತಿ ಸದ್ಯಕ್ಕಾಲಾಂತರಾದಪ್ಪ, ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ನಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ದಂಶ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಕಫವು ಪ್ರಕೃತಿವಾಗಿ ಚೆಡೊವಾಹಿ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಂಜ್ಞಾನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವು ಅದೇ ಹೇಳಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಕಾಲಾಂತರದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ನೀರನ್ನು ಸ್ವರ್ಶ ಮಾಡುವದರಿಂದ, ನೋಡುವದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನೀರಿಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುವದರಿಂದ ತ್ರಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು ರಿಷ್ಟ ಅಂದರೆ ಮಾರಣ ಚಿನ್ನವಿರುತ್ತದೆ.

ಅದಷ್ಟ ಜಲತ್ರಾಸ

ಅದಷ್ಟೇವಾ ಜಲ ತ್ರಾಸಿ ನ ಕಥಂಚನ ಸಿಧ್ಯತಿ
ಪ್ರಸುಮೋದ್ಯ ಧೀರ್ತಿ ತೋವಾದ ಸಿ ಸ್ವಾಷಾಸ್ತೋನ ಸಿಧ್ಯತಿ

ಅಧ್ಯ :—ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ದಂಶವಾಗದಿದ್ದರೂ ಜಲತ್ರಾಸ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಾಡಿದವನಿರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸ್ವಾಷಾಸ್ತಾಗಿರಲಿ ಜಲತ್ರಾಸ ಆಗಿದ್ದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ :—ದಂಶದ ಸಂತರ ಉತ್ಸನ್ನವಾಗುವ ಜಲತ್ರಾಸವು ರಿಷ್ಟ ವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದರ ಬಗೆ ಚಿರಿತ್ಯಿಯನ್ನು ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚಿರಿತ್ಯಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ದೋಷ ದುಷ್ಪಿಯಂತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದಂಶವಾಗದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಜಲ ಸಂಚಯವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿತ್ತಾರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ರೋಧಿಸಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಣದಿಂದ ತುಂಬಿ

ಕೊಂಡ ಮನಸ್ಯನು ಜಾಗೃತ ಅವಸ್ಥಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳಗಿದವನಂತೆ ಮಾಡಿ ಅಂಜುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಜಲತ್ರಾಸ ಅನ್ನು ತ್ವಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿರಿತ್ಯಿ ಅಂದರೆ ಆಹಾರ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಷ ಶೋಧನ ಮತ್ತು ಶಮನ ಚಿರಿತ್ಯಿಯನ್ನೇ ಸ್ವಾಷಾಸ್ತೋದೊರಕುವರಲೇಗೆ ಯೋಜಿಸಬೇಕು.

ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನಂ ಯಾದಾ ಶ್ಲೇಷಾ ಕೇವಲಂ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯತೆ |
ತದಾಬುದ್ದೋ ನಿರುದ್ಧಾಯಾಂ ಶ್ಲೇಷಣಾಧಿಸ್ತ್ವಿತೋನರಃ ||
ಜಾಗೃತ್ ಸುಪ್ತಾ ಟಿಫ್ಫಾಂತಾತ್ಮಾನಂ ಮಜ್ಜಂತಮಿವ ಮನಸ್ಯತೆ |
ಸಲಿಲೆ ತ್ರಿಸ್ಯತಿ ಕದಾ ಜಲತ್ರಾಸಂತು ತಂವಿದುಃ ||
ಶ್ಲೇಷಷ್ಟೋ ತತ್ತ್ವಕರ್ತರವೈಂ ಶೋಧನಂ ಶಮನಾನಿಜ |
ಆಹಾರಷ್ಯ ವಿಧಾನೇನ ಯಾವತ್ರ್ ಸರ್ವಕೃತಿಂ ಪ್ರಜೀತ್ ||

* ಅಲಕ್ಷ ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ *Imp*

ದಂಶಂ ವಿಸ್ತಾರ ತ್ಯಾದಪ್ಪೆ ಸರ್ವಿಷಾ ಪರಿದಾಹಯೀತ್ |
ಪ್ರದಿಹಾಪದಗ್ರಹಿಃ ಸರ್ವಿಷಾ ಪುರಾಣಂವಾಯಿತಜ |
ಆಕ್ಷ್ಯೇರಯಂತಂ ಹ್ಯಾಸ್ಯಿ ದಂಜ್ಞಾಚಾಪಿ ವಿಶೋಧನಂ |
ಶ್ವೇತಾಂ ಪುನಸ್ವಾಂ ಚಾಸ್ಯಿ ದದಾಧಿತ್ತೂರಕಾರ್ಯಾತಾನ್ |
ವಲಲಂ ತಿಲ ತ್ಯಾಲಂಚ ರೂಪಿಕಾರ್ಯಾಃ ಪಯೋಗುಡಃ |
ನಿಹಂತಿ ವಿಷವೂಲಕ ಮೇಷಷಃ ವ್ಯಂದಮಿವಾನಿಲಃ ||

ಅಧ್ಯ :—ದಂಶವಾಗಿರುವ ಸಾಧನದಿಂದ ರಕ್ತಸ್ವಾವ ಮಾಡಿಸಿ ತುಪವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಆ ಸಾಧನವನ್ನು ಸುಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಅಗದವನ್ನು ಲೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹಳ್ಳೆ ತುಪವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೂಡಬೇಕು. ಯಕ್ಕೆಯ ಹಾಲಿನ ಗೂಡ ಶೋಧನ ಕೂಡಬೇಕು. ಬಿಳೀಗಳಂತಹ ಮತ್ತು ಮಾಡಗಣಕಿಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಎಳ್ಳಣ ಹಿಂಡಿ, ಎಳ್ಳಣಿ, ಎಕ್ಕೆಯ ಹಾಲು, ಬೆಲ್ಲಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುವದರಿಂದ, ಗಾಳಿಯು ನೋಡಿನ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದಂತೆ ಈ ಮಿಶ್ರಣವು ತಲಕ ವಿಷನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಃ :—ಬಿಸಿ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಸುಡುವದರಿಂದ ಬಾಕ್ಯ ಉಕ್ಕಾರ ವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಂತರ ಚಿರಿತ್ಯಿಯನ್ನು ಹೇಳಿತ್ತಾರೆ. ಅಭ್ಯಂತರ ಚಿರಿತ್ಯಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧನವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಧ್ಯ ಆದರೆ ವಮನ ಮತ್ತು ವಿರೀಚನ ಹಿಂಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಷಾಧಿಕ್ಯ ದೋಷ ಹೆಡ್ಡಿ ಯಕ್ಕೆಯ ಹಾಲಿನ ಗೂಡ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಿತಾಧಿಕ ದೋಷಗಳಿಂದ ಯಕ್ಕೆಯ ಹಾಲಿನ ಗೂಡ ಅಧ್ಯ ಶೋಧನ ಚಿರಿತ್ಯಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ವಿರೀಚನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಆಹಾರ ವಿಧಾನ

ಮೂಲಸ್ಯ ಶರಪುಂಖಾಯಾಃ ಕರ್ಣಂ ಧತ್ತೂರಕಾಧಿತಂ 1
ತಂಡುಲೋದಕ ಮಾದಾಯ ಪೀವಯೇತ್ತಂಡುಲೈಃ ಸಹ ||
ಉನ್ನತ್ತಕ್ಷಸ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ್ಯ ಸಂವೇಷಾಂಶ್ಯಾಪಂ ಪಚೀತಾ |
ಖಾದೀ ದೌವಧ ಕಾಲೇತಮಲಕ್ರ ವಿಷ ದೂಷಿತಃ ||
ತತಃ ಶಾಂತಂ ವಿಕಾರಸ್ಯ ಜ್ಞಾತಪ್ಯ ಚೈವಾಪರಂತಃ |
ಶಾಲಿಸಿಸ್ಯ ಕರ್ಯೋಭರಕ್ತಂ ಕ್ಷೇರೇಷೋಽಷ್ಟೇನ ಭೀಳಿಜಯಿತಾ ||
ದಿನತ್ರಯ ಪಂಚಮೆ ನಾ ವಿಧಿರೇಷೋಧರ ಮಾತ್ರಯಾ |
ಕರ್ಕವ್ಯೇಭಿವಜಾವಶ್ಯಮಲಕ್ರ ವಿಷನಾಶನಃ ||

ಅಧ್ರ :— ಕಗೆಯ ಬೇರು 1 ಕರ್ಕ ಮದಗುಣಕಿ ಅಧ್ರವನ್ನು ತಕ್ಷೋಂದು
ಅಕ್ಷೀಯಗೂಡ ಅಕ್ಷೀಯ ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ (ಅಕ್ಷೀಯನ್ನು ತೊಳಿದೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ) ಅರೆಯಬೇಕು
ಮದಗುಣಕಿಯ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಪಚನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಚೈವಧ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ರ ವಿಷದ್ವಾಷಿತ ಮನುಷ್ಯನು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಈ ವಿಕಾರದ ಶವನ
ವಾದ ಮೇಲೆ ಮರುದಿನ ಷಷ್ಟಿ ಕ ಶಾಲಿಯನ್ನು ಬಿಸಿ ಹಾಲಿನ ಗೂಡ ಉಟ ಮಾಡ
ಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರಾ ದಿನ ಅಧವಾ ಪದು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಆಚರಿಸಬೇಕು.
ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಲಕ್ರ ವಿಷನಾಶನ ಮಾಡುವದು ಷೈದ್ಯರ ಕರ್ಕವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಲಕ್ರ ವಿಷದ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ

ಕುಪ್ಯೇತ್ತಪಯಂ ವಿಷಂ ಯಸ್ಯ ನ ಸಚ್ಚಿವತಿ ಮಾನವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೋಪಯೇದಾಶಾ ಸ್ವಯಂ ಯಾವನ್ನು ಕುಪ್ಯತಿ ||

ಅಧ್ರ :— ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ವಿಷವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃಸಿತವಾಗು
ತ್ತದೋ ಆ ವಾಸನ್ಯನು ಬದಕುವದಲ್ಲಿ. ಅದ್ದರಿಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೋಪ
ಗೊಳ್ಳುವ ನೊದಲು ಚೈವಧದಿಂದ ಪ್ರಕೃಸಿತ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ :— ವಿಷವನ್ನು ಪ್ರಕೃಸಿತ ಮಾಡುವದೆಂದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ
ಧತ್ತೂರ ಮದಗುಣಿಕಿಯ ಬಿಜಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಹಣ್ಣಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ
ಬಿಸಿಲು ಕಾಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಲಕ್ರ ವಿಷನು ಪ್ರಕೃಸಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃಸಿತವಾಗುವ ಕಾರಣ ಮಹತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಜಿಕ್ಷಿತ್ತೇ
ದಾರ್ಶಾತ್ ಸಂಕೋಧನಂ ತಿಷ್ಟೇ ಮೇವಂ ಸಾಂತಸ್ಯ ದೇಹಿನಃ |
ಅಶುದ್ಧಸ್ಯ ಸುರೂಪಾಂಶಿ ಸ್ತರಣ ಕುಪ್ಯತಿ ತದ್ವಿಷಂ ||

ಅಧ್ರ :— ದಂಶವಾದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ರಣವು ರೋಷಣವಾದರೂ
(ಮಾಯದರೂ) ಸಹ ದೇಹವು ಅಶುದ್ಧ ವಿರುವದರಿಂದ ವಿಷವು ಪ್ರಕೋಪ ಗೊಳ್ಳು

ತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ತಿಷ್ಟೇ ಸಂಕೋಧನವನ್ನು (ವಮನ
ವಿರೇಜನವನ್ನು) ಕೊಡಬೇಕು.

ಕಾರಸ್ಯರಫಲಂ ಸೇವ್ಯಂಕ್ರಮವ್ಯಾಂದಿನೇ ದಿನೇ |
ಸಾರಮೇಯ ವಿಷಂ ದಂತ ಮಾಸೇನ ನ ಹಿಸಂಶಯಃ ||
ಶ್ವದಂಷ್ಟಾಜಂ ವಿಷಂ ಹಸ್ತಾತ್ ಕುಮಾರೀದಲ ಸ್ಮಿಂಧವಂ |
ದಂಶಸಾಫ್ಣಿ ಬಂಧಯೇತ್ತು ತ್ರಿ ದಿನಾಂತಿ ಸುಖಾವಹಂ ||

ಅಧ್ರ.— ಕಾಜಗಾರ ಬಿಜವನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ಕ್ರಮ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಸೇವನೆ
ಮಾಡುವದರಿಂದ । ತಿಂಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾರಮೇಯ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ
ಲೋಳಿಸರ ಮತ್ತು ಸ್ಮಿಂಧವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ನಾಯಿಯು ಕಚ್ಚಿವದರಿಂದ
ಉಂಟಾಗುವ ವಿಷವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ದಂಶಸಾಫ್ಣಿನದಲ್ಲಿ ಬಂಧವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು
ಅಂದರೆ ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ :— ಅಲಕ್ರ ವಿಷದಿಂದ ಮಜ್ಜಾಧಾತುವಿನ ವಿಕೃತಿ ಕಂಡ
ಬರುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಮಜ್ಜಾಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ದ್ರವ್ಯಗಳನು
ಅಂದರೆ ಕಾಜಗಾರ ಬಿಜ ಅಧವಾ ಮದಗುಣಿಕೆಯನ್ನು (ಧತ್ತೂರ) ಉಪಯೋಗಿಸ
ಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ
ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂದಲನೇ ಕಾರ್ಯ ಅಂದರೆ ಇವೆರಡೂ
ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸಾಫಾವರವಿಷಗಳಿರುವದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಜಂಗನು ವಿಷದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸ
ವಿನಿಸೇ ಕಾರ್ಯ ಅಂದರೆ ಇವೆರಡೂ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯವು ಮಜ್ಜಾಧಾತು
ವಿನಿಸೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಅಲಕ್ರ ವಿಷದ ಕಾರ್ಯವು ಸಹ ಮಜ್ಜಾಧಾತು
ವನ್ನು ವಿಕೃತ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನಖವಿಷ ಮತ್ತು ದಂತ ವಿಷಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಜಿಕ್ಷಿತ್ತೇ
ಚತುಷ್ಪಾದಿಭ್ರಿಪಾಧಿವಾರ ನಖದಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಚಯೇತಾ |
ಶಾಯತೆ ಪಜ್ಞತೆ ವಾಟಿಸಿ ಸ ವತಿ ಜ್ವರಯತ್ಪೈ ||

ಅಧ್ರ :— ಚತುಷ್ಪಾದ ಅಧವಾ ದ್ವಿಸಾದ ವಾರಣಿಗಳ ನಖಮತ್ತು ದಂತ
ಗಳಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಉಂಟಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರವ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ.

ಜಿಕ್ಷಿತ್ತೇ

ನಿಶಾಧಾತ್ರೀ ಸಮಾಯುಕ್ತ ಗ್ರೀರಿಕಂ ಪರಿವೇಷಿತಂ |
ಲೇವಿಷನಾದುಧ್ಯಾತ್ಯಾಶು ನಖದಂತ ವಿಷಾಷಹಂ |

ಸೋನುವಲ್ಲೊಂದ್ದೆ ಕಣಕ್ಕೆ ಗೋಚಿವ್ವಾಹಂ ಸಪಾದಿಕಾ |
ರಜನ್ಯೋ ಗೈರಿಕಂ ಲೇಪೋ ನಖದಂತ ವಿಷಾಹಹಕ ||

ಅಧ್ರ :—ಆರಿಸಿಂ, ನೆಲ್ಲೊಕಾಯಿ ಇವೆರಡನ್ನು ಸೋನೆಕ್ಕಾವಿ (ಸುವಣ್ಣ ಗೈರಿಕ) ಯ ಗೂಡ ಅರೆದು ಲೇಪನ ನಾಡುವದರಿಂದ ಬೇಗನೇ ನಲು ಮತ್ತು ದಂತ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಖದಿರ, ರಾಳವ್ಯಾಪ್ತ, ಗೋಚಿವ್ವಾಹ (ಹತ್ತರಕೆ) ಹಂಸಪದಿ, ಆರಿಸಿಂ, ಮರದರಸಿಂ, ಕ್ಷಾಮಿ ಇವುಗಳ ಲೇಪವು ನಖ ಮತ್ತು ದಂತ ವಿಷನಾಶ ನಾಡುತ್ತದೆ.

ವರಟೀ ವಿಷ ಜಿಕ್ಕಿ

ಶಸ್ಯೋಣದಂತೆ ಪರಿಷ್ಯಾಪ್ಯಾನಾಂ ಸಮುದ್ರತೆ ತದ್ದತ ಕಂಟಿಕೇಽ |
ಘಣಿಜ್ಞನಿಯಾಂ ಸಭೃತ್ಥಂ ದಂತೆ ಭವೇತ್ತಣಾಶೋ ವರಟೀ ವಿಷಸ್ಯ ||

ಅಧ್ರ :—ಕಡಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕೇಟಿಗಳ ದಂಶವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಶ್ರೀ ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಂಡ ಆ ಕೇಟಿದ ಮುಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆದಮೇಲೆ ತುಳಿಸಿಯ ರಸದಿಂದ ಶೋಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭ್ರಮರ ವಿಷ ಜಿಕ್ಕಿ

ನಾಗರಂಗ್ರಹಕ ಹೋತಪುರಿಂಣ ಬೀಜಪೂರಕರಸೋ ಹರಿತಾಲಂ |
ಸ್ವೀಂಧವಂಚ ವಿನಿಹಂತಿ ವಿಲೇವಾದಾಶು ಭ್ರಂಗಜನಿತ ವಿಷನೇತರ ||

ಅಧ್ರ :—ಶುಂಠಿ, ಪಾರಿವಾಳದ ಮಲ, (ಸಾರೆದ ಪಾರಿವಾಳ) ನೂಡಾಳಿ ಇದ ರಸ, ಹರಿತಾಲ (ಅರದಾಳ) ಸ್ವೀಂಧವ ಇವುಗಳ ಲೇಪದಿಂದ ಭ್ರಮರಗಳ ವಿಷ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ಸ್ಯವಿಷ

ಮತ್ಸ್ಯಾಸ್ತಸ್ತಸ್ವಿವಿಷಾಃ ಕುಯುಂದಾರಹಂ ಶೋಧಂ ಜ್ವರೀತಥಾ |
ಕೃಷ್ಣವೇತ್ತಸ್ಯಾಸ್ತಿಕ್ಷಾಂತಿ ಕಲ್ಮ್ಯೋ ಘೃತ ವಿನಿಶಿತಃ |
ಭ್ರಂಗಿಮತ್ಸ್ಯವಿಷಂ ಹಂತಿಧೂಮೋವಾ ಬಹ್ರಿವಕ್ಷಿಃ ||

ಅಧ್ರ :—ವಿಷಯುಕ್ತ ಮತ್ಸ್ಯದಿಂದ ದಾಹ, ಶೋಧ ಮತ್ತು ಜ್ವರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೇಬಿತ್ತದ ಕಣಾಯ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪವನ್ನು ತುಷ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡುವ ದರಿಂದ ಮತ್ಸ್ಯವಿಷನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧವಾ ನವಿಲಗರಿಗಳ ಹೋಗೆಯಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೈಹಗೋಧಿಕಾ (ಹಲ್ಲಿ)

ವಿದಾಹಂಶ್ವಯಂಥಂ ಶೋಧಂ ಸ್ವೇಧಂ ಶುಗ್ರಹಗೋಧಿಕಾ |

ಅಧ್ರ :—ದಾಹ, ಶೋಧ, ಶೈಂದ, ಸ್ವೇಧ ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಜಿಕ್ಕಿ

ಕಕೋಣಿಪರೀ ಮೂಲ ಜಲೆ ಘೃಟಪ್ಪದಾಂತ ||

ಅಧ್ರ :—ಕಕೋಣಿಪರೀ (ಅಡವಿ ಹಾಗಲಕಾಯಿ) ಬೇರನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೊಡಬೇಕು.

ಜಲಾಕಾ ವಿಷ ಜಿಕ್ಕಿ

ಕಂಡೂಂತೋಧಂ ಜ್ವರಂ ಕುಯುಂ ಸವಿಷಾಸ್ತ ಜಲಾಕನಃ |

ಕಟಿಭೃಜುಂ ಶೈರೀಷ ಶೇಲುಪ್ರೀರೀಂದುಮತ್ತಜಾಮೂ |

ಕಣಾಯ ಕಲ್ಪ ಚಾಣಾಃ ಸ್ಯಃ ಶೇಷಿಲಂತಾ ವ್ರಣಾಪಹಾಃ ||

ಅಧ್ರ :—ವಿಷಯುಕ್ತ ಜೀಕ್ಷಾಯಿಂದ, ಕಂಡೂ, ಶೋಧ, ಜ್ವರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿರಕಣೀಕಾ, ಅಜುಂ. ಶೀಲು, ಪ್ರೀರಿ ಇವುಗಳ ಕಣಾಯ ಕಲ್ಪ, ಚಾಣಾ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಶೇಷಾಲಂತಗಳ ವ್ರಣ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ

ಮದ್ವಿಷ (ಮದಾತ್ಮಯ)

ಯೇ ವಿಷಸ್ಯಗಣಣಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಸ್ಯೇಚ ಮದ್ವಿಷ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ ।
ತೇನ ವಿಧೀಯೇವಯುಕ್ತೇನ ಭವತ್ಯಗೋ ಮದಾತ್ಮಯಃ ॥

ಅಧ್ಯ :—ವಿಷದಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳು ಮದ್ವಿಷದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮದ್ವಿದ ವಿಧಾ ಉನರ್ಯೋಗ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಮದಾತ್ಮಯನೆಂಬ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಚೋತಿ :—ವಿಷದಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳು ಮದ್ವಿಷದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವಿಷದಂತಿ ಮದ್ವಿನು ಸದ್ಯಃ ಪಾಣಹರವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮದ್ವಿದ ಗುಣಗಳು ಓಜದ ವಿರುದ್ಧ ಇರುವದರಿಂದ ಜೀವಿತ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಗ್ಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಸೋಧಬೇಕು.

ಮದ್ವಿದ ಗುಣಗಳು

ಉಪುತ್ತಿಪ್ರೋಷ್ಣ ಸೂಕ್ತಮೂಲ ವ್ಯವಾಯಾಶಗಮೇವಚ ।
ರೂಪ್ಯೇ ವಿಕಾಶಿ ವಿಶದಂ ಮದ್ವಿಷದಶಗಣಂ ಸ್ತುತಂ ॥
ಮದ್ವಿಸ್ಯಾಮಾ ಸ್ವಭಾವಷ್ಯ ಚತ್ವಾರಶ್ಯ ರಸಾಃ ಸ್ತುತಾಃ ।
ಮಧುರಶ್ಯ ಕಷಾಯಶ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕಸ್ತಿಕ್ತ ಏವಚ ॥
ವಿಷಂ ಪ್ರಾಣಹರಂ ತಚ್ಯಾಯಕ್ತಿಯುಕ್ತಂ ರಸಾಯನಂ ।
ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಾಣಭೂತಾಮನ್ಯಂ ತದರ್ಯುಕ್ತಾಂ ನಿಹಂತ್ಯಿಸಾನಾ ॥

ಅಧ್ಯ :—ಲಘು, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಷ್ಣ, ಸೂಕ್ತ, ಅಮ್ಲ, ವ್ಯವಾಯಿ, ಆರುಕಾರಿ, ರೂಪ್ಯ, ವಿಕಾಶಿ, ವಿಶದ ಇವು ಮದ್ವಿದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮದ್ವಿನು ಅಮ್ಲ ಸ್ವಭಾವದ್ವಿರುವದರಿಂದ, ಮಧುರ, ಕಷಾಯ, ಕಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ತಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ರಸಗಳು ಅದರಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ವಿಷವು ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ರಸಾಯನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣ ಅಂದರೆ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅನ್ವಯ ಸರಿಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣ ಹರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತ ಮನ್ಯಂ ವ್ಯಾಧಯೆ ಮರಣಾಯ ವಾ ।
ಮದ್ವಿಷ ಶ್ರೀ ವರ್ಗಧಿ ಧೈರ್ಯ ಲಜ್ಜಾ ದೇರಸಿ ನಾಶನಂ ॥

ಅಧ್ಯ :—ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಯೋಚಿಸದೆ ಇರುವ ಅನ್ವಯ ಸಹ ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಅಧ್ಯವಾ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮದ್ವಿನು ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಅಧ್ಯವಾ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಧರ್ಮ, ಅಧ್ಯ, ಕಾಮಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ರೀವರ್ಗ ಧೈರ್ಯ, ಲಜ್ಜಾ ಇವುಗಳ ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತಿ ಮದ್ವಿಷಾನದ ಪರಿಣಾಮ
ಮದ್ವಿ ವೋಹೇ ಭಯಂ ತೋಹಃ ಕೋಧೋ ಮೃತ್ಯುಶ್ಚ ಸಂಶ್ರಿತಾಃ ।
ಸೋನಾಂದ ಮದ ಮೂಚ್ಯಾರ್ಯಾಃ ಸಾವಸ್ಯಾರಾಪತಾನಕಾಃ ॥
ಯತ್ತಿತಃ ಸ್ತುತಿ ವಿಭೂತಃಸ್ತತ್ರ ಸರ್ವಮಸಾಧುರುತ್ತಾ ।

ಅಧ್ಯ :—ಅತಿ ಮದ್ವಿ ಪಾನದಿಂದ ಭಯ, ತೋಹ, ಕೋಧ, ಮರಣ ಇವು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಉನಾಂದ, ಮದ, ಮೂಚ್ಯಾರ್ಯಾ, ಅವಸ್ಯಾರಾ, ಅಪತಾನಕ ಇನ್ನು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ತುತಿ ವಿಭೂತಃ ಇದೊಂದೆ ದೋಷವು ಎಲ್ಲ ಅಶುಭ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮದಾತ್ಮಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಕ್ಷರಗಳು
ಸಾಮಾನ್ಯಂ ಲಕ್ಷಣಂ ತೇಷಾಂ ಪ್ರವೋಹೋ ಹೈದಯವ್ಯಧಾ ।
ವಿಟ್ ಭೀದಃ ಸತತಂ ತ್ವಷ್ಟಾ ಸೌಮಾಯೈಹೋ ಜ್ವರೋಽರುಚಿಃ ॥
ಶಿರಃ ಪಾಶ್ಯಾಸ್ಯಿರುಕ್ಷಂವೋ ಮರ್ಮಭೀದ ಸ್ತಿಕರ್ಗಃ ।
ಉರೋಽಬಂಧ ಸ್ತಿಮಿರಂ ಕಾಸಃ ಶ್ವಾಸಃ ಪ್ರಜಾಗರಃ ॥
ಸ್ವೇದೋಽತಿ ಮಾತ್ರಂ ವಿಷ್ಟಂಭಃ ಶ್ವಯಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಭ್ರಮಃ ।
ಪ್ರಲಾಪಶ್ಚಿರುತ್ತೀಲಾ ಶೋಭಾಹೋ ದುಃಖಪ್ರದರ್ಶನಂ ॥

ಅಧ್ಯ :—ಮದಾತ್ಮಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದರೆ, ವೋಹ, ಹೈದಯ ಸಿಡಾ, ದುವಮಲ ಪವೃತ್ತಿ ಒಂದೇ ಸವನೆ ನೀರದಿಕೆ, ಶೀತಪ್ರಾರ್ವಕ ಅಧ್ಯವಾದಾಹ ಪ್ರಾರ್ವಕ ಜ್ವರ, ಅರುಷಿ, ಶಿರೋಕಂಷ, ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪ ಅಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮರ್ಮಭಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭೀದಮಾಡಿದಂತೆ ಅಂದರೆ ಒಡದಂತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸೋಂಟಹಿಡಿತ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದಂತೆ ವೇದನೆ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಬರುವದು, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ನಿದ್ರಾನಾಶ, ಅತಿಸ್ವೇದ ಪವೃತ್ತಿ, ಮಲಾವರೋಧ, ಶೋಧ, ಚಿಕ್ತಭೂತ, ಬಡಬಡಿಸುವದು, ವಾಂತಿ, ಮಳಮಳಿಸುವದು, ಭ್ರಮ, ಕೆಟ್ಟಸ್ವಪ್ದಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ.

ಧ್ವಂಸಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು
ಧ್ವಂಸಕ ಶ್ಲೀಷ್ಣ ನಿಸ್ತೀವಃ ಕಂರಶೋಽಷೋಽತಿ ನಿದ್ರತಾ ।
ಶಬ್ದ ಸಹವ್ಯಂ ತಂದಾಜ

ಅಧ್ರ :—ಧ್ವಂಸಕದಲ್ಲಿ ಕನಪು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೆಂಡಲೋವ, ಅತಿನಿದಾರ್, ಶಬ್ದ ಸಹನವಾಗದೆ ಇರುವದು ಮತ್ತು ತಂದಾರ್ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಕ್ಷಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ವಿಕ್ಷಯೋಽಂಗ ಶಿರೋಽತಿರುಕ್ಷ |

ಹೃತ್ಯಂತರೋಗಿ ಸನೋಽಹಃ ಕಾಸಸ್ತುಷ್ಣಾ ನಮಿಜ್ವರಾಃ ||

ಅಧ್ರ :—ವಿಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ವೈಪುಹೋಡಿತೆ. ತಲೆಹೋಡಿತೆ, ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಕೆಂಡಲ್ಲಿ ವೇದನೆ, ವೋಹ, ಕಾಸ, ತೃಷ್ಣು, ವಾಂತಿ, ಜ್ವರ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಾನಾತ್ಯಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಮಂಥಃ ಖಜರ ಮೃಧ್ವಿಕಾ ಪೃಶ್ಛಾನ್ಯಾನಿಲ್ ಕದಾಡಿವೈಃ |

ಸನರುಷ್ಯೇಃ ಸಾಮುಲಕ್ಯೇಯಾರ್ಕೇ ಮಂದ್ಯವಿಕಾರನುತ್ರಾ ||

ಮಂಧಿತಂ ಗೋದಧಿ ಸಹಿತಂ ತ್ವೀಲಂ ಕಪೂರ ಸಂಮಿಶ್ರಂ |

ಆಸ್ಪದ್ಯ ಸೀತಮಾಶು ಕ್ಷೇವಯತಿ ಪಾನಾತ್ಯಯಂ ರೋಗಂ ||

ಅಧ್ರ :—ಖಜರ, ದಾಕ್ತೇ, ಹುಣಸೆ ದಾಳಂಬರ, ದಕ್ಷಣಲ, ನೆಲ್ಲೇ ಕಾಯಿ ಇವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಂಥನು ಮಂದ್ಯ ವಿಕಾರ ನಾಶವಾಡುತ್ತದೆ. ಅರಕ ವೋಶರು, ತ್ವೀಲ, ಕಪೂರ ಮಿಶ್ರಣವಾಡಿ ಕಡೆದು, ಕುಡಿಯುವದರಿಂದ ಪಾನಾತ್ಯಯನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಧ್ವಂಸಕ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಷಯಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ತಯೋಸ್ತುಸ್ತಾಪ್ಯಾತಂ ಪ್ರೀರಂ ಬಸ್ತುಯೋ ಬೃಂಹಣಾಃ ಶಿವಾಃ |

ಅಭ್ಯಂಗೋದ್ವರ್ತನ ಸಾನು ಮನು ಪಾನಂಚ ವಾತಜಿತ್ರಾ ||

ಅಧ್ರ :—ಧ್ವಂಸಕ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಷಯ ಈ ರೋಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ ಬೃಂಹಣ, ಬಸ್ತಿ, ಅಭ್ಯಂಗ, ಉದ್ವರ್ತನ, ಸಾನು ವಾತ ನಾಶಕ ಅನುಪಾನಗಳು ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮಂದ್ಯ ಸ್ವೀಣಸ್ಯಾಹಿ ಸ್ವೀಣಂ ಸ್ವೀರಮಾತ್ರೀನ ಪುಷ್ಟಿ |

ಒಜಸ್ತುಲ್ಯಂ ಗುಣಿಃ ಸವ್ಯೇವಿರಿತಂ ಚ ಮಂದ್ಯತಃ ||

ಅಧ್ರ :—ಮಂದ್ಯದಿಂದ ಸ್ವೀಣನಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಒಜ ಸ್ವೀಣತೆಯು ಹಾಲಿ ಸಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ಗುಣಗಳು ಮಂದ್ಯದ ವಿಸರೀತಿನಿಷ್ಟ ಒಜಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

Shri B. M. K. Ayurved Mahavidyalaya,
SHAHAPUR - BELGAUM